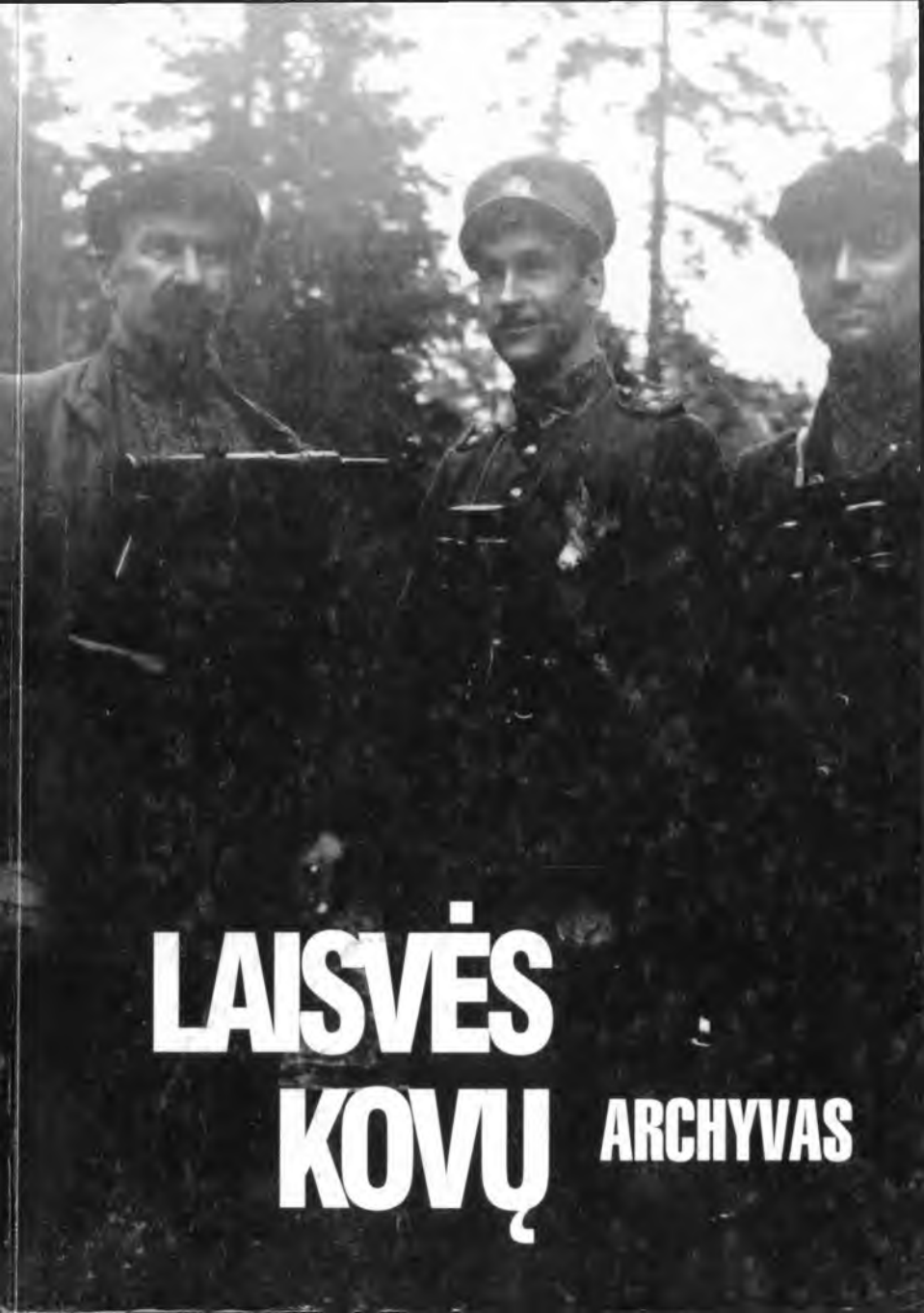

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

ISSN 1392-0421

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

23

Kaunas, 1998

947.45.083

UDK 947.45/084/
La-148

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

ISTORIJOS ŽURNALAS 23

Leidybinė komisija
Balys Gajauskas, Povilas Jakučionis, Andrius Dručkus
Antanas Lukša (pirmininkas)
Leidinį konsultuoja rezistencinių kovų dalyviai

Redaktorius
Kęstutis Kasparas

Redakcija
Modesta Baublytė, Vilija Jakučiūnaitė, Audronė Kaminskienė, Bonifacas Ulevičius, Vitalija Vitkutė

IŠLEISTAS RĖMĖJŲ LĖŠOMIS

Dėkojame už paramą
Kauno miesto savivaldybei

Bernard Antony
(Europos parlamento narys, Paryžius, Prancūzija)

Viršelyje: Dominykas Jėčys-Ąžuolis, Antanas Baltūsis-Žvejys ir Juozas Petraška-Lapaitis. 1947 m. kovo mėn.
Nuotraukos iš Tremties ir Rezistencijos muziejaus fotonuotraukų fondo.

Laisvės kovų archyvas. Istorijos žurnalas, tomas 23. □ © Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1998. □ SL 176. □ Leidėjas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Laisvės al. 39, 3000 Kaunas, tel. 223508. □ Redakcija, Vytauto pr. 46, 3000 Kaunas, tel. 22 75 26. □ Spaudė: SPAB "Aušra", Vytauto pr. 23, 3000 Kaunas. □ Užsakymo Nr. 3585 □ Tiražas 2000 egz. 8 sp. 1.

Klaipėdos miesto savivaldybės VIEŠOJI ĮSTAIGA KLAIPĖDOS SKAITYKLOS aptarnavimo skyrius
1-98/13234 7,- Lt

TURINYS

Dokumentai, faktai, komentarai
Bendrasis pasipriešinimas: paskutiniais okupaciniais metais

Vincas Žilys. Pirmąkart širdį atveriant 5

Bendrasis pasipriešinimas, Pietų Lietuva

Bonifacas Ulevičius. Vadu gimstama 19
Tauro apygardos štabo ir Bendro Lietuvos Pasipriešinimo Sąjūdžio Vadovybės dokumentai (Antano Baltūsio-Žvejo vadovavimo periodas). Parengė **Bonifacas Ulevičius** 38

Atsiminimai, liudijimai, svarstymai
Rytų Lietuva

Labanoro girios partizanai. Parengė **Vytenis Almonaitis** 191
Antanas Valiūnas. Pabiržės partizanai 211

Vakarų Lietuva

Irena Lukoševičiūtė-Žemaitienė. Eržvilko partizanai 217

Laisvės kovų enciklopedijos puslapius verčiant...

Jončių šeimos tragedija 224
Jurgis ir Jonas Šinkūnai 226

Tremties keliais

Antanas Šiměnas. Vorkuta 2 230

Laiškai, kronika 247

Asmenvardžių rodyklė 248

Vietovardžių rodyklė 254

SANTRUMPOS

a. – amžius
AS – apskrities skyrius
a.sl. – agentūrinis slapyvardis
aps. – apskritis
B. – byla
Bb – Baudžiamos bylos
BDPS – Bendrasis Demokratinis Pasipriešinimo Sąjūdis
CK – Centro komitetas
CTV – Centrinė televizija (SSSR)
CŽV – Centrinė žvalgybos valdyba
d. – diena
dr. – daktaras
egz. – egzempliorius
eil. – eilutė
F. – fondas
g. – gimęs, gimimo
gen. – generolas
GULAG – Gosudarstvennoje upravlenije lagerej – Centrinė SSSR lagerių valdyba, visas kalinimo vietų tinklas
j. – jaunesnysis
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
JK – Jungtinė Kęstučio (apygarda)
K. – Kaunas
k. – kaimas
kap. – kapeikos
KGB – Komitet Gusudarstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo komitetas
kpt. – kapitonas
L. – lapas
LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas
LKA – Laisvės kovų archyvas
LLA – Lietuvos Laisvės Armija
LLK – Lietuvos Laisvės Kovotojai
LSSR – Lietuvos sovietų socialistinė respublika
ltn. – leitenantas
m. – metai
mėn. – mėnuo
MGB – Ministerstvo Gosudarstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo ministerija
mjr. – majoras
mstl. – miestelis
MVD – Ministerstvo Vnutrenich Del – Vidaus reikalų ministerija
NKGB – Narodnij Komisariat Gosudarstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo liaudies komisariatas
NKVD – Narodnij Komisariat Vnutrenich Del – Vidaus reikalų liaudies komisariatas
Nr. – numeris
P., psl. – puslapis
p. – ponas, ponia
plk. – pulkininkas
PLP – Pietų Lietuvos Partizanai
psk. – puskarininkis
r. – rajonas
red. – redakcija
rn. – rinktinė
skyr. – skyrius
sl. – slapyvardis
SMERŠ – karinė kontržvalgyba
sr. – sritis
SSRS – Sovietų socialistinių respublikų sąjunga
š. – šaulių
Š. – šaltinis
ŠP – šaulių pulkas
Šv., šv. – šventas, šventasis
T., t. – tomas
TV – televizija
V. – Vilnius
val. – valanda
VGPŠ – Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų štabas
VLIK – Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas
vls. – valsčius
vnk. – vienkiemis
vršl. – viršila
ŽR – Žalgirio rinktinė

DOKUMENTAI, FAKTAI, KOMENTARAI

BENDRASIS PASIPRIEŠINIMAS: PASKUTINIAISIAIS OKUPACIJOS METAIS

1988 m. minimas Lietuvos sąjūdžio įkūrimo dešimtmetis. Tačiau prieš tai buvo kiti, Lietuvą sukrėtę įvykiai, ypač 1987 m. rugpjūčio 23 d. minėjimas prie A.Mickevičiaus paminklo, šio minėjimo dalyvio Jono Venckevičiaus užrašuose, kurie 1987 m. lapkričio 15 d. buvo išspausdinti "Laisvės šauklio" 6-ame numeryje Vinco Žilio slapyvardžiu. Juose atskleidžiama ne tik to įvykio panorama, bet ir pabrėžiama Pasipriešinimo istorinio tęstinumo nuo sukilėlių ir partizanų laisvės kovų idėja. Nelegaliai leistas, mašinėle spausdintas laikraštėlis "Laisvės šauklys" neturėjo nieko bendro su A.Terlecko iki 1979 m. pogrindyje redaguotu leidiniu. Straipsnio kalba netaisyta.

PIRMĄKART ŠIRDĮ ATVERIANT

Vilnius, 1987 08 23, 9 val. Giedras dangus pranašauja karštą sekmadienio dieną. Apytuštėse Senamiesčio gatvelėse kur ne kur baltuoja uniforminės kepurės. Įprasta tvarka vyksta rytinės pamaldos – Votyva – apypilnėje Šv.Onos bažnyčioje. Šventoriuje matosi pavieniai lūkuriuojantys žmonės.

10 val. Po šv.Mišių skirstosi tikintieji. Aplink A.Mickevičiaus paminklą suoleliai jau pilni sėdinčiųjų. Daugelis su gedulo kaspinėliais, rankose – raudonų gėlių puokštės, simbolizuojančios kruviną auką. Veidai rimti, susikaupę. VAI pareigūnai įdėmiais žvilgsniais palydi kiekvieną pravažiuojantį automobilį. Uždaromas įvažiavimas į Tiesos gatvę nuo Vilnelės tilto. Nepatenkinti taksistai bando perkalbėti pareigūnus – akmeniniai veidai, neslepiantys įtampos prieš vidurdienio audrą, ir grėsmingi draudžiamieji ženklai – verčia paklusti. Didesnių sergėtvarkos pajėgų dar nesimato. Neskuba! Juk pirmlaiko išardytas Tiesos gatvės grindinys, o per gilius griovius nutiesti tik du siauri liepteliai. Vadinasi, pagrindine Senamiesčio arterija iš anksto apsunkintas perėjimas ir kritišku atveju lengvai užblokuojamas. Priešais paminklą sustoja TV autobusiukas. Operatoriai ruošia-

si įtemptam ir neįprastam darbui, kruopščiai tikrinama aparatūra.

11 val. Gatvelių prieigose jau stoviniuoja nemažas skaičius milicininkų. Kaip iš po žemių išdygo vienas kitas "turistas" – intensyviai fotografuodamas mūsų gotikos šedevrą ir, aišku, žmonių sambūrį. Po truputį arčiau paminklo būriuojasi žmonės. Tikintieji renkasi dvyliktos valandos Sumai ir greit užpildo bažnytėlę. Nemažas būrelis maldininkų prie plačiai atvertų durų lūkuriuoja prieangyje. Jaučiasi įtampa, daugelio akys žvilgčioja į dešinę – paminklo link. Strategiškai svarbioje sankryžoje – už skvero ties Pilies skersgatviu, priešais bažnytėlės frontoną, stovi radiofikuota "Volga". Ši pozicija labai patogi – kaip ant delno matosi visi būsimieji "karšti taškai". Kaip gerai sureguliuotas mechanizmas, pradėjo veikti ištisos stebėjimo grandys. Nuo "Volgos" sambūrio židinių link zujo mitrūs vyrukai. Po kelių minučių jie grįždavo atgal. Matyt, iš nugirstų pokalbio nuotrupų "Volgoje" sėdintys vadai analizuodavo minios nuotaiką. Be abejo, iš čia visi įvykiai moderniškiausiomis ryšių priemonėmis buvo fiksuojami Lenino pr.40 kompiuteriniame centre. Po to operatyviniai darbuotojai skubėdavo atgal vykdyti savo generolų instrukcijų.

Artėjant vidurdieniui, atsiskleidė jų taktinė klaida – visas dėmesys buvo klaidingai nukreiptas tik į bažnyčios prieigas. Tikrai, tuo metu čia būriavosi daugiausia žmonių, ir čia VSK darbuotojai tikėjosi užblokuoti minėjimo iniciatoriams kelią prie paminklo.

11.55 val. Visur esančios milicijos nuostabai, kaip perkūnas iš giedro dangaus, A.Mickevičiaus monumento papėdėje susibūrė organizatorių branduolys – prasidėjo minėjimas. Palikę ramybėje besimeldžiančius, prie paminklo metėsi atletiškos išvaizdos vyrukai ir tuojau pat užėmė iš anksto sutartą poziciją – tvirtais pečiais įsirėmė į operatorių nugaras. Tokiu būdu kiekvienu momentu buvo galima nutraukti prakalbas. Tereikėjo tik signalo iš juodos "Volgos", kuri žaibo greitumu išnirusi iš gretimo skersgatvio, sustojo prie pat paminklo. Iš jos dabar buvo koreguojamas visų mitinguojančių sekimas. Tuo momentu iš tarpuvarčių staiga išlindę uniformuoti pareigūnai atidžiai stebėjo manifestantus. Sudūzgė telekameros ir fotoaparatai. Į oratorę nukrypo miškas mikrofonų. Triukšmingai atsidarė langai gretimame name, iš antro aukšto į minią nukrypo keliolika fotoaparatų ir kino kamerų. Jų objektyvai fiksavo ne tik kiekvieno dalyvio veidą, bet ir kiekvieną jų žingsnį, gestą. Taip teritorijoje domi-

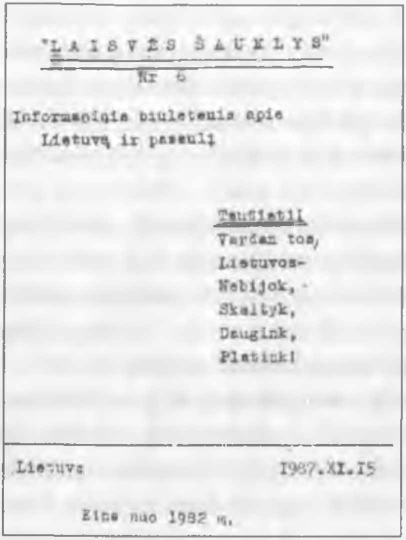
"LAISVĖS ŠAUKLYS"

Nr 6

Informacinis biuletenis apie Lietuvą ir pasaulį

Tautieti!

Vardan tos,

Lietuvos-

Nebijok,

Skaityk,

Daugink,

Platink!

Lietuva 1987.XI.15

Eina nuo 1982 m.

1

PIRMUKART ŠIRDĮ ATVERIANT!

[illegible]

susiburti, sakysim, už savaitės kur nors tarp Šiluvos ir Tytuvėnų! Tuo labiau, kad artėja didieji Žemaitijos atlaidai. Tesuteikia Jiems Dievas ištvermės ir ryžto galimo karšto valandą! O mes [illegible] Jiems nuoširdžiausią ačiū ir sakome – iki pasimatymo!

VINCAS ŠILYS

VILNIUS, 1987.VIII.28.

BALIO GAJAUSKO FONDAS

nuojančiame pastate būrys kvalifikuotų specialistų, vidury baltos dienos, bemaž tris valandas, be atodairos "šaudė" į didžiausią savo praktikoje, "šnipų" telkinį.

Trumpas buvo įžanginis N.Sadūnaitės žodis, Vilniuje pirmą kartą viešai pasakytas po 47-erių sutemų ir nevilties metų. Tai nebuvo iššūkis antriesiems okupantams. Tik atviras ir nuoširdus prispaustųjų skausmo ir skriaudų išreiškimas. Išties, mūsų pagieža įsibrovėliams žodžiais nenusakoma. Ir kokie jie bebūtų kartūs, bet juose mes įprasminame tik švenčiausią tiesą. Tačiau ir drąsiausi žodžiai valstybių ir santvarkų negali nuversti. Todėl šiandien turime siekti tarpusavio bendradarbiavimo, pakantumo ir gerų kaimyninių santykių. Mūsų skriaudėjai pagaliau privalo suprasti savo klaidas, išgirsti tvirtą žodį ir realius siekius – nepriklausomybė ateity ir nevaržomas tautinės savimonės, kultūrinių ir religinių tradicijų puoselėjimas, eventualios autonomijos ribose. Tepadeda jiems Dievas mus suprasti!

Jaudinančiu balsu pradėjusi minėjimą bebaimė Nijolė kviečia tylos minute pagerbti Stalino ir Hitlerio suokalbio aukas. Jų atminimui dedamos gėlės paminklo papėdėje. Iš manifestuojančių krūtinių liejasi grau-

dulingos giesmės ir maldos.

Oratorė prisipažino organizavusi šią akciją. Ji asmeniškai paskambinusi A.Klimaičiui į VFR ir prašiusi išgarsinti visų trijų Pabaltijo respublikų nepriklausomybės siekius. Taigi čia jokia provokacija, ne CŽV radijo bangomis duotas mums signalas šiam susitikimui ir ne kokių nors Vakarų fašistų darbas.

Susirinkusieji atidžiai klausėsi drąsinančių tribūno žodžių, kvietusių įveikti beveik pusę šimtmečio mus slėgusį baimės jausmą ir aktyviai protestuoti prieš Lietuvos pavergimą, pagal dviejų pasaulio dalintojų įgeidį. Ne kartą prie Vilnelės krantų nuvilnydavo skardus šūkis: "Laisvės, Laisvės!" O Vilniaus kalneliuose aidėjo galingų aplodismentų banga.

Vengdami provokacijų, organizatoriai tuoj pat apleido paminklo papėdę. Prieš tai paskelbę kito susitikimo datą – sekmadienį, 1988 02 21 vidurdienį šioje vietoje paminėti 70-ąsias Vasario 16-osios metines. Nijolė padėkojo visiems išdrįsusiems čia ateiti ir prašė išsiskirstyti be konflikto.

Tuo tarpu minioje sukruto įtartinos žmogystos. Pagal iš anksto surepetuotą scenarijų pradėjo savo pragaištingą darbą: šūkaliojimais, padrikomis replikomis, stumdydamiesi tarpusavyje ir, kaip vėliau rašė spauda, tampymu už skvernų. Įsidėmėtinas buvo vienas apkūnus garbanius, mėginęs iš karto replikuoti N.Sadūnaitei – kodėl iš karto nebuvo išsiųstas raštiškas pranešimas apie šį susirinkimą A.Klimaičiui bei provokuoti A.Terlecką. Kuomet organizatoriai pasišalino, vengdami nepageidaujamų susikirtimų, šis provokatorius, palypėjęs ant paminklo, tuojau pradėjo garsiai šaukti atskirus, be sąryšio žodžius apie E.Ševardnadzę, T.Venclovą, "Tėviškės" draugijos stalčiuose dingusius Popiežiaus vizos dokumentus ir panašias nesąmones. Iš karto buvo galima suprasti, kad tai menko intelekto, pasigailėjimo vertas žmogelis, nesugebantis suregzti paprasčiausio sakinio ir paaiškinti, kas jis toks, kokia pavardė, ką atstovauja ir pan. O tai – labai būdingi specifinio susirgimo simptomai. Šio provokatoriaus misiją antradienio reportaže iš įvykio vietos netikėtai paaiškino pats A.Čaikovskis. Tuo būdu "Tiesa" šįsyk visiškai teisingai išgarsino teisėtą demonstrantų nepasitenkinimą šiuo neišmanėliu. Ten pat perskaitėme dėl ko taip energingai plojo tam mažapročiui trys vyrukai – tie patys mėlynanosiai, "objektyvaus" korespondento priešpiečiais kalbinti,

drąsinti ir girdyti Gorkio gatvėje. Minėto paskvilio viršūnė – demagogiškas noras įtaigauti skaitytojus, kad iš antro aukšto langų fotografavo ne visiems žinomos įstaigos slapukai, o "Niujork taims" korespondentas V.Keleris! Koks veidmainiškumas! Juk kas geriau už A.Čaikovskį gali žinoti, kad į savo "valdas" čekistai neįsileidžia ne tik užsieniečių, bet ir savų parankinių? Tokiu būdu greitai demaskuoti liežuvautojai neturėjo pasisekimo minioje. Kaip tas beveik nemokantis lietuviškai kalbėti žmogelis, kuris bemaž keiksmais grūmojo susirinkusiems, kodėl jie nepatikliai sutiko jo pasiūlymą, jog maža valstybėlė negalinti egzistuoti be galiūno globos.

Toliau įvykiai A.Mickevičiaus paminklo papėdėje nesulaikomai klostėsi ne A.Čaikovskio peršama tautų pjudymo kryptimi, o organizatorių norima taikos sambūvio linkme. Bandę dezinformuoti susirinkusius, pasamdyticji provokatoriai ir kitokio plauko tauškaliai greitai išsikvėpė ir, atrodo, stačiai žemėn prasmego. Užtat džiaugsmingo pritarimo banga nuvilnijo sambūrio gretas, kuomet įtaigus jaunuolis R.Grigas – vėliau su kun.L.Puzonu apšmeižti ne tik vietinės Kiauklių valdžios visuose Lietuvos laikraščiuose, net buvo terorizuojami oficialių valdžios pareigūnų – pareiškė, kad globa reikalinga tik vaikui, invalidui ir bepročiui. O mes juk sveiki! – garsino oratoriui atsaką demonstrantai. Jeigu Afrikos valstybėlės šiandieną sėkmingai gyvuoja – kuo mes blogesni? Po to į poeto padeklamuotas prasmingas eiles gyvai reagavo Vorkutai ir Kolymai, Norilskui ir Karagandai atstovaujantys buvę "zekai", kurie su ašaromis akyse atsišaukdavo GULAG'e žuvusiųjų vardu.

Vienas kalbėjusiųjų paaiškino šios vietos simbolinę reikšmę. Juk A.Mickevičius irgi buvo tų pačių rusų kalintas, ištremtas ir žuvo toli nuo Tėvynės, kur plunksną pakeitęs ginklu, veržėsi kovon prieš mūsų bendrą priešą. Buvo deklamuojami nemirtingi Poeto posmai – garsinantys pavergtos Tėvynės ilgesį ir amžiną meilę Jai. Girdėjosi padėkos žodžiai visų tautybių žmonėms – mūsų laisvinimo užtarėjams, tarp jų rusams – A.Sacharovui, A.Solženicynui. Šiandieną tik bendromis jėgomis galima iškovoti tautinę ir religinę laisvę. Pradžia jau yra – visam pasauliui žinomi paskutinieji kazachų, moldavų, Krymo totorių, latvių žygdarbiai. Turbūt brandžiu sąmoningumu reikia aiškinti mūsų nepritarimą žinomos įstaigos atsiųstiesiems piktavaliams, kurie bandė trukdyti ne lietuviškai kal-

bančiam represuotojo sūnui, ar liejusiai savo sielvartą ukrainietei. Buvo ir nepagrįstų šūkavimų, aiškiai paslėpta mintimi – nupolitinti susirinkimą. Nebent taip reikėtų paaiškinti beprasmišką vienišos moteriškės slampinėjimą ir reikalavimą buto, kurio 35 metus negaunanti. Ji buvo labai nepatenkinta, kuomet buvo nurodyta, kur kreiptis. Tikriausiai jos paslaugą dabar įvertins teigiamai ir butą ji gaus be eilės. Reikia pripažinti, kad susirinkusiųjų tarpe irgi vyko disputai. Jaunuolio, gal su homoro potekste, buvo sviestas klausimas senoliams – kodėl prieš 47 metus taip nubalsavote? Senelės atsakas buvo gana įtikinantis – auginau 4 vaikus ir nebuvo kada rinkimais užsiiminėti. Anoks ten balsavimas! Daugeliui buvo netikėti savo laiku pakerėtos Stalino saulės spingsėjimu S.Nėries eilėraščiai. Įtaigiai padeklamuoti, prasmingi, besiveržiančios iš Maskvos nelaisvės į Tėvynę poetės nostalgiški žodžiai ir jos priešmirtinė atgaila Kaune – pakeliui į amžinybę – dar kartą priminė suvedžiotos poetės tragizmą.

Matyt, daug vargo iškentėjęs, buvęs kariškis prašė sukalbėti "Amžinąjį atilsį" už visus žuvusius Lietuvos karius, tarp jų jo atstovaujamus vyteniečius, kurie 9-ojo pėstininkų pulko vado plk.Gaučo įsakymu prisiekė nesudėti ginklų, kol yra laisvi, ir 1940 06 15 žygiavo į Vakarus. Tai jie, ištikimi duotai priesaikai, pirmose gretose kovojo 1941 06 23 Tautos sukilime, priešinosi vokiečių neteisėtom užmačiom ir ginklu kovėsi ilgiausiame Europoje partizaniniame kare, kol buvo išžudyti Lietuvos miškų glūdumose ir sodybų galulaukėse.

14.00 val. Po truputį aprimo susirinkusiųjų aistros, dingo netikrumo jausmas – laukto užpuolimo vis dėlto nebuvo. Tikriausiai prezidento R.Reigano laiškas, JAV senatorių peticija M.Gorbačiovui bei atvykę liudytojai iš Maskvos – keturi užsienio korespondentai – aplaužė ragus VSK vadovams. Tad slapukai neišdrįso šį kartą pikčiau reaguoti vidury baltos dienos. Tuo atžvilgiu, kaip vėliau sužinojome, broliams latviams sunkiau sekėsi – už išgarsintą viešumą jiems reikėjo grumtis iki išnaktų. Vienu metu atrodė, kad panašus likimas ištiks ir mus. Netikėtai padangėje pasirodęs sraigtasparnis savo plerpesiu galėjo nustelbti Senamiesčio monologus. Bet, visų džiaugsmui, jis paskutiniu momentu nuskrido į pietų pusę. Taigi 1981 m. "Šiluvos variantas" – triukšmu nuslopinti maldas – nebuvo pakartotas. Turbūt žingeidumas patiems pasiklausyti ir istorijon užfik-

suoti šią "provokaciją" buvo didesnis. Laisvės šaukliai galėjo kalbėti be trukdymų, nes lig šiolei nepakanta skriaudėjams mūsuose pasireikšdavo vien šventoriuje ar stadione.

Nors pavargę po dviejų valandų įtampos, žmonės dar nesiskirsto. Aukštai ant paminklo pakyla raudonų rožių puokštė, simbolizuojanti kruviną auką. Vėjas plazdena geltonus, žalius, raudonus kaspinėlius, o jaunimas mėto į viršų trispalvius megztukus. Seka audringas valiavimas, o į pareigūnus, fotografuojančius iš langų, nukrypsta suspaustų kumščių miškas. Tylos minute dar kartą pagerbiami kritusieji už Lietuvą, kad mūsų gimtinėje laisvės rytas išauštų. Dirigentui padedant darniau skamba Lietuvos himnas, "Lietuva brangi", "Marija, Marija" ir kitos giesmės.

Ašaros nedžiūvo sugrįžusiųjų iš nebūties, išvagotuose ir daugel vargo patyrusiuose veiduose, girdint tiek daug tiesos žodžių. Nežvalgios senolių akys aiškiai rodė, kad dabar jų mintys ten, iš kur tik saujelei tebuvo lemta sugrįžti ir kur tiek daug bendraminčių liko amžino ledo karste, ar lokių grobiui buvo pamesti. O gal vėjo pustomoje Karagandos dykynėje sudūlėjo be pėdsakų, ar dulkėtoj Červenės plento šalikelėje atgulė amžinai nežiniai. Šiandien palikdami gėles Vilniaus skverelyje, mes rimties minute prisimename nukankintus ne tik dorus lietuvius. Juk nuo to paties satrapo rankos žuvo ne vienas Lietuvos duobkasys – Stalino saulės fanatikas, iki paskutinio atodūsio ištikimiausiai tarnavęs savo numylėtajam stabui. O genocido aukų būta neišpasakytai daug. K.Pakšto duomenimis, vien Lietuva Antrojo pasaulinio karo gaisre neteko arti 1 milijono gyventojų – bemaž kas trečio savo piliečio. Didesnė jų dalis – sovietinio genocido nuopelnas. Šią, visame pasaulyje minimą gedulingą Juodojo Kaspino dieną, pravartu prisiminti H.Borovyko – pagrindinio CTV ideologo, besipuikuojančio "taikos apaštalo" aureole – demagogiją. Tai jis prieš du metus šmeiždamas pabaltiečių Kopenhagos tribunolą, šventvagiškai postringavo, kad tie pusė milijono ištremtųjų ne genocidas, nes galėjo sugrįžti visi, kas tik norėjo!

Kiekvienas čia kalbėjęs oratorius įsakmiai įrodė, kad šis susirinkimas reiškia mūsų norą gyventi nepriklausomai nuo kaimynų, kurie čia atsidangino dėka Raudonosios armijos tankų ir durtuvų. Tikrai, šiandien mes čia stovime savo gimtosios žemės širdyje – po atviru sostinės dangu-

mi – ne užsienio ruporų sukviesti ir ne amerikiečių agentų užverbuoti. Tai akivaizdžiai patvirtina mūsų naujųjų laikų istorijos 48 metų tarpsnis. Visiems aišku, kad mūsų opozicija užgimė ne šiandien – ji prasidėjo su pirma bolševikų okupacijos diena. Šiandieną ji tik išsiliejo viešumon iš priespaudos varžtų. Per pastarąjį penkiasdešimtmetį didžiosios valstybės mus pardavė ne vieną kartą. Pirmąkart mūsų žemių dalybos neapsiribojo vien nelemtu 1939.VIII.23 vidurnakčiu – svetnorėtojų sėbrystės paktu Kremliaus užstalėje. Jos tęsėsi pusantrų metų ir reikėjo net trijų slaptai Ribentropo ir Molotovo pasirašytų protokolų. O tai unikalus atvejis tarptautinėje teisėje – užimąs deramą vietą ne tik pasaulinio masto enciklopedijose, bet ir eiliniuose diplomatijos vadovėliuose. Baigėsi šis barbarų sandėris tik 1941.IV.11, kuomet paskutinis vario kilogramas buvo perduotas Vermachto karo mašinos stiprinimui, iš suderėtų 7,5 milijono aukso dolerių už Suvalkijos ruoželį. Tokiu būdu iš Tautų Sąjungos narių pašalintoji agresorė, okupavo tris nepriklausomas valstybes – Tautų Sąjungos pilnateisius narius. Tačiau išdavystės tuo neapsiribojo. 1945 m. vasario mėn. Jaltos konferencijoje mūsų sąjungininkai mus pardavė antrąkart, ir savo kailiu mes patyrėme, kad šių sandėrių laurai visuomet atitekdavo ne demokratijos šalininkams. Ir taip vienų vieni, palikti likimo valiai, štai jau 47 metus kenčiam savo Kalvarijas. Todėl šiandieną pirmąkart atveriam širdį ir viešai klausiam: kodėl mūsų vaikai atvirai diskriminuojami armijoje, po vieną išsklaidyti tarnauja Rusijos užkampiuose ir žūsta Afganistane? Kodėl pamintos Žmogaus Teisės, kalinami kunigai ir Helsinkio grupės nariai, o kunigų žudikai laisvi vaikštinėja? Kodėl sostinės šaligatvius dar trypia 1940.VII.12 masinių areštų organizatoriai – komodaitės ir todesai, ar buvęs Rainių miškelio skerdikas, dabar Kunigų seminarijos kuratorius plk.P.Raslanas? Kodėl, galime paklausti, šiandien lig padangių iškeliami tokie, kaip A.Churginas – Gestapo ir NKVD agentas arba J.Markulis, atėjūnų tituluotas profesoriumi – "Smeršo" šnipas ir rezidentas, – skundę ir pardavinėję priešams mūsų tautiečius? Matyt, akių dūmimu reikia aiškinti karo nusikaltėlių paieškas visame pasaulyje, kad savus galvažudžius galėtume dangstyti personalinėmis pensijomis ir medaliais padabinti. Tik dezinformacija galima pavadinti masinės informacijos priemonių kasdieninį garsinimą – kaip Hitleris norėjo Lietuvą nuskriausti ir visiška tyla – kaip Stalino batlaižiai kraujyje mus skandino

gerą dešimtmetį.

Tiek vargo iškentėjusius ir ašarų išliejusius jau nestebina, kad maskvėnai taip ir neišmoksta pasisveikinti lietuviškai. Dar daugiau – džiaugiasi ir kerštingai tyčiojasi sudarkę, surusinę istorines Vilniaus gatveles – veltui vildamiesi išnaikinti lietuviškumo šaknis sostinėje. Nestebina mūsų, jog Tėvynės širdyje nebeturime Katedros ir Vyskupo, laikraščiuose vengiamas Lietuvos vardas ir tautiečio sąvoka, o mes likome tik respublikos kraštiečiais. Tik sunkiai besiskverbiančio viešumo atgarsyje išgirdome, jog ateistų niokojami sparčiai nyksta istoriniai paminklai – pirmoje eilėje neveikiančios bažnytėlės, kaip šv.Juozapo Kėdainiuose. Naikinamos ne tik kaimo kapinaitės, bet ir didingos žydų kapinės Kauno Žaliakalnyje. Plačiai išgarsinti persitvarkymo vėjai dar nepajėgia atgaivinti agonijon nusiritusią sveikatos apsaugą. Visagaliai pusponiai nesuka galvos – jų žinioje liuksusinės ligoninės ir sanatorijos. Ne geresni reikalai ir gamtosaugos srityje, nes, siekdami efektyvumo, tie patys pusponiai tegeidžia tik vienkartinio pelno. Dėl to kiekvienu momentu gresia antras Černobylis, nes taupydama, valdančioji klika "pamiršo" įrengti gaubtą Ignalinos AE. Kam tiek elektros energijos, jei prekystaliai tušti, o amžinai alkanam rusui vis maža ir maža...

Tie, kurie mėgina į mus mesti akmeni, tegul susimąsto, kodėl masinės informacijos priemonių įnirtinga kampanija nesutrukdė šio žygio – susirinko ne tik senimas, buvo ir jaunimo. Kaip vėliau skaitėme laikraščiuose, net nematę įvykių tik iš nuogirdų "pasipiktinusi visuomenė" savaitėmis smerkė "diversantus" iš kairės ir dešinės. Pažymėtina, kad švilpynės – nuo Maskvos ligi Vilniaus – šmeižė tuo pačiu pamokslaujančiu tonu, kad neatskirsi kur tiesa, o kur melas. Ne veltui, neregėję, neskaičiavę, visi santvarkos pašlovintojai tą patį skaičių teminėjo – 30 ekstremistų, 300 pasyviųjų ir saujelė žioplinėtojų. "Tiesos" korespondentas A.Čaikovskis taikliai pastebėjo – kiek norėjo, tiek ir matė! Vadinasi skaičiai pakoreguoti viename centre ir visom redakcijom išsiuntinėta vienoda instrukcija. Užsienio korespondentų paskelbtas 500 dalyvių skaičius irgi sumažintas pusiau, nes per tris mitingavimo valandas vis dėlto buvo žmonių kaita. Vieni pasyviai stebėjo, kiti aktyviai dalyvavo, bet gi žinojo, koks pavojus gresia čia atėjus – nepabūgo! Žinoma, kad ne vien 30 ekstremistų, kaip rašė spauda, čia rodė iniciatyvą. Aišku, kad ne visi vienodai gebėjo viešai

reikšti savo skausmą, ne vienus metus kauptą pagiežą nekviestiesiems įsibrovėliams. Vien paminklo papėdėje būriavosi keli šimtai aktyvistų. Nebijodami į juos nukreiptų objektyvų ir žinomos įstaigos seifuose iki gyvos galvos paliktų savo atvaizdų, jie entuziastingai demonstravo, skandavo ir diskutavo. Būta ir organizatorių taktinių klaidelių. Gal reikėjo susitikimą nukelti į 13.00 val., nes visvien jau tą patį vakarą iniciatorius apkaltino nebūtų maldininkų iš šv.Onos bažnytėlės agitavimu į savo mitingą. Vadinasi ne tik Vilniaus TV, bet ir CTV nespėjo pakeisti iš anksto suredaguoto šmeižto. Šį eteryje pagarsintą Maskvos blefą, galima sutapatinti su Kominterno radijo apmaudžia klaida 1940.VII.14 vakare, kuomet visam pasauliui buvo išgarsintas Liaudies seimo išrinkimas 99,99 proc. persvara. Tuo tarpu istoriniai faktai sako kitką – dėl liūčių "rinkimai" Lietuvoje vyko dar VII.15!

Matyt, teisingiau būtų užuot, šmeižtais marginus laikraščių skiautes, susėsti prie vieno stalo ir nuspręsti, kurioje sostinės aikštėje – aišku ne A.Bieliausko romane apdergtuose Vilniaus kalneliuose – mes pastatysime paminklą stalinizmo ir hitlerizmo aukoms atminti. Lėšų stoka turtingiausios pasaulio valstybės atstovai tegul nesidangsto – mes surinksim! Nagrinėjant geranoriško bendravimo tarp kaimynų problemas, be abejo svarbiausias būtų 45-ių pabaltiečių deklaracijos reikalavimas – viešai paskelbti ir išsižadėti visų trijų slaptų Ribentropo-Molotovo protokolų – 1939.VIII.23, IX.28 ir 1941.I.10. Vien jų atspausdinimas 10 milijonų egz. tiražu po 10 kap. – kaip ir Molotovo 1939.VIII.31 kalbos brošiūrėlės apie SSRS-Vokietijos pakto ratifikavimą – ir išplatinimas tokiu pat mastu, jau simbolizuotų jo anuliavimą. Geros valios pavyzdys – Miuncheno susitarimas – panaikintas iš pradžių.

Šiandien vertindami antrojo suokalbininko atsakomybę, tegalime konstatuoti, kad išsižadėjus bet kokių aneksinių siekių, pokario Vokietija mūsų akyse kelia vien tik pasigėrėjimą. Net istorinė Vokietija, skirtingai nuo rytinio kaimyno – Rusijos – mūsų atžvilgiu buvo labai tolerantiška. Užtenka prisiminti kaip Mažoji Lietuva 40 metų spausdintu žodžiu iš nebūties kėlė Didžiąją Lietuvą. Ji pirmoji pripažino mūsų nepriklausomybę 1918 metais. Ji pirmoji atvėrė sienas mūsų bėgliams Antrojo pasaulinio karo metais – ne viena dešimtis tūkstančių egzilų taip išsigelbėjo nuo bolševikų keršto.

Žvelgdami į trečio mūsų kaimyno – Lenkijos – santykius su Lietuva, mes tegalim džiaugtis, kad praeities skriaudos liko užmarštyje. Mūsų jaunos valstybės diplomatų įžvalgumas ir atsargi dviejų dešimtmečių politika pagaliau įtikino lenkus, kad nebūtume priešai, jei ne Želigovskio skriauda. Užtenka prisiminti 1920 m. liepos mėn. taikos derybas Maskvoje, kur be dvejonių atmetėme slaptą Lenino pasiūlymą kartu su Raudonąja armija pulti Lenkiją. Dar akivaizdesnis pavyzdys – 1939.IX.1. Antrojo pasaulinio karo sūkuriuose nesuklupome demokratinio pasaulio akyse – ištikimi neutralumo politikai, kaip reikalavo tarptautinė teisė ir Tautų Sąjungos įstatai – atidarėme sieną Lenkijos kariams ir ištiesėme draugišką ranką karo pabėgėliams. Nepaklusome Hitleriui ir nežygiavome į Vilnių. Nors buvo žinoma tuometinio posakio kaina – Vilnius mūsų, Lietuva – rusų!

Pirmąkart atverdami širdį ir klausydami nepagrįstų užgauliojimų mūsų adresu, galime paaiškinti, kodėl lietuvių-rusų santykiai jau beveik penkis dešimtmečius tokie įtempti – tereikia žvilgterėti į netolimą praeitį. Šiandieninio gorbačiovizmo epochoje ir mūsų oponentai pradeda suprasti, kad istorijos toliau falsifikuoti negalima. Istorija – praėjęs etapas ir niekas jos jau nebepakeis, o nuolatiniai pagražinimai ir baltos dėmės nerodo santvarkos tvirtumo. Dėl to "Literatūra ir menas" jau puse burnos mėgina aiškintis, kodėl 1941 m. veikė 12 lietuvių savisaugos batalionų, vėliau net 50 000 karių Vietinė rinktinė? Dabar gi sovietinė spauda jau objektyviau nagrinėja klausimą – kodėl Lietuvoje nebuvo SS legionų? Bet niekas dar nedrįsta atvirai parašyti, jog ne mūsų kaltė, kad Antrojo pasaulinio karo metais vis dėlto daugiau lietuvių kovojo ne rusų pusėje. Atidžiau įsigilinę istorijos šaltiniuose, galime konstatuoti, kad lietuviai nerodė didesnės meilės rusams ir Napoleono laikais, kurio armijoje lietuvių tarnavo irgi daugiau negu Rusijos. Ir tai ne rekrūtai, o savanoriai – narsuoliai!

Kas žino, kaip šiandien pakryptų istorija, jei Hitleris būtų pradėjęs puolimą dviem savaitėmis anksčiau ir mes nebūtume patyrę baisiojo birželio nuoskaudos. Masinės deportacijos į Sibirą tuomet įžiebė mumyse tokią neapykantą bėgantiems į Rytus okupantams, kad 1941.VI.23 Tautos sukilimas vyko neregėto tautos konsolidavimo fone. Šis vienybės jausmas neapleido ir aštuonerius partizaninių kovų metus. Šiandien, mūsų

priešų pykčiui, viešai sakome, kad 46 metų senumo klaidos, kaip ir žaizdos mūsų širdyje, neliko užmirštos. Mūsų džiaugsmui, šitai persidavė ir neregėjusiai tų baisumų naujajai kartai. Dabar ir jaunam aišku, kodėl liaupsindami 16 divizijos šlovę, partagitatoriai niekuomet neparašo, jog lietuviai joje sudarė mažumą, tarp kurių, beje, buvo nemažai išsiveržusių iš GULAG'o ir nusprendusių geriau žūti fronte, negu mirti badu konclageryje. Išgarbinta saujelė savų komunistų neturėjo jokios strateginės reikšmės, nes jie į pirmas pozicijas ir nosies nekišo. Aimanuojantiems apie didžiulius karo nuostolius propagandistams vertėtų istorinių faktų šviesoje išsiaiškinti, kodėl šis santykis buvo toks nepalankus sovietinei santvarkai? Juk kritiškiausiu karo momentu Berijos parankiniai nepriėmė į nukraujavusią Raudonąją armiją nė vieno iš 700 pabaltiečių kadrinių karininkų – savo specialybės asų. Pravartu prisiminti, kad panašią klaidą 1941 m. padarė vokiečiai, atsisakę lietuvių savanorių, besiveržiančių keršyti už nužudytus ar išvežtus tėvus. Tuokart vokiečiai, užtikrinti pergale, nenorėjo dalintis laurais. Tuo tarpu 1941.VI.13 naktį netikėtai suimti Lietuvos, Latvijos ir Estijos karininkai netrukus atsidūrė ne Sibiro katorgoje, o Juchnovkoje prie Kalugos ir buvo sušaudyti dar tą pačią vasarą! Tik dabar aiškėja žiaurūs čekistų kėslai – "liaudies priešų" likvidavimas lenkų karininkų Katynėje 1940 m. metodu – šūviu į pakaušį. Tik Vokietijos-SSRS karas išgelbėjo Pabaltijo karininkų korpo gyvastį. Deja, neilgam – Norilsko pragare pražuvo devyni iš dešimties... Tad vargiai kas iš jų sulaukė šios šviesios dienos.

Taigi istorinė patirtis tiksliai nusako mus ir rusus skiriančias gaires. Praeities pamokos kartu mums nurodo kelius, kaip siekti tautinės ir religinės laisvės, kad nekaustytų nelaisvės pančiai ir savoje Tėvynėje laisvės aušrą regėtume!

O kelias tėra vienas – vienybė! Dėl to engėjų kliką labiausiai ir baugina bet kokia tautinė konsolidacija ir glaudesnis ryšys su kitomis į laisvę besiveržiančiomis tautomis. Turbūt teisus Tomas Venclova, siedamas pabaltiečių išsilaisvinimą kartu su ukrainiečių, armėnų, lenkų ar kazachų, vokiečių, Krymo totorių kova. Net demokratėjančių rusų blaivūs balsai, smerkiantys 18-os milijonų partelito parazituojančią veiklą ar bundančių iš letargo baltgudžių siekis atgaivinti gimtąją kalbą mokyklose teikia vilčių ateičiai!

Dėl to šiandien vėl ir vėl kartojame savo oponentams, kad laikas liautis konfrontuoti – reikia sėstis prie stalo rimtam dialogui. Lygiomis teisėmis privalome naudotis tais pačiais dviejų arnžių sandūros pasiekimais – spauda, radiju, TV, kad nebūtų varžomas vaikų katekizavimas, laisvas įstojimas į Kunigų seminariją. Jei nenorime galutinai apsijuokti pasaulio opinijos akyse, jau šiandien reikalingas abipusis pasitikėjimas Helsinkio susitarimų dvasioje ir vienodas jų interpretavimas, kad inteligentas-disidentas nebijotų ne tik peržengti bažnyčios slenkstį, bet ir kunigo pakviesti prie pašarvoto tėvo laidojimo salėje. Tačiau nomenklatūriniai biurokratai, paveldėję iki gyvos galvos pelningus postus, dar negalvoja apie jokius persitvarkymus. Dėlto šiandieną savo viešumo parodiją jis garbina tik popieriuje, laikydami akmenį užantyje. Koks gali būti pasitikėjimas šiais dignitoriais, kurių lūpos tik prieš pusmetį visam pasauliui deklaravo, kad disidentizmas jau palaidotas. Mūsų akyse, kaip ir anksčiau, nekelia pasitikėjimo jų kontroliuojama TV – taip nenoriai rodanti sistemos nevalyvumo pasekmes. Geriausias pavyzdys – rugpjūčio 23 d. "Panorama". Aišku, lengviausia kelių minučių TV vaizdus apdrabstyti ilgiausio komentaro purvu, nes kino kadrai nebuvo įgarsinti. Stebėtis nėra ko – nuo seno Vilniaus bosai konferencijas, iškilmingus suvažiavimus veda ne lietuvių kalba! Tad gėda garsintis visai Lietuvai. Lieka viena – "nebyli" televizija ir uolių komentatorių begalinė panegirika. Šį kartą stebino vienas momentas – TV ekrane per dažnai puikavosi aiškiai sunerimusių seklių veidai. Galima tik įsivaizduoti, kiek jų tenai būta! Be abejo, mus domino ne sekmadieninio TV reportažo komentarai, o kokie kadrai buvo parinkti iš operatorių dviejų valandų triūso? Ir čia eilinį kartą įsitikinome, koks tendencingas ir dezinformuojantis buvo šis studijos montažas-erzacas. Norėdami sumenkinti masiškumo įspūdį, buvo parinkti ne kulminacinio momento kadrai – t.y. ne 12.00 val., o gerokai po 14-os, kuomet dalyviai jau skirstėsi į namus. Visiems gerai žinomos įstaigos falsifikuotojai, matyt, nekreipė dėmesio į akivaizdų faktą, kad šv.Onos bažnyčios prieangyje nebuvo žmonių ir durys uždarytos – vadinasi filmuota gerokai po Sumos, kai maldininkai jau buvo išsiskirstę.

Grįžkime jau paskutinį kartą prie sekmadienio įvykių sostinėje.

Artėja 15.00 valanda. Manifestuojama jau trejetą valandų, bet žmonės dar nesiskirsto. Savo postuose lieka rūpestingi "globėjai", kurie negalėjo

1-98/13234

Klaipėdos miesto savivaldybės
VIEŠOJI BIBLIOTEKA
Skaitytojų
aptarnavimo skyrius

prikibti nė prie vieno čia atėjusio už nutryptą veją, užmintą gėlytę. Jų rūstūs žvilgsniai tik atidžiai stebėjo dalyvius, besibūriuojančius aplink užsieniečius. Reuterio korespondentas Tony Barber užrašinėjo interviu su nenuilstančia Nijole Sadūnaite. Enn Kuper ką tik baigė pokalbi su angliškai kalbančia lietuvaite, kurio nuotrupas VIII.28 girdėjome iš "Amerikos Balso". Skirstydamiesi namo visi vylėsi, jog žurnalistų dėka tiesa apie šios dienos įvykius Vilniuje bus išgirsta visame pasaulyje. Iš tiesų – po keturių valandų, t.y. pusantros valandos anksčiau, negu prabilo Vilniaus TV, viso pasaulio radijo stotys jau pranešinėjo džiugią naujieną.

Tačiau ne vienam rūpėjo klausimas – kas toliau? Juk tulžingi "komunistinės moralės sergėtojai" nepaliks ramybėje mūsų bebaimių vadų. Tad netikėkite išgirdę jų "atgailą" – jos nebuvo ir nebus, o sufabrikuoti šie pasalūnai gali bet ką. Aišku ir tai, kad jie nedovanos nė vienam, išdrįsusiam atvirai tarti tiesos žodį. Gali net terorizuoti organizatorius – kad nesugalvotų dar kartą susiburti, sakysim, už savaitės kur nors tarp Šiluvos ir Tytuvėnų! Tuo labiau, kad artėja didieji Žemaitijos atlaidai. Tesuteikia jiems Dievas ištvermės ir ryžto galimo keršto valandą! O mes Jiems reiškiame nuoširdžiausią ačiū ir sakome – iki pasimatymo!

Vincas Žilys
Vilnius, 1987.VIII.28

Bonifacas Ulevičius

VADU GIMSTAMA

1998 m. vasario 1 d.* sukako 50 metų nuo vieno žymiausių Lietuvos partizanų vadų, Tauro apygardos vado Antano Baltūsio-Žvejo žūties.

Antanas Baltūsis-Žvejys gimė 1915 m. Gulbiniškių k., Pilviškių vls., Vilkaviškio aps., pasiturinčio ūkininko šeimoje. Tėvai turėjo 32 ha žemės. Be Antano, šeimoje augo dar 4 sūnūs ir viena duktė. Tėvas Antanas mirė 1925 m., motina Ona – 1942 m.

❒ Antanas Baltūsis partizanų pulkininkas

Baigęs gimnaziją, Antanas įstojo į Vilkaviškio kunigų seminariją, tačiau trečiaisiais mokslo metais iš seminarijos išstojo ir dirbo mokytoju. Buvo gyvas, judrus, sportiškas ir gabus, ypač matematikai ir tiksliesiems mokslams. 1938 m., pašauktas į kariuomenę, įstojo į Karo mokyklos husarų aspirantūrą, kurią baigęs gavo jaunesniojo leitenanto laipsnį ir buvo išleistas į atsargą. 1939 m. rugsėjo mėn., prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, buvo mobilizuotas į ka-

* Str. "Tauro apygardos istorijos apžvalga", remdamasis žmonių pasakojimais, esu rašęs (Laisvės kovų archyvas. T.3-4. K. 1992. P.37.), kad Žvejys žuvo vasario 2 d. Buvusiame KGB archyve dokumentų šiuo klausimu dar nebuvo rasta. Pastebėjau, kad dauguma autorių iki šiol mini šią Žvejo žūties datą. Patikslinsiu – Žvejys žuvo vasario 1 d. – *B.U.*

valerijos dalinį ir pakeltas leitenantu. 1940 m., Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, iš karo tarnybos buvo atleistas ir vėl dirbo mokytoju.

Užėjus vokiečiams, buvo paskirtas Pilviškių valsčiaus policijos viršininku, tačiau netrukus už priešingas pažiūras dėl žydų persekiojimo buvo suimtas. Maždaug po trijų savaičių paleistas, mokytojavo toliau. 1943 m. vengdamas suėmimo, įstojo į 255 lauko žandarmerijos savisaugos batalioną Kaune. Buvo paskirtas kuopos vadu ir pakeltas kapitonu. Vėliau, perdislokavus dalinį, tarnavo Lenkijoje bataliono vado adjutantu.

1944 m. pavasarį, artėjant frontui, parvažiavo į tėviškę atostogų ir atgal į tarnybą negrįžo. Vokiečiams traukiantis, su jo tėviškėje stovėjusia sveikstančių lietuvių karių kuopa pasitraukė ir jis, tačiau netrukus grįžo atgal. Į namiškių klausimą, kodėl grįžo, atsakė: "Jei visi išvažiuosime, kas Lietuvą gins?" Tuo buvo pasakyta viskas – jis pasiliko kovoti.

Buvo sukūręs šeimą, augino dukrą Laimutę (1944 m. rudenį gimė sūnus Rimas, o 1946 m. vasarą – duktė Audra). Užėjus rusams, gyveno nelegaliai pas žmonos gimines prie Griškabūdžio ir Jankų. 1945 m. pradžioje išvažiavo pas pažįstamus Rakauskus, gyvenančius prie Garliavos. Vėliau slapstėsi Vinčuose (Sasnavos vls., Marijampolės aps.), o balandžio mėn. persikėlė į Puskelnių kaimą prie Marijampolės ir apsigyveno pas elektrinės vedėją Akelaitį. Susisiekė su elektrinės buhalteriu Vincu Radzevičiumi-Vaidila ir padėjo jam leisti Tauro partizanų apygardos nelegalų laikraštį "Laisvės Žvalgas"[1]. 1945 m. spalio 20 d., suėmus V.Radzevičių-Vaidilą, o 22 d. – Tauro apygardos vadą Leoną Tauną-Kovą ir kitus štabo narius, laikraščio leidimas nutrūko.

❒ Antanas Baltūsis Vilkaviškio kunigų seminarijos klierikas

Susikūrus naujam apygardos štabui, Žvejys, kaip buvęs mokytojas,

laisvai kalbantis vokiškai ir susikalbantis angliškai, 1945 m. lapkričio 20 d. buvo paskirtas štabo spaudos ir propagandos skyriaus viršininku ir "Laisvės Žvalgo" redaktoriumi[2].

Padedant Vytauto rinktinės štabo darbuotojams, sukomplektavo ir sutvarkė spaustuvę ir organizavo "Laisvės Žvalgo" leidimą. Tačiau šiuo darbu Žvejys nebuvo visiškai patenkintas. Drausmingas, energingas, valdingas, reiklus, ambicingas ir nepaprastai darbštus, turintis karinės tarnybos patirtį, greitai buvo naujojo apygardos vado Zigmo Drungos-Mykolo-Jono pastebėtas ir kadangi apygardoje trūko daug kadrinių karininkų, Mykolas-Jonas, stiprindamas apygardos štabą, 1946 m. birželio 1 d. Žvejį paskyrė štabo viršininku[3].

Birželio 12 d., vykdamas į Žemaitiją aptarti su Žemaitijos partizanų vadovybe susijungimo ir bendros kovos klausimų, žuvo Mykolas-Jonas. Liepos 4 d. Tauro apygardos vadu buvo išrinktas Antanas Baltūsis-Žvejys[4]. Šiose pareigose atsiskleidė visos jo kaip organizatoriaus, atsidavusio Tėvynei, nepaisančio pavojų ir mirties grėsmės, savybės. Žvejys parodė nepaprastą aktyvumą ir veiklumą, buvo kupinas karinės drausmės ir pareigos jausmo. Nesėdėjo vienoje vietoje, bet keliavo po apygardą inspektuodamas padalinius, tikrindamas partizanų gyvenimo sąlygas, ginkluotę, aprangą, padėdavo spręsti įvairius klausimus, dalyvavo partizanų apdovanojimo ceremonijose, nesvarbu kur jos bebūtų. Jis pastatė apygardą "ant kojų".

Buvęs apygardos vadas Mykolas-Jonas, užsiėmęs apygardos organizaciniais klausimais ir tęsdamas pirmojo apygardos vado ir jo štabo visos Lietuvos pogrindžio suvienijimo darbą, neturėjo galimybių ir laiko skirti pakankamai dėmesio kovotojų kasdienybei bei smulkesnių padalinių organizacinei struktūrai tobulinti. Be to, nors ir būdamas kadrinis kariškis, buvo jautrios poetiškos sielos, kuklus, švelnaus būdo ir giliai tikintis. Žvejys gi – buvo gimęs būti kariškiu. Pradėjus jam vadovauti apygardai, visi pajuto jo – karinio vado – vadovaujančią tvirtą ranką. Jo įsakymai buvo kieti, kariški, instrukcijos ir direktyvos aiškios, trumpos, logiškos, suformuluotos "kariška kalba". Visada tvarkingai apsirengęs gražia Lietuvos karininko uniforma, pasitempęs, imponavo savo kariška laikysena, gražia išore, valingu charakteriu. Visa išvaizda bylojo jį esant kadriniu karininku. Tarpusavio santykiuose su kovotojais buvo oficialus, griežtas, bet tei-

singas, reikalavo kariško elgesio, o daliniuose – kariškos drausmės. Kreipiantis raportavimas, pagarbos atidavimas buvo būtini. Gerai buvo perpratęs kovotojo psichologiją, mokėjo prie kiekvieno prieiti, paskatinti, padrąsinti, padėkoti, jei reikia – pabarti. Prieš bausdamas, apsvarstydavo, tardavosi su tiesioginiais vadais, ieškodavo lengvinančių aplinkybių. Vertino kiekvieną kovotoją. Dažni apygardos karinės sudėties patikrinimai kovotojams rodė, kad jais rūpinamasi, apie juos galvojama, kad jie nepalikti likimo valiai. Žvejo asmenyje jie matė ne tik griežtą, reiklų vadą, bet ir draugą. Kai kurie žemesni vadai pasišaipydavo iš jo reiklumo, sakydami, kad jų partizaniniame gyvenime Žvejo reikalaujami kariški formalumai nepritaikytini ir nereikalingi. Žvejys gi buvo priešingos nuomonės sakydamas, kad tai palaiko drausmę, kuri partizaninėje kovoje be galo svarbus veiksnys, norint išvengti reikalingų aukų. Nepakentė pavaldinių, nepaisant kokio rango jie būtų, nepaklusnumo, aplaidumo ar tinginystės vykdant pareigas, dėl ko tarp jo ir štabo pareigūnų ar rinktinių vadų kildavo konfliktų. Buvo visiškai atsidavęs kovai už Lietuvos laisvę. Tai buvo jo gyvenimo esmė. To reikalavo ir iš kitų. Savęs jis nelaikė dideliu politiku, greičiau – neblogu lauko karininku. Politinius klausimus spręsti jam padėjo žymiai labiau už jį išsilavinęs, pasižymintis puikia politine orientacija, tačiau itin civiliško būdo (kas Žvejui buvo ne visai prie širdies) apygardos štabo Politinio skyriaus viršininkas, juridinių mokslų daktaras Alfonsas Vabalas-Gediminas. Žvejys buvo atsargus ir suvalkietiškai gudrus; prisilaikė griežtos konspiracijos ir reikalavo jos iš pavaldinių[5]. Ne kartą savo pranešimuose aukštesnei vadovybei vietiniai MGB darbuotojai skundėsi, kad jiems nepavyksta išaiškinti apygardos štabo sudėties ir jo slėpimosi vietos[6].

Įtarus Juozą Markulį-Erelį išdavyste, priešingai nei kitų apygardų vadai, griežtai nuo jo atsiribojo. Į ilgus Erelio laiškus, siekiančius susitaikymo, susivienijimo, pilnus įrodinėjimų, kad būtina keisti kovos taktiką, ir priekaištus Tauro apygardai dėl aktyvios kovos, Žvejys atsakė trumpai, kad savo planų ir užmačių, kas liečia kovą dėl Tėvynės išlaisvinimo Tauro apygarda nekeis, nepaisant kas ką bekalbėtų. Žvejys buvo įsitikinęs, kad greitai prasidės karas, ir ruošė partizanus sukilimui užnugaryje. Buvo legalizacijos priešininkas ir kovojo prieš ją. Šiuo klausimu jo nuomonė nesutapo su apygardos štabo Politinės dalies viršininku A.Vabalo-Gedimi-

❒ Baltūsių šeima, Gulbiniškių k. Pilviškių vls. Vilkaviškio aps. I eilėje: Feliksas, Jurgis, Vincas, už jų Anelė ir Antanas. Sėdi: motina, tėvas ir tėvukas, už jų stovi tarnaitė ir pusbernis

❒ Baltūsių šeima Gulbiniškių k. Pilviškių vls. Vilkaviškio aps. Stovi: Antanas, Vincas, Feliksas, Anelė, Jurgis. Sėdi: motina, šalia stovi Jonas

no ir rikiuotės skyriaus viršininko J.Aleščiko-Rymanto pažiūromis. Žvejį palaikė Vytauto rinktinės vadas V.Gavėnas-Vampyras[7]. Dėl nesutarimų šiuo ir kitais klausimais 1947 m. birželio 12 d. Gediminas buvo iš pareigų atleistas su teise išvykti iš apygardos teritorijos ribų[8]. Rymantas rugsėjo 24 d. iš pareigų buvo pašalintas ir paskirtas Birutės rinktinės vadu[9].

Atsiribojęs nuo Erelio, Žvejys iš karto apsisprendė perimti į savo rankas centralizuotos vadovybės visam Lietuvos pogrindžiui kūrimą ir nutarė 1947 m. sausio 12 d. sušaukti Lietuvos apygardų vadų pasitarimą. Dėl įvairių kliūčių pasitarimas įvyko sausio 15-16 d. Vilkaviškio aps., Pilviškių vls., Nadrausvės k., pas Bronių Lietuvninką-Bitininką Gedimino bunkeryje. Į suvažiavimą dėl įvairių priežasčių kitų apygardų nei vadai, nei atstovai neatvyko. Dalyvavo tik Dainavos apygardos įgaliotas atsto-

Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas. Nepaisant to, pasitarimas įvyko.

Pirmas pasisakė buvęs VGPŠ II skyriaus viršininkas, gen.S.Zaskevičiaus sūnus, buvęs Lietuvos kariuomenės j.ltn.Algimantas Zaskevičius-Tautvaiša. Jis pagrindė įrodymais Erelio išdavikišką – provokacinę veiklą, siūlė paspartinti pasiruošimą kelionei į Vakarus išsiaiškinti tikros tarptautinės padėties ir būsimo karo galimybių, nes pati heroiškiausia kova praranda prasmę, jei ji nesiremia realiomis galimybėmis. Būtina kovą kaip galima greičiau konkretizuoti, nes žūsta vis nauji žmonės, ir pogrindis silpsta. Žmonės vežami į Sibirą, suimami ir kankinami. Aklai tikėti Vakarų pažadais yra beprasmiška. Būtina konkrečiai nustatyti, ar jie pasiruošę imtis kokių nors priemonių padėti Lietuvai. Pritarė naujam BDPS sudarymui, siūlė sustiprinti pogrindinę spaudą, kurioje būtų spausdinamos pačios naujausios žinios, surinktos iš užsienio klausant per radiją pranešimų iš Vakarų.

Buvęs VGPŠ Vilniuje adjutantas Juozas Lukša-Skirmantas pabrėžė Erelio išdavystės poveikį ir jos atskleidimo reikšmę, susirūpinimą dėl Jono Deksnio-Hektoro dingimo. Tačiau kitas kalbėtojas Gediminas siūlė neteikti didelės reikšmės Erelio išdavystei, bet iš karto imtis kurti BDPS ir tęsti kovą toliau.

Vytauto rinktinės vadas V.Gavėnas-Vampyras palaikė kovos tęsimo idėją, o Dainavos apygardos įgaliotinis J.Krikščiūnas-Rimvydas būtinybę išsiaiškinti Vakarų poziciją ir vedamos kovos tikslingumą. Geležinio Vilko rinktinės vadas Algirdas Varkala-Žaliukas ir Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štrimas-Šturmas nekalbėjo. Paskutinis pasisakė Žvejys. Jis apibendrino išsakytas mintis ir nutarė kurti naują BDPS, pasiųsti į Vakarus A.Zaskevičių-Tautvaišą ir J.Lukšą-Skirmantą. Tautvaišai pavedė susisiekti su kitomis apygardomis ir jas informuoti apie pasitarimo nutarimus. Erelį iš BDPS pašalino, ir jo tolesnį likimą ėmėsi spręsti Žvejys, kuris buvo išrinktas VGPŠ štabo viršininku. Suvažiavimo protokolai ir rezoliucija buvo atspausdinti šešiais egzemplioriais ir išsiųsti Didžiosios Kovos, Kęstučio, 3 LLA Vytauto ir Vyties apygardoms. A.Zaskevičius-Tautvaiša buvo paskirtas apygardos vado pavaduotoju ir, kadangi jo slapyvardis Tautvaiša buvo KGB iššifruotas, pakeitė į Narimanto slapyvardį. Iki suėmimo 1947 m. kovo 11 d., spėjo užmegzti ryšį tarp Didžiosios Kovos, Kęstučio ir Tauro apygardų[10].

Šis suvažiavimas buvo pirmas ryžtingas Žvejo žingsnis, perimant į savo rankas visų Lietuvoje veikiančių partizanų apygardų ir kitų pogrindyje veikiančių formuočių sujungimą bendrai kovai, vadovaujant vienai vadovybei. Kai kas jam prikaišiojo garbės troškimą, siekimą absoliučios valdžios, tačiau šiuos priekaištus reikia laikyti nepagrįstais. Įsigilinus į Žvejį minėtius dokumentus ir į likusių gyvų jo bendražygių ir gerai jį pažinojusių žmonių prisiminimus apie jį, aišku, kad šio darbo imtis jį vertė vienas tikslas – Tėvynės meilė, noras jai padėti, ką galima buvo padaryti tik su Vakarų pagalba. Iš Vakarų pasiuntinių Daunoro* ir Meškio** gautos informacijos buvo žinoma, kad su buvusiais mūsų Nepriklausomos Lietuvos veikėjais Vakaruose niekas nesiskaito. Kad galėtų kalbėti Lietuvos vardu, jiems buvo reikalingi partizanų įgaliojimai. Pietų Lietuvos partizanų vadovybė tokius įgaliojimus buvo davusi buvusiems Nepriklausomos Lietuvos veikėjams M.Krupavičiui ir S.Kairiui bei antivokiškos rezistencijos veikėjams J.Brazaičiui-Ambrazevičiui, advokatui Mockui-Mockevičiui, dr.A.Damušiui ir dar kažkam[11]. Tačiau tie įgaliojimai turėjo būti ne kokios nors vienos ar kelių apygardų, ar sričių, bet įgaliojimai visos Lietuvos sujungtų pogrindžio jėgų – vienos bendros vadovybės. Tik tokius įgaliojimus gavę, emigracijoje esantys buvę Nepriklausomos Lietuvos veikėjai, galėjo sudaryti Lietuvą atstovaujančią Delegatūrą, kuri turėtų teisę ieškoti pagalbos Lietuvos partizaniniam judėjimui. Kad ją gautų, buvo būtina parodyti Vakarams, kad Lietuvoje vyksta ne gaivališkas, neorganizuotas pasipriešinimas, bet kad priešinasi visa tauta, vadovaujama vienos autoritetingos vadovybės. Žvejys tai ir siekė padaryti ne garbės ieškodamas, bet bendram Lietuvos labui. Apie Žvejo nesavanaudiškumą galima spręsti ir iš to, kad jis galėjo ir net buvo numatęs su viena iš ekspedicijų išvykti į Vakarus, kur būtų galėjęs pasilikti, tačiau lemiamu momentu šios minties atsisakė, aiškindamas tuo, kad nematąs žmogaus, kuriam galėtų patikėti jo pradėtą suvienijimo darbą ir jam išvykus viskas sugriūtų. Be to, ką pasakys partizanai? Ar nepalaikys jo išvykimą išdavyste, kad palikęs visus likimo valiai pats išnešė kailį.

---

* Jono Deksnio

** Vytauto Staneikos-Stanevičiaus. Daunoras ir Meškis buvo nelegaliai atvykę į Lietuvą 1946 m. gegužės mėn.

Taip jis pasiliko su kovos draugais pasitikti savo likimo. Šiuo apsisprendimu Žvejys atsistojo į vieną gretą su J.Lukša-Skirmantu, grįžusiu iš Vakarų į Lietuvą žūti[12].

Kadangi Kaunas yra bemaž Lietuvos centre ir iš jo patogu susisiekti su visomis apygardomis, Žvejys suaktyvino veiklą Kaune ir jo apylinkėse. 1947 m. sausio 12 d. pasirašė įsakymą Birutės rinktinės įkūrimui[13], paskirdamas jos vadu sumanų, drąsų, veiklų ir energingą J.Lukšą-Skirmantą[14].

BDPS įkūrimui reikėjo sutelkti grupę išsilavinusių žmonių iš inteligentijos tarpo – intelektualų, sutinkančių prisidėti prie šios veiklos. Jie buvo Žvejui reikalingi vesti propagandai tarp gyventojų ir palaikyti partizanų kovinę dvasią. Dėl to apygardos štabo adjutantas Jonas Pileckis-Šarūnas ir apygardos štabo ryšininkas Kazimieras Matulevičius-Radvila supažindino Žvejį su savo nuo seno pažįstamu inžinieriumi, buvusiu atsitininku ir šaulių organizatoriumi Vincu Selioku. 1947 m. birželio pradžioje Žvejys jam pasiūlė sukurti Kaune vadovaujantį nacionalinį centrą – BDPS prezidiumą. V.Seliokas šią idėją palaikė ir jai pritarė. Jo uždavinys buvo parinkti iš inteligentų kandidatūras į prezidiumą[15]. 1947 m. rugsėjo 15-16 d. pas V.Selioką bute Žvejys parašė įsakymą dėl BDPS sukūrimo ir vadovaujančių centrų perorganizavimo[16].

V.Seliokas Žvejui į prezidiumą rekomendavo buvusį Lietuvos kariuomenės kapitoną Edmundą Akelį ir 5-osios gimnazijos dėstytojus Vincą Bazilevičių ir poetą Antaną Miškinį. Buvo susitarta, kad prezidiumas išsiaiškins, kam tarnauja Erelio vadovaujamas BDPS centras ir ar galima su juo bendradarbiauti. Nuspręsta, kad kiekviena apygarda į centrą deleguos po vieną savo įgaliotinį ryšių su savo apygarda palaikymui. V.Seliokas pareiškė tokius savo pageidavimus: kuriant naują BDPS ir formuojant jos programą, ypatingą dėmesį kreipti į Tauro apygardos kūrimosi metu sudaryto Partizaninės veiklos statuto peržiūrėjimą ir papildymą bei pakoregavimą, stiprinimą kovos su išdavystėmis, kurių vis daugėjo, organizuoti ir aktyvinti teismų veiklą, kurie vadovautųsi Nepriklausomos Lietuvos Karo lauko teismo Statutu. Be šio teismo nuosprendžio niekas neturėjo būti baudžiamas, ypač mirties bausme. Vengti neapgalvotų žudynių, galinčių turėti didelių žmonių nuostolių NKVD operacijų metu. Stiprinti kovą prieš svaiginamųjų gėrimų vartojimą, o partizanus dvasiškai ir

morališkai remti apygardose įvesti kapeliono pareigybę. Kadangi Lietuvos gyventojai buvo nuodijami bolševikų melu ir klaidinga informacija apie pasaulinius įvykius, vienu iš svarbiausių ir neatidėliotinų uždavinių yra informacinio centro sukūrimas, kurio tikslas būtų rinkti iš užsienio informaciją ir skleisti ją gyventojams, keliant išsilaisvinimo iš okupacijos viltį[17].

Naujai kuriamam BDPS prezidiumui buvo keliami trys uždaviniai: 1) sujungti visas pogrindžio jėgas po viena vadovybe, 2) susisiekti su visais lietuvių komitetais, veikiančiais užsienyje, ir per juos prašyti iš anglų ir amerikiečių pogrindžiui pagalbos, 3) prasidėjus karui, stoti Lietuvos vyriausybės priešakyje ir vadovauti šalies valdymui[18].

Birželio mėn. Žvejys pateikė BDPS prezidiumo schemą, pagal kurią Prezidiumą sudaro: 1.Prezidiumo pirmininkas. 2.Pirmininko pavaduotojas ir šeši skyriai: a) organizacinis; b) karinis; c) propagandinis; d) spaudos; e) informacijos; f) finansų. Ginkluotas formuotes sujungti ir valdyti sukuriamas vyriausybės štabas su ginkluotųjų pajėgų vadu. Lietuvos teritorija dalijama į 8 apygardas su prie kiekvienos veikiančia BDPS organizacija[19]. Įsakymą dėl padalijimo 1947 m. rugpjūčio pabaigoje parašė Seliokas ir Žvejys[20].

Prezidiumo schema buvo apsvarstyta su E.Akeliu, V.Bazilevičium ir A.Miškiniu. Visi jai pritarė. Žvejys BDPS prezidiumo vicepirmininku paskyrė V.Selioką, nes pirmininku būti jis nesutiko. Sutiko eiti pirmininko pareigas, kol bus surastas kandidatas į šį postą. Buvo tik nustatytas pirmininko slapyvardis "Daukantas".

E.Akeliui buvo pasiūlytas karinio skyriaus viršininko postas, tačiau šias pareigas eiti jis atsisakė ir sutiko būti propagandos skyriaus viršininku.

V.Bazilevičius ir A.Miškinis sutiko vadovauti spaudos skyriui, nes šį darbą jau dirbo iš anksčiau, redaguodami "Laisvės Žvalgą"[21]. V.Bazilevičiui teko šio skyriaus organizacinis ir vadovaujamasis vaidmuo, nes šių pareigų A.Miškinis atsisakė ir sutiko dirbti vyriausiuoju redaktoriumi. Jų rankose buvo visos nelegalios spaudos kontrolė. V.Bazilevičius turėjo susisiekti su visų junginių redakcijomis ir vadovauti jų darbui. Kol ryšio su redaktoriais nebuvo, abu redagavo "Laisvės Žvalgą" ir kitą Tauro apygardos, kuri buvo aktyviausia, spaudą. Iš per radiją surinktų žinių, iš užsienio tarptautinių apžvalgų rašė straipsnius. Šią medžiagą tiekė Jono Bo-

rutos rekomenduotas "Laisvės Žvalgo" korespondentas, besislapstantis literatas, mokantis šešias užsienio kalbas, Vytautas Kauneckas. J.Boruta jį aprūpino radijo imtuvu, rašomąja mašinėle ir kitomis būtinomis šiame darbe priemonėmis. Jis klausė žinių anglų ir prancūzų kalbomis, ruošė biuletenius ir per J.Borutą ar V.Bazilevičių perdavinėjo į "Laisvės Žvalgo" redakciją[22]. Jam padėjo buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas, tarnavęs generolo P.Plechavičiaus Vietinėje rinktinėje, vėliau Lietuvos policijoje Bironto štabo adjutantas Romualdas Kaupelis[23]. Vėliau į šį darbą buvo įtrauktas buvęs Lietuvos kariuomenės majoras, operos teatro solistas Antanas Kučingis ir besislapstantis jo sūnus Algimantas, kurie klausė žinias vokiečių ir lenkų kalbomis, darė konspektus ir perdavinėjo į "Laisvės Žvalgo" redakciją[24].

Informacijos skyriaus viršininku sutiko dirbti buvęs apygardos Politinio skyriaus viršininkas A.Vabalas-Gediminas. Ryšininke tarp jo ir BDPS prezidiumo narių buvo jo sesuo Stefanija Jonytienė. Ji organizavo Gedimino susitikimus su Selioku ir Žveju[25].

Žvejys ėjo ginkluotųjų pajėgų vado pareigas. Liko vakuojančios Prezidiumo pirmininko, karinio skyriaus viršininko ir Finansų skyriaus viršininko vietos. Į Prezidiumo pirmininko vietą Žvejys buvo numatęs buvusį Lietuvos kariuomenės generolą Viktorą Giedrį, gyvenantį Kaune, kurį gerai pažinojo iš kariuomenės laikų, nes jis buvo jo viršininku. Žvejys pasiuntė pas jį savo asmeninę ryšininkę, artimą jam žmogų "E"*. Generolas pasirodė esąs ligonis, sirgo reumatu, nevaldė dešinės rankos, tačiau dalyvauti veikloje ir pasirašinėti dokumentus sutiko. Po kurio laiko, dėl savo dukters studentės, besibaiminančios dėl tėvo suėmimo pavojaus, (motina buvo mirusi), įsijungti į veiklą ir pasirašinėti dokumentus atsisakė. Tolimesni bandymai jį paveikti nepadėjo[26].

Į karinės vadovybės viršininko postą Žvejys numatė buvusios Lietuvos kariuomenės pulkininkus Mykolą Mačioką, Juozą Jankauską ar Karolį Dabulevičių, buvusį nuo 1941 m. Vilniaus miesto burmistru**. Juos surasti buvo pavesta V.Bazilevičiui[27]. Tinkamiausia kandidatūra į šį postą buvo laikoma plk.J.Jankausko. Buvo numatytas ir einančio šias pareigas

---

* Pavardė ir gyvenamoji vieta redakcijai žinomi.

** Žvejys nežinojo, kad plk.K.Dabulevičius buvo pasitraukęs į Vakarus.

karininko slapyvardis – "Vytis"[28]. Reikia manyti, kad slapyvardį "Vytis" Žvejys pasirinko ne atsitiktinai, bet norėdamas, kad Vakarus pasiektų kuo mažiau gandų apie Lietuvos pogrindyje vykstančius pasikeitimus, nes Vakarai į nestabilumą pogrindžio veikloje žiūrėjo neigiamai. Kadangi Erelio sukurtame BDPS VGPŠ viršininko Kamarausko slapyvardis buvo Vytis ir Vakaruose jis jau buvo žinomas, toks ir buvo paliktas šias parcigas užimančiam asmeniui naujajame BDPS.

Organizacijos pavadinimą Žvejys buvo numatęs keisti į DLS (Demokratinis Lietuvių Sąjūdis), arba, E.Akeliui pasiūlius, BLDS (Bendras Lietuvos dekokratinis sąjūdis) arba BDLS (Bendras Demokratinis Lietuvių Sąjūdis)*, tačiau pasitarus buvo nutarta pavadinimo nekeisti, kad Vakaruose nekiltų nereikalingų įtarinėjimų ar klaidingų samprotavimų. Tiesa, keletą raštų ir laiškų Žvejys parašė DLS vardu[29].

Iki šiol iš Vakarų gauta informacija apie Lietuvos išeivijos organizacijų veiklą, liečiančią Lietuvos išlaisvinimo klausimus, buvo negausi. Partizanams buvo reikalinga išsami, plati informacija, kuria būtų galima remtis, planuojant pogrindinę veiklą Lietuvoje. Vienu iš tikslų gauti tokią informaciją ir buvo 1947 m. gegužės mėn. J.Lukšos-Skirmanto ir J.Krikščiūno-Rimvydo išsiuntimas į Vakarus. Deja, pasiuntiniai Vakarų nepasiekė. Lenkijoje jie sutiko emigracijoje esančių Lietuvos veikėjų pasiuntinį Joną Deksnį-Hektorą, kuris informavo, kad metas vesti bet kokias derybas su Vakarais dėl pagalbos Lietuvai nepalankus ir nėra tikslo ten važiuoti. Pasikeitę informacija įgaliotiniai grįžo į Lietuvą.

Žinios gautos iš Hektoro buvo skurdžios. Nepaaiškėjo VLIK'o ryšiai su Vakarų valstybėmis ir tikimybė gauti pagalbos bei kiti gyvybiškai svarbūs klausimai. Prezidiumas nutarė dar kartą siųsti į Vakarus atstovus, kurie nugabentų plačią informaciją suteikiančią medžiagą apie padėtį Lietuvoje ir vedamą partizaninę kovą, išsiaiškintų labiausiai partizanų vadovybę dominančius klausimus, organizuotų pastovų ir patikimą ryšį tarp mūsų tautos atstovybės Vakaruose VLIK'o ir partizanų vadovybės Lietuvoje. Buvo ruošiamas memorandumas Suvienytų Tautų Organizacijai ir Keturių Ministrų Konferencijai, taip pat Lietuvos tikinčiųjų laiškas

---

* Dokumentuose, išverstuose į rusų kalbą, rašoma: "Bendra Lietuviška Demokratinė Sąjunga" (Obščij Litovskij Demokratičeskij Sojuz).

Popiežiui Pijui XII. Šių raštų turinys buvo aptartas bendrai, o jų galutinę redakciją paruošė BDPS prezidiumo sekretorius, religinės kronikos vedėjas, o vėliau vyriausiasis kapelionas kun.J.Stankūnas-Stonis. Raštus į prancūzų kalbą išvertė Gediminas. Laišką Popiežiui, E.Akeliui pasiūlius, parašė kun.J.Stankūnas[30]. Memorandumą pasirašė: Žvejys, Vanagas, Taučius, Kaukas, Kalvaitis ir Linonis*[31].

Pirmoje memorandumo dalyje buvo nušviečiamas Lietuvos užgrobimo faktas, antroje – bolševikų žvėriški veiksmai, trečioje – antisovietinė pogrindžio veikla (BDPS organizacijos). Memorandumas baigiamas kvietimu nuversti Lietuvoje esamą sovietinę santvarką ir atkurti demokratinę santvarką[32].

Žvejys stengėsi susisiekti su apygardomis, surengti suvažiavimą, surasti ir įvesti į prezidiumą trūkstamus narius. Buvo bandyta suvažiavimą surengti 1947 m. birželio 13 d., tačiau nesėkmingai, nes dalis ryšininkų, turėjusių pasitikti suvažiavimo atstovus, buvo suimti[33].

Tarp atgabentų iš Lenkijoje sutikto J.Deksnio-Hektoro perduotų dokumentų, buvo anglų žvalgybos 2-ojo skyriaus instrukcija apie žvalgybinių žinių rinkimą. Žvejys įsakė rinkti įvairaus pobūdžio žvalgybos žinias išgabenimui į užsienį[34].

Iš Lietuvoje veikiančių apygardų Žvejui pavyko susitikti tik su Dainavos apygardos vadu, buvusiu Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kapitonu, Dominyku Jėčiu-Ąžuoliu. Šį susitikimą 1947 m. kovo mėnesį suorganizavo Dainavos apygardos Vaidoto grupės, veikiančios Balbieriškio miške ir palaikančios pastovų ryšį su Tauro apygarda, partizanai. Apygardų vadai aptarė visus jiems rūpimus klausimus, suderino veiksmus ateityje[35]. Su Kęstučio apygardos, veikusios Žemaitijoje, įgaliotiniu Žygimantu Žvejys susitiko 1947 m. rugpjūčio 23-25 d. Kauno priemiestyje Marvelėje pas Žulynus. Šį susitikimą, abiejų pusių pageidavimu, organizavo Kęstučio rinktinės ryšininkai Mutogeinis, Butgeidis, Marvelėje gyvenančios Bronė Dirmauskaitė-Nastė** ir centrinė Kęstučio apygardos

---

* Žvejys – Antanas Baltūsis, Vanagas – Adolfas Ramanauskas, Taučius – Vincas Bazilevičius, Kaukas – Antanas Miškinis, Kalvaitis – Antanas Kučingis, Linonis – Jonas Boruta.

** Kauno ryšininkėms ji buvo žinoma kaip Ema.

ryšininkė Marijona Žulynaitė-Jūratė. Iš Tauro apygardos pusės – Birutės rinktinės štabo viršininkas Stasys Jakštavičius-Katinas, Diedukas[36]. Dvi naktis ir tris dienas jie braižė žemėlapius, sudarinėjo planus. Žvejys stengėsi įrodyti savo įsitikinimų teisingumą. Laikėsi labai drąsiai. Nors aplinkui šmirinėjo kareiviai, jie sėdėjo už stalo ir nepaisant to, kad buvo matomi, ramiai dirbo. Saugojo keturių žmonių apsauga, tarp jų ir J.Lukša-Skirmantas. Ryšininkei Jūratei Žvejys pasirodė labai protingas ir teisingas, bet labai nervingas. Susitikimą teko nutraukti anksčiau nei kad buvo numatyta, nes Marvelėje Tauro apygardos partizanai sužeidė enkavedistą ir prasidėjo siautimas. Žvejys tuo buvo labai pasipiktinęs[37].

Jūratė buvo labai energinga, drąsi, pasišventusi, išgyvenusi daug grėsmingų situacijų, tačiau neįkliuvusi. Ji organizavo ryšius su Žemaitijos ryšininkais ir apygardų pareigūnais, važinėjo pati ir kitus siuntinėjo, skyrė susitikimus – sumaniai ir energingai tiesė kelią apygardų atstovų susitikimui, kol galų gale juos suvedė. Žvejys ir Žygimantas tai įvertino ir pareiškė jai padėką.

Ji buvo apsupta KGB užverbuotų agentų, bet sugebėjo juos apgauti. Ir apie Žvejo žuvimą jai maždaug po savaitės pranešė MGB agentas Gimerglic. Marytė ir jos motina nesusivaldė ir pradėjo verkti, tuo išsiduodamos apie savo ryšius su partizanais. Marytė suprato, kokį nuostolį patyrė Lietuva ir partizaninis Sąjūdis, netekdamas Žvejo[38]. 1948 m. gegužės 22 d. Žulynai buvo išvežti į Sibirą, o besislapstanti Marytė, vykdant užduotį, buvo susekta ir liepos 26 d. Šiauliuose suimta ir nuteista 25 m. lagerio[39].

Pasitarime Marvelėje dalyvavo buvęs plk.M.Mačioko adjutantas, buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas Povilas. Buvo svarstomas klausimas dėl plk.M.Mačioko paskyrimo Pabaltijo VGP vadu. Su plk.M.Mačioku Žvejui pavyko užmegzti ryšį ir per Kazimierą Pyplį-Mažytį, jis su Mačioku susirašinėjo, tačiau jiems susitikti nepavyko, nes 1947 m. rugpjūčio 15-16 d. į paskirtą susitikimą neatvyko Žvejys, o rugpjūčio 20 d. – neatvyko plk.M.Mačiokas. Povilas perdavė plk.M.Mačioko sutikimą imtis vadovauti, tačiau po rugpjūčio 20 d. jis kažkur dingo, ir ryšys su juo nutrūko*[40]. Plk.M.Mačiokas buvo numatytas į šį postą, todėl 1947 m. birželio

---

* Plk.M.Mačiokas, pajutęs pavojų, išvyko į Latviją, apsigyveno Rygoje, kur ir mirė.

15 d. Marijampolės aps. miškuose įvykusiame pasitarime, kuriame dalyvavo Žvejys, apygardos kapelionas Justinas Lelešius-Grafas, Birutės rinktinės štabo viršininkas S.Jakštavičius-Katinas ir štabo žvalgybos skyriaus viršininkas Jonas Čižeika-Stepas, grįžę iš Lenkijos J.Lukša-Skirmantas ir J.Krikščiūnas-Rimvydas pranešė apie kelionės rezultatus ir apie gautus iš 2-ojo anglų žvalgybos skyriaus nurodymus žvalgybos žinių rinkimui. Nurodymuose buvo kalbama, jog pageidaujama, kad Pabaltijyje būtų sudarytas vieningas vadovaujantis nacionalinio pobūdžio centras, kuriame vadovaujantį vaidmenį turėtų užimti Lietuvos pogrindis, nes Estija save prieš anglų žvalgybą sukompromitavo nesėkmėmis, dėl to buvo sunaikinta visa eilė anglų į Estiją atsiųstų emisarų. Hektoras nurodė, kad centrui vadovauti turi kas nors iš buvusių generalinio štabo darbuotojų nežemiau už pulkininką, turintį ryšį su užsieniu. Gen.Giedriui atsisakius užimti vadovaujančią vietą BDPS prezidiume, Žvejys geriausia kanditatūra laikė buvusį generalinio štabo plk.M.Mačioką, tuo labiau kad su juo buvo ryšys. Žvejys paruošė 2-ajam anglų žvalgybos skyriui dokumentą dėl M.Mačioko paskyrimo Pabaltijo vyriausiuoju ginkluotųjų pajėgų vadu, kurį turėjo pasirašyti Algimanto, Vytauto, Dainavos, Tauro, Kęstučio ir kitų apygardų vadai ir pats M.Mačiokas, kad sutinka. Dokumentas per kitą žygį turėjo būti išgabentas į Vakarus. M.Mačiokui netikėtai dingus, šis sumanymas liko neįgyvendintas[41].

Rūpindamasis Lietuvoje veikiančių partizanų apygardų suvienijimu, Žvejys daug dėmesio skyrė savo apygardos stiprinimui. Viena iš stiprinimo priemonių buvo 1947 m. rugpjūtyje 29-ių,pasižymėjusių kaip turinčių vadovavimui sugebėjimų partizanų apmokymas jaunesniojo puskarininkio laipsniui gauti, o rugsėjo mėnesį – puskarininkių apmokymas. Taip buvo siekiama sustiprinti vadovaujančius kadrus, kurie buvo apygardos stuburas ir nuo kurių labai daug priklausė apygardos kovingumas. Tokia priemonė, kada į specialiai įrengtą stovyklą buvo surenkama apie 70-100 partizanų (įskaitant aprūpinimo ir apsaugos kovotojus) ir viešai pravedamas mokymas su rikiuotės pratimais, puolimo ir gynimosi taktika, vargu ar kurioje nors kitoje apygardoje buvo padaryta. Tai nepaprastai drąsus apygardos vado žingsnis. Mokymai buvo pravedami, dažniausiai slaptai, bunkeriuose. Čia gi daugiau kaip po savaitę užsiėmimai vyko dienos metu atvirame ore, Jankų-Kazlų Rūdos-Agurkiškių (prie Kauno) miškų

masyve. Nenuostabu, kad puskarininkių apmokymo stovykla 1947 m. rugsėjo 12 d. buvo rusų susekta (gal agentų išduota) ir užpulta. Apmokymą teko nutraukti. Egzaminavimas vyko kiekvieno kursanto atskirai jo dislokacijos vietoje. Užpuolimo metu, dengdami atsitraukimą, žuvo Geležinio Vilko rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas Stasys Lukša-Juodvarnis, Tautvydas ir Birutės rinktinės Žiedo kuopos būrio vadas Petras Ašmonas-Sargas. Kursų vadovas apygardos štabo rikiuotės skyriaus viršininkas Jonas Aleščikas-Rymantas ir Birutės rinktinės kulkosvaidininkas Vacys Bumblys-Jūrelė buvo sužeisti[42].

Kad Žvejys rūpinosi Lietuvos reikalais, nepaisydamas pavojų gyvybei, rodo, 1947 lapkričio 15 į 16 d. Vilkaviškio aps., Pilviškių vls., Opšrūtų kaimo puolimas, kur buvo sunaikintas 31 kolonistas ir 13 sužeista.

Į karo metu ištuštėjusias Opšrūtų kaimo vokiečių-repatriantų sodybas, užėjus rusams, buvo atkelta iš Suvalkų krašto rusų-gudų šeimos, kurios susibūrė į kooperatyvą. Buvo aišku, kad tai būsimo kolūkio užuomazga. Partizanai juos ne kartą įspėjo, kad išsikeltų iš Lietuvos, tačiau be pasekmių. Priešingai, vietoj išsikėlimo jie buvo NKVD apginkluoti ir pradėjo terorizuoti lietuvius ūkininkus bei plėšikauti. Ginkluotą grupę sudarė 28 asmenys. Aišku – tokio akiplėšiškumo savo tėviškės pašonėje Žvejys pakęsti negalėjo, ir kaimas buvo partizanų užpultas. Operacijai vadovavo Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štrimas-Šturmas. Buvo užpulti 7 namai: trys namai sudegė, ugnyje sunaikinti šeši kolonistai. Kiti žuvo kautynių metu. Sprogusių granatų ir ginklų ugnyje žuvo moterų ir vaikų. Kitus pasimetusius vaikus partizanai surinko ir išdalijo gyventojams globoti. Dėl šios operacijos šiandien Žvejys kai kurių kaltinamas ypatingu žiaurumu. Tačiau tai buvo tik savigyna, gynimas terorizuojamų aplinkinių ūkininkų, tramdymas pernelyg įsisiautėjusio priešo. Be abejo, ši operacija priartino Žvejo žuvimą, nes po jos čekistai ypač sustiprino Žvejo paiešką. Sunku patikėti, kad Žvejys, būdamas prityręs partizanas, to nenumatė, tačiau kitaip pasielgti jis negalėjo, nes vyko kova, ir frontas buvo visur: prie kiekvienos sodybos, prie kiekvieno bunkerio[43].

1947 m. rugsėjo 22 d. buvo suimti BDPS prezidiumo vicepirmininkas V.Seliokas ir 23 d. – propagandos skyriaus viršininkas E.Akelis, o spalio pradžioje – prezidiumo sekretorius J.Stankūnas[44].

1947 m. spalio mėn. pas V.Bazilevičių į gimnaziją atėjo mergina ir,

prisistačiusi Žvejo ryšininke Genute, pasakė, kad Žvejys nori su juo susitikti. Nuvažiavęs į Pilviškių vls., V.Bazilevičius susitiko su Žveju, kuris pasiūlė jam atnaujinti BDPS veiklą ir "Laisvės Žvalgo" leidimą ir kadangi M.Mačiokas neatsirado, surasti plk.J.Jankauską-Vytį ir suvesti jį su Žveju[45].

Grįžęs į Kauną, V.Bazilevičius spalio pabaigoje sušaukė pas J.Borutą išlikusių BDPS prezidiumo narių susirinkimą, kuriame buvo nutarta BDPS prezidiumo pirmininku skirti plk.J.Jankauską-Vytį, o kol jis bus surastas, pirmininko pareigas sutiko eiti V.Bazilevičius[46]. Suėmus Selioką, į BDPS prezidiumą sutiko įeiti A.Kučingis ir J.Boruta.

Sėkmingi buvo 1947 m. gruodžio ir 1948 m. sausio mėnesiai. 1947 m. gruodžio 15 d. Žvejo įsakymu Nr.50 buvo pradėta organizuoti Kaune 25-oji kuopa, kurios tikslas buvo ryšių užmezgimas ir palaikymas su visomis apygardomis ir kitomis pogrindžio formuotėmis. Vadu buvo paskirtas Vincas Šapoka-Valteris[47]. Jam padėti Žvejys paskyrė iš Birutės rinktinės savo ir BDPS prezidiumo patikėtinį ryšiams su kitomis apygardomis Joną Čeponį-Vaidevutį[48].

Abu jie turėjo partizaninės veiklos patirtį. Valteris buvęs Utenos aps. veikusios vienos partizanų rinktinės vado Prano Švilpos-Sakalo adjutantu, slapyvardžiu – Barzdila, Ežys. Atvykęs į Kauną, jis dalyvavo Santakos rinktinės organizavime, kuri vėliau įsiliejo į Birutės rinktinę[49]. Jonas Čeponis-Vaidevutis, kilęs iš Biržų apskrities, buvo Birutės rinktinės partizanas, dabar paskirtas Žvejo ir BDPS prezidiumo patikėtiniu ryšiams su kitomis apygardomis[50].

Ryšių punktas buvo organizuotas Savanorių (tuomet Raudonosios armijos) prospekte 223-1 pas Joną Valiukėną. Čia susitikdavo Tauro apygardos ryšininkai su ryšininkais, atvykusiais iš kitų apygardų, ir apsikeisdavo paketais[51]. Netoli nuo čia, Žaliakalnyje, buvo eilė atsarginių ryšių punktų. Centrinė ryšininke buvo 16-os amatų mokyklos auklėtoja Ona Šalčiūtė-Anuška[52].

1947 m. gruodyje V.Šapoka-Valteris užmezgė ryšius su Algimanto ir Vytauto apygardomis, o J.Čeponis-Vaidevutis – su Vyties apygardos vadu D.Vaiteliu-Briedžiu ir Dariaus-Girėno apygardos vadu Klevu. Gruodžio pabaigoje lydėjo į Rygą Geležinio Vilko rinktinėje partizanavusį latvį Harį Abele-Harį, Žvejo atleistą iš apygardos ir pasiųstą į Latviją su užduo-

timi – surasti latvių partizanus ar pogrindininkus ir užmegzti su jais ryšį. Šis uždavinys liko neįgyvendintas, nes Haris Rygoje netrukus buvo suimtas[53].

Gruodžio mėn. pas Žvejį į Pilviškių vls. atvyko Algimanto apygardos vado Antano Slučkos-Šarūno pasiųsta ryšininkė Stasė Sližytė-Ašarėlė. Per ją apygardos pasikeitė korespondencija. 1948 m. sausio 24 d. į Pilviškių vls. Skirkiškių k. atvykusi į antrą susitikimą su Žveju, Ašarėlė buvo suimta ir nuteista 10 m. lagerio[54].

❒ Žuvęs Antanas Baltūsis-Žvejys. MGB nuotrauka

1947 m. gruodžio pradžioje pas Žvejo ryšininką Zenoną Presaitį-Padaužą į Žečkalnio kaimą Barzdų vls., Šakių aps., iš Raseinių atvyko Kęstučio apygardos ryšininkė Smala (buvusi Migla). Ji pageidavo susitikti su Žveju ir atnaujinti tarp apygardų nutrūkusius ryšius. Susitikimas įvyko. Jis buvo svarbus dar ir tuo, kad Smala palaikė ryšį ir su Vytauto apygarda ir tai palengvino Žvejui susisiekimą su ja[55].

Ruošiant antrą ekspediciją į užsienį, iškilo sienos perėjimo keblumai. Iš Kęstučio rinktinės partizanų buvo gauta žinių, kad Lietuvos-Lenkijos sieną dėl jos apsaugos sustiprinimo vargu ar įmanoma pereiti. 1947 m. rugsėjo 11 d. Žvejys laišku kreipėsi į naujai paskirtą prityrusį partizaną, Kęstučio rinktinės vadą Praną Kučinską-Ainį (buvusį Apynį), prašydamas išžvalgyti sienos perėjimo galimybes iš Prūsijos[56]. Patyrinėjus pasirodė, kad čia perėjimas lengvesnis, ir gruodžio 15 d. penkių partizanų grupė išvyko į Lenkiją. Gabenosi didelį kiekį iš visos Lietuvos surinktos informacinės ir žvalgybinės medžiagos. Kaip ir buvo tikėtasi, sieną pavyko pereiti laimingai. Apie tai Žvejys sužinojo gruodžio pabaigoje. J.Lukša-Skirmantas (dabar Skrajūnas) ir K.Pyplys-Mažytis (dabar Audronis) turėjo vykti toliau į Vakarus, o juos lydėjęs Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štri-

mas-Šturmas su dviem apsaugos partizanais 1948 m. pradžioje turėjo grįžti atgal į Lietuvą[57].

Savo žuvimo išvakarėse, 1948 m. sausio mėn. Žvejys buvo užmezgęs ryšius ir susirašinėjo su Dainavos, Vytauto, Vyties, Dariaus-Girėno, Kęstučio ir Algimanto apygardomis ir buvo išsikovojęs jų tarpe autoritetą. Visos jos buvo linkę jungtis prie Žvejo įkurtos centrinės vadovybės. Kai kurios jų dar buvo ne visiškai įsitikinusios Erelio išdavyste ir tai kol kas jas sulaikė nuo prisijungimo, kaip pvz., Vyties apygarda, vadovaujama Danieliaus Vaitelio-Briedžio. Ir jei ne niekšiška išdavystė ir Žvejo žūtis, reikia manyti, kad 1948 m. pirmame pusmetyje jo vienijimo pastangos susijungti būtų apsivainikavusios pergale. Dėl Žvejo žūties susijungimas įvyko maždaug po metų, kai dėl apygardose patirtų didelių nuostolių partizaninė veikla buvo pradėjusi silpti.

1 LYA. F.K-1. A.Bb. B.P16323 LI. L.149, 295; Žvejo sesers A.Baltrušaitienės suteikta informacija.

2 LYA. A.Bb. B.44618/3. T.9. L.196: 1946 03 15 Tauro apygardos įsakymas Nr.10.

3 Ten pat. L.209: 1946 06 1 Tauro apygardos įsakymas Nr.18.

4 **Tauro apygardos štabo dokumentai**//Laisvės kovų archyvas. T.1. K.1991. P.25: Dokumentas Nr.9. Protokolas.

5 LYA. A.Bb. B.11004/3 L.206-208; Iš bendravusių su Žveju surinkta informacija.

6 Ten pat. A.3. B.23. Tauro apygardos štabo išaiškinimo stebėjimo byla Nr.23. L.267.

7 Ten pat. A.Bb. B.36830/3. T.1. L.20, 21.

8 Ten pat. B.44618/3 T.14. L.56: 1947 06 15 Tauro apygardos įsakymas Nr.17.

9 Ten pat. P.70: 1947 10 10 Tauro apygardos įsakymas Nr.32.

10 Ten pat. B.11004/3. L.218-222.

11 Seliokas V. **Ar galėjau likti abejingas?** // Laisvės kovų archyvas. T.11. K.1994. P.84-85.

12 Buvusios Žvejo asmeninės ryšininkės "E" suteikta informacija.

13 LYA. F.K-1. A.3. B.213: Tauro apygardos štabo išaiškinimo stebėjimo byla Nr.213. L.267.

14 Ten pat. B.44618/3. L.41: 1947 01 12 Tauro apygardos įsakymas Nr.2.

15 LVVOA. F.3377. A.55. B.178. L.26-31.

16 Ten pat. L.23.

17 Seliokas V. **Ar galėjau...** P.73-96.

18 LVVOA. F.3377. A.55. B.178. L.31.

19 Ten pat. L.32; LYA. F.K-1. A.3. B.213. L.272, 273.

20 LVVOA. F.3377. A.55. B.178.

L.54-56.

21 Ten pat. L.32.

22 Ten pat. L.52, 53.

23 LYA. F.K-1. A.Bb. B.39086/3: Sekimo byla. T.1. L.40.

24 Ten pat. L.32-35.

25 Ten pat. L.43.

26 Buvusios Žvejo asmeninės ryšininkės "E" suteikta informacija.

27 LVVOA. F.3377. A.55. B.178. L.32, 54.

28 Ten pat. L.55.

29 Ten pat. L.41; LYA. F.K-1. A.3. B.237: Operatyvinė byla Nr.237. L.129.

30 Seliokas V. **Ar galėjau...** P.85-87.

31 LVVOA. F.3377. A.55. B.178. L.56; B.33. L.265; LYA. A.Bb. B.39086/3. T.1. L.35.

32 LVVOA. F.3377. A.55. B.178. L.56.

33 Seliokas V. **Ar galėjau...** P.96.

34 LVVOA. F.3377. A.55. B.178. L.33.

35 LYA. F.K-1. A.3. B.213. L.84.

36 Ten pat. B.37303/3. T.1. L.14-16, 39-43.

37 Ten pat. B.39086/3. T.2. Sekimo byla. L.217.

38 Ten pat.

39 Ten pat. B.37303/3. T.1. L.11; T.2. L.163.

40 Ten pat. B.36830/3. T.1. L.150-160.

41 Ten pat.

42 Daumantas J. **Partizanai**. V. 1990. P.316-341.

43 LYA. F.K-1. A.3. B.1432. T.2. L.110; B.1656. T.1. L.206.

44 Ten pat. A.Bb. B.39086/3. T.1. L.33.

45 LVVOA. F.3377. A.55. B.33. L.213, 214.

46 LYA. F.K-1. A.Bb. B.39086/3. T.1. L.30.

47 Ten pat. B.44618/3. T.14. L.76: Įsakymas Nr.50.

48 Ten pat. B.39086/3. T.1. L.49, 221.

49 Ten pat. L.46, 219.

50 Ten pat. L.49, 221.

51 Ten pat. L.51.

52 Ten pat. L.46.

53 Ten pat. L.219; LVVOA. F.3377. A.55. B.33. L.270, 271.

54 LYA. F.K-1. A.Bb. B.P14831LI. T.1. L.105, 185-188: 1948 06 05 OS protokolas Nr.23.

55 Ten pat. L.277-279.

56 Ten pat. A.3. B.214. L.258.

57 Ten pat. B.P14831LI. T.1. L.342.

TAURO APYGARDOS ŠTABO IR BENDRO DEMOKRATINIO PASIPRIEŠINIMO SĄJŪDŽIO VADOVYBĖS DOKUMENTAI (ANTANO BALTŪSIO-ŽVEJO VADOVAVIMO PERIODAS)

Dokumentai atspindi Tauro apygardos vadovybės pastangas tęsti Pasipriešinimo centralizacijos veiklą, po provokatoriaus Juozo Markulio-Erelio išdavystės atskleidimo, stiprinti partizanų organizacinę struktūrą, ryšių užmezgimo tarp visoje Lietuvoje veikusių apygardų bei su užsieniu sunkumus. Parinktieji dokumentai daugiau siejasi su A.Baltūsio-Žvejo veikla ir padeda geriau atskleisti šio vado, organizatoriaus asmenybę. Tuo pat metu kai kurie dokumentai yra svarbūs ir kitų jo bendražygių veiklai paliudyti, o taip pat atskleidžia platų istorinių įvykių spektrą, kuriame veikia to laikotarpio Tauro apygardos vadovybė ir kovotojai.

Rinkinio pabaigoje pateikiami MGB dokumentai, paaiškinantys, kokiu būdu daugumą čia skelbiamų dokumentų pateko į priešo rankas, bei fiksuojantys ir pačio Tauro apygardos vado A.Baltūsio-Žvejo žūtį.

Dokumentai yra palydimi trumpais komentarais, platesnė juose minimų asmenų charakteristika yra pavardžių-slapyvardžių rodyklėje publikacijos pabaigoje. Dokumentų originalų kalba netaisyta, išskyrus smulkias gramatines klaidas. Dalis dokumentų surasti tik vertimuose į rusų kalbą. Jie išversti kiek galima tiksliau, tačiau vis dėlto jie gali skirtis nuo originalo.

Dokumentus spaudai atrinko, parengė ir, esant reikalui, iš rusų kalbos išvertė ***Bonifacas Ulevičius***

1. Tauro apygardos vadovybės laiškas* BDPS pirmininkui provokatoriui J.Markuliui, siekiant jį išvilioti iš Vilniaus

LLK Visiškai slaptai
Tauro apygardos vadas
1947 I 4
Nr.4

BDPS komiteto pirmininkui Dr.J.A.Ereliui

Jūsų cirkuliarą 1946 12 19 gavau tik gruodžio 31 vėlai vakare. Dėl tokio pavėlavimo negalėjau tikėtis ryšininkų ir išvykau į Kauno pusę, kur pats viską paruošiau būsimam suvažiavimui. Čia susitikau su p.Kazimyru** ir perdaviau jam cirkuliarą, pirmus susitikimo punktus ir parolius. Tauro apygarda suvažiavimui viską paruošė – nesklandumų nebus.

Aš turiu ryšius su Dainavos apygarda ir pats jiems pranešiu vietą, laiką kai tik gausiu jų sutikimą. Nepaisant to, kad Jūs pažadėjote artimiausiu laiku atsiųsti man mano paskyrimą PLP vadu, bet aš iki šiol jo negavau. Dėl šio klausimo iškyla man daug nemalonumų, nes Dainavos apygardos vadas, eidamas PLP vado pareigas, siunčia man įsakymus, ir aš nežinau vykdyti juos ar nevykdyti. Todėl būtų gerai, kad Jūs parašytute cirkuliarą, kuriame būtų pranešta, arba PLP visai neegzistuoja arba PLP vadu esu aš ar Dainavos apygardos vadas.

Kadangi pirmo mūsų susitikimo metu Jūs pranešėte ir cirkuliare pakartojote, kad aš gausiu rotatorių, foroaparatą ir filmų, labai Jus prašau kuo greičiau man visa tai perduoti. Po kelių dienų atsiųsiu sunkvežimiu į Vilnių ryšininkę, kuri susitiks su p.Kazimyru ir viską parvežus, perduos man tiesiai į rankas. Todėl gal Jūs galite visa tai perduoti p.Kazimyrui, kuris perduos ryšininkei. Mano rotatorius sugedo ir negaliu išleisti apygardos organo, todėl rotatoriaus gavimas apygardos spaustuvei yra gyvybinis klausimas. Tikiuosi Jūsų pagalbos, o mes pasistengsime darbu įrodyti, kad ne veltui Jūs mumis pasitikėjote.

Fotoaparatas taip pat reikalingas, nes turiu gerą ir patikimą žmogų,

---

* Versta iš rusų kalbos
** Juozas Lukša-Skirmantas

kuris sutiko padaryti reikiamas nuotraukas.

Aš savo ruožtu norėčiau paprašyti Jus, p.Daktare, jeigu galima – iki suvažiavimo atvykti į Kauną, kur aš atvešiu plk. M-ą*, ir mes galėtume pakalbėti labai svarbiais mums klausimais. Kadangi cirkuliare sunku surašyti visus norus ir reikalavimus, tad būtinai reikia susitikti ir apie viską pakalbėti. Be to, būtų gerai, kad Jūs pasakytumėt paskutinį žodį apie vietą, laiką ir kitas pasitarimo sąlygas, nes aš noriu, kad Tauro apygarda nesusikompromituotų prieš kitas apygardas. Tai būtų taip pat puiki galimybė pasitarti su pulkininku M. ir per suvažiavimą Jūs viską apie jį jau žinotute. Ponas Kazimyras manęs prašė, kad aš jį paskirčiau Tauro apygardos atstovu VGPŠ sudėtyje. Aš iš dalies su tuo sutinku, bet būtų gerai jei mes galėtume apie tai pasikalbėti. Tada aš galėčiau duoti galutinį atsakymą.

Remdamasis anksčiau išsakytomis mintimis, kviečiu Jus atvykti anksčiau, kad prieš pasitarimą išspręstume kai kuriuos klausimus. Atvykimo vietą Jums nurodys žodžiu p.Kazimyras. Nurodytoje vietoje 1947.1.16 nuo ryto iki 1.17 vakaro lauks pasyvus kovotojas Kazokas-Saulė, kuris atves Jus ten, kur aš su pulkininku M. Jūsų lauksiu.

Tikiuosi, kad mano prašymą patenkinsite.

Žvejys

Dokumentas parašytas rašomąja mašinėle. Ant kopijos yra toks prierašas: "Dokumentas rašytas tuo laiku, kai jau buvo aišku, kad Erelis – išdavikas".**

2-3. A.Baltūsio-Žvejo laiškai* Dainavos apygardos vadui D.Jėčiui-Ąžuoliui 1947 m. sausio 5 d. ir 16 d.**

LLK
Tauro Apygardos Vadas
1947 01 5

---

* Mykolas Mačiokas
** MGB pastaba
*** Versta iš rusų kalbos

Nr.5

Štabas Dainavos apygardos vadui Ąžuoliui

Visus Jūsų laiškus gavau. Paskutinį gavau š.m. sausio 4 d. Jūs savo dokumentuose rašote, kad negaunate beveik jokių mano atsakymų. Pareiškiu, kad nerašiau, nes sutrukdė įvykiai, ypač tie, kuriuos Jūs savo paskutiniuose dokumentuose minėjote. Kadangi esu ne savo štabe, bet Geležinio Vilko rinktinėje, todėl tiksliai ir išsamiai atsakyti į visus klausimus negaliu. Įvykių seka tokia, kad viskas keičiasi ir iškyla vis naujos problemos. Kadangi dokumentuose visko išsakyti negaliu, siunčiu apygardos pareigūną, Geležinio Vilko rinktinės ūkio dalies viršininką Kurtą, kuris Jus visais klausimais smulkiau painformuos ir apie viską kas įvyko, kas daroma ir kas ruošiama – praneš.

Asmeniškai aš prašau jus atsiųsti į numatomą suvažiavimą poną Keleivį ar kitą kurį nors pareigūną, kuris Jūsų rinktinės vardu galėtų argumentuotai pasisakyti ir viską Jums pranešti.

Mano pasiųstas pareigūnas nustatys ryšius, praneš datą, atvykimo laiką ir visa kita.

Šiame suvažiavime bus aptariamos PLP egzistavimo problemos, ryšiai, ribos ir kiti svarbūs klausimai, todėl savo ir kitų apygardų vadų prašau Jūsų atvykti arba atsiųsti kitą tinkamą pareigūną mano pareigūno nurodytu laiku. Jūsų apygardos atstovų atvykimas būtinas, nes bus svarstoma labai daug svarbių klausimų.

Apie Jūsų minimą vyriausiąjį štabą aš esu minėjęs anksčiau, bet tai ne PLP štabas apie kurį Jūs man anksčiau rašėte. Kas įvyko su šiuo vyriausiuoju štabu, papasakos mano atsiųstas pareigūnas. Galiu tik tiek pranešti, kad jį atstovavo Tauras ir Jovaras. Paskutinis yra iš Vilniaus. Kad išvengtų Vilniuje išdavimo, tegul jie pasilieka Jūsų apygardos ribose. Praneškite jiems, kad perspėja ponas Kazimyras**.

Pranešu, kad tai ką Jūs rašėte dėl miškų naikinimo ir rinkimų, mano apygardoje jau seniai vykdoma. Tuo klausimu esu išleidęs rinktinėms operatyvinį įsakymą, ir jis seniai vykdomas.

---

* Versta iš rusų kalbos

** Juozas Lukša

Atvykus Jūsų atstovui, apsvarstysime visus mūsų apygardos ir kitus reikalus.

Kviečiu ne tik savo, bet ir kitų apygardų vadų vardu, nes numatomame suvažiavime dalyvaus visų apygardų vadai arba jų atstovai.

Žvejys – apygardos vadas

P.S. Visi ką tik gauti dokumentai nesuplėšyti ir nesugadinti.

Rezoliucija: Į suvažiavimą komandiruoti Vaidoto grupės vadą Rimvydą

1947 01 07 Ąžuolis

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.220. L.5-6.

LLK
Tauro apygardos Vadas
1947 m. sausio 16 d.
Nr.28
Štabas

Dainavos apygardos Vadui Ąžuoliui

Kadangi gyvename kaimynystėje, tad reikia draugauti ir visus veiksmus ir visa kita tarpusavyje derinti. Tam būtina keistis žiniomis, naudojamais metodais ir taktika. Todėl nuo šios dienos pradedu atsakinėti į Jūsų atsiųstus laiškus, teikti žinias apie savo apygardą, jos veiklą ir ateities planus.

Visų pirma atsakysiu į Jūsų laišką Nr.126. Atsakymai:

1. Apygardos vado Žvejo. Pavaduotojo neturiu.

2. Marijampolės, Lazdijų, Vilkaviškio, Šakių ir Kauno apskritys kairėje Nemuno pusėje.

3. Apygarda padalyta į 4 rinktines, rinktinės į kuopas, kuopos į būrius, būriai į skyrius.

4. Įvesta. Brėžinius pridedu prie šio dokumento.

5. Apdovanojimai įvesti ir seniai praktikuojami.

6. Apdovanojimai už narsumą, už uolumą ir rėmėjai – už uolumą.

Kuopų vadai prašo rinktinių vadų tarpininkauti, šie tarpininkauja prieš

apygardos vadą, ir apygardos vadas apdovanoja.

Buvome numatę sudaryti apdovanojimams komisiją, bet dėl pareigūnų trūkumo nesudarėme. Apdovanotiesiems užvedamos specialios atskiros bylos, kuriose smulkiai aprašomi nuveikti darbai, mūšiai, kuriuose, šie dalyvavo ir t.t.

Apdovanojamiesiems įteikiamas specialus, gražiai apipavidalintas apdovanojimo aktas ir prie krūtinės prisegama atitinkamo apdovanojimo baretė*. Apdovanojimas paskelbiamas apygardos įsakymu.

7. Mūsų apygardoje keliama iki viršilos. Laipsnį kelia apygardos vadas. Grandinio laipsnį suteikia rinktinės vadas. Apygardos vadas kelia laipsnį iki viršilos, pasižymėjusiems sumaniu vadovavimu, ypatinga drąsa, kurie nepriklausomybės metais yra baigę mokomąsias kuopas ir turėję jaunesniojo puskarininkio laipsnius. Visi tie, kurie nori gauti puskarininkio laipsnį, privalo pagal sudarytą programą laikyti egzaminus. Programą sudarė apygarda ir ji atitinka nepriklausomybės laikų mokomosios kuopos programą. Apygarda yra paruošusi konspektus ir išdavusi juos tiems, kuriuos rinktinės vadai numatę ruošti egzaminams.

8. Programa praktiškai nebuvo įgyvendinta. Praktinis ir teorinis mokymas vyksta labai sunkiai, nes blogos mokymo sąlygos. Kovotojai gyvena išsisklaidę mažomis grupelėmis, ir apmokymas beveik neįmanomas.

Rinktinėse yra rikiuotės dalies viršininkai, kurie vaikšto po rinktines ir apmoko kovotojus bent pagrindinių karinių žinių.

9. Dažniausiai vadovauja pats rinktinės vadas. Iš apygardos štabo gauna bendras direktyvas ir jomis remdamasis išleidžia operatyvinius įsakymus. Paskutinis operatyvinis įsakymas išleistas miškų naikinimo sustabdymui. Šis įsakymas tiksliai vykdomas ir duoda gerus rezultatus. Žmonės patenkinti, nes nereikia kirsti ir išvežti miško. Aiškinasi, kad į mišką dirbti jie bijo eiti.

10. Žiemai išleistas įsakymas sumažinti vykdomų operacijų skaičių ir bet kokius vaikščiojimus. Leidžiama naudoti pasalas ir slapta gaudyti bolševikinius pareigūnus, jų lavonus paslepiant taip, kad niekas nesurastų. Įsakyta žiemos metu įsiskverbti į įstaigas, verbuoti darbui žmones, rinkti įvairiaus pobūdžio žinias apie bolševikinius kėslus ir sumanymus. Žodžiu,

---

* Ant lentelės pritvirtinta juostelė

įsakyta žiemai sulįsti į bunkerius, kad būtų kuo mažiau judėjimo. Esant palankioms aplinkybėms ir geroms sąlygoms bus sunaikinta keletas stribelnyčių, valsčiuose keletas liaudies gynėjų būrių ir surengta keletas stambesnių pasalų.

11. Visa teritorija užimta ir kontroliuojama. Yra nemažai vietovių kur partizanams labai pavojinga pasirodyti, tačiau jie vis vien eina ir įvaro bolševikams baimės bei padaro nuostolių.

12. Daugiausia remiamės žiniomis surinktomis žvalgybos skyriaus viršininko. Niekas bendrai nesprendžia, tik po sunaikinimo rašomas raportas, kurį pasirašo keletas kovotojų. Jei tiksliai žinoma, kad tai bolševikas arba šnipas – jis ir sunaikinamas.

13. Ryšys ganėtinai greitas, bet sudėtingas, ypač su apygardos pakraščiais, bet įsakymai ir nurodymai pasiekia per 2-4 dienas, o jei siunčiama dienos ryšiu – tai ir greičiau. Žinoma, būna ir nenumatomų kliūčių ir taip greitai nepasiekia.

14. Partizanų ir visuomenės nuotaikos geros. Visi tiki, kad baigiantis pavasariui ar vasaros pradžioje tarp anglosaksų ir rusų kils karas.

15. Rusams iš Lietuvos pasitraukus, lengvai savo jėgomis sunaikinsime likusius bolševikus ir jų valdžią. Kiek tai užtruks – sunku pasakyti, nes nežinome, ką jie darys ir kur slėpsis. Mūsų apygardos ribose tokius bolševikus daugiausia sunaikins patys gyventojai, nes ant jų nepaprastai įpykę. Tuo atveju teks imtis griežtų priemonių, kad tai nebūtų daroma iš asmeninio keršto ar sąskaitų suvedinėjimo.

16. Bolševikinei valdžiai griuvus, mūsų apygardoje naują valdžią sudarys tik partizanai. Beveik visur buvo numatyti aukštieji valdininkai [...]*. Yra daug pakeitimų ir spragų, bet niekas nenumatyta. Mes į šį dalyką žiūrime labai šaltai ir galvojame, kad nėra reikalo iš anksto skirti administraciją, nes nežinome, ką reikės daryti permainos metu.

Jei bus būtina, kiekvienu momentu bus užimtos visos vietos, nors iš anksto tai nenumatyta.

17. Literatūra aprūpinami gerai. Trūksta gerų spausdinimo priemonių. Tikimės įsigyti šiuolaikines priemones.

18. Kol nesutvarkytos apygardos ribos, apie Pjūklą nieko negaliu

---

* Neįskaitoma

pasakyti. Tarpininkavau, kad Jūsų atsiųstas įgaliotinis ponas Rimvydas asmeniškai susitartų su Pjūklu, kad daugiau panašūs reiškiniai nepasikartotų, ką jis ir padarė ir man pranešė.

Apie šį reikalą kalbėjau su Rimvydu, ir jis viską jums žodžiu praneš. Ką ruošiamės daryti per rinkimus, Jums Rimvydas taip pat papasakos, nes jis apie tai visiškai informuotas.

Nors ir pavėluotai pateikiu keletą informacinių pranešimų apie mūsų apygardą. Visų pirma pranešu, ką mūsų apygarda iki šiol nuveikė:

1. Naktį ir dieną buvo ruošiamos pasalos stribams, enkavedistams ir šnipams. Ypač gerus rezultatus davė pasalos, suruoštos dieną. Buvo sunaikinta daug žymių bolševikų. Į pasalą patekę mašinomis važiavę ir didelės pėsčiųjų grupės buvo sunaikintos. Įvairaus plauko šnipai ir bolševikai buvo ir bus naikinami be jokio gailesčio, nežiūrint kokių represijų jie imtųsi.

Tauro apygarda nusiteikusi bolševikų nesigailėti, nepaisant to, ką kiti bekalbėtų ir kaip mus smerktų. .

2. Visą laiką buvo vykdoma pieninių ir sovchozų turto konfiskacija, retkarčiais sunaikinant inventorių.

Nusavinamas bolševikų, šnipų ir kitokių išsigimėlių turtas.

3. Bolševikams vykdant masinį žmonių trėmimą į Sibirą, buvo sunaikinta atitinkamas kiekis bolševikinių šeimų. Rezultatai buvo puikūs. Susirinkimuose bolševikai kėlė triukšmą, kad jiems neužteks jų bolševikinių šeimų, jei ir toliau bus vykdomi tokio masto trėmimai. Buvo sprogdinami geležinkeliai, tiltai ir keliai. Visoje apygardoje masiškai užpuldinėjamos ir naikinamos stribelnyčios, daugiausia įrengtos mūriniuose namuose. Rezultatai buvo nuostabūs. Visi stribai, enkavedistai ir bolševikai buvo taip išgąsdinti, kad nežinojo, kur slėptis. Temstant visi bolševikai – stribai ir jų šeimos, su visu turtu bėgo iš gyvenviečių, gulėjo ginkluoti krūmuose, prie upių ir drebėjo nuo mažiausio lapų sušnarėjimo. Visų valsčių stribai, enkavedistai, bolševikai slėpėsi valsčių centruose, saugodami savo kailį, bet ne valsčių. Tokia demoralizacija privedė prie to, kad bolševikai ne kartą susišaudė tarpusavyje, nes pamatę ką nors besiartinant, be perspėjimo paleisdavo ugnį. Tokiu būdu žuvo įvairūs NKVD ir NKGB viršininkai, ėję tikrinti sargybų. Galima tvirtinti, kad dar ir dabar juos paralyžiuoja ši baimė, nes stribelnyčiose bijoma naktį miegoti. Jei rusų ir

enkavedistų būna daug, tada jaučiasi saugiai, bet jei rusų sumažėja – panika žymiai sustiprėja. Mūsų apygardoje buvo sudegintos ne tik medinės valsčių stribelnyčios, bet ir mūrinės, kaip pavyzdžiui Gižų valsčiaus mūrinis pastatas, prie plento Marijampolė-Vilkaviškis. Šiame mūriniame pastate žuvo apie 40-50 stribų ir rusų, o pastatas, beveik visiškai sunaikintas ir sudegintas. Šiuo metu Gižų stribai ir enkavedistai priversti gyventi klebonijoje pas kleboną, kurio niekur neišleidžia, o miegoti eina į bažnyčios rūsį. Daugelyje valsčių stovi rusų tankai ir saugoja nuo partizanų užpuolimų.

5. Bolševikų aktyvas, šnipai ir aukšti valdininkai naikinami pastoviai ir negailestingai.

6. Apygardos laikraštyje ir atsišaukimuose skleidžiama plati propaganda. Ypač gerų rezultatų duoda atsišaukimai rusų kalba.

7. Kovojame su miškų naikinumu ir išvežimu, bet nepakankamai intensyviai: išvaikomi darbininkai, vežikai, verčiami vagonai su miško medžiaga.

8. Traukinių nuleidimas nuo bėgių, sprogdinimas, telefonų stulpų pjovimas nebuvo praktikuojami.

Ateities planai:

1. Bus negailestingai naikinami stribai, enkavedistai, bolševikinis aktyvas, šnipai ir įvairaus plauko išsigimėliai. Numatoma kaip naktį, taip ir dieną rengti pasalas, kartais gana stambias. Pasikeitė ir toliau bus keičiami kovos metodai ir taktika, kad bolševikai nesusiorientuotų kaip gintis. Jei bus palankios aplinkybės ir leis sąlygos, numatoma užpulti kelis valsčius ir nušluoti nuo žemės paviršiaus valsčių pastatus ir stribelnyčias, kad tose vietose daugiau niekada neįsitaisytų bolševikai ir neįsikurtų stribai.*

2. Numatoma didesniuose miestuose rengti pasalas daugiausia dieną, siekiant sunaikinti stambius veikėjus: partorgus ir kitus žymius bolševikų vadus. Sunaikinti vieną kitą susirinkimą dideliame apskrities mieste, kai

---

* Apygarda buvo įsigijusi keletą vokiškų prieštankinių faustpatronų. Kalbėdamas apie stribelnyčių nušlavimą nuo žemės paviršiaus, Žvejys, matyt, turėjo galvoj šių ginklų griaunamąją jėgą. Šie ginklai buvo sėkmingai panaudoti užpuolant Žaliąją Vilkaviškio aps. ir Sintautus Šakių aps.

susirenka svarbiems posėdžiams.*

3. Numatoma konfiskuoti bankų, įvairių įstaigų ir įmonių pinigus.

4. Žmonių trėmimo atveju bus pagrinde miestuose sunaikinta atitinkamai daug žinomų bolševikinių šeimų.

5. Numatoma dienos metu miestuose ir valsčiuose sunaikinti [...]** tuos bolševikus, kurie bijo išvažiuoti į kaimus.

6. Numatomas kelių tiltų minavimas ir bent kelių sunkvežimių su bolševikais išsprogdinimas.

7. Numatoma dieną miestuose vykdyti operacijas, persirengus rusiškomis uniformomis, pasinaudojant sunkvežimiais arba lengvomis mašinomis.

8. Vedama ir numatoma vesti plati žvalgyba, verbuojant arba provokuojant pačius bolševikus. Esame nusiteikę nuversti bolševikinę valdžią, pradedant ne nuo seniūnų, bet nuo pačios viršūnės.

Tai štai maždaug tokie planai. Rinktinių vadai nuolat rodo savo iniciatyvą, nelaukdami įsakymų ar nurodymų iš apygardos štabo. Veikiama vis konspiratyviau, nes bolševikų trukdymai ir persekiojimai diena iš dienos stiprėja.

Kitais klausimais Jus žodžiu informuos ponas Rimvydas.

Apygardos vadas Žvejys

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.220. L.14-18.

4. A.Baltūsio-Žvejo laiškas savo pavaduotojui A.Zaskevičiui-Narimantui* 1947 m. sausio 20 d.******

LLK Visiškai slaptai

Tauro apygardos vadas

---

* Panaši operacija buvo įvykdyta 1947 m. vasario 18 d. Marijampolėje

** Neįskaitoma

*** Algimantas Zaskevičius šiuo metu dar nebuvo MGB užverbuotas

**** Versta iš rusų kalbos

1947 I 20
Būstinė Apygardos vado pavaduotojui Narimantui

Pranešta: Apygardos Politinės dalies viršininkui Gediminui, BDPS nariui Butautui* ir Birutės rinktinės vadui Skirmantui.

Liečia: Jūsų instrukciją š.m. I.25. Nr.5 ir Birutės rajono vado cirkuliarą š.m. I.25 Nr.3.

Į gautų cirkuliarų klausimus atsakau papunkčiui:

1. Pripažįstu ir sutinku, kad išvykimas į užsienį ir ryšių užmezgimas su Vakarais yra neatidėliotinas ir ypatingai skubus reikalas. Mes visi privalome stengtis kaip galint greičiau pasiųsti į Vakarus keletą žmonių, siekiant užbėgti už akių Pesliui** ir ištaisyti tai, ką jis sugadino.

2. Visiškai sutinku, kad tai neatidėliotina. Žinoma, tikra išvykimo data priklausys nuo paruošiamųjų darbų. Galvoju, kad iki vasario 28-os būtinai turi išvykti nors viena pora.

3. Reikia siųsti dvi poras, bet negalima sulaikyti pirmos poros išsiuntimo ir vėluoti tik dėl to, kol pasiruoš antroji pora.

Reikia kaip galima greičiau viską paruošti pirmajai porai, kad ji galėtų išvykti, o antroji pora gali išvykti ir vėliau, jei nesuspės reikiamu laiku pasiruošti. Jei antroji pora suspės pasiruošti, tai, žinoma, niekas neprieštaraus, kad ji būtų išsiųsta kartu. Reikia stengtis iš visų jėgų, kad bent pirmoji pora galėtų kaip galima greičiau išvykti.

4. Dėl cirkuliare paminėtų išvykstančiųjų kvalifikacijos, negaliu nieko nei pridėti, nei atimti, – su viskuo sutinku.

5. Apie kelionės pobūdį nieko tikro negaliu pasakyti. Labai abejoju antrojo kelionės pobūdžio pasisekimu, t.y. per Vokietiją. Aš neseniai kalbėjau su dviem vokietėm moterim iš Rytų Prūsijos, kurios papasakojo, kad civilių vokiečių vyrų Rytų Prūsijoje visiškai nėra. Todėl vykti pusiau partizaniniu būdu visiškai neįmanoma, nes kiekviename žingsnyje bus sutiktos neįveikiamos kliūtys. Partizaniniu būdu taip pat neįmanoma, kadangi susiduriama su maitinimosi problema. Jei aš galėčiau susitikti su Rytų Prūsijoje esančiais vokiečių partizanais, tai, galimas daik-

---

* Bronius Barzdžiukas, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto darbuotojas
** Juozas Markulis-Erelis

tas, išsiaiškinčiau su jais mums rūpimus klausimus, tačiau šiuo metu, kai rusai beveik visuose rajonuose baisiai siautėja, tai beveik neįmanoma. Aš pabandysiu pasiųsti į Rytų Prūsiją nors kelis žmones, kurie turės susitikti su vokiečių partizanais ir sužinoti viską apie sienos perėjimą ir kelionės galimybes, taip pat apie partizanų veiklą pačioje Vokietijoje. Jei pavyks sužinoti ką nors gero, pasistengsiu tuojau pat pranešti. Jeigu nepavyks iškeliauti per Rytų Prūsiją, tada abi poras reikės pasiųsti per Lenkiją. Galų gale abi poros tegul pačios pasirenka sau kelią ir ištyrinėja maršrutą. Aš nieko negaliu pasakyti, negaliu kištis, protestuoti ar ką nors įsakyti. Vykstantys tegul ir kelią sau susiranda.

6. Materialinė dalis: nepasitarus su rinktinių vadais, sunku ką nors pasakyti, ypač apie rūbus. Galiu pažadėti, kad du asmenis aprengsiu tiek civiliais, tik kariškais rūbais, o trečiam kol kas niekuo negaliu padėti. Pasistengsiu duoti tūkstantį červoncų, o gal ir truputį daugiau. Didelėmis sumomis operuoti aš nepajėgus. Pasistenk paspausti Dainavos apygardą, kad ir ji padėtų. Jeigu pavyks sukombinuoti daugiau pinigų, duosiu daugiau, bet iš anksto įsipareigoti negaliu. Nepaisant to, kad Tauro apygarda imasi visos iniciatyvos, ji visgi kartais būna bejėgė. Jeigu ne būsimi rinkimai, gal kartais ir pavyktų iš kokio nors banko ar organizacijos "pasiskolinti" pinigų. Reikia tikėtis, kad piniginis klausimas nebus toks aktualus ir neišsprendžiamas, jei tik kokie nors kiti reikalai nesutrukdys. Todėl stenkitės, padėsiu tiek kiek galėsiu.

7. Apie techninį pasiruošimą kelionei, nieko negaliu pasakyti. Tai Jūsų reikalas.

Visus įgaliojimus paruošk pats, susitark su Gediminu. Aš prie tekstų nekibsiu ir nieko netaisysiu; iš anksto galiu prižadėti, kad pasirašysiu visur kur tik reikės.

Jei atvyks mano adjutantas, dalį žinių užsieniui gausi iš manęs.

8. Labai norėčiau išleisti Skirmantą, nes siųsti Jus abu labai rizikinga, dėl aplinkybių tenka sutikti.

Atleisiu jį iš rinktinės vado pareigų tik tada, kai reikės išvykti. Tegul tam ruošiasi, o laisvą laiką tegul panaudoja tvarkai įvesti rinktinėje, kol susirasiu kitą rinktinės vadą.

9. Ginklų klausimas nėra svarbus. Kada atvyksite, tada ir gausite. Negaliu prižadėti, kad visus keturis aprūpinsiu desantiniais, nes negaliu

skriausti rinktinės, bet du gausiu. Pistoletų ir granatų visada galiu duoti. Iš Dainavos apygardos bus viskuo apsirūpinęs, tai galiu tvirtinti.

10. Dėl dviejų, kurie BDPS vyriausios vadovybės sudėtyje turi pakeisti Butautą ir Žygimantą*, sutinku.

Generolo Gintauto** mes dar neturime. Todėl savaitės viduryje ar kitos pabaigoje mes jį pavogsime ir atsivešiu. Jis sutinka važiuoti, tik duktė jo neišleidžia.

Mano pasiųstą ryšininkę, jo duktė iš kambario išvijo, neleidusi pasikalbėti ir pasitarti. Vis vien kitą savaitę aš jį turėsiu.

11. Dėl temų, kurias reikia paruošti, galiu tik giliai atsidusti. Nesu toks išsilavinęs, kad galėčiau viską išsamiai parašyti, bet dirbsiu tiek, kiek sugebėsiu.

Gediminas pas Jus, todėl su juo tarkitės.

Būtų gerai apie viską pasikalbėti, bet niekaip negaliu pajudėti, nes tai labai pavojinga ir atimtų iš manęs daug laiko. Kai vyksite su dokumentais, – raskite laiko ir atvykite pas mane. Galėsime daug ką pakalbėti ir aptarti. Kadangi Gediminas su jumis,– spręskite patys, nes aš nieko naujo nepasakysiu. Tik laikykitės.

Kitą kartą parašysiu daugiau.

Žvejys
Apygardos vadas

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.214. L.245-247.

5. A.Baltūsio-Žvejo laiškas Tauro apygardos štabo politinės dalies viršininkui A.Vabalui-Gediminui 1947 m. sausio 31 d.***

LLK Slaptai
Tauro apygardos vadas
1947 01 31
Nr.78

---

* Neišaiškintas
** Buvęs Lietuvos kariuomenės generolasViktoras Giedrys
*** Versta iš rusų kalbos

Kadangi tu atsidūrei toli nuo manęs, nuo šios dienos pradėsiu siuntinėti tau apygardos įsakymus, kad žinotum, kas pas mus vyksta, nes iš kitur įsakymus gauti bus sunku.

Rūbus siunčiu pavėluotai, bet, kadangi Jūs pasiėmėte dalį civilinių rūbų, tad nebuvo reikalo skubėti. Laišką iš Kauno atvežė ir aš jį siunčiu. Labai vėlai atvažiavo ryšininkė, nes negalėjo pagauti Katino*. Generolas** sutiko važiuoti, tik duktė jo neleidžia, todėl kitos savaitės viduryje ar pabaigoje jį išvogs ir atveš pas mane. Jis dar gali ir nori dirbti, bet viską gadina duktė, kurios žydiškas kraujas neleidžia mums padėti. Ji visa dega kerštu mums, sako ir yra įsitikinusi, kad pas mus dauguma vadų – vokiečių karininkai, ir todėl ji jokiu būdu negali leisti tėvui dirbti su vokiečiais. Tai štai kokie reikalai su generolu. Bet Katinas jį pavogs ir atgabens pas mane.

Mano apylinkėje tylu ir nieko naujo neįvyko. Visi sveiki ir gyvena po senovei. Į tavo būstinę nebuvau nuėjęs nepaisant to, kad kelis kartus kvietė. Čia įdedu ir Radvilos*** laiškelį, kurį siunčia jo Stasė. Aš gyvenu dar senoje vietoje, bet greitai persikelsiu, nes mano naujas adjutantas Krūmas**** jau kelyje ir kai tik jis atvyks, aš persikelsiu. Grafas***** taip pat dar gyvena pas mus.

Tai kas vyksta su Pesliu****** ir mūsų protokoliniais sprendimais, galvoju, kad apie tai tau referavo kiti, kurie viską žino. Siunčiu tau tik Peslio laiško kopiją, kad tu žinotum, apie ką jis rašo.

Pasistenk susitikti su Butautu (Petru)******* ir sudaryk karininko laipsnio suteikimo planą, nes būtų gerai, kad vasario 16-osios proga galėtume paaukštinti. Aš galvoju, kad visus Erelio suteiktus paaukštinimus reikia panaikinti ir suteikti naujus. Todėl tu viską paruošk, o aš pasi-

---

* Stasys Jakštavičius-Diedukas, kuopos vadas
** Viktoras Giedrys
*** Kazys Matulevičius
**** Jonas Pilinskas
***** Kunigas Justinas Lelešius
****** Juozas Markulis
******* Bronius Barzdžiukas

stengsiu nors porai žmonių pakelti laipsnį. Kai bus paruoštos instrukcijos, jas bus galima pasiųsti ir į kitas apygardas. Tas pats ir su apdovanojimais. Reikia paruošti kelių rūšių apdovanojimo planą, kad ilgai nelaukus būtų galima pasiųsti į kitas apygardas. Jei gautume kapelionų, galėtume tave iš mūsų apygardos atleisti ir tada galėtum visiškai atsiduoti BDPS reikalui.

Kaip galvoji pasielgti su Karo Lauko Teismu? Būtų labai gerai, jeigu būtų galima išnagrinėti keletą bylų, tačiau iškyla sunkumai dėl teismo sąstato sudėties. Senuosius teismo narius sunku pas tave sukviesti, tada gal paskirti naujus? Arba gal nustatyti kokią nors datą po rinkimų ir tegul keletą bylų nagrinėja senasis teismo sąstatas. Laukiu šiais klausimais iš jūsų patarimo. Be to, siunčiu dar vieną apie kovotojo nužudymą bylą. Perskaityk ir parašyk, kaip tau atrodo, kokią jam reikėtų pritaikyti bausmę. Šiuo metu jis nusiteikęs geranoriškai, visais atžvilgiais pasitaisė, gailisi dėl to, kas įvyko. Taigi perskaitęs parašyk savo nuomonę. Be to, parašyk, kaip sekasi naujoje vietoje. Ar viskuo aprūpintas? Gal gyveni labai blogose sąlygose?

Apie viską man pranešk, o aš paspausiu, kad viskas būtų gerai sutvarkyta. Taigi laukiu apie viską žinių.

Žvejys

Apygardos vadas

Š.:LYA. F.K-1. A.3. B.214. L.250-251.

6. A.Baltūsio-Žvejo įsakymas Vytauto rinktinės vadui V. Gavėnui-Vampyrui, 1947 m. sausio 31 d. *

Iš įsakymo
Nr.75 1947 I 31

Vytauto rinktinės vadui Vampyrui

...Dabar privalau parašyti keletą žodžių apie svarbesnius asmenis. Kaip Jūs jau žinote, neužilgo siųsime žmones į užsienį. Šiems žmonėms reika-

* Versta iš rusų kalbos

linga viską paruošti ir juos viskuo aprūpinti. Pirmiausia reikia išspręsti klausimą dėl rūbų. Jei jie vyks per Lenkiją ir lenkų partizanus, tai reikia juos aprūpinti civiliniais ir kariškais rūbais, nes lenkų partizanų vadams jie turės pasirodyti uniformuoti. Todėl mūsų apygarda privalo juos viskuo aprūpinti. Kadangi rūbais aprūpinti yra gana sunku, reikės pasispausti. Vieną uniformą parūpinsit Jūs, kitas parūpins kitos rinktinės. Galvojame pasiųsti iš karto dvi poras, taigi reikės parūpinti arba du, arba keturis uniformų komplektus. Uniformų išmatavimus atsiųsiu vėliau. Tai liečia ir apavą, kadangi prie uniformos reikalingi auliniai batai. Tikiuosi, kad vieną žmogų Jūs aprengsite.

Antras klausimas – pinigai. Numatyta, kad keturiems žmonėms bus reikalinga apie tris tūkstančius červoncų. Kadangi mūsų apygarda nepajėgi aprūpinti tokia suma, mes duosime tiek, kiek galime. Galvoju, kad mūsų apygarda privalo duoti 12000-15000 rublių. Šiuo metu mes turime 4 rinktines, tad Jūs, Žalgiris ir Geležinis Vilkas privalote kiekviena paskirti po 4000-4500 rublių, o likusią sumą teks duoti Mindaugui*. Jei su Mindaugu susitiktute, pasakyk jam mano vardu, kad kaip galint greičiau pristatytų nors 3000 rublių, skirtų išvykstantiems į užsienį. Žinoma, jei negausime pinigų iš kitur, tada mūsų apygarda turės duoti didesnę sumą, nes mes šį reikalą pradėjome, mes ir turime visa tai daryti iki galo. Todėl pats laikas rinkti pinigus išvykimui. Tai tiek apie tai.

Kitas klausimas apie mišką ir rinkimus. Viesului** aš pasakiau žodžiu ir dabar parašiau, kad būtų gerai, jei pavyktų už miško išvežimą viešai pakarti nors vieną bolševiką. Taip pat būtų labai gerai, jeigu Jūs pakartute vieną bolševiką ir prie jo lavono prisegtute raštelį: "Visų, kurie balsuos, lauks toks likimas", arba ką nors panašaus. Jūsų rinktinė privalo pakarti nors du žmones: vieną už mišką, antrą – už tai, kad balsavo. Galvoju, kad viskas Jums aišku ir suprantama.

Žvejys
Apygardos vadas

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.214. L.248.

---

* Vladas Stepulevičius-Stepulis, Šarūno rinktinės vadas
** Jonas Valaitis, Vytauto rinktinės 3 kuopos vadas

7. A.Zaskevičiaus-Narimanto laiškas Dainavos apygardos vadui 1947 m. vasario 15 d.*

LLK
Tauro Apygardos Vado pavaduotojas
1947 m. vasario 15 d.
Nr.8
Geležinio Vilko rinktinės teritorija

Dainavos apygardos Vadui

Apie LLK atstovų š.m. sausio 15-16 d. suvažiavimo sprendimus.

Pagrindas: slaptas pasitarimas su Dainavos apygardos vado įgaliotiniu leitenantu Rimvydu.

Nežinau, ar leitenantas Rimvydas sėkmingai pasiekė Jūsų būstinę ir ar informavo apie susidariusią padėtį. Jaučiu pareigą smulkiau Jums pranešti apie paskutinius įvykius, iš pagrindų pakeitusius Partizaninio Judėjimo Lietuvoje darbą.

Jūsų įtarimai, kad vedamas centralizacijos klausimais darbas, kurio šaknys randasi Vilniuje, kvepia provokacija, pasitvirtino. Tik dėl įžvalgumo ir laimės pavyko išaiškinti šios provokacijos šaknis, jos mastą ir pagrindinį jos iniciatorių. Susigriebėme pačiu laiku ir apie šį platų valstybinio masto provokacinį darbą informavome visas partizanų apygardas. Pagrindinės provokacijos detalės buvo perduotos dar Vilniuje Jūsų apygardos pareigūnui, PLP štabo ryšių skyriaus viršininkui Taurui, kuris privalėjo visas šias smulkmenas pranešti Jums. Š.m. sausio 5 d. naktį apie viską buvo pranešta ponui Taurui ir sausio 6 d. jis kartu su Jovaru išvažiavo iš Vilniaus atgal į Tauro apygardą.

Š.m. sausio 15-16 d. Jūsų įgaliotinis leitenantas Rimvydas dalyvavo Tauro apygardos teritorijoje vykusiame bendrame posėdyje, kuriame buvo nuspręsta:

1. Darbą centralizacijos klausimais paimti į rankas partizanų vadovybei.

2. Pavadinimus BDPS ir VGPŠ palikti nepakeistus, kadangi šių insti-

---

* Versta iš rusų kalbos

tucijų įstaigų šaknys yra užsienyje, o abu iš Vakarų atvykę atstovai buvo ne provokatoriai, bet įgalioti patikėtiniai.

3. Atstatyti su užsieniu ryšį, kurį šiuo metu laiko savo rankose Užsienio reikalų ministerija ir SSSR Valstybinis Saugumas, kuriam pavyko provokatoriaus Erelio asmenyje įsiskverbti į partizanų gretas.

4. Stiprinti ir tobulinti ryšį tarp apygardų.

5. Nustatyti tikslias apygardų ribas.

6. Apie sprendimus informuoti ir pakviesti bendram darbui centralizacijoje tokias apygardas:

1. Dainavos apygardą.

2. Kęstučio (Žemaitija) jungtinę apygardą.

3. LLA Vytauto (Rytų Lietuva) 3-iąją apygardą.

4. Vyties (Vidurio Lietuva) apygardą.

5. Didžiosios Kovos (Vidurio Lietuva) apygardą.

Visos sprendimų detalės ir protokolai, taip pat rezoliucijos buvo perduota leitenantui Rimvydui, kuris privalėjo visa tai perduoti Jums ir kaip galint smulkiau informuoti apie susidariusią padėtį.

Leitenantas Rimvydas iš Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės ribų išėjo š.m. sausio 18 d. vakare, lydimas rinktinės štabo pareigūnų, Dešinio, Kurto ir Kaino. Prieš išeidamas jis prižadėjo per dvi savaites, t.y. sausio pabaigoje ir ne vėliau vasario pradžioje, smulkiai ir išsamiai mums pranešti apie savo sugrįžimą.

Kadangi Tauro apygardos vadas šiuo metu yra išėjęs tarnybiniais reikalais į kraštinius apygardos rajonus ir turi daug vidinio organizacinio darbo, naujus pagrindinius ryšius ir ribas pavedė sudaryti man.

Be to, remdamasis man suteiktais įgaliojimais, jaučiu pareigą informuoti Jus, ponas Vade, apie visą centralizacijos reikalais vedamą darbą ir užsienio reikalus liečiančius klausimus.

Nesulaukdamas leitenanto Rimvydo pranešimo, prašau Jus kaip galima greičiu informuoti per mane, arba tiesiogiai Tauro apygardos vadą šiais klausimais:

1. Ar laimingai sugrįžo leitenantas Rimvydas ir ar perdavė naujus dokumentus ir informaciją?

2. Ar susitikote su PLP ryšių skyriaus viršininku Tauru?

3. Ar sutinkate su LLK atstovų suvažiavimo sprendimais?

4. Ar sutinkate prisijungti prie BDPS ir VGPŠ vadovybės?

5. Ar sutinkate organizuoti kurjerių į Vakarus išsiuntimą?

Noriu papildomai supažindinti Jus su svarbiausiais klausimais, nes, dar kartą pabrėžiu, nežinau, ar leitenantas Rimvydas Jus apie tai informavo. Yra du pagrindiniai klausimai:

1. Centralizacija.

2. Išvykimas į užsieni.

Darbo centralizacijos klausimais Erelis neišdavė, nes laiku susigriebėme. Jautriausia provokacijos žaizda tapo tai, kad bolševikams pavyko apgauti atvykusius iš užsienio asmenis ir perimti gyvybiškai svarbią mūsų judėjimo arteriją – ryšius su užsieniu.

Įsigiįęs Hektoro ir Meškio (užsieniečių) pasitikėjimą, Erelis perėmė į savo rankas paštą, atsiunčiamas iš užsienio žinias ir galimybę visą partizaninio judėjimo veiklą nukreipti jam reikiama kryptimi.

Žinant, kad jis yra ne tik NKGB,bet ir Smerš (užsienio žvalgyba) narys, neabejojant galima tvirtinti, kad šios provokacijos šaknys tęsiasi į užsienį ir mūsų ten esantys veikėjai gali būti lengvai apgauti. Šitai ne taip seniai mums pavyko išaiškinti.

Tokia padėtis gali sudaryti mums labai nepageidautinas kliūtis, kadangi tos užsienio valstybės, kurios įsimaišę į šį reikalą, pastebėję tokį mūsų neapdairumą ir nemalonumą, gali labai nepalankiai įvertinti mūsų kombinacijas ir norą susisiekti su užsieniu, tuo labiau kad jos, nusižengdamos atsargumui, minėtiems užsieniečiams perdavė slaptus šifrus – vieną bendrą ir antrą specialų karinio laivyno šifrą; ir tai Erelis žino. Galvoju, kad karinio šifro jiems perimti nepavyko.

Tai štai mūsų pogrindis gali susilaukti panašaus likimo ir diskriminacijos kaip Okuličiaus Lenkijoje, Michailovičiaus Jugoslavijoje, Kadžičiaus Slovakijoje ir t.t., o būtent, kad nuo mūsų visi nusigręš ir atsiribos atsargumo siena. Nors faktai rodo, kad politinė įtampa tarp anglosaksų ir Maskvos diena iš dienos auga, tačiau niekas negali tiksliai pasakyti, kada ir kokia forma šis konfliktas subręs. Praradimas iki to laiko bet kokios galimybės atstatyti su užsieniu ryšį mums būtų labai juntamas tuo labiau, kad net pats mažiausias moralinis palaikymas, kaip informacija ar finansinė užsienio pagalba, pakeltų ir sustiprintų ryžtą, padidintų galimybes bei paskatintų dar tvirčiau ir atkakliau priešintis bolše-

vikinėms užmačioms.

Nepavykus laiku perspėti Vakarų apie provokaciją ir eventualų Hektoro areštą ir patekimą į Smerš rankas, mes pastatytume į pavojų stambiausius mūsų politinius veikėjus užsienyje, kurie gali būti įpainioti į bolševikinį tinklą taip, kad iškiltų pavojus prarasti ne tik savo gerą vardą, bet ir gyvybę, nes Erelis yra neatsargiai prasitaręs, kad numatoma kai kuriuos mūsų stambius politinius veikėjus atvilioti į Lenkiją, o keletą mūsų karininkų – į Lietuvą.

Esant tokiai padėčiai, kurią Jums nušviečiau tik bendrais bruožais, nes atsargumo dėlei negaliu smulkiau aprašinėti, būtina kaip galint greičiau surasti galimybę pereiti sieną ir nutraukus provokacijų tinklą organizuoti naujas ryšių linijas, kuriomis tekėtų tiksli informacija ir materialinė pagalba.

Tai įvykdyti būtina:

1. Susisiekti su lenkų partizanų vadovybe, kuri padėtų mums prasiveržti į Vakarus.

2. Centralizuoti partizaninį judėjimą, kad į Vakarus nuvykę žmonės galėtų kalbėti ne kokios nors atskiros organizacijos vardu, bet organizacijos, galinčios atstovauti mūsų tautos branduolį ir vadovybę. Tokius reikalavimus, siųsdami Hektorą ir Meškį, išsakė mums Vakarai. Norėdami pasiekti šioje didžioje ir atkaklioje kovoje teigiamų rezultatų, turime veikti šia kryptimi. Todėl prašau Jus, ponas Vade, vardan šio bendro ir gyvybiškai svarbaus reikalo, vardan sudėtų aukų ir išlieto kraujo už mūsų laisvę ir nepriklausomybę, pažvelgti į šį reikalą labai rimtai ir kaip galint greičiau duoti atsakymą, taip pat pareikšti šiais klausimais savo nuomonę; panaudoti visą savo autoritetą ir iniciatyvą, susisiekiant su lenkų partizanų vadovybe ir patikrinti [...]* išėjimą.

Tauro apygarda jau informavo šia tema kitas apygardas ir laukia iš jų atsakymo. Jūsų apygarda turi palankiausias sąlygas šio klausimo ištyrimui ir gali duoti pačią tiksliausią šią svarbią informaciją.

Tauro apygardos vado vardu, prašau Jus kaip galint greičiau atsiųsti mūsų taip laukiamą atsakymą.

Tai tik užsienio klausimu. Dabar centralizacijos klausimas.

---

* Neįskaitoma

Jos bendri pagrindai:

Vyriausioji BDPS (Bendras Demokratinis Pasipriešinimo Sąjūdis) vadovybė bus sudaryta iš kiekvienos paminėtų apygardų atstovų – po vieną iš apygardos. (Pačios apygardos vado ar jo įgalioto asmens). VGPŠ vadovybė bus sudaryta tokiu pat principu. Priminsiu, kad tiems asmenims nereikės niekur išvykti ir, jei sugebės, tai būdami BDPS ir VGPŠ nariais, galės vykdyti ir savo senas pareigas. Jie į vieną vietą susirinks tik atėjus lemiamam momentui. Nuolatinį kontaktą, keisdamiesi informacija ir sprendimais, palaikys per ryšių liniją. Konspiracijos atžvilgiu tai yra mažiausiai pavojingas būdas, duodantis galimybę oficialiai funkcionuoti jungtinei apygardai, išvengiant provokacijų ir išdavystės.

Tokiu būdu ateityje kiekvienas apygardos vadas kaip antraeilininkas, bus arba BDPS nariu, arba nariu VGPŠ ir, esant svarbiam reikalui (pavyzdžiui, motyvuotam, skirtam užsieniui nutarimui priimti), dalyvaus sprendimų svarstyme ir tvirtinime pats arba per ryšininką.

Šiuo metu laikini BDPS griaučiai sudaryti iš trijų asmenų:

Tauro apygardos politinės dalies viršininko Gedimino, BDPS nario Butauto ir BDPS vado generolo Gintauto (jo laipsnis toks ir yra). Pavardę galėsime pranešti tik žodžiu per patikimą ryšininką.

Laukiami atsakymai iš kitų apygardų, kurios per savo ryšininkus praneš Tauro apygardai numatytų asmenų į minėtą instituciją slapyvardžius. To laukiame ir iš Jūsų, nors Jūs, kaip ir kiekvienas apygardos vadas, remiantis protokolu Nr.2, oficialiai esate BDPS vyriausiosios vadovybės nariu.

Tai ir yra svarbiausia [...]* partizaninio judėjimo organizavime.

Pranešu tai Jums, kadangi, kaip jau minėjau, nežinau, ar leitenantas Rimvydas Jus pasiekė ir ar perdavė tai, kas jam buvo pavesta perduoti.

Baigdamas atsakau, kad asmenys [...]** jau parinkti ir paruošti. Laukiame tik Jūsų atsakymo. Taip pat prašome Jūsų materialinės ir piniginės pagalbos, nes beveik 70 proc. visų išlaidų, susijusių su šiuo reikalu, gula ant Tauro apygardos pečių.

Gavęs iš Jūsų atsakymą, kitame pranešime informuosiu Jus konkre-

---

* Neįskaitoma

** Neįskaitoma

čiau, kas nuveikta paminėtais klausimais.

Pažymiu tai, kad nuspręsta išvykti truputį vėliau, kovo pradžioje. Tad jei galite padėti pinigais, atsakymą ir pagalbą Tauro apygardos vadui siųskite kaip galima greičiau per mane arba tiesiog jam.

Ypač prašau nepamiršti kaip galima tiksliau orientuoti sienos perėjimo sąlygas ir ryšių su vyriausia lenkų partizanų vadovybe klausimą. Su jais Jūs galite nesivaržydamas kalbėti kaip BDPS vyriausios vadovybės narys, jeigu Jūs, žinoma, palaikote visa tai ir pritariate tam, ką aš čia suminėjau.

Jei iškils kokie nors neaiškumai, visą reikalingą informaciją gausite tiesiogiai iš Tauro apygardos vado arba iš jo įgalioto asmens, kuriuo šiuo metu esu aš.

Laukiame skubaus atsakymo.

Atleiskite, kad rašau ne visai tinkama oficialiam dokumentui forma, bet šiuo metu esu žygyje, lauko sąlygose ir neturiu prie savęs po ranka tam reikiamų priemonių.

Narimantas
Tauro apygardos vado pavaduotojas

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.220. D.4. L.19-24.

8. VGPŠ įgaliotinių J.Krikščiūno-Vytauto ir J.Lukšos-Kęstučio laiškas ministrui S.Lozoraičiui 1947 m. gegužės 24 d.*

Lietuvos partizanų Slaptai
Vyriausiojo Ginkluotųjų pajėgų štabo 1947 m. gegužės 24 d.
ypatingieji įgaliotiniai
Vytautas ir Kęstutis

Lietuvos užsienio tarnybos šefui ponui ministrui S.Lozoraičiui,

Lietuvos partizanų Vyriausiųjų Ginkluotųjų pajėgų štabas mus įgalioja susitikti su lietuvių, esančių užsienyje, atstovu. Š.m. gegužės 19 d. mes

* Versta iš rusų kalbos

susitikome su Alfonsu-Hektoru (Jonu Deksniu). Per jį siunčiame Jums, užsienio tarnybos šefui ir kitiems ministrams karštą kovojančios Lietuvos sveikinimą ir padėką už Jūsų nuopelnus Lietuvos naudai tarptautinėje arenoje. Buvo malonu girdėti iš mūsų atstovų užsienyje, kad Jūs visiškai suprantate mūsų siekius. Mes įgalioti pareikšti, kad diplomatinė lietuvių užsienio tarnyba užsienyje kartu su mūsų specialiais atstovais Lietuvos išlaisvinimo reikalu nuveikė didelį darbą, esant Lietuvai nepriklausomai ir demokratinei.

Pranešame, kad mes įpareigoti Jums ir Jūsų kolegoms pareikšti, kad šalies rezistencija įvairiuose jos frontuose, būdama susijungusi politiniame ir ginkluotame pasipriešinimo štabe, niekam nieko nepavedė ir nieką neįgaliojo, išskyrus tuos pavedimus ir pageidavimus, apie kuriuos mes per Hektorą Jus informavome. Visi kiti atsitiktiniai eventualūs pasisakymai šalies vardu yra arba provokacijos, arba fikcijos, už kurias mes neatsakome, tik apgailestaujame, kad tokie išsišokėliai apsunkina mūsų darbą.

Mes įsitikinę, kad Jūs ir kiti ministrai dėsite visas pastangas, kad užsienyje esantys lietuviai ir kiti užsieniečiai suteiktų mums efektingą materialinę ir moralinę paramą. Ypač laukiama pagalba iš Amerikoje esančių lietuvių.

Mūsų šalis apiplėšiama, šimtai tūkstančių mūsų brolių ištremiami į Sibirą, dešimtys tūkstančių slepiasi miškuose. Mūsų tautai gresia pavojus – būti ar nebūti. Mes kovoje pamiršome visus mūsų nesusipratimus ir vaidus. To paties mes laukiame iš mūsų brolių amerikiečių ir iš pabėgėlių Vakarų Europoje. Mūsų įgaliotinis ir kiti jo bendradarbiai žino kelius ir metodus kaip praktiškai Jūs galite mums padėti.

Dėkojame už Jūsų pastangas, sveikiname ir tikime, kad Lietuva bus laisva ir nepriklausoma.

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.214. L.210.

9. BLDS prezidiumo pirmininko organizacinis įsakymas Nr. 22 1947 m. rugsėjo 1 d. *

Bendras Lietuviškas Demokratinis Sąjūdis

Prezidiumo Pirmininko įsakymas Nr.22

Okupuotoji Lietuva 1947 m. rugsėjo mėn. 1 d.

BLDS Prezidiumo sprendimo pagrindu vadovybei pranešu:

§1.

Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio pavadinimas nuo šios dienos keisis į Bendras Lietuviškas Demokratinis Sąjūdis.

§2.

Tvirtinu žemiau išvardytą teritorinį, organizacinį ir administracinį Lietuvos teritorijos paskirstymą:

Pietų Lietuva

I apygarda	II apygarda	III apygarda
1. Kaunas	6. Alytus	9. Vilnius
2. Šakiai	7. Lazdijai	10. Trakai
3. Vilkaviškis	8. Varėna	11. Švenčionys
4. Marijampolė		12. Kaišiadorys
5. Prienai		

Šiaurės Lietuva

IV apygarda	V apygarda	VI apygarda
13. Panevėžys	16. Utena	20. Šiauliai
14. Kėdainiai	17. Ukmergė	21. Biržai
15. Kupiškis	18. Zarasai	22. Joniškis
	19. Rokiškis	

Žemaitija

VII apygarda	VIII apygarda
23. Telšiai	27. Tauragė

* Versta iš rusų kalbos

24. Mažeikiai
25. Kretinga
26. Klaipėda
28. Raseiniai
29. Šilutė
30. Pagėgiai

§3.

Ginkluotųjų pajėgų vadui, apygardų vadams pagal galimybes paskirstyti ir dislokuoti savo ginkluotas pajėgas atitinkamai §2.

§4.

Kiekvienoje apygardoje, apskrityje, valsčiuje, kaime sudaryti atitinkamus BLDS skyrius.

§5.

Jau veikiantys BLDS skyriai vadovaujasi šio įsakymo §2.

§6.

Bendram darbo labui, visiems BLDS skyriams glaudžiai bendradarbiauti su atitinkamais ginkluotų skyrių ir dalių atstovais.

Pagrindas 1947 m. rugpjūčio mėn. 26 d. BLDS Prezidiumo sprendimas.

BLDS Prezidiumo Pirmininkas
BLDS Prezidiumo Karinio skyriaus viršininkas
BLDS Prezidiumo Organizacinio skyriaus viršininkas

Š.: LYA.F.K-1. A.3.B.213. L.272-273.

10. Tauro apygardos vado A.Baltūsio-Žvejo įsakymas Nr.20 Žalgirio rinktinei 1947 m. rugsėjo 22 d.

L.L.K. Tauro Apygardos Žalgirio Rinktinei

Įsakymas Nr.20.
Būstinė, 1947 m. rugsėjo mėn. 22 d.
Rikiuotės sritis

§1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsakymą Nr.23 iš š.m. rugpjūčio mėn. 12 d.

§1.

Skelbiu Apygardos žiniai ir vykdymui BDPS Prezidiumo Pirmininko įsakymą Nr.11 iš š.m. rugpjūčio mėn. 10 dienos.

Remiantis BDPS Prezidiumo nutarimu, įsakau vadovautis tokia Ginkluotųjų Pajėgų kovotojų pakėlimo į aukštesnius laipsnius tvarka:

§1.

Pakelti kovotojus į aukštesnį laipsnį turi teisę: Rinktinės Vadas – į grandinio, Apygardos Vadas – į jaun.puskarininkio, puskarininkio, viršilos, BDPS Prezidiumo Pirmininkas – į jaun.leitenanto, leitenanto, kapitono, majoro, pulkininko leitenanto, pulkininko, generolo.

§2.

Ligi šiol veikusieji kelti į aukštesnius laipsnius įsakymai panaikinami.

§3.

Šis įsakymas pradeda veikti nuo š.m. rugpjūčio mėn. 15 dienos. Pagr[indas]: BDPS Prezidiumo nutarimas iš š.m. 1947 m. gegužės mėn. 28 d.

Įsakymo originalą pasirašė: *Gintautas*
BDPS Prezidiumo Pirmininkas
Algimantas
BDPS Ginkl[uotųjų] Pajėgų Skyriaus Viršininkas

§2.

Visi pakėlimai į aukštesnį laipsnį iki šio laiko padaryti Apygardoje galioja.

Originalą pasirašė: *Žvejys, Apygardos Vadas*
Nuorašas tikras: *Naktis, Apygardos Adjutantas*
Originalą pasirašė: *Šturmas, Rinktinės Vadas*
Nuorašas tikras: *Saidokas, Rinktinės Adjutantas*

L. L. K. " Tauro " Apygardos Žalgirio Rinktinei

ĮSAKYMAS Nr. 20.

Būstine, 1947 m. rugsėjo mėn. 22 d.

Rikiuotės gritis.

§ 1.

Įskelbiu Rinktinės Žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsakymą Nr. 23. iš š.m. rugpiūčio mėn. 12 d.

- -

§ 1.

Įskelbiu Apygardos Žiniai ir vykdymui BDPS Prezidiumo Pirmininko įsakymą Nr. 11 iš š.m. rugpiūčio mėn. 10 dienos.

Remiantis BDPS Prezidiumo nutarimu įsakau vadovautis sekančia Rikiuotų Pajėgų kovotojų pakėlimo į aukštesnius laipsnius tvarka:

---

§ 1.

Pakelti kovotojus į aukštesnį laipsnį turi teisę:
Rinktinės Vadas - į grandinio,
Apygardos Vadas - į jaun. puskarininkio, puskarininkio, viršilos,
BDPS Prezidiumo
Pirmininkas - į jaun. leitenanto, leitenanto, kapitono, majoro, pulkininko leitenanto, pulkininko, generolo.

§ 2.

Ligi šiol veikusieji kelti į aukštesnius laipsnius įsakymai panaikinami.

§ 3.

Šis įsakymas pradeda veikti nuo š.m. rugpiūčio mėn. 15 dienos.
Pagr.: BDPS Prezidiumo nutarimas iš šam. 1947 m. gegužės mėn. 20 d.

Įsakymo Originalą pasirašė: G i n t a u t a s .
BDPS Prezidiumo Pirmininkas.

A l g i m a n t a s
BDPS Ginkl. Pajėgų Skyriaus Viršininkas.

---

§ 2.

Visi pakėlimai į aukštesnį laipsnį iki šio laiko padaryti Apygardoje galioja.

Originalą pasirašė: Ž v o j y s
Apygardos V a d a s .
Nuorašas tikras: [illegible]
Apygardos A d j u t a n t a s

- -

Originalą pasirašė: Š t u r m a s
Rinktinės V a d a s .

Nuorašas tikras:
Rinktinės A d j u t a n t a s

11. A.Baltūsio-Žvejo laiškas Kęstučio rinktinės vadui P.Kučinskui-Ainiui 1947 m. rugsėjo 11 d.*

Nuorašas

Sveikas, Aineli!

Kaip sekasi naujoje vietoje, gal gyveni dar be bunkerio? Pasistenk man parašyti. Aš turiu Tau svarbią užduotį, kurią turime artimiausiu metu įvykdyti. Kaip žinai, mums reikia rasti kelią per sieną. Iki šiol ėjome per Vytauto rinktinę. Kiek žinoma, ten kelias užsidarė. Rusai sustiprino sienos apsaugą ir pereiti neįmanoma. Pasistenk surasti į Lenkiją naują kelią per Rytų Prūsiją, nes siena ten ne taip griežtai saugoma. Tam pasiųsk kokį nors žmogų į Rytų Prūsijos arba Vištyčio rajoną, kad pažiūrėtų kokia ten padėtis ir ar galima pereiti sieną. Tai padaryti prašau artimiausiu laiku, nes reikia skubiai pasiųsti žmones. Į Rytų Prūsiją ir Vištytį gali nueiti vietiniai gyventojai, gerai pažįstantys vietovę ir pasižiūrėti, kur galima geriau pereiti.

Pažiūrėk, gal geriau per Vižainį? Tu kol kas rinktinėje darbus atidėk ir pasistenk išpildyti šią užduotį, nes ilgiau laukti negalima. Jei surasi per Rytų Prūsiją naują kelią, nedelsdamas pranešk man – aš lauksiu.

Skirmantas** man rašė, kad aš tave iškviesčiau į kursų užbaigtuves. Jei galvoji atvykti, tai atvyk pas Šturmą*** arba susitark su Sakalu**** ir atvykite abu pas mane, ir visi mes kartu važiuosime į balių. Tik nevėluok, nes rugsėjo 20 d. tu turi būti pas mane. Aš išvažiuosiu 1947 IX 21 apie pietus. Gal pasimatysime. Kitą dieną parašysiu daugiau. Viso gero.

Žvejys
1947 IX 11

Š.: LYA.F.K-1. A.3. B.214. L.258.

---

* Versta iš rusų kalbos
** Juozas Lukša, Birutės rinktinės vadas
*** Vincas Štrimas, Žalgirio rinktinės vadas
**** Kazimieras Greblikas, Vytauto rinktinės vadas

12. Ruošto į Vakarus laiško juodraštis, 1947 m. rugsėjo 22 d. rastas pas BDPS vicepirmininką V.Selioką bute kratos metu

Nuo Jonikio sugyventinio iš 129

Brangiam Pilypui Ž. paduot dr.A.D.

Nesulaukdami iš Jūsų jokios tikslios žinios apie lietuvių veiklą ir gyvenimą bei nuveiktus ir numatomus ateity uždavinius, mes mėginame susirišti su Jumis – painformuoti apie darbo ir kovos sąlygas ir suderinti bendrą veiklą tautos išlaisvinimo ir valstybės atstatymo darbe.

Raudonajam terorui siautėjant Lietuvoje, aiškiai išsikristalizavo mintis, kuri džiugu, jau yra tapusi realybe bendro vieningo darbo ir nenuilstančios kovos visų savo kraštą mylinčių lietuvių. Įkurta organizacija, apimanti visas kovojančias grupuotes, sąjūdžius bei kitų politinių partijų ir sąjungų likučius – Demokratinis Lietuvių Sąjūdis (į jį įeina ir jums žinomo BDPS nesusitepę valstybės išdavimu darbuotojai). DLS vadovybėje vedama sunkiausios pasipriešinimo kovos prieš pavergėjus, palaikoma tautos vienybės ir nepalaužiamas nusistatymas kovoti už krašto išlaisvinimą ir siekti tikrai demokratinės vieningos valstybės atkūrimo.

Sąjūdis įsitikinęs, kad ir broliai, esantys už Lietuvos ribų, pasimokę iš netolimos praeities, sugebės išrausti iš savo tarpo rauges – parsidavėlius ir karjeristus, sudarys vieningą DLS Užsienio Delegatūrą. Mūsų pageidavimu plačiausios koalicijos pagrindu sudaryta Užsienio Delegatūra, palaikydama glaudų kontaktą su DLS Prezidiumu ir tuo būdu turėdama tikrą visos tautos paramą ir įgaliojimus, drąsiai ir garbingai galės ginti ir atstovauti visus Lietuvos reikalus tarptautinėje arenoje.

Ne tam Jūs išvykote ir ne tam mes pasilikom, kad ramiai sudėję rankas gyventume ir geresnių dienų lauktume, arba kas sau, be jokio kontakto, dirbtume.

Pabrėžiame nuolatinio ir reguliaraus ryšio būtinumą – be jo ir be gausesnės paramos iš užsienio lietuvių, kurie be abejo užjaučia ir mus pavergtuosius, o juo labiau besikankinančius Sibiro katorgoj, didelė darbo dalis palieka nepajudinta. Jums pavedame skubiai suorganizuoti ryšį su Lietuva ir pagalbos mūsų tremtiniams tiekimą per DLS Prezidiumą. Tik tokia pagalba bus veiksminga ir išgelbės daugel nuo žiaurios bado mirties

Nuo fonetikos supaprastinimo iki 123

Brangiam Pilypui Ž. perduot dr. A. D.

Nenubaudami išpūsę jokios tikslesnės žinios apie lietuvių veiklą ir gyvenimą, bei numeiktus ir numatomus ateities uždavinius, mes mėginame susisiekti su jumis – painformuoti apie darbo ir kovos sąlygas ir suderinti kuriną veiklą tautos išlaisvinimo ir valstybės atstatymo darbe.

Randamajam tirmai siautėjant Lietuvoje, aiškiai išsikristalizavo mintis, kuri slėgė, jau gal lapsi realybe, kuriko vieningo darbo ir nemėstančios kovos visų savo krašto mylinčių lietuvių. Tkurta organizacija apimanti visas korporacijas grupuotes, sąjūdžius, bei kitus politinius partijų ir sujungę likusius – Demokratinis Lietuvių Sąjūdis (šįsąjūdį jums žinomo BDPS nenuitęs valstybės išdaninu darbuotojai). DLS vadovybėje veiksnu sunkiausios pasipriešinimo kovos prieš pavergėjus, palaikoma tautos vienybė ir nepaleisti šiaures nusistatymas kovoti už krašto išlaisvinimą ir siekti tikrai demokratinės vieningos valstybės atkūrimo...

tolimajame Sibire. Kitais keliais siunčiamos aukos dažniausiai panaudojamos bolševizmo šunims lakinti, kad jie dar garsiau skalintų. Nedelskime, nes po kurio laiko jau nebebus tų, kuriems pagalba reikalinga.

Jau pačioj II okupacijos pradžioj netekome Pušyno, Vytuko Šnypštuko, Bendžiaus, J.Vaič. Birbintaičio, jo ilgojo draugo S., tėv.B ir daugelio kitų. Birbintaitis per tardymus išprotėjo. Visi jie iš Sibiro šaukiasi mūsų ir jūsų pagalbos.

Iki šiol naudojomės bet kuriuo pripuolamu ryšiu su jūsiškiais, nekreipdami dėmesio, per ką jis eina ir kokias intencijas turi. Taip elgsimės ir toliau, kol įvykdysit čia išdėstytus mūsų pageidavimus. Perspėjame – visi intrigantai pakliuvę Lietuvon, susidurs su nepalaužiama ir vieninga lietuvių tauta, DLS vadovaujama.

Per amžius budėję, vėl laisvę laimėsime per aukas ir pasišventimą!

P.S. Įkyrėjus propagandai apie popierinį penkmečio planą, tarybinė vyriausybė labai skubiai ruošia dar utopiškesni dvidešimtmečio planą (atskirose respublikose turi būti baigtas iki š.m. IX.25), sulig kuriuo turės būti išnaudoti visi esamų vietinių žaliavų resursai, būsiąs pilnai atsicktas poreikių patenkinimas, nebereikėsią pinigų, t.y. bus įgyvendinta tikrasis komunizmas.

Gal spės pasiekti šią SNO Asamblėjos sesiją mūsų (DLS) ruošiamas memorandumas, kuris turėtų paremti visus užsienio lietuvių daromus žygius.

Š.: LYA. A.B.b. B.39086/3 (sekimo). T.1. L.379 vokas.

13. BDPS propagandos skyriaus viršininko E.Akelio-Jadziaus rašyto atsišaukimo rankraštis, rastas kratos metu. Apie 1947 09.

Lietuvi darbininke!

BDLS sveikina Lietuvos darbininkus, prispaustus okupanto letenos. Primename, kad laisvės valanda netoli. Nauja demokratinė Lietuva bus laisva. Darbininkai, mes vietoje Sibiro katorgos pasirinkome Lietuvos miškus. Bunkeriuose su automatais rankose giname savo tėvų žemę nuo žiauraus okupanto. Gyvybės kaina užstojame skriaudžiamus lietuvius. Miestų aikštėse paguldyti mūsų lavonai,visiems primena, kad Lietuva dar

gyva ir ji bus laisva. Dar negimė tas, kuris mūsų Tėvynę išlaikytų vergijoj. Vergijos pančius nutrauksim ir vėl gyvensim laisvi. Kas laisvės ragavo – vergijoj nebus. Lietuvos darbininkai, drąsiai pakelkite galvas, nesilenkite okupantui. Driskiai, azijatai, nemokšos mūsų nepavergs! Badausim, bet nevergausim! Laisvėj buvom, laisvi ir mirsim!

1940 m. azijatas smurtu užpuolė mūsų kraštą, skubiai atėjęs išlaisvinti darbo žmonių, sukurti laimingą, be rūpesčių gyvenimą. Matote, kokį "išliuosavimą" atnešė. Matė mūsų pilnus aruodus javų, lūžtančias prekių lentynas, na ir grobė, vežė į savo nusmukusį kraštą. Pas juos apelsinų, lašinių fabrikai, o iš mūsų, kaip skanėsį ir bulvę grobė. Jau vieni metai kaip plėšia, karus išgyvenome, o vis dėlto ir šiandien Lietuva jiems yra mažoji Amerika. Kiek "specialistų" mums prisiuntė, "specialistų", kurie fabrike žmoniškai ir pašluoti nemoka. Nusmuktakelniai, brezentiniais batais. Kaip greit pas mus prisivogė, kaip greit brezentinius į aulinius batus pakeitė. "Laisvę" atnešė, stachanoviečius, kurių dar nebaigtas darbas sugriuvo. Nuo aušros iki nakties sunkų darbą, dar priedo mitingus [atnešė], o uždarbiui, kad nuo bado apsiginti, reikia išsiparduoti net paskutinį drabužį. Štai darbininko "laisvė"! Ir darbovietės, kaip vergas, pakeisti negali. Ir už mažiausį pasipriešinimą Sibiro katorga. Darbininkams pas mus yra geriau kaip visoje Rusijoje. Ten darbo drausmė kietesnė ir uždarbio didesnę dalį reikia aukoti užsienio streikams, girių partizanams ir panašiai. Darbo žmogus visai be balso, nes nebandyk streikuoti, ir atiduos, kur baltos meškos iš tavęs medų kopinės. Štai kokia darbo žmonių "tėvo" Stalino duota teisė į darbą ir poilsį. Dirbi kaip jautis, o kaip pailsi, užkas kaip šunį. Jei koks partietis nutars, kad mėsa tinka muilui, o kaulai trąšai, tai ir miręs ramybės nerasi. Lietuvos darbininkas dar truputį gauna "išvogimo", o Rusijoj ir to nėra, ko "vogti". Atminkit, kad bedirbant geriau nebus, nes pagamintų prekių Lietuvoje palieka tik 5 %, o kitos eina į "plačiąją tėvynę". Taip buvo ir bus, nes Rusiją valdo Stalinas, o Staliną žydai Šverikai, Berijos, Koganovičiai ir kt. Žydams ten gan neblogai, neblogai ir pas mus. Jie prie bazių, jie vedėjai, ir draugai viršininkai. Jų pilvai pilni, o "gojams" taip ir reikia botago, kad būtų švelnesni. Keli milijonai žydų nevaldytų šimtų milijonų žmonių, jei darbininkai pakeltų drąsiai galvas. Linkim darbininke, pagalvok, pasvarstyk ir niekada nelenk prieš okupantą vergiškai galvos. Daugiau vienybės, organizacijos ir bolše-

vikinių žydberijų nusikratysime. Esi lietuvis, laisvas žmogus, garbingos tautos, o ne vergų. Mūsų bočiai gyvi susidegindavo, bet priešui netarnavo. Kas laisvės negynė, tas nevertas jos! Su vergais pasaulyje niekas nesiskaito. Štai kodėl mes kovojame už ir Tave kviečiame kovon. Organizuokitės, burkitės! Nuskriaudė okupantas, kai niekas nemato, duok į sprandą, kad vietoje padvėstų. Su įsibrovėliais kitos kalbos negali būti. Juo Tu jau labiau bursies, tuo labiau jie tau nugarą kapos. Viso pasaulio darbo žmonės pajuto raudonąjį-žydiškąjį pavojų. Atominė bomba paruošta, duos žydui per kelius. Tai valandai turime būti pasiruošę. Laisvė arti. Lietuviai vienykitės!

Šalinkite iš kelio. Kai patys neprieinate, praneškite mums, mes rasime priemonių tautos išgamoms! Stebėkite, prisiminkite, parsidavėlius išgamas, laisvoje tėvynėje jiems vietos nebus.

Lietuvos darbininkai, organizuokitės ir junkitės! Sujungtomis jėgomis ginkite nuo okupanto tėvų žemę.

Tegyvuoja laisva, nepriklausoma Lietuva!

Valio lietuviams darbininkams, kovojantiems už Lietuvos laisvę!

Amžina garbė žuvusiems už Lietuvos Laisvę!

Okupuota Lietuva
BDLS organizuota darbininkija

Š.: LYA. A. B.b. B.39086/3. T.1. L., vokas 379.

14. BDPS atsišaukimas. Apie 1947 09.

Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio
Atsišaukimas į Lietuvių tautą

Lietuviai ir lietuvės!

Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio Prezidiumas, reikšdamas įvairių įsitikinimų ir visuomeninių srovių lietuvių valią bei pageidavimus, šiuo nepaprastu metu kreipiasi į kovojančią ir kenčiančią tautą. Šių metų birželio 15 d. sukanka lygiai septyneri metai nuo Lietuvos okupacijos pradžios. Per septynerius metus, vilkdama sunkų dviejų okupacijų jungą, lietuvių tauta daugelio savo brolių ir seserų krauju bei kančiomis

įrodė pasauliui, kad ji gyvena ir gyvens. Mūsų kovos, mūsų sudėtos aukos nenuėjo ir nenueis veltui. Kovojanti lietuvių tauta ir jos nepriklausomybės atstatymas buvo ir tebėra vienas svarbiųjų tarptautinės politikos klausimų. Visam pasauliui yra žinoma, kad didžiosios tarptautinės politikos pajėgos – Anglija, ypač J.Amerikos Valstybės – ne kartą oficialių asmenų lūpomis yra pripažinusios Lietuvos valstybės suverenumą ir jo atstatymo būtinumą. Mūsų išsivadavimo ir nepriklausomybės atstatymas užtruko priklausomai nuo per daug susikomplikavusios Europos ir viso pasaulio politinės padėties, susidariusios dėl Tarybų Sąjungos kaltės, kaip dabar visam pasauliui yra žinoma. Kaip bebūtų sprendžiamos Europos tautų sienos – ginklo ar diplomatinėmis priemonėmis – Lietuvos nepriklausomybės atsatymas yra užtikrintas. Kai vokiškasis okupantas parklupdytas, prieš bolševikinį okupantą jungiasi visas geros valios demokratinis pasaulis. Kova nėra tokia lengva, kaip daug kam gali atrodyti, bet jos laimėjimas yra tikras. Antrasis Niurnbergas jau ruošiamas. Pasaulio demokratinės, laisvę mylinčios tautos pradėjo kovą prieš XX amžiaus gėdą – rusiškai bolševikinę tironiją, kuri, be abejonės, bus prablokšta ir sumindžiota. Mūsų išsilaisvinimas nebe metais, o gal tik mėnesiais ar savaitėmis artėja.

Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio Prezidiumas primena, ką jis yra anksčiau lietuvių tautos vardu savo deklaracijoj paskelbęs visam pasauliui, būtent, kad lietuvių tauta nepadės ginklų tol:

1.Kol nebus išvesta iš Lietuvos rusų okupacinė kariuomenė.

2.Kol nebus atstatyta nepriklausoma demokratinė Lietuvos valstybė.

3.Kol Lietuvos valdymas ir lietuvių tautos likimas nebus atiduotas į pačių lietuvių rankas.

Tai kieti ir tvirti mūsų tautos reikalavimai. Bet koks mėginimas kitaip spręsti mūsų tautos likimą yra pasmerktas žlugti. Mūsų garbingi partizanai jau keleri metai veda sunkią nelygią kovą prieš negirdėtai žiaurų okupantą. Kovoje kritusiųjų, kalinamų bei kankinamų ir tremtinių aukos įpareigoja gyvuosius bet kuria kaina tęsti kovą ligi pergalės. Negalima užmiršti, kad tik kovojančios tautos sulaukia paramos ir pripažinimo. BDPS Prezidiumas dar kartą primena visiems lietuviams – ūkininkams, darbininkams ir inteligentams, kad kiekvienas savo darbus ir elgesį derintų su bendraisiais tautos siekimais ir jos išsivadavimo kova. Tiek būsime

verti laisvos Lietuvos, kiek mokėsime kovos kelyje ištverti. Saujelė komunistų ir prisiplakėlių jokiu būdu neatstovauja lietuvių tautos. Kas padaręs klaidą, nesusipras ir nepasuks i tiesų kelią, tas neišvengs užtarnautos bausmės. Žiauri ir nelengva kova uždeda pareigą visiems. Šia proga randame taip pat reikalo priminti, kad mes kovojame ne prieš rusų tautą, bet prieš bolševikinį okupantą ir jo rėmėjus – lietuviškuosius komunistus.

Šiai lietuvių tautos išsilaisvinimo kovai vadovauja ir pareinamuoju laikotarpiu vykdo aukščiausios valdžios funkcijas Laikinosios Tautos Tarybos pavedimu Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio Prezidiumas, sudarytas VGPŠ iš Apygardų, įvairių organizacijų ir visuomeninių srovių atstovų, vadovaudamiesi morale ir 1922 metų Lietuvos Konstitucija. Laikinąją Tautos Tarybą (LTT) sudaro visų vieningoje vadovybėje kovojančių apygardų bei rinktinių ir visuomeninių grupių atstovai. Susirinkus laisvais, demokratiniais ir proporcingais pagrindais išrinktam seimui, LTT paleidžiama.

BDPS Prezidiumas septynerių metų žūtbūtinės lietuvių kovos su okupacija sukakties proga kviečia visas kovines grupes š.m. birželio 15 d. nulenkti gedulu perrištas trispalves vėliavas, atiduodant pagarbą kritusiems kovoj, nukankintiems kalėjimuose ir ištrėmime.

BDPS Prezidiumas, konstatuodamas didelį lietuvių tautos vieningumą ir būdamas labiau negu bet kada tikras dėl Lietuvos atstatymo, su pasididžiavimu atžymi aktyviąsias kovos grupuotes, reikšdamas visos lietuvių tautos vardu padėką kovotojams, vadams ir rėmėjams.

Dėkojame lietuviams, veikiantiems lietuvių tautos vardu užsieny, ir draugingų demokratinių tautų, ypač Amerikos valstybės vyrams, remiantiems mūsų teisėtus reikalavimus. Didelė padėka tauriems Amerikos lietuviams.

Amžina garbė mirusiems dėl Tėvynės!

Giliausią užuojautą mirusiųjų ir kalinamųjų artimiesiems!

Tegyvuoja Laisvės Kovotojai ir kankiniai kalėjimuose bei ištrėmime!

Tegyvuoja Bendrojo Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdis!

Tegyvuoja Laisva Nepriklausoma Demokratinė Lietuva!

Bendrojo Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio Prezidiumas

Š.: LYA. A.B.b. B.39086. T.2. L.40, 50.

15. Rytų Lietuvos srities vado J.Kimšto-Žalgirio laiškas Tauro apygardos vadovybei ir BDPS 1947 m. rugsėjo 27 d.*

RLP Visiškai slaptai
Štabas
Nr.21 LLA Algimanto Apygardos Vadui

1946 m. gruodžio mėn. pačioje pabaigoje į LLA 3 Vytauto Apygardą atvyko tūlas Tautvaiša (surišti visas veikiančias apygardas Lietuvoje), kuris mane painformavo apie Lietuvos BDPS Komitetą bei jo darbą ir paprašė tuo reikalu pareikšti mano nuomonę. Šią žinią sutikau visu rimtumu ir tuoj pat užmezgiau ryšį su Komitetu. To išvadoje š.m. sausio mėn. 8-10 dienomis turėjo įvykti pirmas mano pasimatymas su Lietuvos BDPS Komiteto įgaliotiniu Šiaurės-Rytų Lietuvos Sričiai, dr.Ereliu. Šis pasimatymas nurodytu laiku neįvyko. Priežastį Komitetas nurodė š.m. sausio 12 d. rašte Nr.10, iš kurio supratau, kad Komitete buvo nesusipratimų – nesklandumų, kad Komiteto viršūnėse sėdinčius ponus apipuolė votys, kurios pradėjo pūliuoti tiems ponams besipešant dėl valdžios kėdžių bei titulų jau iš pirmos darbo dienos. Pikta ir skaudu buvo klausytis Komiteto pasiaiškinimų dėl tų nesklandumų, tačiau nusprendžiau laukti, galvodamas, kad Komitetas greitai susitvarkys ir tas kliūtis pats pašalins. Todėl jokių rimtesnių išvadų dėl to nedariau, išskyrus vieną: su formavimu Srities neskubėti (Srities Vadu Komitetas mane paskyrė nuo 1947 01 2). Ryšio su Komitetu nenutraukiau. Komiteto padėtis aiškėja. Iš š.m. vasario 16 d. Komiteto rašto Nr.12 sužinojau, kad tas pats Tautvaiša su keliais savo sėbrais pasitraukė neteisėtai iš Vadovybės postų ir dėl to traukiamas atsakomybėn. Toji padėtis dar daugiau išryškėjo iš Komiteto 1947 04 11 rašto Nr.81, kuriuo man siunčiama: Statutas, direktyvinis biuletenis, spauda ir dalis rašomųjų priemonių. Siunta įgalino susidaryti apie Komitetą tik gerą nuomonę: organizaciniai nurodymai rimti, fotokopijos ir užsienio rašomosios priemonės moraliai paveikė gerai, be to, Tautvaiša

* Raštas skirtas LLA Algimanto apygardos vadui, tačiau iš konteksto matyti, kad jis rašytas ne A.Slučkai-Šarūnui. Matyt, šio rašto nuorašai buvo išsiųsti ir visų apygardų vadams.

su sėbrais atiduotas Aukščiausiam Karo Lauko Teismui nubausti. Šiuo Komitetas savo pirmykščią padėtį atitaiso, o tai verčia mane galvoti apie jį tik gerai. Todėl nuo š.m. balandžio 19 d. pradėjau eiti Srities Vado pareigas. Sudarydamas dvi apygardas bei skirdamas apygardų vadus ir sudarydamas apygardų bei rinktinių štabus, pradėjau formuoti Šiaurės-Rytų Lietuvos Sritį. Be to, Komitetui pareikalavus balandžio 20 d. raštu Srities veiklos ataskaitos, ji paruošiama ir š.m. 05.5 raštu Nr.12 pasiunčiama. Tačiau tuo beveik pačiu laiku (05.27) iš Žemaitijos atvyko ryšininkas su raštais man iš Tauro ir JK Apygardų Vadų. Abu apygardų vadai įspėjo mane dėl dr.Erelio bei jo sudarytos institucijos galimų žalingų veiksmų ir prašė palaikyti su jais ryšį bei bendradarbiauti. Vienkart pažymėjo, kad jie su dr.Ereliu ryšį nutraukė. Informavo, kad Vakarų Lietuvoje vyksiąs Partizanų Junginių Vadų suvažiavimas, į kurį prašė nuvykti ir mane (š.m. birželio pabaigoje). Gavęs tokias informacijas (nors jos buvo nepatikrintos ir galėjo būti Tautvaišos šantažo bei intrigų įrankiu), dėl saugumo ryšius su dr.Ereliu nutraukiau, Komitetui pasiųstą Srities veiklos ataskaitą atsiėmiau, o Tauro bei JK Apygardų Vadams pasiunčiau beveik teigiamą atsakymą (žr. priedą A). Be to, pasitaręs su savo Srities Vadais, priėjau prie išvados: budėti, saugotis, sekti, išnaudojant visa, kas reikalinga ir naudinga mūsų kovai.

Vienu momentu Komiteto ir dr.Erelio atžvilgiais padėtis pasidarė jau nebeaiški, tačiau jų išdavystės pėdsakų dar nesimatė. Nors nepasitikėjau jiems, tačiau vis dar galvojau, kad tai yra Tautvaišos intrigų pasekmės. Nežiūrint to, su Komitetu tiesioginio ryšio nepalaikiau, į jo prašymus bei reikalavimus atsakydavau tylėjimu ar nutylėjimu bei apėjimų tų klausimų, kurie Komitetui buvo reikalingi ir svarbūs. Šios taktikos nusprendžiau laikytis tol, kol Vakarų Kaimynai atsiųs man prašytų įrodymų dr.Erelio išdavystės reikalu.

Ir štai kokia gavosi padėtis. Dr.Erelis, būdamas nemažo proto žmogus ir inteligentiškų gabumų, siekdamas savo išdavikiškų tikslų – ne šiandien, tai po metų sunaikinti mano vadovaujamos Srities Partizanų Sąjūdį, labai atidžiai sekė visus mano veiksmus ir iš mano iki šiol parašytų Komitetui laiškų stengėsi sužinoti ne tik, ką veikiu, bet ir ką aš galvoju. Dėl to dr.Erelis tuojau pastebi mano staigų ir griežtą posūkį, pradeda mane suprasti, sekti ir galop net man keršyti. Argumentų jis turi daug: 1) Tautvai-

1946m. gruodžio mėn. pačioje pabaigoje į LLA 3 "Vytauto" Apygardą atvyko tūlas Tautvaiša/surišti visoms veikiančioms apygardoms Lietuvoje/, kuris mane painformavo apie Lietuvos BDPS Komitetą bei jo darbą ir paprašė tuo reikalu pareikšti mano nuomonę. Šis žinių sutikau viau rintuosa ir tuojau pat mūdariau ryšį su Komitetu. To išvadoje 8.m. sausio mėn. 8 - 10 dienomis turėjo įvykti pirmas mano pasimatymas su Lietuvos BDPS Komiteto įgaliotiniu Šimarėa - Rytų Lietuvos Sričiai, dr. Žrelio. Šis pasimatymas nurodytu laiku neįvyko. Priežastį Komiteto nurodė 8.m. sausio lėd. rašte nr.10, iš kurio supratau, kad Komitete buvo nesusipratimų - nesklandumų, kad Komiteto virškinėse nėčia - čiuos ponus apipaulė votys, kurios pradėjo pėlinoti tiesa ponams besipešant dėl valdžios kėdžių bei titulų jau iš pirmos darbo dienos. Pikta ir skaudu buvo klausytis Komiteto paniekiškinių dėl tų nesklandumų, todėlgi nusprendžiau laukti galvodamas, kad Komitetas greitai sunitvarkys ir tas klitis pats pašalins. Todėl jokio rintosnio išvadų dėl to nedariau išskyrus vieną: su formavima Sritim neskubėti/Sritiem Vadu Komitetas mane penkyrė nuo 1947.1.2/. Ryšio su Komitetu nenutrukiau. Komitete pačėtis užėkėjo. Iš 8.m. vasario mėn. 16d. Komiteto rašto - nr.12 nušinojau, kad tas pats Tautvaiša su kelinis savo pėbrais pasitraukė nuteisėtai iš Vadovybės postų ir dėl to traukimasi atsiskyybės. Toji padėtis dar daugiau išryškėjo iš Komiteto 1947.4.11. rašto nr.81, kuriuo man atsiunčiamas: Statutas, direktyvinis biuletenis, nomado ir dulio reikėnąjų priemonių. Siunta įgalino susidėrėti apie Komiteto tikrąją nuomonę: organizacinėmis nurodymai rišti, fotokopijos ir užsienio reikėnosios priemonės neraliai paveikė gerai, be to, Tautvaiša su pėbrais atiduotas Aukščiausiam Karo Lauko Teismui nubausti. Aiuo Komitetas nevo pirmykščio padėti atitaisyo, o tai verčia mane galvoti apie jį tik gerai. Ryšyje su tuo , nuo 8.m. balandžio mėn. 15d. pradėjau eiti Sritiem Vado pareigas. Sudarydamas dvi apygardos bei užsiėmęs

Žaigrio
Sritiem Vadas

šos vedamos intrigos prieš jį patį; 2) mano atšalimas jam asmeninio nuoširdumo atžvilgiu; 3) mano tylėjimas, nutylėjimas ir apėjimas įvairiais tarnybiniais klausimais; 4) susigrąžinimas Srities veiklos ataskaitos; 5) mano atsisakymas pakviesti jį į mano vardines; 6) mano neigiami atsakymai jam dėl mudviejų tarnybinio pasimatymo; 7) dešifravimas mano ryšių su Žemaitija; 8) dešifravimas mano susirašinėjimo su Tauro bei JK Apygardų Vadais (žr.priedą A) – Taurui mano rašytą laišką nešė ginkluotas partizanas, kuris kelyje žuvo, todėl ir laiškas galėjo atitekti išdavikui); 9) dešifravimas ištiso mano susirašinėjimo, bendradarbiavimo bei ryšio palaikymo su Žemaitija ir Suvalkija (pilnai reikėtų tikėti, kad Tauras ir JK buvo apstatyti dr.Erelio šnipais, arba tas pats iš Žemaitijos atvykęs ryšininkas – sl.Dalia – buvo dr.Erelio įrankis. Juk dr.Erelis galėjo man parašyti ir Tauro bei JK vardu) (žr. priedą C*); 10) mano ryšių pa-

* Išbraukta

reigūnų tylėjimas ir kt.

Visų šių argumentų dr.Ereliui visiškai pakako mane surasti ir dėl to keršyti. Savo niekšišką darbą jis pradeda š.m. birželio 24 dienos išvakarėse. Žinodamas mano gyvenamą ir darbo rajoną (birželio pirmoje pusėje į tą rajoną buvo atvykęs dr.Erelio siųstas ryšininkas Dėdė Petriukas) ir galvodamas, kad mano vardinių dieną dalyvaus daug aukštų pareigūnų, o gal net mano žmona, jau tos dienos išvakarėse paleidžia į girią NKVD gaujas. Įvyksta susidūrimas, pasekmės dr.Ereliui gerai žinomos. Nesučiupęs manęs bei kitų jam labai reikalingų žmonių, jis terorizuoja mano žmoną. Norėdamas šį įvykį užtušuoti ir pačią padėtį sušvelninti, likti nekaltu, tiesiog su šėtonišku gudrumu ir bičiuliškumu užsideda nekalto avinėlio kailį ir savo išdavikišką darbą tęsia gelbėtojo vaidmenyje. Jis žino, kad giria dar pilna enkavedistų ir kad aš su kitais vyrais iš girios pasitraukti negalėjau dėl gausaus enkavedistų sekimo, todėl skubiai siunčia man savo patikimiausią įrankį – Gintautą – ir kviečia nuvykti į skubų pasimatymą su juo (nori sužinoti mano stovėjimo vietą, be to, tikisi, kad žygio metu tikrai pateksiu enkavedistams. Gavęs iš manęs neigiamą atsakymą, pakiša "Kovos" Nr. 3. ir laišką, kuriame išreiškia giliausią užuojautą dėl nelaimės, siūlosi per jėgą gelbėti mano žmoną ir tiesiog reikalaute reikalauja su manimi skubaus ir neatidėliotino pasimatymo. Įvykio ir jo pasekmių sukrėstas, dr.Erelio pasiūlymą priimu. Griebiuosi visų atsargumo priemonių. Tuo reikalu pasirenku labai saugią pasimatymui vietą ir pavedu ryšių pareigūnui Rugiagėlei atvesti pas mane Dr.Erelį. Dr.Erelis, matydamas Rugiagėlės lengvabūdiškumą bei plepumą, tas savybes puikiai išnaudojo savo niekšiškam tikslui. Iš Rugiagėlės sužinojo mano stovėjimo vietą, be to, pasiuntė ją pas mane pranešti apie jo atvykimą, o ją pačią liepė sekti enkavedistams. Vos Rugiagėlė grįžo į savo sodybą (dr.Erelis buvo apsistojęs Rugiagėlės tėviškėje), po kelių valandų po jos išvykimo, buvau su keliais vyrais užpultas enkavedistų ir išbėgau gyvas tik per stebuklą (kariuomenė buvo sutraukta pasimatymo išvakarėse, be to, enkavedistai, žinodami mano stovėjimo rajoną, tyliai prislinko vos už 20 metrų nuo manęs, todėl aš nespėjau susirinkti daiktų). Sužinojęs savo antrojo žygio pasekmes, dr.Erelis, nepatenkintas ir net suirzęs. Nevengia to parodyti ir mano ryšių pareigūnams. Kuriam laikui ryšį su manimi nutraukia, tačiau siūlosi dar vienam pasimatymui ir šaukia: "Kokių velnių

Žalgiris sėdi miške". Reikalauja pasimatymo vietos kitur. Aš griežtai atsisakau, nes po antrojo smūgio susirgau. **Tokia tai buvo padėtis 1946 m. gruodžio – 1947 m. liepos 5 d. laikotarpyje.**

Š.m. rugpjūčio 12 d. gavau iš Tauro ir JK Apygardų Vadų atsakymą i mano š.m. gegužės 28 d. raštą Nr.15. Tuo pačiu metu gavau laišką ir iš dr.Erelio. Apygardų Vadai pakartotinai mane įspėja dėl dr.Erelio ir tiesiog pabrėžia, kad pastarasis tikrai yra išdavikas ir kaip toks turi būti būtinai **eliminuotas** – likviduotas. Vienkart suteikia daug informacijos ir prašo tolimesnio ryšio bei bendradarbiavimo su jais. Dr.Erelis apgailestauja, kad mudviejų pasimatymą sutrukdė siautėjimai, prašo kovoti su vedamomis intrigomis, pasitikėti juo ir Komitetu, sutikti su jo siūloma pagalba mano žmonai, siūlo rašomųjų priemonių ir reikalauja Srities veiklos ataskaitos. Negavęs iš manęs veiklos ataskaitos, pasiūlytų priemonių nedavė ir mano žmonai atsakęs [kad] dar neturįs buto. Be to, dr.Erelio ryšininkas savo š.m. rugpjūčio 16-25 dienų laiškuose painformavo mane (Dėdė P.), kad dr.Erelis visus savo pasiūlymus įgyvendins tik tada, kai aš jam pasiųsiu Srities veiklos ataskaitą. Taip pat pranešė dr.Erelio vardu, kad aš be reikalo nepasitikiu juo, kad dr.Erelis yra tikrai nekaltas, kad jį norėjo likviduoti š.m. sausio 16 d. Tauro Apygardos Vadas. Matydamas, kad intrigų tinklas kaskart tankėja bei pati padėtis nuolat aštrėja, o konkrečios išvados, kuri įgalintų pasirinkti tik vieną kelią, su kaimynų pagalba pasidaryti negalima ir net neįmanoma, nusprendžiau pasimatyti su dr.Ereliu ir išsiaiškinti viską prie keturių akių bei vieną kartą ant visados (š.m. rugpjūčio mėn. pirmoje pusėje). Tuo reikalu pasiunčiau dr.Ereliui pranešimą, o su Šarūno Rinktinės Vadu Blinda, [kad] išvengti naujos klastos iš dr.Erelio pusės, iš anksto apsisaugojom. Dr.Ereliui nurodžiau tolimą gel[žinkelio] stotį, iš kurios jis turėjo būti atvežtas į pasimatymo vietą pastotėmis ir net keliais etapais (virš 30 km). Tuo tarpu Rinktinės Vadas Blinda turėjo budėti su vyrų grupe netoli pasimatymo vietos. Ar per ryšininko neatsargumą, ar savisaugos instinkto vedamas, dr.Erelis atvykti atsisakė, motyvuodamas, kad turįs daug darbo prieš organizuojamą suvažiavimą, dėl kurio žadėjęs greitu laiku mane informuoti. Dr.Erelio motyvais patikėjau ir net labai nudžiugau, sužinojęs apie organizuojamą vadų suvažiavimą. Todėl Tauro ir JK Apygardų vadams atsakymų kol kas nedaviau – laukiau suvažiavimo išdavų. Dėl ruošiamo vadų suvažiavimo

savo Srities Vadams nieko nerašiau tada, nes nieko konkretaus aš pats nežinojau. Laukiau iš Komiteto išsamesnių nurodymų. Žinodamas, kad Algimanto Apygardos Vadas yra grįžęs po žygio į Vyties Apygardą, parašiau jam laišką ir prašiau atvykti. Š.m. rugpjūčio 18 d. gavau iš p.Šarūno laišką, kuriame jis praneša negalėjęs atvykti į pasimatymą, nes dar nebuvo grįžęs iš žygio. Be to, prašo nurodymų dėl žygio tvarkos, pažymėdamas, kad iš Komiteto esąs pasiūlymas pasinaudoti lengva mašina. Neturėdamas iš Komiteto jokių nurodymų dėl suvažiavimo (juos gavau tik rugpjūčio 30 d.), be to, gavęs iš p.Šarūno žinią dėl Komiteto siūlomos lengvos mašinos, neturėjau tiesiog supratimo, kas iš viso darosi, kodėl Komitetas nieko nepraneša ir man. Galvodamas, kad Komitetas nori mane apeiti dėl mano tylėjimo, tačiau prijausdamas pats tam suvažiavimui, aš skubiai pranešiau Komitetui, kad į tą suvažiavimą vyksiu tik žygio tvarka, o jo siūloma priemone pasinaudoti atsisakiau. Jei p.Šarūnas vyksiąs lengva mašina, aš atsisakiau ir nuo paties žygio. Gi p.Šarūnui parašiau, kad atstovautų Sričiai, jei aš kartais nespėčiau nužygiuoti pas jį. Š.m. rugpjūčio 21 d. iš p.Šarūno gavau papildomą laišką, kuriuo jis praneša, kad yra pažadėjęs dr.Ereliui į suvažiavimą vykti lengva mašina ir leido man suprasti, kad šia priemone turėsiu vykti ir aš. Be to, atsisakė atstovauti mūsų Sričiai numatytame suvažiavime. Beveik tuo pačiu laiku gavau žinią dėl suvažiavimo ir iš Komiteto, kuris nieko konkretaus nepasakė, bet nukreipė mane dėl informacijų pas p.Šarūną. Apie Komitetą tuo laiku nieko blogo nepagalvojau, tačiau supratau gerai, kad dėl mano ilgalaikio tylėjimo dr.Erelis mane sąmoningai apėjo ir tiesog pažemino, suteikdamas dėl suvažiavimo reikalinga informacija ne man, bet p.Šarūnui. Net pagalvojau, kad Komitetas atstatys mane iš Srities Vado pareigų. Todėl pakartotinai parašiau Komitetui, kad suvažiavime nedalyvausiu dėl tų pačių priežasčių, o p.Šarūnui padariau pastabą dėl trukdymų organizaciniame darbe (man buvo neaišku, kodėl p.Šarūnas nenori suprasti Komiteto manevro – sąmoningai mane apeiti ir tiesiog per jėgą veržiasi sudaryti ryšį su Komitetu be mano žinios, nekalbant jau apie leidimą ar įsakymą). 3 Vytauto Apygardos Vadui p.Miškiniui nepasiunčiau dėl suvažiavimo jokių nurodymų, nes pats jų neturėjau iki š.m. rugpjūčio 30 d. O tuos nurodymus, kuriuos gavau iš p.Šarūno, p.Šarūno informacijomis, p.Miškinis turėjo dar net anksčiau manęs. Viso to išvadoje š.m. rugpjūčio

30 d. gavau iš Komiteto tarnybiniai grėsmingą raštą (žr.priedas C*), kuriuo komitetas pareikalauja iš manęs Srities veiklos ataskaitos ir kitų pasiaiškinimų. Be to, pagrasina: jei nepasiųsiu Komitetui veiklos ataskaitos arba net priešingai elgsiuos, liksiu tautos (kovos) išdaviku ir susilauksiu iš Komiteto griežtų presijų**. Į šį Komiteto raštą (1947 08 24 Nr.175a) neatsakiau nieko, laukdamas suvažiavimo rezultatų, apie kuriuos tikėjaus sužinoti iš savo apygardų vadų ir iš paties Komiteto. Tą pranešimą gavau š.m. rugsėjo 19 d., kurio nuorašas siunčiamas prie šio rašto (žr.priedas D***).

Ir štai, kokia gaunasi padėtis toliau. Sučiupti mane gyvą ar negyvą dr.Ereliui nepasiseka. Du kartu jis suruošia man pasalas, tačiau abu kartu aš išbėgu gyvas. Nesunaikinęs manęs pačio ir negavęs iš manęs veiklos ataskaitos (šis dokumentas, matyit, buvo jam labai reikalingas jo tolimesniems išdavikiškiems tikslams), be to, sutikęs Ramunėlės ir mano žmonos asmenyse kietą riešutą (iš abiejų neišgavo nieko, kas būtų mums žalinga ir pražūtinga), dr.Erelis palieka mane kuriam laikui ir savo išdavikiškų tikslų siekia aplinkiniais keliais, prieš tai įsakęs savo ryšininkui Dėdei Petriukui parašyti man laišką ir pranešti: esą jis apgailestauja dėl mano ir mano žmonos nelaimių ir prašo bei maldauja sutikti su jo siūlyta ir dabar siūloma pagalba abiem, prašo dar daugiau saugotis Tautvaišos pinklių ir pasiūlo reikalingas rašomąsias priemones. Be to, paleidžia mano žmoną, įsakydamas mane ieškoti ir prikalbinėti registruotis, o enkavedistams mano žmoną sekti (mano žmona buvo atvykusi tuo reikalu į Svėdasus ir pas pil.Zabarskienę). Padaręs šį manevrą ir neva tai mane nuraminęs bei visą įtemptą padėtį sušvelninęs, dr.Erelis pradeda artėti prie manęs aplinkiniais keliais. Pirmiausia jis užpuola Vyties Apygardos vadą p.Vaitelį, kurio žmona jau seniai yra jo globoje. Dr.Erelis pakiša mintį p.Vaiteliui susitikti bei susirišti su p.Šarūnu, kurį įtikintų, kad dr.Ereliu bei jo sudarytąja institucija galima ir net reikia pasitikėti. Tai daroma tuojau pat, kai p.Šarūnas gauna iš p.Vaitelio pakvietimą pasimatymui. Aišku, kad p.Vaitelis informuoja apie tai dr.Erelį, o šis, laimėjęs pirmą progą, ieško

---

* Ištaisyta ranka į B

** Represijų, spausdino

*** Ištaisyta ranka į C

tuojau kitos, būtent – ryšio su pačiu p.Šarūnu. Susirišti tiesiogiai ir tą ryšį toliau palaikyti su p.Šarūnu dr.Ereliui nesunku. Jis turi gerą įrankį Rugiagėlės asmenyje. Rugiagėlės lengvabūdiškumą bei jos naivų plepumą dr.Erelis žino iš netolimos praeities (dr.Erelis viešėjo pas Rugiagėlę prieš pasimatymą su manimi). Nepasitikėdamas Ramunėle, dr.Erelis nukreipia visą dėmesį į Rugiagėlę ir net apsisaugo dėl jos. Bijodamas, kad Rugiagėlė neišpasakotų "ko nors nereikalingo" ir, žinoma, dr.Ereliui reikšmingo ir kartu žalingo, dr.Erelis reikalauja iš jos apigyventi Vilniuje ir įstoti mokyklon. Tikslas aiškus – visada ir visur turėti Rugiagėlę arčiau savęs, ją dresiruoti, reikalui esant, ją likviduoti (reikia turėti galvoje ir tai, kad dr.Erelis žinojo, jog Rugiagėlė palaikė ryšius su raudonaisiais partizanais vokiečių okupacijos metu). Sudaryti ryšį su p.Šarūnu per Rugiagėlę dr.Ereliui sekasi dar todėl, kad pats p.Šarūnas to nori ir net daro tuo reikalu žygį. Gavęs papildomą įspėjimą dėl dr.Erelio išdavikiškumo iš Tauro ir JK Apygardų Vadų, dr.Ereliui parašau, kad atvyktų į pasimatymą, priešingu atveju – atsisakysiu nuo bet kokių pasimatymų ateityje. Dr.Erelis bijo klastos ir atvykti atsisako. Vietoj to, pareikalauja Srities veiklos ataskaitos, mano žmonai atsisako padėti (paaiškina, kad neva tai nesuradęs tinkamo buto), o rašomąsias priemones žada pasiųsti po gavimo veiklos ataskaitos. Aš tyliu, o dr.Erelis eina aplinkiniais keliais toliau. Jis griebiasi Tautvaišos taktikos – intrigų kelio ir būdų, tos pačios taktikos, kuri, jo galvojimu, suardė bičiuliškus ir bendradarbiavimo ryšius tarp manęs ir jo. Ramunėlės neprisileidžia ir per savo ryšininkus duoda jai suprasti, kad manimi nusivylęs. Tuo tarpu su Rugiagėle nuoširdžiai kalbasi ir veda pasitarimus su p.Šarūnu. Aiškiai mane apeidamas, dr.Erelis nori sukelti intrigas tarp manęs ir p.Šarūno. P.Šarūnas, žinodamas mano abi nelaimes ir galvodamas, kad iš tikrųjų aš negaliu susirišti su Komitetu, dr.Erelio manevro nesupranta ir deda visas pastangas su juo susirišti. Prasideda nekalto pobūdžio bendradarbiavimas, kurio pagalba dr.Erelis tikisi baigti atsieki tai, ko neatsiekė anksčiau. Jis tikisi sukelti manyje pavydo jausmą p.Šarūno atžvilgiu, o gal net atgailos jausmą. Tada aš tikrai atstatysiu bendradarbiavimo ryšius su Komitetu ir, kas yra svarbiausia, pasiųsiu jam Srities veiklos ataskaitą, kuri jam buvo skubiai reikalinga jo išdavikiškiems tikslams. Tačiau šį sykį nusivylė. Srities Vadai lieka ištikimi kits kitam. Dr.Erelis nesnaudžia. Jis žengia toliau pagal iš anksto apgalvotą

savo judošišką planą. **Negalėdamas prie mūsų prieiti ir išgauti Srities organizacinių paslapčių radistės pagalba, dr.Erelis suranda tam patį šlykščiausį ir patį niekšingiausį būdą – dirbtiną suvažiavimą.** Dr.Erelis puikiai išnaudoja tuo reikalu sunkias ir neaiškias pogrindžio darbo sąlygas: a) daugiau pusės metų vedamos intrigos ir šantažai dr.Erelio adresu nustatė beveik visą Partizanų Sąjūdį prieš jį patį ir jo sudarytąją instituciją; b) Tauro Apygardos Vado iniciatyva išplatintas įspėjimas dėl dr.Erelio išdavikiškų darbų bei naujai sudarytos Vyr.Vadovybės padaryti žygiai mūsų krašte ir užsienyje įgalino dr.Ereliu nepasitikėti, jį sekti, dešifruoti ir pasmerkti bei likviduoti; c) Rytų Lietuvos Partizanų Sritis dr.Ereliu nebepasitiki, jį seka ir baigia dešifruoti, o gal net ruošiasi likviduoti ir t.t. Tai dr.Erelis gerai supranta ir todėl skuba. Jis yra bejėgis pradėti savo išdavikišką darbą nuo masinio eilinių kovotojų naikinimo, nes neturi Srities organizacinių davinių. Tiesa, jis pamėgina tai padaryti Tigro Rinktinės ribose be org. davinių, bet jam nepasiseka ir jis tik išsišifruoja. Todėl dr.Erelis nusprendžia susemti pirmiausia Srities Vadus, tuo neigiamai paveikti eilinių kovotojų bei visuomenės moralę ir tik tada pravesti masinius siautėjimus visoje Srityje. Tam geriausiai tinka suvažiavimas. Dr.Erelis supranta, kad žinia dėl vadų suvažiavimo susilaukia teigiamo atgarsio, nes jaučia: a) kad ryšys su Komitetu dar visiškai nenutrauktas; b) kad iš Komiteto laukiama žygių, kurie išsklaidytų niūrius debesis, temdančius bendradarbiavimą; c) kad į vadų suvažiavimą vyksime be mažiausių įtarimų Komiteto atžvilgiu. Ar tas suvažiavimas tikras, ar dirbtinis, mes niekaip nesužinosime. Tuo dr.Erelis buvo tvirtai įsitikinęs. Juk dirbame pogrindžio darbą. Sričių ir Apygardų Vadai dirba kits nuo kito toli ir kits kito nepažindami. Galop ką bekalbėti apie visas kitas sunkias ir neaiškias pogrindžio darbo sąlygas. To išdavoje, dr.Erelis pasiunčia p.Šarūnui nurodymus dėl suvažiavimo. Kodėl dr.Erelis tų nurodymų neatsiunčia man tuo pačiu laiku, o tik daug vėliau, taip pat aišku. Jo tikslas dvigubas: a) bijo, kad aš neužklausčiau kaimynų dėl šio suvažiavimo tikrumo; b) nori mane sudominti tuo suvažiavimu ryšių su Komitetu atstatymo atžvilgiu bei pravesti intrigas tarp manęs ir p.Šarūno. Dr.Erelis dar vis tikisi, kad žinia dėl suvažiavimo mane taip paveiks, kad aš tuojau atstatysiu su juo ryšius, atsiprašysiu jį dėl savo tylėjimo, išsigąsiu intrigų ir dėl to pasiųsiu jam veiklos ataskaitą ir kitas žinias, kurios

jam itin reikalingos prieš pat suvažiavimą (išdavimą). Dr.Erelis tačiau apsigauna ir šiuokart. Ir ši kartą, matydamas mano rezervuotumą, dr.Erelis galop įpyksta. Jis, man nežinant, sutaria su p.Šarūnu dėl lengvos mašinos, o man praneša tik žodžiu, kad suvažiavimo reikalu kreipčiaus į p.Šarūną. Maža to. Kai pranešu dr.Ereliui, kad lengva mašina vykti nesutinku, jis nutyli ir duoda suprasti, kad toks mano elgesys lygus eilinio kovotojo elgesiui, tačiau ne vado. Dr.Erelis puikiai supranta, kad aš nesutinku pasinaudoti jo siūloma priemone todėl, kad nepasitikiu juo pačiu. Ryšyje su tuo įpareigoja Dėdę Petriuką pranešti man, kad aš gailėsiuos dėl savo žygių, bet bus po laiko. Tuo dr.Erelis nori priversti apsigalvoti. Tačiau gavęs iš p.Šarūno laišką, kuriuo jis mane informavo dėl savo galutinio apsisprendimo vykti lengva mašina, pranešiau dr.Ereliui, kad į suvažiavimą visiškai nevyksiu. Dr.Erelis imasi prieš mane niekšingiausių priemonių ir tikisi, kad aš bent paskutinę valandą pasiduosiu jo pinklėms. Jis pavadina mane tautos išdaviku ir pagrasina griežčiausiomis represijomis. Maža to. Po suvažiavimo, kai abiem Apygardų Vadams – p.Miškiniui ir p.Šarūnui pasiseka didvyriškai ištrūkti iš išdaviko suruoštų pinklių, dr.Erelis pasirodo mano žmonai ir kaip paskutinis niekšas šmeižia mane įvairiausiais būdais. Jo informacijomis: a) dr.Erelis š.m. rugsėjo 1 d. matęsis su manimi ir kalbėjęsis, be to, jis pats matęs, kaip aš vos nežuvau nuo NKVD rankų, jam pasitraukus nuo manęs vos penkiom minutėm; b) š.m. birželio 24 d. įvykusi nelaimė grynai iš Ramunėlės, Astros ir Rugiagėlės kaltės, nes jos atvedusios NKVD-stus pražudyti mano žmoną; c) aš kovoju, dirbu ir slapstaus Šimonių girioje ne Tėvynės ir partizanų reikalais bei statau [ne]savo gyvybę į pavojų, bet ryšininkių, o mano žmona man visiškai nerūpi. Jei jis (dr.Erelis) norėtų, į Šimonių girią pasiųstų tiek enkavedistų, kad išrautų visus medžius su krūmais ir mane tikrai surastų, be to, mano žmoną taip paslėptų, kad aš jos niekad nesurasčiau ir jai negrėstų joks pavojus iš mano ryšininkų pusės, d) mano žmona turinti nepasitikėti nei manimi, nei mano visomis ryšininkėmis, nuo jų visų pasislėpti, jų saugotis ir nebeturėti su jais jokių ryšių – nieko jiems nepasakoti, o tada jis mus visus sutvarkysiąs ir t.t. Ir šiuo atveju dr.Erelio tikslas labai aiškus. Supratęs, kad mano griežtas atsakymas vykti lengva mašina į suvažiavimą yra lygus visiškam nepasitikėjimui juo, be to, praradęs paskutinę progą mane sugauti gyvą, dr.Erelis nusiplėšia sau nuo veido paskutinę

kaukę, slepiančią jo išdavikiškus darbus, ir siekia savo užsibrėžto tikslo visiškai atviru veidu – kerštu ir judošiaus pabučiavimu. Savo 1947 m. rugpjūčio 24 d. rašte Nr.175/a dr.Erelis pats išduoda man savo paslaptį, kurią jis slėpė nuo manęs, sekdamas mano slaptą susirašinėjimą su Tauro ir JK Apygardų Vadais daugiau kaip pusę metų. Jis apšaukia mane kovų išdaviku ir pagrasina griežtom presijom, jei aš nepasiaiškinsiu ir dabar dėl mano tylėjimo jo atžvilgiu bei nepasiųsiu jam taip reikalingos Srities veiklos ataskaitos. Jis spaudžia kartu mane prie savo judošiškos krūtinės, šaukiasi Aukščiausiojo ir Jo vardu bei savo niekšiška garbe imasi atsakomybės dėl mano žmonos saugumo. Tuo tarpu surengia baisiausias pinkles po dirbtinio suvažiavimo priedanga ir laukia, kada aš, išsigandęs mesto man išdaviko vardo bei paruoštų presijų, supratęs savo klaidą (tylėjimą), pradėsiu dėl jos gailėtis, nuvyksiu su savo bendradarbiais į suvažiavimą (pinkles), dar ko gero nusivešiu veiklos ataskaitą, ir pulsiu jam į glėbį. Vėliau šmeižia mane mano žmonos akyse ir ieško paskutinio ryšių siūlo, kuriuo galėtų mane bei mano bendradarbius bent pasmaugti savo rankomis. Galop, susmukdytas fiziškai ir moraliai, višikai neatsiekęs savo išdavikiškų tikslų, visiškai išsišifravęs, būdamas visiškai arti to medžio, ant kurio pasikorė judošius, dr.Erelis dar griebiasi, kaip skęstantis skustuvo, paskutičiausios priemonės. Jis, š.m. rugsėjo 28 d. Komiteto vardu įspėja mane ir Algimanto Apygardos štabą dėl įvykusios nelaimės su p.Miškiniu ir p.Šarūnu, įpareigoja mane nelaimės ištiktuosius gelbėti ir man pačiam bei mano vadovaujamai Sričiai laiku ir tinkamai apsisaugoti.

Štai kaip atrodo dr.Erelio išdavystė, dėl kurios aš pareiškiu savo nuomonę, surišdamas mano su juo bendradarbiavimą su vėliau įvykusiais ir man žinomais išdavystės faktais. Matyt, pats Aukščiausiasis norėjo, kad p.Miškinis ir p.Šarūnas savo didvyrišku pasiaukojimu nuplėštų išdavikui – dr.Ereliui paskutinę ir pavojingiausią kaukę, vėliau įspėtų savo kovojančius brolius ir tuo pačiu išgelbėtų nuo tikros pražūties ne tik Šiaurės-Rytų Lietuvos Sritį, bet ir visos Lietuvos kovotojus dėl Laisvės ir Nepriklausomybės. Tebūnie jiems amžina garbė, **nes jie to tikrai nusipelnė**.

Žalgiris

A.-1947 09 27 *Srities vadas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.218. L.8-13.

16. A.Baltūsio-Žvejo laiškas Šiaurės Lietuvos LLA apygardos vadui 1947 m. spalio 6 d.

LLK Visiškai slaptai
Tauro Apygardos Vadas
1947 – X – 6
Nr.478
Būstinė ĮŠLA Apygardos Vadui*

Bendras mūsų visų lietuvių reikalas verčia parašyti Jums keletą žodžių einamaisiais reikalais, o ypatingai tais, kurie šiandien yra neatidėliotini ir turi labai svarbios reikšmės.

Aš manau, kad Jūs pilnai sutiksit, jog reikalinga sudaryti vieninga centrinė vyriausybė, kuri jungtų visas Apygardas bei atskirai veikiančius dalinius į vienalytį kovos sąjūdį, kuris ne tik kad duotų bendras direktyvas, nurodymus visiems daliniams, bet kad būtų koks nors aukščiau stovintis organas, kuris laikytų tamprų ryšį su užsieniu ir ten tvarkytų bei atstovautų Lietuvos reikalus. Pereitais metais E r e l i s (dr.J.A.Markulis) buvo sudaręs centrinę vyriausybę ir atstovavo visos lietuvių tautos reikalus užsienyje, kalbėjo Lietuvos vyriausybės vardu kitose valstybėse. Man yra nežinoma, ar Jūsų Apygarda buvo prisidėjusi prie Erelio sukurtos centrinės vyriausybės ir ar Jūs dabar dar pripažįstate Erelį ir jo sukurtą instituciją. Gal žinote ir įvykių raidą, pradedant šių metų sausio 15 d., kada iš Tauro Apygardos buvo pradėti žygiai demaskuoti Erelio išdavikišką darbą, atnaujinti ryšius su užsieniu, užkirsti kelią Ereliui kalbėti visų lietuvių vardu kitose valstybėse ir sudaryti naują, tik be Erelio ir jo pakalikų, centrinę vyriausybę. Kadangi veikimas pačioje Apygardoje yra sunkus ir vyksta mažais tempais dėl didelio rusų siautėjimo, tai juo sunkiau ir juo lėtesniais tempais vyksta centrinės vyriausybės sudarymas. Pasistengsiu smulkiau painformuoti apie patį Erelį ir jo išdavikišką darbą.

Erelis yra provokatorius ir tikras NKVD agentas, "smerč" narys. Tą iššifravo šių metų pradžioje. Davinių buvo ir yra tiek daug, kad negali

---

* Įrašyta kitu šriftu. Be to, tekste kalbama apie Žemaičių apygardą. Tai rodytų, kad laiškas buvo siunčiamas kelioms apygardoms arba po ĮŠLA santrumpa yra Žemaičių arba Šiaulių apygarda.

kilti jokių abejonių. Šis mūsų sprendimas buvo patvirtintas gegužės mėn., kada pavyko pralaužti keliai per sieną į Vakarus, pasiųsti du asmenis*, kur visiškai pasitvirtino Erelio niekšybės ir provokaciniai darbai. Smulkmenų neberašysiu, bet tikrai galit tikėti, nes nekaltai nenorim žmogų apkaltinti. Būtų galima abejoti, jei mūsų surinktos žinios bazuotųsi tik viduje, tačiau viskas pasitvirtina pavykus atstovams nuvykti į Vakarus ir ten iššifruoti Erelio visus darbus. Baltijos Apygarda gali žodžiu smulkiai painformuoti Jus apie Erelį ir jo darbus, nes jiems viskas yra pranešta žodžiu, susitikus man su jų atstovus. Kur tik Erelis buvo giliau įleidęs šaknis, ten rezultatai jau matyti: arba Apygardos Štabą likvidavo, arba didelį skaičių vyrų pražudė. Tą savo niekšingą darbą jis varo ir toliau, stengdamasis šmeižti ir kaltinti Tauro Apygardą, kuri suardė visus jo planus. Man atrodo, kad lengviau yra tikėti Apygardos Vadu, kuris daugiau kaip trys metai kovoja su ginklu rankose Apygardos priekyje, negu Ereliu, kuris gyvena viešai apgaubtas NKVD apsaugos ir visokiomis "malonėmis". Kadangi nėra patogu viską raštu išdėstyti, kas liečia Ereli, laikau tikslingiau viską išsiaiškinti žodžiu arba Baltijos Apygardoje, arba atsiuntus į Tauro Apygardą savo atstovą.

Tauro Apygarda įsipareigoja savaime sukurti vieningą centrinę vyriausybę, sujungti visas Apygardas bendron kovon, todėl ir rašau viską smulkiai, kas liečia šį reikalą.

Centrinė vyriausybė, kurios pavadinimas paliktas laikinai tas pat, koks buvo duotas Erelio, – Bendrojo Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdis (BDPS) – yra jau sukurtas ir veikia, tik šis naujasis BDPS yra dar silpnas, nepilnos sudėties ir nebeatstovauja visas Apygardas, kadangi sunkios aplinkybės neleido susitarti su visom Apygardom, o ypač dėl to, kad Erelis visur kiša mums koją ir stengiasi mūsų darbą sutrukdyti, vartodamas įvairiausius metodus ir priemones. Šio BDPS veikimas yra būtinas, nes reikalai su užsieniu verčia jį egzistuoti, nelaukiant iš visų Apygardų galutinio sutikimo. Nors Erelis visiems giriasi turįs tamprų ryšį su užsieniu, tačiau yra tik blefas, nes nuo gegužės mėn. vidurio keliai į užsienį jam buvo užkirsti, ir šiandien jo balsas užsienyje nieko nereiškia, kadangi, ten visi yra painformuoti apie jo išdavikišką veiklą ir patys užsieniečiai

* Juozą Lukšą ir Jurgį Krikščiūną

net ant savo kailio patyrė. Š.m. gegužės mėn. viduryje pavyko mūsų Apygardai pasiųsti du atstovus į Vakarus, kur gavo smulkias informacijas apie Erelio veiklą ir sudarė naujus ryšius ateičiai. Sienos perėjimas buvo ir yra sunkus, nes be kautynių neįmanoma pereiti. Nors rizikingas bei nuostolingas sienos perėjimas, tačiau esame priversti nieko neboti, nebijoti aukų ir jėga prasiveržti į aną pusę. Šiomis dienomis, tik prasidėjus tamsioms naktim du mano atstovai* vėl vyksta per sieną į Vakarus, kur painformuos reikiamus sluoksnius apie padėtį Lietuvoje ir nuneš surinktą apie bolševikų smurtą medžiagą. Praėjusio mėnesio viduryje turėjo atvykti vienas lietuvis ir du ar trys svetimtaučiai karininkai į Lietuvą pas mus, tačiau iki šiai dienai jų dar nesulaukiau, bet diena iš dienos tikimės sulaukti. Ką užsienis anksčiau siuntė dėl visų Apygardų, viską sunaudojo Erelis. Todėl, laikant nuolatinį ryšį su užsieniu, reikalinga turėti centrinė vyriausybė, kuri kalbėtų Lietuvos vyriausybės vardu. Dabartinės Tauro Apygardos sukurtasis BDPS eina Lietuvos vyriausybės funkcijas, ką pripažįsta ir kitos užsienio valstybės.

Sudarant centrinę vyriausybę visuomet pasireiškia nuomonių skirtumas dėl jos formos ir sudėties tarp atskirų Apygardų, todėl būtinai reikalinga žinoti Jūsų Apygardos nuomonę, kokios formos centrinę vyriausybę norėtumėte matyti. Aš klausiu, ar prisidėsite prie centrinės vyriausybės sudarymo, bet iš anksto suponuoju, jog Jūs ne kitaip galvojate šio reikalo svarbumu, kaip ir kitos Apygardos, kurios jau davė sutikimą.

Baltijos Apygarda nori, kad būtų karinė centrinė vyriausybė, kuriai vadovautų vienas asmuo – vadas. Šis vadas vadovautų per karinį štabą su visais skyriais. Aš, manau, kad Jums, arba Jūsų atstovui bus proga susitikti su Baltijos atstovu ir jų nuomonę šiuo klausimu sužinosite smulkiau.

Dainavos Apygarda galvoja panašiai, kaip kad dabar yra sudarytas BDPS, tik pageidauja, kad viršūnėje sėdėtų kariškis.

Dėl pavadinimo centrinės vyriausybės BDPS ar kitokio pavadinimo niekas nekelia ginčo.

Dabar paaiškinsiu, kaip sudarytas BDPS, kuris jau veikia ir kalba Lietuvos vyriausybės vardu.

BDPS sudaro asmenys, gyvenantieji pogrindyje. Kiekviena Apygarda

---

* Juozas Lukša ir Kazimieras Pyplys

į BDPS duoda po vieną atstovą, jei tik turi tam tinkamą kandidatą. BDPS į Apygardų veiklą nesikiša, o tvarko tarptautinės reikšmės reikalus. Į BDPS sudėtį įeina VGPŠ (Vyr[iausiasis] Ginkluotų Partizanų Štabas) su VGPV (Vyr[iausiuoju] Ginkluotų Partizanų Vadu) priekyje. VGPV ir VGPŠ yra laikoma visų Apygardų centrine vyriausybe, kuri tvarko ir bendrina Apygardų veikimą. Apygardų Vadai sudaro Karo Tarybą, kuri gali daryti pakeitimus tiek BDPS, tiek VGPŠ, jei mato, kad yra būtinas reikalas. Vienu žodžiu, nors centrinė vyriausybė ir yra, tačiau visų Apygardų Vadų nutarimai turi svarbesnės reikšmės pačiame veikime. Ši Apygardų Vadų teisė viešai nedeklaruojama, nes būtų nepatogu ir net [...] o tik žodžiu nutariama ją pasilaikyti. Tad išeina, kad centrinė vyriausybė yra tam, kad nešiotų vardą, o Apygardos vis vien veikia savistoviai. To reikalauja ir praktika, nes centras negali žinoti, kas Apygardoms tinka, kas ne, ką Apygardos gali daryti, ką ne. VGPŠ duoda direktyvas, įsakymus visoms Apygardoms, naikina susidariusius skirtumus, vienodina veikimą, bet jokiu būdu nesikiša į Apygardos vidaus reikalus. Man atrodo, kad turėtų būti aišku BDPS ir VGPŠ kompetencijos iš šio trumpo paaiškinimo.

Būtų galima palikti vieną instituciją centre - BDPS arba VGPŠ, tačiau tas sudaro didelių sunkumų bei netikslumų. Viena institucija negali būti, kad būtų ir politinė, ir karinė drauge, nes tada užsienis gali nepripažinti. Suminėsiu keletą priežasčių, dėl kurių yra sudaryta tokia, o ne kitokia centrinės vyriausybės schema.

1. Tokią schemą įvesti patarė anglai per mūsų įgaliotinį.

2. BDPS privalo atstovauti tikrąją Lietuvos vyriausybę, ko negalėtų padaryti VGPŠ, t.y. grynai karinis štabas.

3. Vakarų valstybės de facto jau pripažino mūsų BDPS tokios struktūros, kokia dabar sudaryta.

4. BDPS privalo ir turi teisę rašyti kitų valstybių vyriausybėms memorandumus, notas, kaip tikroji Lietuvos vyriausybė, ką pripažįsta ir priima kitos užsienio vyriausybės.

5. BDPS turėjo tvirtinti Lietuvos pasiuntinių (paskirtų Smetonos laikais) paskyrimą, ko reikalavo tų valstybių vyriausybės.

6. Užsienio valstybės neleidžia sudaryti Lietuvos emigrantinę vyriausybę, sakydamos, kad tikroji vyriausybė yra sudaryta kovojančioje Lie-

tuvoje BDPS vardu.

7. BDPS turi teisę leisti įstatymus, daryti įvairius sprendimus, ruošti planus ateičiai ir t.t.

8. BDPS turi teisę vykdyti pakėlimus į aukštesnį laipsnį, apdovanojimus ir t.t.

Visas šias teises BDPS turi dėl to, nes užsienis aiškiai pasakė, jog būsim kvaili, jei tai nevykdysime ir snausime, kol grįžę iš emigracijos užims tas vietas. Tas yra tiesa, nes jeigu mes dabar turėsime vieningą centrinę vyriausybę, tai įvykus perversmui, niekas negalės ir nepajėgs užimti mūsų vietą ir neišdrįs mums diriguoti. Dabartinis BDPS neis laikinosios vyriausybės funkcijas atgavus Nepriklausomybę, o tik sudarys tą vyriausybę iš įvairių asmenų pagal pridedamą deklaraciją.

Tad būtų gera sužinoti Jūsų Apygardos nuomonę šiuo klausimu, kad būtų galima sudaryti galutinai pastovią, vieningą centrinę vyriausybę.

Dėl didelio siautimo negalėjome jokiu būdu pasiųsti dar prieš prasidedant šiai Generalinei Suvienytų Nacijų organizacijos Asamblėjai Vakarų Valstybių vyriausybėms memorandumo ir Popiežiui Pijui XII laiško, kuriuos siunčiame tik dabar ir kuriuos perneš į Vakarus mano siunčiamieji atstovai. Kadangi pas save dabar neturiu memorandumo nuorašo, tai negaliu atsiųsti Jums, o siunčiu tik Popiežiui parašyto laiško nuorašą. Jei toks memorandumas ar laiškas būtų buvęs pasiųstas ir įteiktas Vakarų Valstybių Vyriausybėms dar pereitais metais, tai šiuo metu mūsų reikalas stovėtų kitoj plotmėj.

Kadangi BDPS veikia, todėl siunčiu vieną įsakymą ir Jūsų Apygardai. BDPS Prezidiumo Pirmininkas įgaliojo mane pranešti Jums, jei sutinkate su šia sistema ir norite prisijungti prie centralizacijos, kad prisiųstumėte Vyr[iausiajam] Ginkl[uotų] Part[izanų] Vadui raportą pristatydami pakelti du karininkus į aukštesnį laipsnį, arba du kandidatus pakelti į karininko laipsnį. Be to, praneškit apie save ir apie tuos kandidatus, kuriuos pristatysit pakelti sekančias žinias:

1.Gimimo data. 2.Mokslo cenzas. 3.Karinis išsilavinimas. 4.Turimas karinis laipsnis ir kada jis įgytas. 5.Ginklo rūšis. 6.Dabartinės einamos pareigos.

Daug kas sako, kad vykdyti tokį pakėlimą yra netikslu ir niekas jų nepripažins. Tam yra atsakymas – jei mes būsim vieningi ir išvešim iki

galui, tai laikinoji vyriausybė, atgavus Nepriklausomybę, bus sudaryta iš mums palankių arba net iš mūsų žmonių, tad viskas, ko mes reikalaujame ir ką būsime padarę, bus pripažinta ir patvirtinta, o juo labiau bus patvirtinti tokie pakėlimai ar apdovanojimai. Jei laikinoji ar tikroji vyriausybė mums nepripažins tokių pakėlimų, tai niekas mums neuždraus ir neturės teisės uždrausti prieš įgytą karinį laipsnį prirašyti žodį "partizanų". Tada galėsime pilniausiai tituluotis leitenanto, partizanų kapitono, pulkininko ar kitais laipsniais, ir niekas mums tos teisės nebeatims. Tad ar verta atsisakyti nuo kėlimo į aukštesnį laipsnį? Šiuos kėlimus dabartinis BDPS Prezidiumas įvedė dėl to, kad ėmė pavyzdžius iš kitų valstybių partizanų gyvenimo ir praktikos, kaip pvz., iš prancūzų, italų.

Būtų gera ir šiuo klausimu išgirsti Jūsų nuomonę ir nusistatymą, nes BDPS nori jau vykdyti šį įsakymą. Tas pats liečia ir apdovanojimus ordinais, medaliais ir kitais pasižymėjimo ženklais. BDPS tam tikslui ruošia statutą ir žada įvesti arba buvusius, arba naujus apdovanojimo ženklus.

Dabartinį BDPS sudaro mokslo žmonės, gyveną pogrindyje, su aukštuoju mokslu, o ne taip, kaip Erelio sudarytasis BDPS, kurį sudarė jis pats be jokių pagalbininkų. Ne tik mano nusistatymas, bet ir visų kitų Apygardų yra reikalavimas, kad centrinę vyriausybę sudarytų vien tik pogrindyje gyveną ir veikią asmenys, bet jokiu būdu ne oficialiai gyveną profesoriai, tarnautojai ar kitokie pareigūnai. Manau, kad su šia nuomone pilnai sutiksite ir Jūs.

Būtų labai gera, kad galėtumėt atsiųsti su pilnais įgaliojimais savo atstovą į Tauro Apygardą, tai tada galėtume viską pilnai ir išsamiai išsiaiškinti ir padaryti nutarimus bei sprendimus. Jei siųsite atstovą, tais siųskite per Baltijos Apygardą, nes ši Apygarda turi gerą ryšį su manimi, ir jie arba nurodys kelius, arba gal ir patys atlydės iki manęs.

Pranešu, kad gen.Zaskevičiaus sūnus, kuris partizanavo Žemaitijoje ir vėliau dirbo Erelio VGPŠ-e (Girėnas, Šalna, Tautvaiša)* yra savo noru pasidavęs į NKVD rankas ir dirba bolševikų naudai. Iš pradžios gavo NKVD leitenanto laipsnį, buvo paskirtas Marijampolėj specialaus dalinio vadu ir siautė Tauro Apygardoje. Jis važinėdavo su NKVD-istais ir ypač žiauriai elgėsi su civiliais gyventojais, juos mušdamas ir labai žiauriai

---

* Algimantas Zaskevičius

kankindamas. Dabar yra pakeltas į NKVD majoro laipsni ir apdovanotas kažkokiu medaliu ar ordinu. Visą laiką nešioja NKVD-istų uniformą su visais laipsniais ir medaliu. Kur randasi dabar, neturiu žinių, bet prieš porą savaičių buvo Marijampolėje. Dėl jo siautimo ir išdavimo buvo surastas vienos mūsų Rinktinės Štabo bunkeris, kuriame rusai paėmė visus dokumentus. Prašau apsisaugoti, jei jis mėgintų kaip nors įsibrauti į Jūsų Apygardą.

Lauksiu skubaus atsakymo centralizacijos reikalu ir darnaus bendradarbiavimo tarp Žemaičių ir Tauro Apygardų. Nors gyvename toli vienas nuo kitų, tačiau bendros kovos tikslas privalo mus jungti kuo glaudžiau, privalo suvesti į vieną branduolį, o tada būsime žymiai atsparesni, patvaresni ir stipresni.

Linkiu sėkmės ir ištvermės siunkioje kovoje.

Žvejys — *Naktis*
Apygardos Vadas — *Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.2-5.

17. A.Baltūsio-Žvejo laiškas 3 LLA Vytauto apygardos vadui V.Kauliniui-Miškiniui 1947 m. spalio 6 d.

LLK — Visiškai slaptai
Tauro apygardos
Vadas
1947 X 6
Nr. 7773
Būstinė — 3 LLA Vytauto Apygardos Vadui,

Nors Jūsų Apygardai esu rašęs keletą raštų, tačiau nė į vieną negavau atsakymo. Kame yra priežastis, nežinau, nes yra neaišku, ar gal Jūs negavote tų raštų, ar netikit tų raštų teisingumu ar gal nenorit turėti bet kokių reikalų su Tauro Apygarda. Kad ir negavau atsakymo, vis vien dar kartą rašau, nes nemanau, kad Jūs visiškai nesidomaujat bendrais mūsų visų reikalais ir kad nenorit prisidėti prie centralizacijos reikalo. Žinoma, jei Jūs pasitikit Ereliu ir jo sudarytąją centrinę vyriausybę pripažįstat tikrą-

ja ir gera, tai mano kreipimasis į Jus nebeturės jokios reikšmės. Kaip ten bebūtų, visvien kreipiuosi dar kartą ir prašau atsakyti, ar galima tikėtis iš Jūsų prisidėjimo prie to darbo, kurį pradėjo dirbti Tauro Apygarda.

Jau anksčiau Jums buvo pranešta, kad Erelis yra išdavikas, provokatorius ir NKVD agentas, tik nebuvo duota tikslių davinių, kurie įrodytų jo juoduosius ir niekšiškus darbus. Kadangi buvo tikėtasi kaip nors susitikti su Jumis ar su Jūsų atstovu, todėl smulkiau apie tai nepranešėm, nes raštu apie tokius dalykus rašyti buvo nepatogu. Ir šį kartą jokių smulkmenų nei apie patį Erelį, nei apie jo darbus, nes, kiek girdėjau iš atskirų ryšininkų, pradėjot patys suprasti iš jo darbų. Viena tik pažymėsiu, kad nuvykus mūsų atstovams į Vakarus, viskas pasitvirtino, ką galima įrodyti dokumentaliai raportais, rašytais paties Hektoro. Jei Erelis giriasi turįs ryšius su užsieniu, su Užsienio Delegatūra, su Hektoru, tai tegul jis įrodo, pradedant gegužės mėn., kada mūsų atstovai buvo nuvykę į Vakarus. Aš tvirtinu, kad nuo gegužės mėn. užsidarė visi keliai jam į užsienį, ir iš ten jis nieko nebegauna, nes tiek Užsienio Delegatūra, tiek Hektoras jį laiko tikru išdaviku ir tėvynės pardaviku, ką jie patys jau patyrė ant savo kailio. Visi kaltinimai, mesti jam Tauro Apygardos Vadovybės, ne tik pasitvirtino, bet dar visa eilė prisidėjo. Susitikus asmeniškai būtų galima duoti kuo smulkiausias informacijas. Kiekvienam turėtų būti aišku, nes kodėl nė vienam Apygardos Vadui niekas neprimeta net menkiausių kaltinimų, kai tuo tarpu Erelio kiekvienas žodis dvelkia veidmainiškumu ir klasta. NKVD jau seniai žino jo slapyvardį, tikrąją pavardę, tačiau ar jį tardo, ar jam ką nors sako? Jis veikia laisvai, turi didžiausias teises, kokias neturi ir gana aukštas NKVD pareigūnas, tad ar galima įtikėti, kad jis yra geras, taurus lietuvis? Tad jeigu Jums yra neaiškūs Erelio nusikaltimai, prašau atsiųsti atstovą iki manęs ir žodžiu, dokumentais įrodysiu tų kaltinimų realumą bei tikrumą. Nemanau, kad Jūs galėtumėte bijoti siųsti atstovą pas mane dėl to, kad aš galiu likviduoti, kaip kad bijo, kalba ir galvoja Erelis, o manau, kad būtų vaikiška apie tai ir galvoti, kad Apygardos Vadas, kuris tiek laiko vadovauja Apygardai, galėtų taip daryti. Siųsčiau savo atstovą pas Jus, tačiau nežinau Jūsų nusistatymo Erelio ir savo atžvilgiu. Jeigu tikite manimi, praneškite man, nurodykite ryšio punktus ir mano atstovas atvyks pas Jus, viską išaiškins, nes aš nebijau ir negalvoju apie jokius likvidavimus ar panašiai. Jei galit, atsiųskit savo atstovą,

su kuriuo aš pats susitiksiu ir asmeniškai viską išaiškinsiu. Jei tik būtų iš Jūsų pusės sutikimas, tai tuo pačiu pasidalytumėme nuomonėmis dėl centralizacijos sudarymo, kadangi šiuo atžvilgiu pasireiškia didelis nuomonių skirtumas tarp atskirų Apygardų. O kad centralizacija yra būtinai reikalinga ir yra labai skubus ir neatidėliotinas reikalas ją sudaryti, yra aišku visiems, juo labiau tiems, kurie vadovauja Apygardoms ir kurie gyvena tik dėl laisvės atkovojimo.

Tikiuosi, kad rimtai pažiūrėsite į mano pranešimą bei kvietimą ir duosite atsakymą.

[...]*

Yra ir daugiau reikalų, kuriuos reikėtų aptarti, o ypatingai pasidalyti mintimis apie pačias Apygardas, jų veiklą, organizaciją, vartojamus kovos metodus ir t.t. Nejaugi esame tokie nesugyvenami, ar kokie atsiskyrėliai, užsispyrėliai, kad, gyvendami tame pat krašte ir kovodami dėl bendro tikslo, negalim susitikti, pasikalbėti, nuoširdžiai bendradarbiauti ir rasti bendrą kalbą. Jeigu ir tikite Ereliu ir pripažįstate jo sudarytąją centrinę vyriausybę, tai visvien būtų gerai susitikti, pasikalbėti ir bendradarbiauti, nes kovojame ne dėl Erelio, ne dėl jo interesų ir tikslų, bet dėl savo tautos. Nėra reikalo mums varžytis dėl aukštesnių vietų, dėl valdžios, kaip kad skelbia Erelis, bet yra būtina veikti bendrai, kovoti kuo glaudžiau, visai negalvojant apie jokias aukštas vietas ar kažkokius valdžios postus. Nors Erelis ir skelbia, kad Tauro Apygardos Vadas kovoja "dėl valdžios", tačiau tas Tauro Apygardos Vadas nesistengia ir nė negalvoja įsibrauti nei į BDPS, nei į VGPŠ, o jis turi pakankamai darbo savo Apygardoje. Aš manau, kad yra vaikiška ir naivu kalbėti apie tokius reikalus, kada kiekviename žingsnyje, kiekvienoje minutėje stovime prieš mirties pavojų. Kaip kitur, taip lygiai ir Tauro Apygardoje, trūksta darbininkų, trūksta intelektualinių pajėgų, tai nejaugi galima svajoti apie kažkokius "aukštesnės valdžios" postus"?

Mano sudarytasis sąstatas yrs surinktas grynai iš pogrindžio veikėjų, su aukštuoju mokslu ir nė vienas jų viešai nevažinėja, nedemonstruoja ir neturi tokios galimybės, kaip kad turi ir daro Erelis. Mano sudarytasis

---

* Kartojasi pastraipa apie A.Zaskevičiaus išdavystę (žr. dok. Nr.16), tik čia pavardė yra užbraukta ir paliktos tik slapyvardės.

BDPS lindi požemyje ir nesiskiria su ginklu, kaip ir kiekvienas eilinis kovotojas. Dabartinis BDPS yra silpnas, nepilnos sudėties, tačiau tikiuosi, kad, prisijungus kitoms apygardoms, jis sustiprės ir padidės, gavus iš jų tinkamų žmonių ir darbininkų.

Sudarius ryšį su Vakarais, paaiškėjo, kad mes negalim per daug keisti Erelio sudarytąją BDPS Deklaraciją, formą, struktūrą, o reikalinga viską keisti tik iš lengvo, kad Vakarų valstybės nesuprastų, jog pas mus įvyko tokie dalykai, kadangi jos yra anksčiau su visa kuo supažindintos. Tad tikiuosi, kad rimtai apsvarstysite mano žodžius ir parodysite iniciatyvos bei gerų norų, jei ne galutiniam sukūrimui centrinės vyriausybės, tai bent glaudžiam tarpapygardiniam bendrabarbiavimui. Atsakymą siųskite tuo pačiu keliu, kuriuo gaunate šį mano raštą nes, nesant iniciatyvos iš Jūsų pusės, esu bejėgis sudaryti greitą ir sklandų ryšį.

Linkiu sėkmės ir ištvermės žiaurioje kovoje.

Žvejys — *Naktis*
Apygardos Vadas — *Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.6-7.

18. Tauro apygardos vado A.Baltūsio-Žvejo įsakymas Nr. 4 1947 m. lapkričio 17 d.*

LLK Tauro apygarda — Nuorašas

Įsakymas Nr.4.
1947 XI 17

I

Okupantai, raudonieji bolševikai naikina mūsų tėvynę, o ilgai lauktos laisvės dar nesimato. Jos laukimas mums yra labai skaudus. Priešas per ilgą laiką išmoko mus persekioti, sužinojo mūsų metodus ir taktiką, ir tai mums brangiai kainuoja. Kiekvieną dieną mes prarandame jaunų kovotojų, kurių gyvybė mums labai reikalinga. Jei mes nepakeisim savo metodų ir taktikos, viskas baigsis blogai, ir mūsų kova tų rezultatų, kurių

* Versta iš rusų kalbos

mes tikimės, neduos. Dabar mes už užmuštus atsakome užmuštais. Mums būtina pradėti naudoti naują taktiką ir metodus.

Priešas siekdamas nugalėti, nesiskaito su nieku ir išnaudoja visas priemones. Mes turime būti nematomais, kad niekas nieko apie mus nežinotų, tik priešas mus skaudžiai jaustų.

Išvados: Kad išbristume iš šios padėties, būtina priešą suklaidinti ir sumašyti jo planus. Privalome pakeisti mūsų taktiką ir metodus, kaip pavyzdžiui: žiemą – sniegas, šviesios naktys, lieka pėdsakai, geras girdimumas – mažiausias triukšmas kelia įtarimą. Per tris metus mes išmokome klaidinti priešą ir galime pasiekti, kad priešas negalėtų džiaugtis ir juoktis iš mūsų žuvusių kovotojų pralieto kraujo.

II
Užduotis apygardai

Padėčiai pagerinti reikalinga priešą apgaudinėti. Turime mažiau be reikalo vaikščioti, sustiprinti žvalgybą ir panaudoti visas žvalgybos keliu gautas žinias. Paslapčia naikinti bolševikus ir kitus išdavikus. Griežtai uždrausti dienos metu būti žemės paviršiuje; visi turi būti tik bunkeriuose.

Draudžiu atvirai užeidinėti pas gyventojus ir važinėti rogėmis. Iškritus pirmam sniegui ir esant tyliam orui, sumažinti vaikščiojimą. Tam išnaudoti pūgą ir vėjuotas naktis. Tiksliai apskaičiuoti ir suplanuoti pravedamas operacijas, atkreipiant dėmesį į laiką, atstumą ir kitas aplinkybes. Veikti konspiratyviai, apie pravedamą operaciją nepasakoti vadams, kovotojams, ryšininkams ir visiems kitiems, kuriems nebūtina apie tai žinoti.

III
Užduotis visoms rinktinėms

1. Griežtai uždrausti dienos metu būti ten kur nėra bunkerių – pas ūkininkus kambariuose.
2. Sumažinti nereikalingus vaikščiojimus.
3. Organizuoti valsčiuose ir miestuose stiprią žvalgybą.
4. Apsirūpinti produktais.
5. Neleisti, kad bunkeryje gyventų vienas kovotojas: gyventi reikia dviem, bet ne daugiau penkiems kovotojams.
6. Bunkerius turi žinoti tik tie kovotojai, kurie juose gyvena. Jokiu būdu neleisti, kad juos žinotų kiti kovotojai, vadai ar ryšininkai.

7. Sumažinti iki minimumo ryšininkų skaičių.
8. Iš bunkerio išeiti kiek galima rečiau, tik esant tam didelei būtinybei.
9. Iškritus sniegui ir esant šviesioms naktims, nutraukti judėjimą.
10. Draudžiami bet kokie pokalbiai apie bunkerius, nuveiktą darbą, organizaciją ir t.t.

IV

1. Pakeisti vietas ir bunkerių statymo būdus, kad nebūtų vieno formato. (Visiems įvairinti bunkerių maskavimą).
2. Svečiams, ligoniams ir susitikimams būtina turėti atskirus bunkerius.
3. Atkreipti ypatingą dėmesį į tai, kad ūkyje arba ten kur įrengtas bunkeris neliktų jokių pėdsakų.
4. Vaikščioti, atliekant gautą užduotį, reikia labai atsargiai, stebint, kad netikėtai neužpultų priešas.
5. Laisvalaikį bunkeriuose leisti besimokant.
6. Bunkeriuose, kuriuose gyvena kovotojai, nelaikyti ginklų pertekliaus.
7. Žalgirio ir Kęstučio rinktinių vadai rodo iniciatyvą, eikvoja daug energijos ir yra pavyzdžiu šio įsakymo vykdymui.

Žvejys

Nuorašas tikras: adjutantas Mažytis

Š.: LYA. F.K.-1. A.3. B/216. L.264-265.

19. Tauro apygardos vadovybės pranešimas apie išdaviko A.Zaskevičiaus-Tautvaišos demaskavimą 1947 m. gruodžio 4 d.

LLK — Nuorašas
Tauro Apygardos Vadas — Slaptai
1947 XII 4
Nr.882 — Baltijos Apygardos Vadui
Gauta: (neįskaitoma)

Čia perduodame smulkius faktus, liečiančius Tautvaišos išdavikišką veiklą.

Mes manome, lygiai kaip ir Jūs manysite perskaitę mūsų raštą, kad su Tautvaiša nėra jokių dviveidiškumų. Perduodame faktus: – 1. Pas pil. N. Marijampolės aps. Veiverių vls. Lizdeikių k. buvo bonkoje užkasti iš užsienio atgabenti šifrai, kurių padėjimo vietą žinojo tik Tautvaiša, Daumantas ir Skirmantas. 1947 m. balandžio mėn. antroje pusėje vyko pas tą pilietį didžiulė krata. Keliasdešimtys enkavedistų pliekė nuogus šeimininkus, reikalaudami išduoti šifrus. Krata tęsėsi visą parą, buvo rastos net prieš kelis metus pakastos adatos. Laimė, kad kai tik buvo pajusta, kad Tautvaiša yra paimtas gyvas, šifrai buvo pernešti kitur. Kai po kratos šifrų enkavedistai nerado, tai Veiverių vls. MVD viršininkas Barabašinas geruoju siūlė šeimininkams 15000 rublių, kad išduotų tą stebuklingąją bonkelę. Tuo metu, kada bonkos buvo užkasamos, Tautvaiša, kaip paprastai būdamas tinginys, ir tą kartą tingėjo nueiti pažiūrėti tiksliai užkasimo vietos, o žinojo tik pastatą ir apytiksliai jame vietą. Kratos metu enkavedistai išnešė maišais metro storio žemės sluoksnį iš pastato, kuriame buvo užkasti šifrai. Tai aiškiausias įrodymas, kad tai buvo Tautvaišos "žygdarbis".

2. Tomis pat balandžio dienomis dėl Tautvaišos išdavimo buvo užgultas Tauro Apygardos GV Rinktinės Štabas. Paimtas Vado bunkeris, kurį žinojo tik Apygardos Vadas, GVR Štabo pareigūnai ir Tautvaiša. Šeimininkas pažino tąsyk Tautvaišą. Čia jis buvo rusų uniforma ir pats atidaręs bunkerio angą šaukė GVR Vadą išlįsti pasikalbėti. Laimei, tuo tarpu GVR Vadas su Adjutantu vizitavo kuopas, ir bunkeryje Tautvaiša su enkavedistais kovotojų nerado. Buvo paimtas visas Vado su adjutantu inventorius ir raštai.

3. Tomis pat dienomis buvo daroma krata pas pil. N. Babantiškių k., kur gyveno GVR Ūkio ir Žvalgybos skyriaus Viršininkas. Šioje gyvenvietėje Tautvaiša žinojo vieną bunkerį-atsarginį, o antrojo ne. Tą, kurį žinojo, enkavedistai tučtuojau atidarė, o antrojo nerasdami triūsė visą parą. Įdomi smulkmena, kad enkavedistai žinojo visą antrojo bunkerio turinį: kurie kovotojai jame randasi, kokie dokumentai slepiami bunkeryje, kurie dokumentams gaminti įrankiai, kokia yra GVR vėliava, kurią merginą kuris skyriaus Viršininkas myli ir t.t., ką galėjo žinoti tik Tautvaiša.

4. 1947 m. birželio 13 d. Tautvaiša su dviem mašinom enkavedistų puolė Skirmanto tėviškę, kurioje jis kurį laiką gyveno, ir nušovė Skir-

manto besislapstantį brolį. Kada lavoną nuvežė į Veiverius, tai žmonės, pas kuriuos Tautvaiša apsilankydavo, aiškiai matė Tautvaišą rusų uniforma, iššokantį iš mašinos ir bėgantį į MVD būstinę.

5. Taip pat buvo išduota Apygardos Politinės Dalies Viršininko bunkeris ir Apygardos Vado atsarginis bunkeris, kuriuos žinojo Tautvaiša, atvykęs į 1947 m. sausio 15-16 d. suvažiavimą.

Tai faktai, kurių Jums ir mums pilnai pakanka matyti jį išdaviko rolėje.

Žvejys *Mažytis*
Apygardos Vadas *Adjutantas*

Nuorašas tikras:
Adjutantas

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.8.

20-22. Tauro apygardos vadovybės laiškai 3 LLA Vytauto apygardos vadui V.Kauliniui-Miškiniui 1947 m. gruodžio 15 d.

LI.K Visai slaptai
Tauro Apygardos Vadas
1947 XII 15
Nr.903 3 LLA Vytauto Apygardos Vadui
Reg. Nr.137
Byl. Nr.4

Prisiunčiu Jums iš BDPS gautą Lietuvos Pogrindžio Vyr. Vadovybės schemą. Dainavos ir Tauro Apygardų Vadai, susirinkę š.m. lapkričio 18 d., apsvarstę, rado šią schemą priimtiną, jei bus akcenptuoti sekantys prie jos pridedami paaiškinimai:

1. BDPS Prezidiumą sudaro BDPS Prezidiumo Pirmininkas, Vyr.Ginkluotų Pajėgų Vadas, Politinio Sektoriaus Viršininkas, Užsienio Delegatūros atstovas, Politinio Sektoriaus Skyrių Viršininkai, VGP Štabo Viršininkas ir Sričių Vadai.

2. BDPS Prezidiumo Pirmininko kandidatūrą pasiūlo ir renka Apygardų Vadai. BDPS Prezidiumo Pirmininko posto kandidatas gali būti ir

dabar nesąs aktyvus kovotojas, jei jo mintijimąs atitinka laisvės kovotojų dvasiai ir, jei jis nėra susikompromitavęs nei vienos okupacijos periodo metu. Tačiau jis, perimdamas BDPS Prezidiumo Pirmininko postą, pereina į pogrindį.

3. BDPS Prezidiumo Pirmininkas turi du Pavaduotojus: pirmąjį – Vyr. Ginkluotų Pajėgų Vadą ir antrąjį – Politinio Sektoriaus Viršininką, kuriuos pristato BDPS Prezidiumo Pirmininkas, tvirtina Apygardų Vadai.

Politinio Sektoriaus Viršininkas eina ir Sąjūdžio Pirmininko pareigas (būsimosios partijos, išsirutuliojusios iš mūsų sąjūdžio, vadas).

Politinis Sektorius tvarko grynai politinius sąjūdžio reikalus, išdirba organizacijos ateities programą ir kt.

4. Politinį Sektorių daugumoje komplektuoti iš aktyviųjų kovotojų tarpo.

5. Šalia BDPS Prezidiumo Pirmininko stovinti Karo Taryba, kurią sudaro Apygardų Vadai, Vyr.Ginkluotų Pajėgų Vadas su Štabo Viršininku, Politinio Sektoriaus Viršininkas, sprendžia svarbiausius Tauros gyvybinius reikalus įvairiai ypatingai padėčiai susidarius. Taip pat Karo Taryba tvirtina išdirbtą BDPS Statutą, ratifikuoja įvairias buvusias paskelbtas deklaracijas ir aktus bei kitus nutarimus.

6. Kad lengviau būtų valdyti, Apygardos gali jungtis į Sritis, kurių Vadai priklauso tiesiog Vyr.Ginkluotų Pajėgų Vadui, kartu paraleliai ir Štabo Viršininkui. Sričių Vadu, nesant pakankamai vadovauti asmenų, gali vienas iš tų į Sritį įeinančių Apygardų Vadų, kuris kartu eina ir Apygardos Vado pareigas.

7. Vyr.Ginkluotų Pajėgų Vadas per savo Štabą tvarko visą ginkluotų partizanų judėjimą.

Prašome Jūsų pasisakyti dėl prisiunčiamos schemos ir dėl mūsų pridedamų prie jos akceptuotinų paaiškinimų.

Baltijos Apygarda jau yra įsijungusi į Centrinę Vyriausybę, tik iki šio laiko dar nieko nepasisakė dėl šios schemos.

Priedas: schema.

Žvejys — *Mažytis*

Apygardos Vadas — *Adjutantas*

*Nuorašas tikras: Saulius**

Nr.395 Nuorašo nuorašas tikras: (parašas)

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.9, 11.

LLK Slaptai
Tauro Apygardos Vadas
1947 XII 15
Nr.910 3 LLA Vytauto** Apygardos Vadui
Reg. Nr.135
Byl. Nr.4

Įvairiais laiko tarpais buvome pasiuntę į Jus įvairius protokolus, aktus, deklaracijas ir kitokius raštus. Viskas tačiau pradingdavo be jokio atgarsio. Manome, kad kertine kliūtimi buvo niekšo Erelio įkištų nagų trigrašis. Pakartotinai siunčiame Jums raštus. Po to, kai patys patyrėte, kaip buvote apnarplioti bolševikinio agento, manome, kad reaguosite į mūsų raštus ir rasite reikalo į juos atsakinėti, tuo pačiu užvesite su mumis glaudų bendradarbiavimą.

Visai padėčiai ištirti ir jai paaiškinti iš mūsų pusės, mes siunčiame į Jus Tauro Apygardos asmenis, kuriuos Jūs asmeniškai pažįstate ir kurie kaip tik nustatys mūsų ryšiams judėjimo grafikus ir nustatys bendradarbiavimo sąlygas.

Tuo pačiu pranešame, kad mūsų sąjūdis, apjungiąs jau eilę Apygardų, beveik baigtas komplektuoti ir kol kas veikia BDPS vardu. Jo Prezidiumą sudaro asmenys: du buvę Lietuvos kar[iuomenės] pulkininkai, keli gilios patirties pogrindininkai su aukštojo mokslo išsilavinimu, kurie koordinuoti į BDPS-ą išimtinai iš aktyvių kovotojų tarpo ir kiti.

Perimti ryšiai su užsieniu iš Erelio, jie reikiamai funkcionuoja, todėl perspėjame Jus laikyti glaudžius su mumis ryšius, kad pajustumėt užsienio mūsų veiklai svorį.

Prašome pasisakyti dėl prisiunčiamos BDPS struktūrinės schemos, dėl

---

* Laiško nuorašas buvo padarytas ir Vytauto apygardos štabo darbuotojų.

** Įrašyta ranka. Tai rodo, kad šis raštas buvo išsiuntinėtas visoms apygardoms, su kuriomis Tauro apygarda turėjo ryšį.

kuriamojo mūsų sąjūdžio pavadinimo ir duoti kitus savo pageidavimus. Papildomai siunčiame Jums VGPŠ 2 skyriaus žinių rinkimo projektą ir prašome dėti visas pastangas, kad kuo daugiau galėtumėt šių žinių mums pateikti. Be to, rinkite įvairią bolševikų tikrąjį veidą atidengiančią ir juos kompromituojančią medžiagą, paremiant įvairiais originaliais dokumentais, kaip nuotraukomis, protokolais, raportais ir kt.

Įpareigojame ir už tai imamės atsakomybės, kad jei tik pasirodys kur nors Erelis ar kiti jo svitos niekšai, suimti ir atitinkamai jiems atlyginti.

Artimiausiu laiku paruošę prisiųsime įvairius paketus.

Žvejys *Mažytis*
Apygardos Vadas *Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.10.

LLK Slaptai
Tauro Apygardos
Vadas 1947 12 15
Nr.907 . 3 LLA Vytauto* Apygardos Vadui
Reg.Nr.140
Byl.Nr.4

Prieš akis dienų dienų bėgis sustings Mažojo Dievulio Gimimo šventėms. Leiskit man ir mano Apygardoje kovotojams Jus ir visus Jūsų Apygardos kovojančius karžygius pasveikinti šia amžių kultūringo pasaulio atžymima švente ir džiaugtis, kad ir šitame gūdžiame kovų verpete bent šiam trumpam momentui kartu su visu orutiniu** pasauliu.

Linkim, kad kartu su Dievo gimimu atkiltų taip senai ir taip gausiomis aukomis siekta mūsų išsvajota laisvė.

Žvejys *Mažytis*
Apygardos Vadas *Adjutantas*

Š.: LVOA. F.3377. A.55. B.225. L.12.

---

* Įrašyta ranka. Tai rodo, kad tokie sveikinimai buvo išsiuntinėti visoms apygardoms, su kuriomis Tauro apygarda turėjo ryšį.
** Taip originale.

SLAPTAI.

L.L.K
TAURO APYGARDOS
VADAS
1947 XII mėn. 15 d.
Nr. 901

ZLLA Vykdomo Apygardos V a d u i.

Prieš akis dienų dienų bėgio sustingęs Laisvojo Dievulio Gimimo Šventoms. Leiskit man ir mano Apygardos kovotojams Jus ir visus Jūsų Apygardoj kovojančius karžygius pasveikinti šia, amžių kultūringo pasaulio atžymima Šventė ir džiaugtis, kad ir šitame gūdžiame kovų verpete bent šiam trumpam momentui kartu su visu orutiniu pasauliu.

[illegible] m. kad kartu su Dievo gimimu atkiltų taip senai [illegible] [illegible] nakomis [illegible] sudėta [illegible] išsavajota laisvė.

TAURO APYGARDOS VADAS

APYGARDOS VADAS

ADJUTANTAS

23-24. Tauro apygardos vadovybės tapatybės pažymos* H.Abele-Hariui, ryšių su latvių pogrindžiu įgaliotiniui, 1947 m. gruodžio 15d.

L.L.K. Visiškai slaptai
Tauro apygardos Vadas
1947 XII 15
Nr.898

Pažyma

Pažymima, kad laisvės kovotojas Haris nuo 1947 m. balandžio mėn. 26 d. iki 1947 m. gruodžio mėn. 15 d. tikrai buvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 55 kuopos sudėtyje.

Pažyma duota jam asmeniškai prašant.

Apygardos vadas Žvejys *Adjutantas Skirmantas*

Š.: LYA. F.K-1. A.B.b. B.39086/3. T.1. L.349.

* Versta iš rusų kalbos

L.L.K. Visiškai slaptai
Tauro apygardos Vadas
1947 XII 15 Pažyma

Pažymima, kad laisvės kovotojas Haris (slapyvardis) į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 55 kuopos Lietuvos laisvės kovotojų gretas įstojo 1947 m. balandžio mėn. 26 d. ir jam asmeniškai prašant išvykti į tėvynę Latviją, 1947 m. gruodžio 15 d. iš užimamų pareigų atleistas.

Vykdydamas tarnybą Haris pasižymėjo drąsa, sąžiningumu, taktiškumu ir pavyzdingu elgesiu.

Tuo pačiu laisvės kovotojui Hariui pavedama nustatyti ryšį tarp Lietuvos ir broliškos Latvijos rezistencinių vadovybių.

Apygardos vadas Žvejys
Adjutantas Skirmantas

Š.: LYA. F.K-1. A.B.b. B.39086/3. T.1. L.352.

25. Tauro apygardos vadovybės ryšių įgaliojimas J.Čeponiui-Vaidevučiui 1947 m. gruodžio 15 d.*

L.L.K. Visiškai slaptai.
Tauro apygardos Asmeniškai
Vadas
1947 XII 15
Nr.901. Įgaliojimas

Tvirtinu, kad laisvės kovotojas "Vaidevutis" yra Tauro apygardos vadovybės įgaliotas pranešti smulkiai žinias apie esamą padėtį centralizacijos klausimais ir perduoti siunčiamus laiškus.

Šis įgaliojimas, duotas kovotojui Vaidevučiui, galioja tik kalbant su Vyčio ir ŠLLA** apygardų vadovybėmis.

---

* Versta iš rusų kalbos
** Šiaurės LLA: turima galvoje Biržų krašto partizanai

Žvejys *Mažytis*
Apygardos Vadas *Adjutantas*

Š.: LYA. A.B.b. B.39086/3 (sekimo T.1.) L.359, 365.

26-29. Tauro apygardos vadovybės įsakymai bei laiškai 25 kuopos organizatoriui ir vadui V.Šapokai-Valteriui 1947 m. gruodžio 5, 18, 24 d.*

LLK Visiškai slaptai
Tauro apygardos Asmeniškai
Vadas
1947 XII 5
Nr.899 Įgaliojimas
Reg.Nr.138
Byl.Nr.4.

Šiuo pažymiu, kad laisvės kovotojas Valteris yra įgaliojamas Tauro Apygardos Vadovybės vardu pranešti smulkias informacijas apie esamą padėtį dėl centralizacijos ir perduoti siunčiamus raštus.

Įgaliojimas, duotas kovotojui Valteriui, galioja tik kalbant su 3 LLA Vytauto Apygardos Vadovybe.

Žvejys *Mažytis*
Apygardos Vadas *Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.13.

LLK Slaptai
Tauro apygardos vadas
1947 m. gruodžio 18 d.
Nr.943 Laisvės kovotojui Valteriui

Jūs esate paskirtas 25 kuopos vadu. Įsakau organizuoti kuopą, užimti visą rajoną, jo ribas.

---

* Versta iš rusų kalbos

L.L.K
TAURO APYGARDOS
VADAS
1947 XII mėn. 5 d.
Nr. 899

Visiškai slaptai.
Asmeniškai.

Įgaliojimas.

Šiuo pažymiu, kad leisvės kovotojas Valteris yra įgaliojamas "Tauro" Apygardos Vadovybės vardu pranešti smulkios informacijos apie esamą padėtį del centralizacijos ir perduoti siunčiamus raštus.

Įgaliojimas, duotas kovotojui Valteriui, galioja tik kalbant su 3LLA "Vytauto" Apygardos Vadovybe.

L.L.K. TAURO APYGARDOS VADAS

APYGARDOS VADAS

ADJUTANTAS

Šiame rajone privalai veikti kaip galint konspiratyviau, kad neiššifruotų atskirų asmenų. Naudoti trejetų sistemą. Visame kame naudotis apygardos veikimo statutu. Sukomplektavę kadrus, raportą pristatyti man patvirtinimui. Jūs ir Jūsų kuopa tiesiogiai priklauso man.

Žvejys — *Sakalas*
Apygardos vadas — *Adjutantas*

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B. 237. L.111.

LLK — Slaptai
Tauro apygardos vadas
1947 m. gruodžio 18 d.
Nr.944

25 Kuopos vadui

Jei sąlygos leidžia įpareigoju apygardos štabą aprūpinti rašomąja mašinėle, rotatorium ir rašomąja medžiaga. Be to, įpareigoju rinkti įvairias

žinias, naudotis užverbuotais asmenimis kaip nurodyta BGPŠ* projekto 2 sk[irsnyje] apie žinių rinkimą. Žinių rinkimo projektą jūs esate gavę anksčiau iš išdaviko Katino. Visos žinios turi būti patvirtintos parašais, pasirašyti slapyvardžiu. Jei sąlygos leis, aprūpinti apygardos štabą naujais pinigais reikalingų daiktų pirkimui. Esant galimybei, rinkti ir pirkti įvairius ginklus ir sprogmenis. Siunčiame veikimo įstatus ir drausmės statutą, kuriuos gali turėti kovotojai pradedant kuopos vadu. Todėl visi kiti kovotojai turi būti gerai supažindinti. Sukūrus kuopą, pranešti raportu man, kad aš galėčiau duoti tolimesnes direktyvas.

Žvejys *Sakalas*
Apygardos vadas *Adjutantas*

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.109.

LLK Slaptai
Tauro apygardos vadas
1947 m. gruodžio 24 d.
Nr.949

Kvitas

Šiuo patvirtinu, kad iš 25 kuopos vado pagal ūkinę atsiskaitomybę apygardos štabe š.m. gruodžio 21 d. gauta 31000 (trisdešimt vienas tūkstantis) rublių.

Žvejys *Sakalas*
Apygardos vadas *Adjutantas*

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.110.

30. A.Baltūsio-Žvejo laiškas 3 LLA Vytauto apygardos vadui V.Kauliniui-Miškiniui 1948 m. sausio 1 d.**

LLK Slaptai
Tauro apygardos vadas

---

* Bendro ginkluotų partizanų štabo
** Versta iš rusų kalbos

1948 m. sausio 1 d.
Nr.61

3 LLA Vytauto apygardos vadui
(Į Nr.437 1947 XII 10)

Savo ir mano vadovaujamos apygardos kovotojų vardu dėkoju už palinkėjimus ir siunčiu Jums ir Jūsų apygardai daug nuoširdžiausių sveikinimų ir linkėjimų tęsiant šią žiaurią kovą.

Man labai malonu, kad nors vieną kartą pavyko pralaužti geležinę uždangą į Aukštaitiją ir rasti joje nuoširdžius draugus ir bendradarbius. Savo ruoštu pažadu, kad visa Suvalkija ir ateityje bus atvira ir vieninga šioje kovoje, kurioje aukojame viską, ką turime, netgi gyvenimą. Kadangi kliūtys pašalintos, apsvarstykime aktualius klausimus, kurių iki šiol nepavyko aptarti.

Jūsų srities vado aš niekada nesmerkiau ir nesmerkiu, tik labai skaudu, kad srities vadas, kuris viename dokumente smerkia generolus, pulkininkus, profesorius, daktarus, inžinierius ir kitus "didelius ponus" ir jų sukurtus "centrus", labiau tikėjo tais tikrai smerktinais, nei kad manim, kuris tris su puse metų partizanauja, kuris du metus vadovauja apygardai ir metus Pietų Lietuvos Partizanų (PLP) sričiai. Tai atitinka posakį: "Darykite taip, kaip aš sakau, bet nedarykite taip, kaip aš darau". Juokinga, bet tai tikra tiesa. Iš Jūsų dokumento viskas paaiškėjo, ir aš nesmerkiu nei Jūsų, nei apygardos vado. Visa kas buvo, tegul bus pamiršta, ir pakalbėsime apie reikalus.

Malonu ir džiugu, kad manimi pasitikite. Pažadu, kad Jūsų pasitikėjimą pateisinsiu. J.K. ir Dainavos apygarda manimi pasitiki ir suteikė įgaliojimus, esant svarbiam ir neatidėliotinam reikalui kalbėti jų vardu. Kalbėdamas ir veikdamas jų vardu, pateisinsiu jų pasitikėjimą, tuo labiau kad jis man suteiktas antrą kartą. Todėl tikiuosi pateisinti ir Jūsų pasitikėjimą.

Pasistengsiu smulkiai išaiškinti klausimus, liečiančius centrinę vyriausybę ir bendrą veiklą.

Centrinė vyriausybė, nors neįsijungė visos apygardos, jau sudaryta. Šiuo metu įeina 5 apygardos. Laukiu įsijungiant šeštos – Algimanto apygardos, kurią laikau jau prisijungusią, nes ir Jūs garantavote, ir aš buvau susitikęs su jų ryšininke Ašarėle, kuri prisijungimą garantavo. Į vyriausią

(centrinę) vadovybę turi įeiti po vieną kiekvienos apygardos atstovą. Anksčiau buvo numatyta, kad kiekviena apygarda išskirs po du atstovus, bet kadangi nuspręsta sukurti sritis, tai nutarta iš kiekvienos srities ir kiekvienos apygardos imti po vieną kandidatą. Jūs siūlote, kad į vyriausiosios vadovybės sudėtį įeitų pats vadas, bet ar bus tai tikslinga? Kas tada vadovaus sričiai? Jei surasite kandidatą, galintį jį pakeisti šiame poste, tai niekas negalės jo kandidatūros atmesti. Tai Jūsų reikalas – ką atsiųsite, tas ir bus vyriausiosios vadovybės sudėtyje. Jūsų ir Algimanto apygardos, parinkite ir paskirkite kandidatus į vyriausiąją vadovybę. Srities vadui parašiau atskirai ir išsakiau savo pasiūlymus. Galvoju, kad srities vadas supažindins Jus su visomis smulkmenomis ir Jūs nuspręsite tai, ką aš jo prašiau. Kadangi esu vyriausios vadovybės atstovas (tik nepagalvokite, kad aš ją ir sudarau), todėl rašau kiekvienai apygardai, o vėliau, kai bus sukomplektuota vyriausia vadovybė, su kiekviena apygarda nebus kalbama atskirai, bet tik su sritimis, nes ir ryšys, ir pats susirašinėjimas apsunkintų vyriausiąją vadovybę. Tam būtina sudaryti sritis, kurios palaikytų tiesioginį ryšį su vyriausia vadovybe. Sritys palaikys tiesioginį ryšį taip pat su apygardomis ir perduos joms vyriausios vadovybės įsakymus, direktyvas, instrukcijas ir visa kita. Jūsų srities vadui aš pasiūliau visais klausimais susitarti su jo srityje esančiomis apygardomis, surasti bendrą sprendimą ir atsiųsti įgaliotą atstovą. Ryšys, taip pat ir įgalioto atstovo kelias eis per mano įgaliotinį Valterį, kuris buvo pas Jus pastaruoju metu. Jei su srities vadu nesusitarsite, tada kitas reikalas, ir klausimai bus sprendžiami su atskiromis apygardomis. Tikiu, kad to Jūsų srityje neįvyks. Apygardų vadai vis vien turės sprendžiamą balsą svarbiausių klausimų sprendime, tai matyti iš atsiųstos schemos, nes jie sudaro Karinę Tarybą ir todėl teisę kontroliuoti vyriausią vadovybę iš apygardų vadų niekas neatima ir neatims. Nors nenoriu būti karjeristu, bet aš, kaip apygardos vadas, pažaboti save, atsisakyti savo teisių vyriausios vadovybės atžvilgiu ar būti paverstu kitu kokiu nors įrankiu, nesileisiu. Todėl, pateisindamas Jūsų pasitikėjimą, neleisiu, kad apygardų vadų teisės būtų susiaurintos ar atimtos. Tai sakau todėl, kad dabar, taip pat ir ateityje, mano balsas kaip ir vyriausios vadovybės sudaryme, taip ir jos veikloje turės atitinkamą reikšmę, ir aš šios teisės neatsižadėsiu. Taip pat esu nuomonės, kad vyriausia vadovybė apygardai vadovauti niekada negalės, nes ji visiš-

kai nesiorientuos tame rajone ir reikaluose, kuriuos teisingai spręsti gali tik apygardos vadas.

Vyriausia vodovybė gali tik reguliuoti susidariusias įvairoves, duoti bendrus nurodymus (tačiau ne įsakymų, apie pačios apygardos veiklą forma), paruošti ateityje veiklos planus, pavyzdžiui: būsimo judėjimo programą, statutą, numatyti įvairias reformas, mokesčius ir t.t.

Daug ko neaiškinsiu, nes tikiuosi sulaukti Jūsų arba Jūsų srities atstovų, su kuriuo viską aptarsime žodžiu. Tik pabrėžiu, kad yra skirtumas tarp mūsų judėjimo ir tarp Vyriausiojo Ginkluotų Pajėgų Štabo. (Liaujuosi rašyti, nes virš mano galvos* šiuo metu vaikšto 15 rusų. Turiu palaukti, kol baigsis krata, ir jie išeis po ...**. Laukiu. Vis dar laukiu. Jau eina. Pradedu rašyti toliau, o jie nuėjo pas kitą ūkininką. Atleiskite, kad įterpiau keletą pašalinių žodžių. Rusų vaikščiojimas virš manęs vyksta beveik kiekvieną dieną).

VGPŠ komanduos ir vadovaus kovoje visoms apygardoms. (Į apygardų vidaus reikalus nesikiš ir neleis įsakymų, liečiančių apygardų veiklą), politinis sektorius nustatys viso mūsų judėjimo programą.

Šis judėjimas su programa, kurią šiuo metu paruoš, (paruošti turi skubiai), įeis (atgavus nepriklausomybę) į gyvenimą kaip nauja partija, organizacija, judėjimas (pavadinimas neturi reikšmės), kuri turės ateityje vadovauti visiems mūsų nacijos žmonėms ir atstovauti bei ginti mūsų interesus. To judėjimo vardu vadinsime ir dabartinę mūsų vyriausiąją vadovybę, o VGPŠ bus šio judėjimo svarbiausia ir būtina dalimi, nes visos apygardos kovoja.

Tokiu būdu mūsų rankose bus ir ginkluotosios pajėgos (nes VGPŠ taps vyriausiu kariuomenės štabu) ir pati vyriausybė, kurios politinam gyvenimui vadovaus apygardų ginkluotų pajėgų palaikomas mūsų sukurtas judėjimas.

Nors ir diktatoriška, bet kartu ir demokratiška, nes į valstybinį aparatą dėl koalicijos palaikymo, bus įsileisti asmenys, kurie nepriklauso ir nepriklausys mūsų judėjimui.

Todėl ir dabartinės, tik ką užgimusios, vyriausiosios vadovybės

---

* Laiškas buvo rašomas slėptuvėje po grindimis

** Turima galvoje "išeis po velnių!"

uždavinys, visas kovojančias apygardas (be apygardų neįmanoma sukurti bet kokį judėjimą) ir kitas kovojančias jėgas gerai paruošti ateičiai, kad kas nors neužbėgtų mums už akių ir nenustumtų atgal. (Turime skaudžias savo tautos istorijos pamokas, kaip pavyzdžiui atsitiko su savanoriais).

Kadangi esame sunkiose sąlygose, negaliu visko aiškiai išsakyti. Pateikiu tik kai kurias atskiras mintis. Vadui visko neparašiau, galvoju, kad Jūs Jį instruktuosite.

Alytaus apskrityje viskas gerai, nes Erelis ten nebuvo ir nelenda ir dabar, todėl Dainavos apygarda žingsnis po žinsnio eina su manimi.

Dainavos ir Tauro apygardos sudaro Pietų Lietuvos Partizanų sritį (PLP), kuriai vadovauju aš. Mūsų PLP štabas veikia jau nuo 1946 metų. Pirmu vadu buvo pulkininkas Kazimieraitis (plk.Vitkus – Karo mokyklos Generalinio štabo lektorius). Jam žuvus – kapitonas Jėčys, o po jo žuvimo jau metai PLP štabui vadovauju aš.

1946 m. gruodžio 7 d. susitikau su Ereliu ir asmeniškai su juo kalbėjausi, o 1947 m. sausio 2 d. Erelis buvo mano iššifruotas*. Dainavos apygardoje – Erelis nebuvo nei karto, bet iš ten jis iškvietė pas save Daktarą(sl.)**, dirbusį toje apygardoje, o vėliau PLP štabe ir taip jį sutvarkė, kad ir šiandien jo nėra mūsų tarpe. Apie Erelį žino visi, išskyrus Žemaičių apygardą (Palanga, Kretinga, dalis Telšių, Šiaulių ir kt.), kuri, kaip praneša apygarda J.K., įsikibo į Erelį.

Anksčiau šiai apygardai vadovavo kapitonas Semaška, kurį apgaulės būdu MVD paėmė gyvą (įtariu, kad tai Erelio darbas)*** ir pakorė.

Su Vaiteliu gal pavyks susitarti, nes visas jo štabas tiki ir ruošiasi įtikinti ir patį Vaitelį. Vaitelis jau išsikvietė mano ryšininką ir nežinau, ką jis jam kalbės. Kai sužinosiu, rezultatus pranešiu.

Valteris man pasakojo, kad Jūs turite visus Erelio dokumentus, įsakymus, biuletenius ir deklaracijas. Labai prašau padaryti kopijas ir kaip galima greičiau atsiųsti, nes man labai svarbu juos gauti. Linkiu sėkmės,

---

* A.Baltūsis pats to negalėjo padaryti, bet teigdamas "mano" jis kalba kaip apygardos atstovas: konkrečių asmenų, demaskavusių Erelį, jis negalėjo minėti laiške (plg. kitus dokumentus).

** Antaną Kulikauską

*** J.Markulio vaidmenį sunaikinant kpt.J.Noreikos grupę bei LLA Žemaičių Legiono vadovybę, kol kas gaubia paslaptis

❒ Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-Žvejys darbo metu. 1947 10 05.

❒ Tauro apygardos mokomosios kuopos kovotojai su lektoriais. 1947 08 13.

❒ Tauro apygardos mokymai. Vadai renkasi tribūnoje paradui: Leonas Kvesulaitis-Sakalas (Kęstučio rn.), Juozas Lukša-Skirmantas (Birutės rn.), Antanas Baltūsis-Žvejys(Tauro ap.), Jonas Kučinskas-Apynys (Šarūno rn.), Jonas Aleščikas-Rymantas (Tauro ap. štabo organizacinio skyriaus viršininkas), Aras (Birutės rn. ryšių poskyrio viršininkas). 1947 08 20.

❒ Tauro apygardos mokymai. Prie išleistuvių stalo. Antroje eilėje antras Antanas Baltūsis-Žvejys. 1947 08 20.

ištvermės ir laimės garbingoje kovoje.

Žvejys *Naktis*
Apygardos vadas *Adjutantas*

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.122-124.

31. Tauro apygardos vado A.Baltūsio-Žvejo įsakymas Nr. 1 1948 m. sausio 2 d.*

Kopija
Slaptai

Tauro Lietuvos laisvės kovotojų apygardai
Įsakymas Nr.1.
Būstinė, 1948 m. sausio 2 d.
Rikiuotės dalis
§1

Įžengėme į naujus 1948 metus, į penktus žiaurius, negailestingus ir nelygios kovos metus. Su viltimi ir pasitikėjimu, nepalaužtu ryžtingumu žengiame tvirtą žingsnį kovos priekyje ir kiekvieną kartą artėjame prie pergalės. Tarptautiniai įvykiai jau aiškiai rodo, kad visas demokratinis pasaulis, neišskiriant ir tas tautas, kuriose bolševikai papirkdami paskutiniais duonos kąsniais, atimtais iš savo liaudies alkanų žmonių ir okupuotų šalių, ruošė sau palankią dirvą, rodo paskutinius pasiruošimus lemiamai kovai išlaisvinti žmoniją nuo azijietinio barbaro vergijos. Kariuomenės perdislokavimas į Europą ir kitas karines bazes aiškiai rodo, kad ši lemiama valanda negali būti toli ir mūsų išlaisvinimas nekelia kokių nors abejonių. Su pirmais 1948 metų žingsniais mums reikia pasiryžti būti ištikimiems duotai priesaikai, kovos draugų priesakams ir garbingai kovai. Savo krauju ir brangiom aukom mums reikia pasiekti savo Tėvynei laisvę – tai Tėvynei, kuri mumis pasitiki, kuri deda į mus visas savo viltis ir kuri mus įpareigoja šią laisvę išpirkti krauju ir gyvybe. Tėvynės laisvę pasieksime tik kovoje – žiaurioje ir nelygioje kovoje. Todėl tęsime ją, nepasiduosime priešo apgaulei ir suduosime mirtiną smūgį žiauriam okupantui, kuriam visas kultūringas pasaulis ruošia kartuves ir kapus. Į

* Versta iš rusų kalbos

kovą, į pergalę, į užtikrintą pergalę! Tiktai pirmyn!

§2

Aplinkybės ir poreikis privertė sukurti naują rinktinę, kurios vadu buvo paskirtas buvęs Šarūno rinktinės vadas Ainis*. Organizacijos sukūrimo sąlygos, rinktinės sudarymas ir veikla buvo labai nepalankūs, labai sunkūs, bet naujas rinktinės vadas Ainis nieko nepabūgo. Visomis jėgomis su jaunystės energija ėmėsi jam pavesto darbo. Darbo vaisiai matėsi diena iš dienos. Rinktinė atsistojo ant kojų ir įgavo tikros rinktinės pavidalą, kuri jau pajėgi rinktinės rajone palaikyti tvarką, plėsti veiklą ir ruošti planus ateičiai.

Bet... Dar kartą bet... Negailestinga mirtis, žiauri mirtis, pasiųsta kruvinų budelių, laukinių, azijietinio kruvino okupanto, pakirto viskam pasiryžusio rinktinės vado Ainio jauną gyvybę, sulaužė visus jo gražiausius planus ir paguldė jo darbus ant šaltų Kybartų turgaus akmenų. Bet tai ne jį ant akmenų paguldė, negalėjo jį išniekinti, šį drąsų ir viskam pasiryžusį rinktinės vadą Ainį, bet jį priglaudė miela Tėvynės žemė, už kurią jis tris metus narsiai kovojo, už kurią jis vargo, kentėjo, kraują liejo ir paaukojo savo jauną gyvybę.

Garbė jaunam tautos didvyriui todėl, kad ši žemė, už kurią kovojo, priglaudė jį, kad niekada daugiau neprisiliestų prie jo kruvina budelio ranka. Nors ir džiaugėsi budeliai jo kūnu, bet laisva dvasia, persunkta Tėvynės meile, nuskrido pas Aukščiausiąjį melsti Jo likusiems tautos sūnums greitesnio išsilaisvinimo, išprašyti pergalės ir tikrosios laisvės Tėvynei.

Žinok didvyri, kovos broli, kad Tavęs prisiminimas mūsų tarpe niekuomet nepražus. Prisiminimas apie Tave persiduos iš kartos į kartą ir bus laikomas pavyzdžiu, kaip reikia ginti pavergtą Tėvynę ir už ją aukotis.

Tegul bus lengva Tau žemė, už kurią praliejai nekaltą savo kraują ir paaukojai jauną gyvybę. Tavo žygiai, darbai ir paliktas priesakas tegul bus kelrodis kitiems kovos draugams, kad ir jie ištesėtų priesaiką, kad neišniekintų savo šventos Tėvynės, bet garbingai kovotų kovotojų už laisvę gretose ir grąžintų Tėvynei išplėštą laisvę. Garbė jo adjutantui ir kitiems

---

* Buvęs Apynys – Pranas Kučinskas

kartus su juo žuvusiems kovos draugams.

Jūs palikote savo tėvus, brolius, seseris ir gimtuosius namus, kad žiaurusis okupantas nemindžiotų mūsų mielą žemę, bet negailestingas likimas ir žiaurus budelis neleido pasiekti pergalės laurų ir Jūs suklupote ant Tėvynės arimų, kurių ne vieną vagą sulaistėte savo prakaitu. Jūsų žygiai ir aukos nemirs niekada, kol nors vienas tikras lietuvis bus gyvas.

Amžina garbė žuvusiems didvyriams garbingoje kovoje už Tėvynės išlaisvinimą.

§3

Kęstučio rinktinės vadą Ainį, garbingai ir didvyriškai žuvusį su žiauraus okupanto NKVD ginkluotomis pajėgomis už Lietuvos laisvę ir Nepriklausomybės atstatymą, išbraukti iš apygardos kovotojų asmeninės sudėties nuo šių metų sausio 1 d.

Pagrindas: 69 kuopos vado raportas.

§4.

1947 m. vasario 8 d. mano įsakymo Nr.5. §1 ir 2 dėl žvalgybos skyriaus stiprinimo nuo 1948 01 01 panaikinami kaip nereikalingi.

§5.

Nuo 1947 m. birželio 20 d. visą Apygardos Karo Lauko teismo sąstatą paleidžiu ir visus jo darbuotojus iš užimamų pareigų atleidžiu. Savo pareigose pasilieka tik Karo Lauko Teismo prokuroras Rymantas.

Originalą pasirašė: Žvejys – apygardos vadas
Kopija tikra: už adjutantą – Šapalas

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.84-85.

32-35. Tauro apygardos vadovybės informaciniai raštai apie ypatingųjų įgaliotinių misiją užsienyje 1948 m. sausio 6 d.*

LLK Slaptai
Tauro apygardos vadas
1948 m. sausio 6 d.

* Versta iš rusų kalbos

Nr.21 Dariaus-Girėno apygardos vadui

Siunčiu Jums buvusio Užsienio Reikalų Ministro St.Lozoraičio direktyvos kopiją, kurią BDPS Prezidiumas gavo per Prezidiumo narį Prapuolenį*. Šiuo metu St.Lozoraitis BDPS Prezidiumo yra paskirtas Užsienio tarnybos šefu. Jam pavaldūs visi įgaliotieji ministrai. Iš jo direktyvos suprasite, į ką orientuojasi gyvenantys užsienyje lietuviai, netgi tie, kurie buvo įtakingais asmenimis. 1947 metų gegužės mėnesio pabaigoje, kai Tauro apygardai pavyko nutiesti kelią į užsienį ir kai buvo perduotas didelis kiekis medžiagos apie Lietuvoje esamą padėtį ir jos efektingą priešinimąsi, jų nuomonė iš pagrindų pasikeitė. Kokia užsienyje padėtis dabar ir kokia jų nuomonė šiuo metu, pasakyti negaliu. Viliuosi artimiausiu metu gauti iš ten daug žinių ir kitokios įvairios medžiagos. Galėčiau daug ką Jums ir Jūsų apygardai įdomaus ir naudingo parašyti, bet, kadangi tai yra labai pavojinga, to nedarau. Kad Jūs būtute informuoti, siunčiu susipažinimui direktyvos kopiją. Būtų gerai, kad šis ir kiti dokumentai nebūtų viešai platinami, bet iki atskiro nurodymo būtų laikomi paslaptyje. Tam yra svarbios priežastys, kurių, deja, šiame dokumente nurodyti negaliu. Galiu tik pasakyti, kad to reikalauja atsargumas, norint išvengti nesėkmių.

Priedas: Vienas lapas.

Apygardos vadas – Žvejys
Adjutantas – Naktis

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.216. L.104; tokia kopija buvo taip pat pasiųsta Pietų Srities vadui ir 3LLK Vytauto apygardos vadui. L.298.

1948 I 6 Nuorašas. Slaptai
31, 32, 33

Šiaurės rytų srities vadui, Dariaus-Girėno apygardos vadui ir 3LLA Vytauto apygardos vadui

Siunčiu BDPS prezidiumo nario Prapuolenio, gyvenančio užsienyje, raporto Nr.1 kopiją. Nepaisant to, kad jis gyvena užsienyje, šalyje yra

* Jonas Deksnys-Hektoras

laikomas tikruoju BDPS prezidiumo nariu. Provokacinės ir išdavikiškos Erelio veiklos kelių užkirtimui, su juo susitikti buvo nuvykę BDPS prezidiumo specialūs įgaliotiniai Kęstutis* ir Vytautas**.

Laiške minimas Peslys. Tai yra Erelis, nes buvo susitarta jį vadinti tokiu slapyvardžiu. Pusbrolis – tai Anglija, dėdė – JAV, Patėvis – Švedija, Juozas – Lenkija, Čenstokava – Gdynė, Prapuolenis – Hektoras. Tokie yra sąlyginiai slapyvardžiai, kurie bus vartojami ir ateityje. Iš šio raporto kopijos Jums paaiškės Erelio išdavikiška veikla, kurią jis stengiasi išvystyti tarp užsienyje esančių lietuvių. Kiti Erelį liečiantys raportai užkasti ir negaliu jų atsiųsti. Šio raporto kopija turi būti ypatingai saugoma.

Priedas: du lapai.

Apygardos vadas *Adjutantas*
Žvejys *Naktis*

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.214. L.299.

LLK Slaptai
Tauro apygardos
Vadas LLA 3-ios Vytauto Apygardos Vadui
1948 I 6
Nr. 24

Prisiunčiu Tamstai BDPS Prezidiumo parašytą ir į užsienį išsiųstą memorandumą ir Lietuvos Rymo katalikų vardu rašytą laišką Popiežiui Pijui XII. Šie du raštai turėjo būti išsiųsti vasarą, tačiau dėl didelių nelaimių BDPS-e ir mano Apygardoje teko šiek tiek pavėluoti ir vėliau išsiųsti. Kadangi Tamstos nebuvote prisidėję prie dabartinio BDPS, tai Tamstos parašo memorandume nėra.

Reikia tikėtis, kad šie abu raštai jau yra patekę į adresatų rankas ir gal greitai išgirsime jų eigą.

Priede: 5 lapai.

---

* Juozas Lukša-Skirmantas, Tauro apygardos atstovas
** Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Dainavos apygardos atstovas

Žvejys
Apygardos Vadas
Adjutantas

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.15.

LLK
Tauro apygardos
Vadas
1948 I 6
Nr. 34

Slaptai

LLA 3-ios Vytauto Apygardos Vadui

Prisiunčiu pasiųstos į užsienį medžiagos sąrašo nuorašą. Iš nuorašo matysite, kad daugelis Apygardų neprisidėjo prie medžiagos rinkimo, kas yra būtina, kad užsienis nesusidarytų nuomonę, jog Lietuvoje yra tik trys Apygardos. Tikimės, kad ir Tamsta sekantį kartą įrašysite savo Apygardos vardą į siunčiamos medžiagos sąrašą. Iš sąrašo nuorašo matysite, kad tinka įvairiausia medžiaga, tik reikalinga parodyti iniciatyvos ir gerų norų. Iki šio laiko tokios medžiagos tvarkymą ir siuntinėjimą vykdė mano Apygarda, tad siųskite ir šį kartą man, nes pakol kas to darbo niekas neapsiima dirbti. Tikiuosi, kad prisidėsite prie šio darbo, kuris visgi turi ypatingai didelę reikšmę užsienyje, tvarkant mūsų tautos reikalus. Įsiskaitę į Prapuolenio raporto nuorašą, suprasite, kiek naudinga ir reikalinga yra tokia medžiaga tiems, kurie dirba mūsų vardu užsienyje.

Be to, siunčiu Tamstos žiniai BDPS Prezidiumo rašto Nr.1002 nuorašą, iš kurio matysite pavestus uždavinius spec. įgaliotiniams atlikti anapus geležinės uždangos.

Priede: 2 lapai.

Žvejys
Apygardos Vadas *Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.16.

L.L.K
APYGARDOS
A D A S

Nr. 29.

SLAPTAI.

L L A 3-ios Vytauto Apygardos V a d u i.

Prisiunčiu Tamstai BDPS Prezidiumo parašytą ir į užsienį išsiųstą memorandumą ir Lietuvos Rysio katalikų vardu rašytą laišką Popiežiui Piui XII. Šie du raštai turėjo būti išsiųsti vasarą, tačiau del didelių nelaimių BDPS-e ir mano Apygardoje, teko šiek tiek pavėluoti ir vėliau išsiųsti. Kadangi Tamstos nebuvote prisidėję prie dabartinio BDPS, tai Tamstos parašo memorandume nėra.

Reikia tikėtis, kad šie abu raštai jau yra pateką į adresatų rankas ir gal greitai išgirsime jų eigą.

Priede: 5 lapai.

APYGARDOS VADAS

ADJUTANTAS

L.L.K
APYGARDOS
A D A S

Nr. 34.

SLAPTAI.

L L A 3-ios Vytauto Apygardos V a d u i.

Prisiunčiu pasiųstos į užsienį medžiagos sąrašo nuorašą. Iš nuorašo matysite, kad dangelis Apygardų neprisidėjo prie medžiagos rinkimo, kas yra būtina, kad užsienis nesusidarytų nuomonę, jog Lietuvoje yra tik trys Apygardos. Tikinės, kad ir Tamsta sekantį kartą įrašysite savo Apygardos vardą į siunčiamos medžiagos sąrašą. Iš sąrašo nuorašo matysite, kad tinka įvairiausia medžiaga, tik reikalinga parodyti iniciatyvos ir gerų norų. Iki šio laiko tokios medžiagos tvarkymą ir persiuntimą vykdė mano Apygarda, tad siūlykite ir šį kartą man, nes pakol kas to darbo niekas neapsima dirbti. Tikiuosiu, kad prisidėsite prie šio darbo, kuris visgi turi ypatingai didelę reikšmę užsienyje tvarkant mūsų tautos reikalus. Įsiskaitę į Prapuolenio raporto nuorašą, supraskite, kiek naudinga ir reikalinga yra tokia medžiaga tiems, kurie dirba mūsų vardu užsienyje.

Be to, siunčiu Tamstos žiniai BDPS Prezidiumo rašto nr. 1002 nuorašą, iš kurio matysite pavestus uždavinius spec. įgaliotiniams atlikti anapus geležinės uždangos.

Priede: 2 lapai.

APYGARDOS VADAS

ADJUTANTAS

36. Algimanto apygardos vado A.Slučkos-Šarūno laiškas Tauro apygardos vadui 1948 m. sausio 8 d.*

LP Algimanto apygardos vadas Slaptai
1948 m. sausio 8 d.
Nr.R-92 Tauro apygardos vadui

Į Jūsų Nr.770 ir Nr.912 atsakau taip:

1.Artėjant mūsų kovos finalinei fazei, mano apygarda kaip ir kitos apygardos turėjo tikslą ir siekį visomis jėgomis prisidėti prie Lietuvos partizaninio judėjimo centralizacijos. Tai buvo ir yra kiekvieno kovotojo racionali aksioma. Dėl to buvo pradėtas bendradarbiavimas su Ereliu, kaip su pirmu kai kurių apygardų vadų pristatytu aukščiau paminėtos institucijos sukūrimo iniciatoriumi. Atsižvelgiant į tai, kad visur pasireiškė vidinės intrigos ir organizaciniai nesusipratimai, priėję iki grasinimų ir pavojaus gyvybėms, mes su Vytauto apygardos vadu nusprendėme pasiekti tai, ko trokšta kiekvienas, kuriam artima mūsų tautos kova, Lietuvos laisvė, Lietuvos ateitis. Tie bandymai nepasiteisino, tačiau ėriuko kailis nuo vilko buvo nuplėštas, ir jis buvo demaskuotas ne tik Aukštaitijos, bet ir kitų sričių kovos brolių. Buvo išaiškinta, kad iki šio laiko demaskavimas dokumentuose nebuvo patvirtintas. Besidomintiems Erelio istorija galiu pateikti labai daug medžiagos.

Kaip jau minėjau savo nuomonę centralizacijos klausimu, sveikinu ir branginu kiekvieną sveiką iniciatyvą, nukreiptą mums reikiama kryptimi. Eilė Jūsų Tauro apygardos uždėtų pareigų ir kelių (jau konkrečiai palaikomų Dainavos ir Baltijos), yra vedantys į Lietuvos partizanų judėjimo centrinės vyriausybės sukūrimą ir mūsų kovos būtinų funkcijų išpildymą.

Aš visada ištiesiu brolišką ranką, visada noriu eiti greta su kitais broliais Lietuvos atkūrimo keliu, mano apygarda visada įneš reikiamą indėlį centralizacijos labui, kada visiškai įsitikinsime didingumu ir šventumu Tautos kuriamo didžio statinio, neabejotinu Tautos idealu ir vienybe, kad visos tautybės būtų laimingos tais laimės trupiniais, kurie bus surinkti iš

* Versta iš rusų kalbos

bendros kovos ir krauju aplaistytos laisvės ir laisvės veidrodžio.

Prie viso šito noriu pareikšti tokį pageidavimą: kokiais statutais, pagrindais, nuostatais apibrėžiamos naujos ribos centrinėje Lietuvos partizaninio judėjimo vyriausybėje – BDPS prezidiumas? Gavę tokią medžiagą ir ją išanalizavę su Vytauto apygardos vadu ir Didžiosios Kovos "B" rinktinės vadovybe, nedelsdami duosime išsamų atsakymą apie:

a) mūsų formalų įsijungimą į centrinę vyriausybę;

b) Lietuvos pogrindžio vyriausios vadovybės schemą;

c) Tauro ir Dainavos apygardų vadams pritarimą, schemos paaiškinimą;

d) siūlomus mūsų pageidavimus.

Tikėdami pareikštu Jūsų noru dirbti centralizacijos labui, prašau Jūsų nurodyti ryšių punktus tiesioginio Algimanto apygardos su BDPS prezidiumu ryšio palaikymui.

Iš visos širdies partizaniškai dėkoju Jums už visą veiklą ir pastangas, parodytas mano apygardos ir asmeniškai mano atžvilgiu, reiškiu karščiausią norą ir ateityje pratęsti ir stiprinti nuoširdų bendradarbiavimą pastoviai palaikant ryšį.

Tepadeda Jums Dievas garbingoje laisvės kovoje.

Šarūnas – apygardos vadas

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.120.

37. Tauro apygardos vado A.Baltūsio-Žvejo laiškas Rytų Lietuvos srities vadui J.Kimštui-Žalgiriui 1948 m. sausio 8 d.*

LLK Slaptai

Tauro apygardos vadas

1948.I.8

Nr.63 Rytų srities vadui

(Į Jūsų raštą Nr.27 1947 12 5)

Dėkingas Jums už Jūsų sveikinimus ir tuo pačiu siunčiu savo geriausius linkėjimus sunkioje, ilgoje kovoje su okupantais už mūsų mylimos

* Versta iš rusų kalbos

Lietuvos nepriklausomybę ir atkūrimą.

Jūsų raštą gavau 1948 m. sausio 1 d., už kurį Jums širdingai dėkoju, kad parašėte ir stengiatės užmegzti glaudžius ryšius. Būdamas sunkioje padėtyje ir daug ko stokodamas negalėjau iš karto Jums atsakyti. Dėl to buvau priverstas laukti ir atidėlioti. Dabar pasistengsiu atsakyti ir išaiškinti padėtį.

Iki šio laiko įvairius raštus rašiau ne Jums, bet apygardų vadams, nes kitaip pasielgti negalėjau. Organizuojant vieningą centralizaciją, reikia svarbiausią dėmesį kreipti į apygardas, bet ne į sritis, nes ne visoje Lietuvoje sritys organizuotos. Centralizacijoje lemiamą žodį turi tarti apygardų vadai ir be jų sutikimo visą centralizaciją įvykdyti neįmanoma. Jeigu visos apygardos priklausytų sritims, tada būtų galima kalbėti su sričių vadais, kurie atstovautų apygardas, priklausančias toms sritims. Todėl buvau priverstas rašyti apygardų vadams. Iš kai kurių asmenų girdėjau apie Jūsų sritį ir todėl nesprendžiau jokių reikalų, kol neįsitikinau kai kuriomis detalėmis. Kai apygardos bus visiškai centralizuotos ir turės centrinį valdymą, tada viskas bus sprendžiama su sritimis.

Centrinei vadovybei reikės palaikyti ryšį su apygardomis ir su kiekvie na jų atskirai susirašinėti, tačiau siųsti raštus kiekvienai atskirai negalima, nes praktika parodė, kad ryšiai brangiai kainuoja ir ne taip lengva juos palaikyti. Esant tokiai padėčiai, visa Lietuva bus suskirstyta sritimis ir centrinė vadovybė vadovaus tik per sritis, o sritys per apygardas. Tai Jūs galite pamatyti iš pasiųstos Vyriausiosios vadovybės schemos. Nors Rytų sritis ir veikia, bet su apygarda bus palaikomas tiesioginis ryšys, ir visi raštai apygardai bus siunčiami atskirai. Esant dabartinei vadovybei, apygarda nereikalaus iš Jūsų nurodymų ir ji neįeina į Rytų sritį. Iki tol, kol viskas bus padaryta, kiekviena apygarda ir kiekviena sritis nurodymus gaus atskirai. Tai mano asmeninė nuomonė, o kaip veiks centrinė vadovybė, manęs tai neliečia ir todėl dalinuosi savo samprotavimais kaip su Jūsų sritimi taip ir su apygardomis, esančiomis Jūsų teritorijoje iki tol, kol vadovavimą paims į savo rankas centrinė vadovybė.

Jūsų nuomonės apie centralizaciją yra svarbiausios ir niekas negali tuo abejoti, tuo labiau aš, pasirinkęs kovos kelią, ir ne tik šiai kovai vadovauti, bet ir ginti tolesnius mūsų interesus.

Kadangi tarp mano ir Jūsų apygardų iki šio laiko nebuvo ryšio ir mes

negalėjome anksčiau susisiekti, nekaltas nei aš, nei Jūs. Apygarda man patvirtino, kad aš turiu ryšį su Aukštaitija, ir todėl visus raštus rašiau per ją, nes kitų ryšių neturėjau ir neieškojau, nes neturėjau laiko šiuo klausimu užsiimti.

Ryšių su užsieniu ir centralizacijos reikalai nedavė galimybės spręsti klausimų su apygardomis. Be to, labai trukdė tai, kad mano apygardoje buvo vykdomos rusų labai didelės paieškos, kurios tęsiasi iki šiol. Aš visą laiką apygarda pasitikėjau, bet vėliau pradėjau abejoti ir norėjau nutraukti su ja visus ryšius, nes galvojau, kad ten sėdi koks nors išdavikas ir viskam trukdo. Bet pas mane atvyko atstovas, kurį sutikti ėjau prie Nemuno, tačiau jo nesulaukiau. Vėliau sužinojau, kad jis sužeistas ir gydosi. Po kurio laiko vėl gavau pranešimą, kad atvyksta kitas atstovas. Vėl ėjau prie Nemuno susitikti, bet gavau pranešimą, kad ir šis sužeistas ir neatvyks. Taip pat pranešė, kad mano rašyti Aukštaitijai raštai ir raštai, kuriuos Aukštaitija parašė man, pateko į MVD rankas. Po tokio pranešimo apėmė nemalonus jausmas ir pradėjau galvoti, kodėl taip atsitiko. Jei raštus būtų rašęs kas nors kitas, bet ne vadas, ant visko nusispjaučiau. Nepaisant to, aš vėl rašiau raštus, direktyvas ir skyriau susitikimus. Ir štai birželio 10 d. gavau naują pranešimą, kad EK apygardos atstovas atvyko į Kauną ir laukia manęs. Nieko negalvodamas, su pistoletu kišenėje išskubėjau į Kauną, nors prieš tai mane kankino įvairios mintys ir abejonės. Šį kartą aš sutartu laiku į sutartą vietą pasiunčiau savo raštvedį. Jis turėjo atvesti atstovą į sutartą vietą gatvių sankryžoje, kur aš turėjau atvažiuoti motociklu ir iš tolo apžiūrėti, ar tai ne provokacija. Atvažiavęs sutartu laiku, susitikimo vietoje nieko neradau.

Po keletos valandų paaiškėjo, kad sutartoje vietoje (pastatas A.Fredoje), manęs laukė 20 enkavedistų ir vienas civiliais rūbais. Kai ryšininkas atėjo į vietą ir pasisveikino su civiliu (EK atstovu), iš visų pusių juos apsupo kareiviai. Ryšininkui, nepaisant to, kad NKVD jį apšaudė, pavyko perplaukti per Nemuną ir pabėgti. Po dviejų savaičių iš vieno EK apygardos būrio vado, per kurį ėjo ryšys, gavau laišką, kuriame buvo apgailestaujama ir užjaučiama, kad dėl provokacijos į NKVD rankas pateko mano atstovas. Gavęs tokį pranešimą, nustebau – iš kur jis galėjo žinoti apie šį susitikimą, apie kurį niekam nebuvau sakęs. Žinoma, po tokių įvykių su EK apygarda nutraukiau visus ryšius ir likvidavau kelius, ku-

riais buvo pergabenami dokumentai, nes, be abejonės, ten sėdėjo išdavikas, kuris vadovavo visiems susitikimams, ir todėl nesistengiau ryšio atnaujinti ir turėti kokių nors reikalų.

Tik rugpjūčio 23 d. EK apygarda savo iniciatyva susisiekė ir įgaliojo savo atstovą. Šio susitikimo metu išaiškėjo, kur išdavikas. Pasirodo, kad viena ryšininkė turėjo meiluži, kuris buvo NKVD agentas, šis iš jos viską sužinodavo ir pranešdavo kur reikia.

Susitikus su EK apygardos atstovu ir viską išsiaiškinus, vėl buvo atnaujintas ryšys su Aukštaitija, ką ne taip lengva padaryti, nes visa Aukštaitija tikėjo Ereliu. Dabar abiem aišku, kad be reikalo keikėm EK apygardą, kuri tuo metu daug nuveikė.

Žinoma, esant tokioms aplinkybėms būna visokių nesusipratimų ir nemalonumų.

Kai 1947 m. sausio 2 d. Erelis buvo iššifruotas kaip išdavikas ir provokatorius, reikėjo apie tai pranešti į užsienį, kad būtų užkirsti Ereliui visi keliai ir galimybės kalbėti ten Lietuvos pogrindinės vadovybės vardu, išrinkti naują vadovybę ir todėl 1947 m. sausio 15 d. buvo sušauktas visų apygardų vadų pasitarimas, kuriame turėjo būti išrinkta vadovybė. Į šį pasitarimą atvyko tik Dainavos apygardos atstovai, o iš EK apygardos neatvyko. Visos kitos apygardos netgi nieko neparašė, išskyrus Didžiosios Kovos apygardą, kurios vadas pareiškė, pripažįstąs tik Erelį ir jo vadovaujantys asmenys reikalauja nutraukti mano vedamą prieš Jį provokaciją, atsisakyti jos ir grįžti pas Erelį. Šis suvažiavimas nusprendė išrinkti kokią nors vyriausybę, susisiekti su užsieniu ir sujungti visas apygardas. Su užsieniu susisiekti pavyko gegužės mėn. viduryje. Buvo išrinkta vadovybė, nes jos vardu kažkas turėjo kalbėti su užsieniu. Bet 1947 m. rugsėjo mėn. antroje pusėje įvyko nelaimė: buvo suimti trys vyriausybės nariai – pagrindiniai svarbios reikšmės postus užimantys asmenys. Reikėjo surasti naujus vadovus kurie šiuo metu parinkti. Aukščiausia vyriausybė neišleidžia apygardoms jokių įsakymų, nes tikisi visų apygardų susijungimo į Bendrą Demokratinį Pasipriešinimo Sąjūdį, kuris turi atitikti Vakarų valstybių pagrindus. Aukščiausia vyriausybė galėtų daryti viską tada, kai dauguma apygardų būtų susijungę. Kol kas prisijungė 6 (šešios) apygardos ir nuo to laiko bus galima veikti ir spręsti visus klausimus.

Į aukščiausią vyriausybę turi įeiti visų apygardų ir sričių atstovai, taip

pat atskiros įžymios asmenybės. Kai bus aišku kas paskirtas iš apygardos arba srities, tada bus galima skirti pareigas. Kadangi esu įgaliotas būti tarpininku tarp vyriausybės ir apygardų, todėl formuojant vyriausybę man reikia žinoti, kas bus paskirtas iš Jūsų apygardos. Jau yra dalis asmenų, paskirtų iš kitų apygardų, todėl reikia, kad iš Jūsų taip pat atvyktų atstovas, kuriuo būtų galima pasitikėti ir viską papasakoti. Apygardų, įeinančių į Jūsų sritį, atstovu taip pat galėtų būti ir asmenybė. Nuo paskyrimo apygardų atstovų į aukščiausią vyriausybę priklauso kaip greitai ir veikliai aukščiausioji vyriausybė pradės dirbti.

Jūsų atstovas gali pasakyti savo nuomonę dėl vyriausybės pavadinimo: palikti buvusį ar išrinkti naują pavadinimą.

Viską išsiaiškinus, reikia parašyti deklaraciją, kurioje turi būti jau pateikti apygardų vadų parašai. Pavadinimai numatyti tokie: Bendras Demokratinis Pasipriešinimo Sąjūdis, Demokratinis laisvės sąjūdis ir Laisvas lietuviškas kovos sąjūdis.

Sukvieskite visus apygardų vadus ir išspręskite šį klausimą, po to atsiųskite atsakymą su savo atstovu pas mane.

Pats važiuoti negaliu, nes negaliu mesti savo darbo, o ypač reikalų su užsieniu ir vyriausybės komplektavimu, nes visi asmeniškai kreipiasi į mane, o ne į kurį kitą. Išsiųsti savo atstovą taip pat negaliu, nes neturiu tinkamo. Kurį galėčiau pasiųsti, išsiųstas į pasaulį kitais reikalais ir grįš tik kovo mėnesį*, o pasiųsti neinformuotą neapsimoka, nes jis negalės teisingai instruktuoti. Pagrindas – reikėtų naujam asmeniui atskleisti paslaptį, ko neleidžia mano priesaika.

Taigi laukiu į šį laišką atsakymo arba atstovo. Atvykimo kelią nurodys 3 Vytauto apygardos vadas, kuriam ryšio punktus nurodė mano 25-o būrio pavaduotojas Valteris. Kai tik gausiu pranešimą apie Jūsų atstovo atvykimą, aš pats pasistengsiu atvykti kuo arčiau, kad jam nereikėtų toli važiuoti.

Be to, pranešu, kad Suvalkija jau nuo 1946 metų prijungta prie Pietų Lietuvos srities partizanų komiteto. Pietų partizanų vadu esu aš ir man priklauso Tauro ir Dainavos apygardos. Taip aš ir vadovauju šioms apy-

---

* Turima galvoje Žalgirio rinktinės vadas V.Štrimas-Šturmas, kuris tuo metu buvo išlydėjęs į užsienį BDPS atstovus J.Lukšą-Skrajūną ir K.Pyplį-Audronį.

gardoms, nes nėra žmonių, kurie galėtų organizuoti Pietų partizanų štabą.

Dainavos apygarda dirbo ir dirba su manimi, ir su Ereliu buvome tik vieną kartą susitikę, o antrą kartą jis neatvyko.

Laukiu Jūsų atsakymo. Linkiu laimės ir rezultatų didvyriškoje kovoje.

Apygardos vadas – Žvejys
Adjutantas – Naktis

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.116-119.

38-39. V.Šapokos-Valterio laiškas-ataskaita Tauro apygardos vadui (su lydraščiu) 1948 m. sausio 4 d.

Nuorašo nuorašas. Slaptai

P.Tauro Apygardos Vadui

Kelionė į Vytauto Apygardą pavyko laimingai. Išsiaiškinta, nustatytas ryšys, gautas teigiamas atsakymas ir galima kada norit iškviesti atstovą susitikimui. P.Miškinis turi daug medžiagos iš išdaviko Erelio veiklos: laiškų, įsakymų, instrukcijų, biuletenių, fotokopijų, deklaracijų ir kita. Mes susitikom labai staigiai ir trumpai, tad nebuvo laiko padaryti nuorašus, bet prašau, kad jie patys padarytų. Be to, iš Erelio gavo paskutinę deklaraciją, priimtą to "suvažiavimo", kada Vilniuj norėta suimti Miškinis ir Šarūnas, nes tas "suvažiavimas" buvo numatytas ne Vilniuj, bet pas Vaitelį. Deklaracijos tvirtintojų parašų tarpe yra ir Vaitelio parašas. Miškinis netikėjo, galvojo, kad čia Vaitelio parašas fiktyvus, bet patikrinus Vaidevučio žinias (mano ryšininkas, kuris buvo nuvykęs pas Vaitelį – Žvejys), pasirodo, kad Vaitelis su Ereliu gyvena broliškuos santykiuos ir pas Vaitelį Erelis su limuzinu buvo neseniai atvažiavęs. Atseit Vaitelis neįtikintas dar Erelio niekšiškumu. Minėtoj deklaracijoj įvedama pastaba, kad "dėl nelaimės", įvykusios Vilniuj, ir žuvus Miškiniui ir Šarūnui, nutarimus priėmė trūkstant dviejų Apygardų Vadų: Miškinio ir Šarūno. Prašau padaryti nuorašą.

Miškinis centralizacijos reikalui pritaria ir, jeigu atsirastų tokių "vieš-

patukų" kaip Vaitelis, tai iš Miškinio pusės turėsite nuoširdų bendradarbį ir rėmėją. Iš viso, žmogus nuovokus, objektyvus ir suprantąs reikalą. Jeigu norėsite iškviesti atstovą iš Vytauto Apygardos, tai prisiųskite man kvietimą. Įvairiomis smulkmenomis pasikalbėsime asmeniškai. Būtume šį kartą važiavę, bet pjūtis didelė, o darbininkų tiek maža.

Vaidevutis dėl didelio rusų siautėjimo su Vaiteliu pačiu nesusitiko ir važiuos pas jį apie sausio mėn. 5-6 d. Vaitelis nori susitikti, tik nežinia dėl ko. Svarbu, kad prieš tai nesusitiktų Erelio. Vaidevutį prašiau, kad jis įkalbėtų Vaitelį šį ryšį slėpti nuo Erelio. Pirmiausia pačiam Vaiteliui bus geriau susidaryti objektyvi nuomonė šiuo reikalu, gal jis (Vaitelis) susipratęs padėtų nučiupti Erelį. Kol kas Vaitelis tiek įtikintas Erelio užsienio ryšio palaikymu, kad sakosi: "Užsienyje Vyčio Apygarda stovi geriausioje vietoje. Tik tiek gerai, kad Vaitelio Štabe dirbą žmonės jau pradeda orientuotis.

Pas Miškinį Erelis pats nebevažiuoja, bet siuntinėja ryšininką. Šis ryšininkas buvo įrankis blogose rankose, nė pats to nežinodamas, bet paskui įtikintas Erelio niekšiškumu. Prašiau šio ryšio nenutraukti, išaiškinti kuo daugiausia Erelio klikos asmenų, užmegzti ryšį Vilniuj ir perduoti mums. Gal pasisektų visas Vilniaus "ereliškas" klikas "nuodzirbt".

Ašarėlės dar nėra ir girdisi blogų žinių, nes apie Kalėdas Panevėžyje buvo suimta ryšininkių, o kadangi ji yra smarkiai išaiškinta MGB organų, galėjo visko atsitikti. Nors kolei kas nieko tikro.

Turėjau susitikti su Srities Vadu p.Kimštu, bet, jam sutartą dieną neatvykus, turėjau bėgti nuo ruskių; taip ir nesusitikau. Tik jo laišką p.Miškinis perdavė. P.Miškinio laiškas rašytas prieš susitinkant su manimi, tad kai ko reikalingo turbūt nerasite.

Iki. Sėkmės.

Valteris

Laiško nuorašas tikras: Tauro Apygardos Adjutantas

*48.1.11. Nuorašo nuorašas tikras: L.e. KSOrgSkV**

---

* Laiško nuorašas archyvui padarytas sausio 11 d. Laikinai einančio KS organizacinio skyriaus viršininko pareigas

L.L.K
O APYGARDOS
ADAS

5 mėn. 8 d.
Nr. 1800

SLAPTAI.

"Laisvės Šauklio" Redaktoriui

p. Šauliui.

Kadangi "Tauro" Apygard.Pol.Dal.V-kas yra atleistas iš pareigų ir perėjo dirbti į kitą žinybą,tad į Tamstos raštą iš 1947 m. gruodžio mėn.22 d.adresuotą jam,atsakysiu aš.

Ne kiek nemažiau džiaugiasi "Tauro" Apygarda,o su ja ir visa Suvalkija,kad pagaliau pavyko pralaužti geležinė užtvara ir suaiti į glaudų kontaktą su Aukštaitija.Suvalkija ne tik ankščiau,bet ir nuteityje dėjo visas pastangas,kad ši draugystė ir žiaurioje kovoje užmegstas Aukštaitijos bei Suvalkijos vadbradarbiavimas niekad nenuoitų veltui,nenutrūktų,o vis klestėtų,augotų ir duotų gražių vaisių.

Laikraščių Redaktorius jungia savi reikalai,todel apie tuos reikalus pasistengsiu ir pakalbėti.

Didesnį kiekį spaudos siųsti iš vienos Apygardos į kitą yra resikinga patiema ryšininkams.Jei kitaip nebūtų,tai reikėtų riaikuoti tačiau dabartinė padėtis viską pakeičia.Mano Apygardos Pol.Dal.V-kui perėjus dirbti kitur,laikraščio redagavimas perėjo į Vyr.Vadovybės rankas.Nuo to laiko aš gaudavau visada laikraščiui medžiagą,o mano ryrei atlikdavo tik techniknį darbą,t.y.atspausdindavo.Ta medžiaga,kurią teikia Vyr.Vadovybė,yra skirta visoms Apygardoms,tai tuo pačiu ir Jums.O kad Tamstos jos negavot,žinot ir priežastis.Kadangi dabar ryšiai yra pilnai sutvarkyti,tai ir tą laikraščio medžiagą galit pilniausiai gauti.Tam tikslui Tamstos privalote atsiųsti savo ryšininką į mano 25-os kuopos Vado Valterio nurodytą ryšio punktą ir iš ten visada atsiimti.Aš jam daviau parėdymą,kad būtų išrašytas vienas egzempliorius teksto daugiau del Tamstų Apygardos.25-os Kuopos Vadas Valteris pranešė Tamstoms,kuriomis dienomis ir iš kurios vietos reikia atsiimti laikraščio medžiagą.Tikiuosiu,kad sekantį ~~kartą~~ pr.gausite arba su šiuo pakietu ar kiek vėliau.

Jei imsite šį tekstą,tai tuo pačiu atpuola reikalas siųsti man savo laikraščių,nes mano Apygarda leidžia tik tą vieną laikraštį.Jei Jūs leisite kitą laikraštį,prašysiau po vieną egzempliorių prisiųsti.

"Dainavos" Apygarda leidžia net keletą laikraščių,todel pasistengsi po vieną egzempliorių prisiųsti Tamstoms.

Linkiu sėkmės.bei įstvermės garbingoje kovoje ir Tamstų darbo baruose.

APYGARDOS VADAS

ADJUTANTAS

Tauro Apygardos Vadas Nuorašas. Slaptai
1948 4
Nr.8 B.Vadui,

Apygardos Vado pavestas prisiunčiu Tamstai mūsų Apygardos 25-os kuopos Vado asmeninio laiško nuorašą.

Priedas: 1 lapas.

Adjutantas

Nuorašas tikras:

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225. L.14.

40. Tauro apygardos vado A.Baltūsio-Žvejo laiškas "Laisvės šauklio" redaktoriui 1948 m. sausio 8 d.

Slaptai

"Laisvės šauklio" Redaktoriui
p.Šauliui,

Kadangi Tauro Apygard[os] Pol[itinės] Dal[ies] V-kas yra atleistas iš pareigų ir perėjo dirbti į kitą žinybą, tad į Tamstos raštą iš 1947 m. gruodžio 22 d. adresuotą jam, atsakysiu aš.

Nė kiek ne mažiau džiaugiasi Tauro Apygarda, o su ja ir visa Suvalkija, kad pagaliau pavyko pralaužti geležinę užtvarą ir sueiti į glaudų kontaktą su Aukštaitija. Suvalkija ne tik anksčiau, bet ir ateityje dės visas pastangas, kad ši draugystė ir žiaurioje kovoje užmegztas Aukštaitijos bei Suvalkijos bendradarbiavimas niekad nenueitų veltui, nenutrūktų, o vis klestėtų, bujotų ir duotų gražių vaisių.

Laikraščių Redaktorius jungia savi reikalai, todėl apie tuos reikalus pasistengsiu ir pakalbėti.

Didesnį kiekį spaudos siųsti iš vienos Apygardos į kitą yra rizikinga patiems ryšininkams. Jei kitaip nebūtų, tai reikėtų rizikuoti, tačiau dabartinė padėtis viską pakeičia. Mano Apygardos Pol[itinės] Dal[ies] V-kui perėjus dirbti kitur, laikraščio redagavimas perėjo į Vyr. Vadovybės rankas. Nuo to laiko aš gaudavau visada laikraščiui medžiagą, o mano vyrai atlikdavo tik techninį darbą, t.y. atspausdindavo. Ta medžiaga, kurią

teikia Vyr. Vadovybė, yra skirta visoms Apygardoms, tai tuo pačiu ir Jums. O kad Tamstos jos negavot, žinot ir priežastis. Kadangi dabar ryšiai yra visiškai sutvarkyti, tai ir tą laikraščio medžiagą galit pilniausiai gauti. Tam tikslui Tamstos privalote atsiųsti savo ryšininką į mano 25-os kuopos Vado Valterio nurodytą ryšio punktą ir iš ten visada atsiimti. Aš jam daviau parėdymą, kad būtų išrašytas vienas egzempliorius teksto daugiau dėl Tamstų Apygardos. 25-os Kuopos Vadas Valteris praneš Tamstoms, kuriomis dienomis ir iš kurios vietos reikia atsiimti laikraščio medžiagą. Tikiuosi, kad sekantį nr. gausite arba su šiuo paketu, arba kiek vėliau.

Jei imsite šį tekstą, tai tuo pačiu atpuola reikalas siųsti man savo laikraščių, nes mano Apygarda leidžia tik tą vieną laikraštį. Jei Jūs leisite kitą laikraštį, prašyčiau po vieną egzempliorių prisiųsti.

Dainavos Apygarda leidžia net keletą laikraščių, todėl pasistengsiu po vieną egzempliorių prisiųsti Tamstoms.

Linkiu sėkmės bei ištvermės garbingoje kovoje ir Tamstų darbo baruose.

Žvejys
Apygardos Vadas
Adjutantas

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.225 L.17.

41-43. A.Baltūsio-Žvejo susirašinėjimas su V.Šapoka-Valteriu ir kitais 1947 m. sausio 17d*.

Valteri,

Pasistenk visus šiuos paketus persiųsti adresatams. Kaip Vaidevučio kelionė? Ar gerai pavyko? Kaip su Ašarėle? Kodėl pas mane niekas neatvažiuoja? Tegul atvažiuoja Anuška arba Kornelija, arba ta ryšininkė, kuri ateina į Raudoniosios armijos prospektą.

Perspėk visus, kad važiuotų trečiadieniais arba šeštadieniais, nes aš

* Versta iš rusų kalbos

❒ Viena iš pagrindinių Tauro apyg. Žalgirio rinktinės štabo ryšininkių Eugenija Janušaitytė-Rasa

šiomis dienomis pats įsidrąsinu patikrinti ryšio punktus. Tegul važiuoja pas Miltinį* ar į Eglives**. Ryšininkės šiuos adresus žinos.

Pasistenk, kad aš žinias gaučiau apie viską. Laukiu kitų dalykų. Nuoširdžiai dėkoju už viską. Atsiskaitysime vėliau. Mano rajone ramu, tegul ryšininkės nebijo. Kaip bus toliau – nežinau. Rašau skubėdamas, todėl visko parašyti negaliu.

Viso gero

Žvejys
1948.I.17

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.83.

Sveikas, Valteri!

Siunčiu dalį laiškų, kuriuos suspėjau šiuo metu parašyti. Būčiau parašęs daugiau, bet nesuspėjau, nes dirbu be adjutanto, darbo daug ir negaliu visiems laiku parašyti. Kreipiuosi į Tave svarbiu reikalu. Jo atidėlioti negalima, todėl ir rašau. Taigi pradedu savo notacijas.

1. Prieš Naujuosius metus į Tau duotą ryšių punktą, esantį Savanorių prospekte, ateis viena studentė, kuri paims ir atneš visus man priklausančius laiškus. Todėl ką turėsi man, palik šiame ryšių punkte. Perspėk šio punkto gyventojus, kad ateis viena aukšto ūgio studentė, ir viską paims. Tie žmonės tegul jai viską paduoda. Ji ir aš šio buto gyventojų pavardžių nežinome, bet kai pasakys: "Sveikinimas nuo Valterio", – šie žmonės te-

* Miltinis – Vaitkevičius gyv. Pilviškių vls. Vilkaviškio aps. Pas jį slėpėsi Žvejys.
** Eglives – užslaptintos vietos pavadinimas.

gul patiki. Pasakius šiuos žodžius, tegul gyventojai paduoda jai visus laiškus ir ji atneš man. Ten nunešk taip pat viską, ką gausi nuo Anuškos (Mažyčio simpatijos). Anuškai aš parašiau atskirai, kad viską, ką turėsi man, perduotų Tau, o Tu nuneši į ryšių punktą, iš kur mano ryšininkė paims. Tik nepamiršk sutvarkyti šį reikalą, kad mano ryšininkei nebūtų nereikalingas žygis ir kad ji su šiais žmonėmis galėtų susitarti. Tikiuosi, kad tai padarysi. Šį ryšių punktą saugok ir neleisk, kad ten dažnai kas nors užeidinėtų, kad nesužinotų NKVD.

2. Praėjusį kartą kalbėjai, kad iš kalėjimo galima išpirkti suimtuosius, taigi dar kartą noriu tiksliai sužinoti, tai įmanoma ar ne. Jei įmanoma, tai išpirk Arūną (Skirmanto brolį)*. Išpirk tais pinigais, kurie yra pas tave, vėliau atiduosiu, dabar nėra galimybės pasiųsti. Jei pavyks išpirkti Arūną, tada pavesiu išpirkti ir kitą asmenį, kuris man artimas ir labai brangus**. Pasistenk tai išpildyti ir apie rezultatus skubiai pranešk man. Galbūt ir daugiau žmonių pavyks išgelbėti.

3. Būtinai pasistenk parūpinti man rašomąją mašinėlę, nes aš neturiu kuo rašyti. Ši mašinėlė man nepraktiška ir svarbiausia, kad jau sugedo ir rašyti galima tik iš didelės bėdos. Jei nepavyks kur nors paimti iš įstaigos, tada nupirk parduotuvėje, o pats arba Anuška tegul atveža man. Būtinai gauk man rašomąją mašinėlę, nes ilgai laukti negaliu.

4. Be to, nupirk man rankinį laikrodį, nes, kaip žinai, mano prapuolė ir gyvenu be laikrodžio. Pinigus atsiųsiu, kai sužinosiu, kiek reikia.

5. Būtų gerai, jei paimtum iš kokios nors įstaigos pagalvėlę antspaudui, segtuvų ir visokių kitokių kanceliarinių reikmenų. Būtų gerai, jei gautum aplankų su užraktais, nes mano jau labai blogi, naujų neprisirengiu nusipirkti.

6. Kaip praėjusį kartą kalbėjau apie tą asmenį, kuris mane apgavo su padirbtais 100 dolerių, padaryk taip, kaip tada sakiau, jei Anuška praneš, kad jis atsisakė atsiskaityti.

7. Jeigu gali aprūpink papirosiniu popierium, aš neturiu nė vieno lapo. Tuo pačiu parūpink ir kalkės, kurios man labai daug reikia, nes daug rašau.

---

* Antaną Lukšą

** Turėta galvoje ryšininkė "E"

8. Jei sąlygos bus palankios, nežiopsok ir vėl ištuštink kokią nors kasą, nes tų pinigų reikia daug. Turint pinigų daug lengviau veikti, nes su naujais pinigais šiuo metu pas mus blogai. Tavo pasiųsti pinigai man labai padeda, nes pastaruoju metu man labai jų trūko. Pinigus, kuriuos turi, per daug nešvaistyk, naudok taupiai, nes ne visada pavyksta jų gauti. Už tuos pinigus reikės smulkiai atsiskaityti. Šiuo klausimu aš parašysiu atskirą laišką ir duosiu nurodymą kokią reikia vesti ataskaitą.

Kaip pavyko kelionė į Vytauto apygardą ir kokie rezultatai? Jei atvežei kokių nors laiškų ar žinių, atsiųsk man, aš turiu žinoti jų nuomonę ir įsitikinimus. Per Anušką ar pats viską pristatyk, arba nuvežk į Savanorių prospektą, ten juos paims mano ryšininkė. Šiuos laiškus atvežė vienas mano ryšininkas, kuris Kaune bus dieną ar dvi. Jei ką nors pas save turi, skubiai perduok Anuškai, ji perduos mano pažįstamam ryšininkui. Susitark su Anuška ir perduok. Sutvarkyk šiuos reikalus, veik atsargiai, nepražudyk vyrų ir pats nežūk.

Viso geriausio.

Žvejys

Š.: LYA. FK-1. A.3. B.237. L.107-108.

Brangioji!

Siunčiu paketus, nes nieko nesulaukiu iš Tavęs. Visus paketus perduok Valteriui. Kaip su aparatu? Kaip su G.M., kaip su spauda, kaip einasi kiti reikalai?

Jei turėsi laiko atvažiuok, nes aš pasiilgau. Esu dar senoje vietoje ir jaučiuosi čia ramiai, nes niekas nieko apie mane nežino. Jei važiuosi, tai atvažiuok trečiadieniais arba šeštadieniais pas Miltinį, t.y. ten, kur atvežei pinigus ir zirziklius. Todėl laukiu žinių nuo Tavęs arba Tavęs pačios.

Bučiuoju – Žvejys
1948 m. sausio 17 d.

44. Vyties apygardos vado D.Vaitelio-Briedžio laiškas A.Baltūsiui-Žvejui 1948 m. sausio 25 d.*

LP
Vyties**
apygardos vadas
1948 m. sausio 25 d.
Nr.4 Tauro apygardos vadui

Ponas vade, kreipiuosi į Jus pirmą kartą ir nuoširdžiai noriu, kad mums pavyktų užmegzti glaudžius ryšius ir geraširdišką bendradarbiavimą.

Naudodamasis proga, karštai sveikinu Jus ir visą Tauro apygardą su Naujaisiais 1948 metais. Linkiu, kad šiais metais visa kovojanti Lietuva su Aukščiausiojo palaiminimu darnioje rikiuotėje išeitų į platų ir saulėtą nepriklausomybės ir laisvės kelią.

Dėl to, kad laiško kelias iki Jūsų yra labai tolimas, atsiprašau, kad negaliu sutalpinti į jį visų smulkmenų. Tikiuosi, kad greitai nustatysime tiesioginį ryšį ir asmeninį kontaktą, jeigu ne tiesioginį tai bent jau per ryšininkus.

Ponas vade, labai džiaugiuosi, kad mūsų nuomonės daug kur sutampa. Aš stengiausi ir stengiuosi, kad būtų sukurta rimta, atsakinga, vientisa ir turinti autoritetą politinė ir karinė pogrindinė vadovybė. Jūsų nuomonė apie mane klaidinga, atseit aš esu uždaras, nesukalbamas užsispyrėlis, todėl pasistengsiu bendrais bruožais nušviesti Jums susiklosčiusią padėtį.

---

* Versta iš rusų kalbos

** Originalių partizaninių dokumentų lietuvių kalba iš D.Vaitelio vadovaujamo apygardos laikotarpio kol kas nerasta. Po jo žūties, A.Smetonos-Žygaudo vadovaujamos apygardos pavadinimas jau rašomas "Vyčio". Tačiau tiek tų kraštų kovotojai, ryšininkai rėmėjai (tarp jų ir D.Vaitelio žmona) paliudija senesnę to pačio žodžio formą: "Vyties". Vyties apygardą mini ir Rytų Lietuvos srities vadas to laikotarpio dokumentuose. Todėl D.Vaitelio vadovaujamos apygardos pavadinimą redakcija linkusi rašyti "Vyties" kol nebus atrasti tai patvirtinantys dokumentai su pačio apygardos vado D.Vaitelio parašu. Pagal savo reikšmę – "Vyčio-Vyties" yra tas pats mūsų Lietuvos herbas ir tautinis ženklas... *Red. pastaba.*

1.Mūsų apygardos pagrindas susikūrė 1944 m. liepos 10 d., pasitraukus rudiesiems okupantams (Ziwilverwaltung) ir užmezgus ryšį su atsitraukiančia vokiečių armija (žvalgybos skyriumi). Apygardai pavadinimas Vytis suteiktas tik 1945 metų vasarą.

2.Jau pirmąjį rudenį ir žiemą buvo pradėti bandymai pogrindinę veiklą centralizuoti, kuriais aš labai nusivyliau. Nepaisant to, kad visoje pavergtoje Lietuvoje veikė partizanų daliniai, atsirado įvairūs "vyriausi štabai", o ypač vyriausioji LLA vadovybė, kuri pradėjo siuntinėti absurdiškus įsakymus ir instrukcijas. Šie "įsakymai" ir "instrukcijos" tapo naudingi priešui. Besistengdami kitiems nurodinėti, šie štabai prisileido šnipų, kurių pagalba buvo sunaikinta tūkstančiai geriausio jaunimo ir nemažai inteligentų, kol galų gale patys nesilikvidavo arba buvo likviduoti. Aš turėjau įvairiausių ryšininkų, bet trečia jų dalis NKVD šnipai. Tačiau man, žinančiam žvalgybos metodus, nesunku buvo nuo jų išsisaugoti. Galų gale mane kaip "nesukalbamą" žmogų pradėjo rečiau lankyti. Žinoma, ir vėliau buvo visokių ryšininkų, turinčių įvairių pageidavimų, į kuriuos aš, esant būtinybei, atsakydavau. Savo rajone jau 1945 metų vasarą galutinai sujungėme atskirus ginkluotus būrius ir grupes į organizuotą, valdomą vienos vadovybės, kovinį vienetą (dislokuojamą nuo susiklosčiusių aplinkybių). Sukūrėme vietinį ryšių tinklą ir taip vedėme ir vedame atkaklią kovą, taupydami kiekvieną lietuviško kraujo lašą.

3.1946 m. lapkričio 1 d. pirmą kartą susitikau su profesoriumi Ereliu. Tai buvo senas mano pažįstamas. Matydamas priešais save tokį rimtą intelektualą, labai nudžiugau. Kaip anksčiau, taip ir vokiečių okupacijos metais minėtą daktarą labai vertinau kaip patriotą ir retų sugebėjimų žmogų. Iš jo pirmą kartą ir išgirdau apie BDPS organizaciją, vyriausio komiteto ryšius su užsieniu ir apie siekimą galutinai centralizuoti visą Lietuvos pogrindinį ir partizaninį judėjimą. Džiaugiausi. Pasijutome lyg ir tvirčiau. Žinoma, apie taktiką, ginkluotę ir ryšių metodus, taip pat ir turimą žmonių skaičių, aš jam nekalbėjau, be to, jis ir neklausinėjo. Svarbiausia buvo tai, kad mūsų tikslai buvo vienodi: su mažiausiais nuostoliais laimėti kovą. Susitikimas įvyko miške. Apsvarstę visus kovą liečiančius reikalus, išsiskyrėme.

4.Žiemą, t.y. iki 1947 m. pavasario, nuo minėto daktaro gavau keletą laiškų, Lietuvos rezistencijos statutą (pagrindinį) ir užsienio spaudos. Be

to, vasario mėn. buvo numatytas susitikimas, kuriame turėjo dalyvauti keletas mano apygardos vadų. Susitikimo vietą parinkau aš. Jei jis būtų norėjęs išduoti, būtų galėjęs tai padaryti. Garantuoju – šiuo atžvilgiu jis teisus. Į pavasarį (maždaug kovo mėn.), gavau biuletenį, kuriame buvo rašoma, kad Girėnas-Šalna-Tautvaiša išėjo iš pagrindinės BDPS rezistencijos į Tauro apygardą ir ten, laikinai apgavę, rezga intrigas. Skaudu, kad tarp mūsų yra tokių žmonių. Leidžiamą BDPS laikraštį "Kova" ir biuletenį atvežė studentas, kurio tėvas ir brolis 1945 metų rudenį žuvo mano apygardoje. Minėto studento tėvas buvo 1919 metų savanoris, turėjo majoro laipsnį, o sūnus – medikas. Argi gali būti išdaviku atvežęs man nuo daktaro dokumentus studentas?

5.1947 metų gegužės mėn. per rajono vadą a.a. Blieką gavau iš Šiaurės Lietuvos nuo vieno man asmeniškai pažįstamo kapitono įspėjimą (pirmą kartą), kad profesorius Erelis yra provokatorius ir išdavikas. Tada aš vėl pakviečiau profesorių Erelį atvykti, perspėdamas jį, kad jei neatvyks, nutrauksiu su juo kontaktus. Jis atvyko. Buvau atsargus. Išsiaiškinome. Jis parodė BDPS vyriausiojo komiteto parašytą Tauro apygardai dokumentą. Dokumentas atrodė detalus ir teisingas (nežinau, ar Jūs jį gavote). Žinoma, aš negalėjau teisingai nuspręsti, kas kaltas. Yra sakoma: Audiatur et altera pars.* Truputį nurimau. Su profesoriumi Ereliu pasitarėme ir užmezgėme abipusį ryšį.

6.Po nereikšmingo susirašinėjimo vasarą aš parašiau vyriausiajam BDPS komitetui laišką, kuriame išsakiau pageidavimą, kad būtų organizuojamas visų Lietuvos vadų arba jų įgaliotinių susitikimas, kuriame galutinai ir visam laikui būtų pašalinti visi įtarinėjimai ir nepasitikėjimas vienų kitais. Komitetas tam pritarė ir paskyrė susitikimą mano apygardos rajone 1947 metų [...]** 28-29 dienomis.

Vakare prieš susitikimą per Algimanto apygardą gavau Jūsų įspėjimą apie profesoriaus Erelio provokacinę veiklą. Tai buvo pirmieji Jūsų laiškai. Tiesą pasakius, aš gavau tik Baltijos apygardos padarytą kopiją (apygardos vadas mano geras pažįstamas iš to pačio pulko). Dalį kopijos perskaityti buvo neįmanoma. Aš ėmiausi visų atsargumo priemonių. Susi-

---

* Reikia išklausyti ir kitą pusę, *lot.*

** Mėnuo nenurodytas

tikimas įvyko. Dalyvavo: profesorius Erelis, vienas kunigas, DKP vadas, Žemaitijos LLA apygardos vado pavaduotojas, aš ir du mano rajonų vadai. Algimanto ir 3LLA Vytauto apygardų vadams nutiko vienas nuotykis (aiškinuosi), dėl kurio jie nedalyvavo. Jokių nelaimių neįvyko. Po susitikimo buvo priimta rezoliucija, kurios kopiją galėsiu išsiųsti kitą kartą. Tarp kitko paminėjau, kad iš Tauro apygardos gavau įspėjančius pranešimus ir kitus dokumentus, bet jų neparodžiau. Išsiskirstėme kupini vilties.

7.Netrukus gavau Šarūno pranešimą (Algimanto apyg. vado), kad profesorius Erelis juos išdavė. Tai įvyko Vilniuje. (Esant išdavystei būtų buvę sunku ištrūkti.) Neaišku – atliekame tyrimą. Vyriausiasis BDPS komitetas pranešė, kad tai įvyko be jų žinios. Be to, BDPS prašė atsiųsti Jūsų dokumentus ir pranešė, kad profesorius Erelis dėl vieno ryšininko – karininko suėmimo ir Tauro apygardos provokacijos buvo priverstas pereiti į pusiau nelegalią padėtį. Aš kategoriškai atsisakau persiųsti Jūsų dokumentus ir iki šios dienos laikau juos pas save.

8.Neturėdamas tiesioginio kontakto ir ryšių punktų, siunčiu savo gerą bičiulį (teisės darbuotoją su aukštuoju išsilavinimu) į Baltijos apygardos rajoną užmegzti ryšį su mano pažįstamu kapitonu. Po ilgų klaidžiojimų minėtam ryšininkui pavyko susitikti su Baltijos apygardos vadu, kuris nesuteikė konkrečių duomenų apie profesoriaus Erelio provokacinę veiklą. Jis rėmėsi Jūsų nuomone. Mano ryšininkas Baltijos apygardos vado nurodymu nuvyko į vieną miestą, kuriame turėjo surasti Jūsų ryšio punktą, tačiau ten nieko nerado. Taip ir liko viskas migloje.

9.Kitus Jūsų laiškus gavau visai neseniai. Laiške Nr.774, rašytame 1947 m. spalio 6 d., Jūs pranešėte, kad gen. Zaskevičiaus sūnus iš tikrųjų yra enkavedistas. BDPS vyriausiojo komiteto biuletenyje rašoma, kad jis 1947 metų anksti pavasarį dezertyravo. Dėkoju, kad perspėjote apie jį ir pranešu, kad turiu slaptą Tauro apygardos vado pavaduotojo Narimanto raportą (su 1947 metų pavasario data), rašytą apygardos vadui. Raporte ypač bjauriai apšmeižtas Vyties apygardos vadas. Konkrečiai – šmeižia mane. Koks tikslas – nežinau. Vėliau aš gavau duomenų, kad Narimantas yra tas pats Tautvaiša (Zaskevičius). Nejaugi viskas taip ir buvo? Ar iš tikrųjų Narimantas yra generolo Zaskevičiaus sūnus? Čia kažkas neaišku.

10.Paskutiniuose savo laiškuose, rašytuose 1947 m. gruodžio 15 d., Jūs pranešate, kad Jūsų iniciatyva sudarytas naujas BDPS prezidiumas, kuri baigiate sukomplektuoti. Naujojo BDPS programa mažai skiriasi nuo senosios. Tai savaime suprantama. Antraip užsienyje mes atrodytume vėjavaikiais. Pavyzdžiui, Jūs rašėte, kad Baltijos apygardos vadovybė jau įsijungė į naująjį BDPS. Aš gi gavau Kęstučio (Baltijos) apygardos vadovybės atstovo kalbą, pasakytą suvažiavime, kur jis atmeta BDPS programą, kuri tarsi mus įvelka į karinį mundurą. Kuriama nauja kovos už nepriklausomybę judėjimo organizacija. Nesuprantami prieštaravimai.

11.Jau yra ir DLS prezidiumas ir pirmininkas. Kas yra toji DLS? Kodėl Baltijos vadovybė savo 1947 m. lapkričio 9 d. laiške Nr.221, pritardama karinių laipsnių partizanams pakėlimui, kreipiasi į DLS, o ne į BDPS prezidiumo pirmininką?

(Aš asmeniškai nesu karinių laipsnių suteikimo šalininkas). Juk kovoja ir žūsta ne dėl laipsnių, bet dėl aukščiausių tikslų. Reikalingi vadai, kurie vadovautų savo asmenybe, bet ne rangu. Žinoma, kas jau turi laipsnį, jis pripažįstamas, bet kita vertus, nesant faktines ir pilnateisės vyriausybės – tai neteisinga.

Baigdamas noriu pasakyti štai ką: profesoriaus Erelio išdavystės savo apygardos rajone aš nenustačiau. Priešingai, daugeliu atvejų jis man padėjo. Iš tikrųjų jį pažįstu kaip gabų ir gerą žmogų. Ir užsienyje gali apsirikti, nes mūsų kova reikalinga įvairių metodų. Norint tūkstančius išgelbėti ir pasiekti bendrą kovos tikslą – su priemonėmis ne visada galima skaitytis.

Jei visa kovojanti Lietuva sulįstų į bunkerius, kaip kad Jūs sakote, tai vargu ar mes ką nors daugiau pasiektume. Jūs juk pripažįstate, kad jis pirmas organizavo ryšius su Vakarais. Argi galima tai pasiekti neišsiskirian su ginklu ir sėdint bunkeryje? Jo pasiaukojimo, gelbėjimo ir kitų faktų aš turiu labai daug, kurių negaliu čia suminėti. Kitą kartą. Jei Jūs įrodysite jo tamsius darbus, tada patikėsiu.

Visi kovojame ir liejame kraują dėl vieno tikslo – laisvės. Todėl atsisakykime įvairių organizacijų, partijų ir asmenybių ir sukurkime vieningą visos kovojančios Lietuvos vadovybę. Tai būtina ir skubu.

Reiškiu Jums pagarbą ir linkiu sėkmės bendroje kovoje. (Jei su Baltijos apygardos vadu turite gerą ryšį, būkite malonus – padarę kopiją persiųskite jam).

Priedas: Baltijos apygardos vadui paketas.

Apygardos vadas Briedis
Adjutantas – Žygaudas

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.127-129.

45. Perspėjimas, kuris buvo kelis kartus išplatintas Opšrūtuose prieš įvykdant užpuolimo operaciją

Lietuva tik lietuviams!

Lietuvių tautos engėjai, rusiški, bolševikiški kolonistai -kacapai, mes daug kartų parodėme geros valios ir žmoniškumo svetimtaučiams, taip pat ir jums. Tačiau nežmoniškas jūsų elgesys su mūsų gyventojais mums yra nepakenčiamas. Jūs lygiai kaip enkavedistai šnipinėjimu ir ginklu stengiatės įsitvirtinti Lietuvoje, išmesdami Lietuvos gyventojus iš jų gyvenamųjų vietų, pasiųsdami juos badui į Rusijos gilumą. Toki jūsų šlykštūs darbai mus priverčia imtis griežtų ir žiaurių priemonių prieš jūsų šeimas.

Mes reikalaujame, kad vieno mėnesio laikotarpyje, kuo skubiausiai išsinešdintumėte iš Lietuvos. Tos šeimos, kurios nepaklausys šio reikalavimo, bus sunaikintos, nežiūrint lyties ir amžiaus skirtumo.

L.L.K.Ž.R. vadovybė

LYA. F.K-1. Ap.3. B.1432. L.113.

46-52. Tauro ap. vado Antano Baltūsio-Žvejo 1947 metų sveikinimai partizanams įvairių švenčių proga bei apdovanojimų, pakėlimo laipsniu įsakymai

Nuorašas Slaptai

LLK Tauro Apygardos Žalgirio Rinktinei
Įsakymas Nr.6
Būstinė 1947 m. gegužės mėn. 13 d.
Rikiuotės sritis

Skelbiu Tauro Apygardos Vado Įsakymo Nr.7
iš š.m. vasario mėn. 15 d. ištrauką.....

§1.

16-oji vasario. Kiek daug ta diena mums pasako, kiek džiaugsmo suteikia tikram lietuviui. 1918 m. vasario mėn. 16 dieną atsidarė Laisvės vartai tiek daug metų iškentusiems Lietuvos sūnui, dukrai. Tą dieną jie sutrempė po kojomis tirono vergovės pamatus, sutraukę nusimetė nuo savo rankų kietus geležinius pavergėjo grandinius, kuriais jie buvo surakinti, ir išėjo it milžinai kurti savo taip brangios, priešo nuniokotos tėvynės. Daug triūso, daug vargo padėjo lietuvis, kol savo Tėvynę papuošė gražiais valstybės žiedais: kultūra, prekyba, pramone, žemės ūkiu ir t.t.

Ir vos pražydo jaunutė Lietuva, vos praskleidė savo gražiuosius pavasario žiedus, kuriais galėjo pasidžiaugti kiekvienas jaunos Lietuvos sūnus, dukrelė, taip pat ir jos kaimynas, taip vėl rudieji, o pagaliau raudonieji budeliai nuskynė vos pražydusią Lietuvos gėlelę, ją sutrypė, supurvino, sunaikino, skaisčiai spindinčius jos žiedus. Ir vėl vergovė, vėl tas pats širdies skausmas lietuviui. Prasideda kančios, šaukiančios kiekvieną kilnios dvasios lietuvį ištiesti savo brolišką ranką pavergtai Tėvynei, padėti bado šmėklai grasinantiems Sibire, vaduoti mirštančius kalėjimuose. Tat jausk ir išgirsk, brangus lietuvi, rankytes tau tiesiančios ir verkiančios savo Tėvynės balsą, jį perduok negirdėjusiam Tėvynės šauksmo broliui, ir visi kaip vienas ženkime savo pasirinktu keliu – Laisvės Kovos keliu.

Būkime tvirti, drąsūs ir pasiryžę, vis artinkimės prie Tėvynės Laisvės Pergalės aikštės, kupini energijos, kad sugaudus Laisvės trimitui ir grojant orkestrui pergalės parado maršą, kiekvienas tvirtai žengdamas savo brolių gretose ir sveikindamas pribudusią Lietuvą drąsiai galėtume sušukti: "Tėvyne, Tu Laisva", ir tatai džiaugsmo ašarų latakais užfiksuosime Lietuvos istorijos lapuose Jos antrąją didingą išvadavimo dieną.

Brangūs kovos broliai ir sesės! Tebūnie mūsų žygiai išgirsti visų brolių, gyvenančių už plačiųjų jūrų; težino ir mūsų tironai, kad žuvusiųjų už laisvę Lietuvos sūnų krauju aplaistyta Jos žemelė mums gražių vaisių – Tėvynės laisvę atneš.

§4.

Rinktinių štabų pareigūnams, kuopų, būrių, skyrių vadams, kovotojams ir rėmėjams už atkaklų, ištvermingą kovos vedimą su žiauriuoju

NUORAŠAS. slaptai.

L. L. K. TAURO Apygardos ŽALGIRIO Rinktinei

ĮSAKYMAS. Nr: 6.

Būstinė 1947 m. gegužės mėn. 13 d.

Rikiuotės aritis.

Skelbiu Tauro Apygardos Vado Įsakymo Nr.7 iš š.m.vasario mėn. 15d. ištraukų.....

§ 1

16-oji vasario. Kiek daug ta diena mums pasako,kiek džiaugsmo suteikia tikram lietuviui.1918 m.vasario mėn.16 dieną atsidarė Laisvės vartai tiek daugmetų įkėntusiems Lietuvos sūnui,dukrai.Tą dieną jie sutrempė po kojomis tirono vergovės pamatus,sutraukė nusimetėm nuo savo rankų kietus geležinius pavergėjo grandinius,kurias jie buvo surakinti,ir išėjo it milžinai kurti savo taip brangios ,piešto nuniokotos Tėvynės.Daug turėjo trūso ,daug vargo padėjo lietuvis,kol savo Tėvynę papuošė gražiais valstybės žiedais:kultūra,prekyba,pramone,žemės ūkiu ir t.t.

Ir vos pražydo jaunutė Lietuva,vos praskleidė savo gražiuosius pavasario žiedus,kurias galėjo pasidžiaugti kiekvienas jaunos Lietuvos sūnus,dukrelė,o taip pat ir jos kaimynas,taip vėl rudieji,o pagaliau raudonieji budėliai nuskynė vos pražydusiąm Lietuvos gėlelę,ją sutrypė, supurvino,sunaikino, skalsčiai spindinčius jos žiedus.Ir vėl vergavė, vėl tas pat širdies skausmas lietuviui.Prasidėda kančios,šaukiančios kiekvieną kilnios dvasios lietuvį ištiesti savo brolišką ranką pavergtai Tėvynei,padėti bado šmėklos graužiamiems Sibiro,Vaduoti miršančius kalėjimuose.Tat jausk ir išgirsk,brangus lietuvi,rankytes tau tiesiančios ir verkiančios savo Tėvynės balsą,jį užduok negirdėjusiam Tėvynės šaukimo broliui ir visi kaip vienas žengkime savo pasiriuktu keliu-Laisvės Kovos keliu.

Būkime tvirti dramės ir pasiryžę,vis artinkimės prie Tėvynės Laisvės Pergalės aikštės, kupini energijos,kad. sugaudus Laisvės trimitui ir grojant orkestrui pergalės parado maršą, kiekvienas tvirtai žengdamas savo brolių gretose ir sveikindamas pribudusią Lietuvą drasiai galėtume sušukti: "Tėvyne,Tu Laisva,"ir tatai džiaugsmo ašarų lataksis užfiksuosime Lietuvos istorijos lapuose Jos antrąją didingą išvadavimo dieną.

Brangūs kovos broliai ir sesės.Tebūnie mūsų žygiai išgirsti visų brolių,gyvenančių už plačiųjų jūrų,tėvino ir mūsų tironai.kad žuvusių už laisvę Lietuvos sūnų kraujų aplaistyta Jos žemelė mums gražių vaisių-Tėvynės Laisvę atneš.

§ 4.

Rinktinių Štabų pareigūnams,kuopų,būrių,skyrių,vadams,kovotojams ir rėmėjams už atkaklų, ištvermingą kovos vedimą su žiauriuoju okupantu del Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo Vasario 16dienos proga reiškiu tarnybinę padėką.

§5.

Žalgirio Rinktinės Vadui pek. Š t u r m u i už ilgą tarnybą,gerą atropų pavestų pareigų atlikimą,tinkamą vadovavimą Rinktinei ir atkaklų kovos vedimą su žiauriuoju okupantu del Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo Vasario 16 dienos proga suteikiu viršilos laipsnį.

Orginalą pasirašė:Žvejys,Apygardos Vadas.

Nuorašas tikras:Krūmas,Apygardos Adjutantas.

.....

Orginalą pasirašė:STURMAS
Rinktinės Vadas.

Nuorašas tikras:
Rinktinės Adjutantas.

okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atsatymo vasario 16 dienos proga reiškiu tarnybinę padėką.

§5.

Žalgirio Rinktinės Vadui psk.Šturmui už ilgą tarnybą, gerą stropų pavestų pareigų atlikimą, tinkamą vadovavimą Rinktinei ir atkaklų kovos vedimą su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, vasario 16 dienos proga suteikiu viršilos laipsnį.

Originalą pasirašė: *Žvejys, Apygardos Vadas*
Nuorašas tikras: *Krūmas, Apygardos Adjutantas*
Originalą pasirašė: *Šturmas, Rinktinės Vadas*
Nuorašas tikras: *Rinktinės Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.230. L.32.

Nuorašas Slaptai

LLK Tauro Apygardos Žalgirio Rinktinei
Įsakymas Nr.21
Būstinė, 1947 m. rugsėjo mėn. 25 d.

Rikiuotės sritis

§1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsakymą Nr.24 iš š.m. rugpjūčio mėn. 15 d. ištrauką.

§1.

Šiandien sukanka dveji metai, kai buvo suburta atskiri daliniai ir suorganizuota mūsų Apygarda. Šie dveji metai įtempto darbo, žiauriai persekiojant okupantui, parodė, kad lietuvių tauta niekad nevergavo ir nevergaus. Buvo ir yra žiauri kova, nes raudonasis okupantas deda dideles pastangas mus palaužti, sugniuždyti ir sunaikinti, tačiau visos priešo pasėkos eina veltui, nes mūsų Apygarda tęsia pradėtą kovą be pertraukos ir vis su didesne energija bei pasiryžimu.

Ši dviejų metų kova pareikalavo iš mūsų tarpo labai daug brangių aukų, kurios verčia mus tęsti pradėtą kovą iki galutinės pergalės – Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo. Sudėtos aukos tegul skatina mus

tolimesnei kovai ir įduoda daugiau jėgų bei energijos žengti užsibrėžtu kovos keliu.

Žuvusieji kovos draugai skatina ir ragina mus į kovą ir įsako suduoti okupantui lemiamą smūgį, kad jis kuo greičiau liautųsi mindžiojęs savo kruvina koja mūsų mieląją žemelę ir nešdintųsi į Azijos gelmes. Žuvusiųjų draugų atminimas tegul būna visuomet prieš mūsų akis ir tegul rodo tikrąjį kalią į laisvę. Prisiminkime juos visada, o ypač savo maldose, nes jie paaukojo ant Tėvynės Aukuro savo gyvybes ir nurodė mums tikruosius kelius į pergalę, dėl kurios jie patys žuvo.

Dviejų metų Apygardos veikimo sukakties proga sveikinu visus Vadus, kovotojus ir rėmėjus su ištverme, ryžtumu ir pasiaukojimu, parodytu šios kovos laikotarpiu, raginu ir toliau tęsti pradėtąją kovą ir dar su didesniu pasiryžimu, atkaklumu ir pasiaukojimu žengti mūsų protėvių numintais keliais, kad pasaulis greičiau pamatytų mūsų tikruosius tikslus, nuveiktus darbus, sudėtas aukas, o mes patys -išsvajotąją laisvę.

Linkiu visiems ištvermės ir laimingai sulaukti jau brėkštančios Laisvės rytojaus.

Amžina garbė kritusiems kovoje dėl Tėvynės Laisvės.

Tegyvuoja kovojanti, kenčianti ir į Laisvę žengianti Tėvynė Lietuva.

§2.

Visiems Apygardos Štabo pareigūnams ir Rinktinių Vadams Apygardos dviejų metų veikimo sukakties proga už tinkamą ir uolų pavestų pareigų atlikimą kovoje su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo reiškiu tarnybinę padėką ir tarnybinį pagyrimą.

§3.

Visiems Apygardos Vadams, kovotojams ir rėmėjams už gerą pareigų atlikimą ir ištvermę su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo Apygardos dviejų metų veikimo sukakties proga reiškiu tarnybinę padėką.

Originalą pasirašė: *Žvejys, Apygardos Vadas*
Nuorašas tikras: *Naktis, Apygardos Adjutantas*
Originalą pasirašė: *Šturmas*
Nuorašas tikras: *Saidokas, Rinktinės Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.230. L.50.

LLK Tauro Apygardos Žalgirio Rinktinei
Įsakymas Nr.31
Būstinė, 1947 m. spalio mėn. 30 d.

Rikiuotės sritis

§1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Tauro Apygardos įsakymo Nr.34 ištrauką: §1. iš š.m. spalio mėn. 26 d.

§1.

Liūdnai ošia kapinių medžiai, rymo pavirtę seni kryžiai ir kur ne kur mirksi vieniša švieselė. Tyliai suklumpa sena motulė ar liūdinti mergaitė ties kukliu žuvusio kovotojo kapu ir karšta malda maldauja Dievą, kad didvyrių aukos nebūtų veltui.

Vėlinės – mirusiųjų šventė. Visur viešpatauja tyla, nes mirusieji mėgsta ramybę.

Tačiau ne visiems lemta turėti savo kapus. Dauguma mūsų žuvusiųjų kovos brolių kapų neturi, nes bolševikai net mirusiems kapo pavydi. Mūsų brolių kapai – Lietuvos žemė. Ta žemė, už kurią jie kentėjo, drąsiai kovojo, kraują liejo, garbingai atidavė savo jaunas gyvybes. Šiandien jiems niekas paminklų nestato, tačiau savo darbais, pilnais pasiaukojimo, pastatė sau paminklus tvirtesnius už akmenį ir varį – tai nevystančios garbės paminklai, jų kovas už tėviškės laisvę minės kartų kartos, dainas apie juos dainuos, maldoje palydės. Motinų ir mylimų mergaičių akyse dėkingumo ir meilės ašaros, seno tėvo veido pasididžiavimo šypsena papuoš tuos paminklus.

Narsūs gyvieji didžiosios kovos broliai. Prisiminkime šią mirusiųjų šventės dieną savo žygių draugus. Pagerbkime juos laisvu noru susilaikydami kurį laiką nuo bet kokio pasilinksminimo, nuo svaigalų ir paraginkime savo rėmėjus bei kitus žmones atitinkamai paminėti tą dieną. Pasimelskime, spauskime ginklą ir tęskime narsiai šią kovą, kovą už Lietuvos Laisvę, už brolių mirtį, už šeimų ramybę.

Kovojant tauta nežūva.

Amžina garbė kritusiems kovos lauke už Lietuvos Laisvę didvyriams.

Jie žuvo, kad tauta gyventų.

Originalą pasirašė: *Žvejys, Apygardos Vadas*
Nuorašas tikras: *Naktis, Apygardos Adjutantas*

§2.

37-os kuopos I būrio Vadui Drąsučiui, to paties būrio k[ovotojams] Vėtrai, Mėnuliui, Kęstučiui ir III būrio Vadui Tautmyliui už parodytą rūpestingumą ir stropumą, laikantis Štabo pareigų, reiškiu tarnybinę padėką.

Pagrindas: Rikiuotės Skyr[iaus] V[iršinin]ko raportas Nr.3.

§3.

36-os kuopos I būrio būrininką Tarzaną atleidžiu iš einamų pareigų ir skiriu to paties būrio Vadu nuo šios dienos.

§4.

36-os kuopos II būrio Vadu skiriu k[ovotoją Riešutą.

Originalą pasirašė: *Šturmas, Rinktinės Vadas*
Nuorašas tikras: *Saidokas, Adjutantas*

Š.: LVDA. F.3377. A.55. B.230. L.62.

LLK Tauro Apygardos Žalgirio Rinktinei
Įsakymas Nr.39
Būstinė, 1947 m. lapkričio mėn. 25 d.

Rikiuotės sritis

§1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsakymo Nr.40, §1, 2, 3, 4, 7 ir 9 iš š.m. lapkričio mėn. 15 d.

§1.

Lapkričio 23-oji mūsų karinė šventė.

Mes, laisvės kovotojai, šiandien atstovaujame ne tik pačioje Tėvynėje, bet ir kitose pasaulio šalyse tikrąją Lietuvos kariuomenę, kuri gina savus

interesus ir kovoja dėl Tautos Laisvės ir Nepriklausomybės. Mūsų dabartinė kariuomenė yra maža skaičiumi, bet galinga, nepalaužiama ir ištvermingа dvasioje. Pagrindinė kiekvienos valstybės kariuomenės jėga slypi ne karių ir ginklų skaičiuje, ginklų moderniškume, galingume, bet jos dvasiniame, moraliniame apsiginklavime. Kovojame su tūkstanteriopai gausesne priešo jėga, tačiau kovojame sėkmingai ir ištvermingai. Mes neturime nei tankų, nei lėktuvų, nei kitokių moderniškų bei galingų ginklų, tačiau priešui esame baisesni už moderniškais ginklais ginkluotą ir gausią kariuomenę. Mes esame visur ir visada, bet priešas mūsų nemato, nežino, kur mes esame, kur kada būsime, o jaučia visą laiką stiprų mūsų smūgį. Paslaptingumas, pasiryžimas, begalinis pasiaukojimas Tėvynei ir drąsa – tai mūsų jėgų, galingumo ir atsparumo pagrindas. Mūsų gretos vaizduoja ir atstovauja nemariąją Lietuvių Tautos Dvasią, kurios niekas per ilgiausius amžius negalėjo pavergti ir sugniuždyti. Su pasigėrėjimu skaitome ir prisimename aprašymus apie Pilėnų kunigaikščio Margio žutbūtinę kovą ir didvyrišką mirtį, tačiau mūsų gretose, mūsų kovos istorijoje tokių kunigaikščių Margių yra šimtai.

Greičiau vanduo pavirs į ugnį, akmuo į duoną, negu lietuvis nulenks kaip vergas savo galvą svetimiesiems.

Su didžiausiu nusistebėjimu seka civilizuotasis pasaulis lietuvių tautos vedamą žūtbūtinę kovą dėl Laisvės, o okupantai tuo tarpu su baime ir bejėgiu pykčiu skaičiuoja savo aukas ir bejėgiškumą.

Ne jiems paklupdyti lietuvių tautą.

Šios karinės šventės proga sveikinu visus vadus, kovotojus ir rėmėjus su ištverme ir sėkmingai vedama kova.

Linkiu, kad sekančiais metais šią šventę jau tikrai švęstume Laisvoje ir Nepriklausomoje Tėvynėje.

Tik ištvermės, pasiryžimo, atkaklumo, pasiaukojimo, o pergalė bus mūsų, nes Laisvės Rytojus jau švinta.

§2.

Apygardos Štabo pareigūnams ir Rinktinių Vadams už ištvermę, pasiryžimą, atkaklumą kautynėse ir stropų pavestų pareigų atlikimą šios kruvinosios bolševizmo okupacijos metu karinės šventės proga reiškiu tarnybinę padėką.

§3.

Visiems žemesniesiems Vadams, aktyviems bei pasyviems kovotojams ir rėmėjams už ištvermę, pasiryžimą, atkaklumą kautynėse ir stropų pavestų pareigų atlikimą šios kruvinosios bolševizmo okupacijos metu karinės šventės proga reiškiu tarnybinę padėką.

§4.

Apygardos Štabo Žvalgybos Skyriaus Viršininką Skirmantą už ilgą tarnybą, uolų, stropų, sąžiningą pavestų pareigų atlikimą ir begalinį pasiryžimą bei ištvermę kovoje su mūsų Tautos okupantu karinės šventės proga pakeliu į viršilos laipsnį.

§7.

Apygardos Adjutantą Naktį už ilgą tarnybą, uolų, sąžiningą ir stropų pavestų pareigų atlikimą, už narsumą kautynėse ir atkaklų kovos vedimą su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo karinės šventės proga apdovanoju juostele Už Uolumą ir juostele Už Narsumą.

§9.

24-os kuopos Vado Pavaduotoją Briedį už uolumą, sąžiningumą, stropų pavestų pareigų atlikimą, ilgą ir ištvermingą tarnybą su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo karinės šventės proga apdovanoju juostele Už Uolumą. Pagr.: 24-os k[uopos] Vado rap[ortas] Nr.5.

Originalą pasirašė: *Žvejys, Apygardos Vadas*
Nuorašas tikras: *Naktis, Adjutantas*
Originalą pasirašė: *Šturmas, Rinktinės Vadas*
Nuorašas tikras: *Saidokas, Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.230. L.70.

Nuorašas Slaptai

LLK Tauro Apygarda Žalgirio Rinktinei
Įsakymas Nr.49
Būstinė, 1947 m. gruodžio 24 d.

Rikiuotės sritis

§1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsakymo Nr.53 §1, 2, 3 iš š.m. gruodžio 24 d.

§1.

Visur tylu, ramu... Baltai pasipuošusi žemė, ir visa žmonija kažko laukia, kažko tikisi... Taip. Taip visi laukia gimstant Išganytojo, kuris išvaduotų žmoniją iš to baisaus sapno, slegiančio beveik visą Europą.

Brangūs kovos broliai. Sveikinu Jus visus Šv.Kalėdų – Išganytojo gimimo dienos – proga! Ketvirtą kartą švenčiame šią šventę vesdami žūtbūtinę kovą už brangiąją Tėvynę, ketvirtą kartą tikimės, kad jau paskutinį kartą... Deja... Daugelio narsių kovos draugų jau mūsų tarpe nebėra... Jie žuvo garbinga didvyrių mirtimi kovoje su žiauriu, laukiniu priešu, kuris nori mums išplėšti Tėvynę, tėvų tikėjimą ir paversti visus vergais. Daug taurių lietuvių ištremta į šaltuosius Sibiro kraštus, kur kenčia badą, šalti, skurdą, daug brolių sugrūsta į kalėjimus, rūsius, kur kančios, kankinimai, badas ir mirtis laukia kiekvieno.

Kovos broliai! Kiekvienas pralietas šioje kovoje kraujo lašas, kiekvieno ištremto ar pūdomo kalėjimuose tautiečio kančios turi mus glaudžiai burti į kovą, stiprinti mūsų draugystę, vienybę ir didinti pasiryžimą bei atkaklumą tęsti šią kovą ir ją laimėti.

Sėdėdami prie Kūčių stalo susikaupkime valandėlei ir prisiminkime žuvusius kovos draugus, persikelkime mintimis pas mūsų ištremtuosius ir kalėjimuose pūvančius brolius. Jie žuvo, bet jų žygiai gyvi tarp mūsų, jų dainos ir juokas teskamba mūsų ausyse, jų veidų šypsena testovi prieš mūsų akis. Jie žuvo ir paliko mums pareigą – tęsti pradėtąją kovą iki garbingos pergalės. Aš tikiu kad šią kovą mes laimėsime, ir pralietas mūsų narsiųjų kovos draugų kraujas nebus veltui.

Laužydami plotkeles, prisiminkite ir mane, kaip kad prisiminsiu ir aš Jus visus ir bent mintimis palinkėkime vieni kitiems laimės, ištvermės, sveikatos bei pasiryžimo. Tegul mūsų mintys teskrenda prie kuklaus Kūčių stalo ir teįkvepia mums karštą Tėvynės meilę, kuri vestų mus šioje garbingoje kovoje į galutinę pergalę.

Dar kartą linkiu visiems ištvermės, pasiryžimo, atkaklumo, kad šie

metai tikrai atneštų mums išsvajotąją laisvę ir laimingą bei šviesų rytojų.

§2.

Visiems Vadams, Štabų Pareigūnams bei Kovotojams Šv.Kalėdų švenčių proga už ištvermę, pasiryžimą, atkaklią kovą reiškiu tarnybinę padėką.

§3.

Kaip paprastai įvairių švenčių metu, taip ir šios šventės laikotarpiu reikalinga būti kuo atsargesniems, kad priešas, naudodamasis mūsų neapdairumu, šventinėmis nuotaikomis, nepadarytų mums žalos ir skaudžių nuostolių. Sumažinkite visus reikalus, pasistenkite nebevaikščioti, nebesisvečiuoti, o ramiai, produktingai praleiskime šį laiką.

Originalą pasirašė: *Žvejys, Apygardos Vadas*
Nuorašas tikras: *Sakalas už Adjutantą*
Originalą pasirašė: *Šturmas, Rinktinės Vadas*
Nuorašas tikras: *Saidokas, Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.230. L.80.

Nuorašas Slaptai

LLK Tauro Apygarda Žalgirio Rinktinei
Įsakymas Nr.51
Būstinė, 1947 m. gruodžio 30 d.

Rikiuotės sritis

§1.

Skelbiu Rinktinės žiniai ir vykdymui Apygardos Vado įsakymo Nr.55 §1, 2, 3, 4, 5 ir 6 iš š.m. gruodžio 30 d.

§1.

Nuaidėjo dvylika laikrodžio dūžių ir senieji 1947 metai nužengė nesulaikomai į praeitį...

Su laikrodžio dūžiais mes žengiam į penkiuosius laisvės kovų metus. Ištisi ketveri metai žiaurių, negailestingų ir kruvinų kovų neįstengė palaužti šaunios ir atkaklios lietuvio dvasios, šimteriopai gausesnės priešo jėgos, siausdamos dieną ir naktį, naudodamos tankus, lėktuvus ir įvairiausias priemones bei žiaurumus, nesugebėjo ir nepajėgė, nuslopinti

drąsių Lietuvos laisvės kovotojų atkaklumo, pasiryžimo. Daug narsių vyrų žuvo, daug taurių lietuvių ištrėmė ir sukimšo į kalėjimus, bet kovotojų eilės nesumažėjo, pasiryžimas ir kovos dvasia nesusilpnėjo. Į žuvusiųjų eiles stojo ir stoja naujos jėgos, pilnos pasiryžimo, drąsos ir pasiaukojimo. Mūsų organizacija ir laisvės kovų sąjūdis, nežiūrint į skaudžius smūgius, vis stiprėja ir žengia į didesnius laimėjimus. Iš skaudžių pamokų įgauname daugiau patyrimo, daugiau atkaklumo, o bolševikams, šnipams ir tautos išgamoms darosi per ankšta miestuose, nes ir ten juos pasiekia mūsų ranka.

Tarptautinėje politikoje bolševizmas visur pralaimi ir iš visur jį gena lauk, visas kultūringasis pasaulis susigrupavo prieš raudonąjį fašizmą ir ruošiasi greitu laiku kirsti mirtiną smūgį, kad amžiams dingtų nuo žemės paviršiaus žmonijos gėda. Bolševikų dienos suskaitytos, o Stalino dainelė jau sudainuota, nes brėkšta mūsų mylimai tėvynei Laisvės Rytas.

Džiaugsimės atkovoję laisvę tie, kurie ištvėrėme ir ištversime šioje žiaurioje kovoje, tačiau mūsų tarpe yra ir tokių, kurie palūžo ir neišlaikė, neištvėrė pasiryžimuose, o suklupo prieš pavergėją. Atleiskime jiems, nes per didelė gėda apie juos kalbėti. Pati tėvynė ir ateitis teteisia juos.

Žengiant į Naujuosius 1948 metus, linkiu visiems laimingos kovos ir sulaukti didžiojo džiaugsmo dienos – laisvės.

Tvirta ranka, drąsi širdis, atkaklus pasiryžimas ir begalinė meilė Tėvynei atvers duris į Laisvę.

Amžina garbė didvyriams, kritusiems kovoje už Tėvų Žemę.

§2.

Apygardos Štabo pareigūnams, Rinktinių ir atskirų Kuopų Vadams už ilgą tarnybą, ištvermę, pasiryžimą, pasiaukojimą ir atkaklų kovos vedimą per 1947 metus su mūsų tautos pavergėju reiškiu tarnybinę padėką ir tarnybinį pagyrimą.

§3.

Visiems žemesniesiems vadams, kovotojams ir rėmėjams už ištvermę, pasiryžimą, pasiaukojimą ir atkaklų kovos vedimą per 1947 metus su mūsų tautos pavergėju reiškiu tarnybinę padėką ir tarnybinį pagyrimą.

§4.

Kaip kiekvienoje šeimoje, tai lygiai ir mūsų organizacijoje, pasitaiko įvairių nesklandumų, nesutarimų, asmeniškumų ir kitokių neigiamumų.

Žengiant į Naujuosius 1948 metus, kviečiu visa pamiršti ir Naujuosius metus pradėti su kilniais pasiryžimais, gerais norais, tikru draugiškumu ir glaudžiu tarpusavio sugyvenimu.

Bausmes, kurias paskyrė kuris nors vadas, dovanoju, jei jos nėra dar įvykdytos. Tegul Naujieji metai žengia be nusikaltimų, be bausmių, be jokių nesklandumų.

§5.

Šiais metais iš savo tarpo netekome gana daug kovos draugų. Nors skaudu, liūdna, tačiau mūsų pasiryžimas, atkaklumas neišmuša ir negali išmušti iš vėžių, iš užsibrėžto tikslo. Žuvusiems kovos draugams atminti, kviečiu visus į vieningą, brolišką sugyvenimą, į pikto rovimą iš mūsų tarpo ir dar atkaklesnį kovos vedimą. Negalėdami nieko padėti žuvusiems kovos draugams, neužmirškime jų savo maldose, neužmirškime jų likusias varge šeimas, o ištieskime pagalbos ranką ir savo maldomis išprašykime Aukščiausiojo žuvusiems dangaus palaimos.

§6.

Vertinant visų Rinktinių veiklą per 1947 metus, galima tvirtinti, kad darbas vyko pilnu tempu, pavyzdingai ir rimtai. Atskirose Rinktinėse pasitaikiusieji trūkumai yra tokie menki, kad nelieka nė žymės to blogumo ar nesklandumo. Pažymėtina yra Geležinio Vilko Rinktinės pažanga veikime, taktikoje raštų išpildyme. Kiek skaudesni įvykiai atsitiko Birutės ir Vytauto Rinktinėse, kur iš pačių kovotojų tarpo atsirado išdavikų, dėl kurių turėjo žūti nemažas skaičius brangių asmenų. Iš savo pusės galiu tik palinkėti, kad mūsų darbas vyktų ir toliau sklandžiai, rimtai, kad būtų geras tarpusavio sugyvenimas, kad neatsirastų iš mūsų tarpo daugiau išgamų ir, kad šiais metais sulauktume pergalės, kuri yra visų laukiama. Ištvermės, pasiryžimo, tvirčiau spauskime rankoje ginklą ir kovą laimėsime.

Nauja vaga privalo duoti šiais metais gerą ir gausų derlių – pilną mūsų Tėvynei Lietuvai Nepriklausomybę ir Laisvę.

Originalą pasirašė: *Žvejys, Apygardos Vadas*
Nuorašas tikras: pas. *Sakalas už Adjutantą*
Originalą pasirašė: *Šturmas, Rinktinės Vadas*
Nuorašas tikras: *Adjutantas*

Š.: LVVOA. F.3377. A.55. B.230. L.82.

Slaptai

Brangūs kovos už laisvę broliai,

Kaip sapnas prabėgo dar vienas audringas kovos už laisvę metas. Daug sielvarto, vargo, nelaimių ir kančių patyrė mūsų brangioji Tėvynė, daug kraujo ir ašarų sugėrė Lietuvos arimų velėnos, bet kova už brangaus gimtojo krašto laisvę nesustojo. Priešingai, ji su kiekviena diena stiprėja ir stiprėja... Daug sunkių valandų ir pavojų reikėjo mums iškęsti šiais metais, bet Jūs nepalūžote. Jūs pasilikote ištikimi duotai priesaikai, likote ištikimi Dievui ir Tėvynei. Baigę šiuos metus, Jūs drąsiai galite sakyti: "Mes laimėjome". Jūs išlaikėte nepalaužtą lietuvių tautos kovos dvasią ir nuėjote kančių kelią, aukomis jūs parodėte pasauliui, kad lietuvis patriotas laisvas ir nebijo už laisvę numirti.

Su didele pagarba mes lenkiame galvas prieš tuos mūsų kovos brolius, kurie žuvo nelygioje kovoje už gimtosios šalies laisvę. Tegul būna jiems gailestingas Aukščiausiasis. Tauta jų niekada neužmirš.

Su naujomis viltimis ir lūkesčiu mes žiūrime į Naujus 1948 metus. Tarptautinė padėtis vystosi mums palankia linkme. Pasaulis ruošiasi galutinei kovai prieš visos žmonijos priešą – komunizmą. Paskutinės viltys dėl taikos sutarties tarp Rytų ir Vakarų žuvo. Keturių užsienio reikalų ministrų tarybos konferencija Londone galutinai sužlugo. Beliko laukti lemiamos valandos, kuri atneš ir mūsų Tėvynei Laisvės rytą.

Dėkoju Jums, brangūs broliai, už parodytą ištvermę ir apsisprendimą kovoje už Lietuvos laisvę. Jūsų pradėta kova yra remiama mūsų tautos ir uždega širdį kiekvieno laisvę mylinčio lietuvio. Todėl Jums reikia dar tvirčiau suglausti gretas mūsų kovoje ir garbingai nešti laisvės vėliavą į galutinę pergalę. Būkite stiprūs kaip plienas ir viskam pasiruošę. Didžiausias apdovanojimas už Jūsų ištikimybę, atsidavimą ir kentėjimus – laisva Lietuva.

Tėvynės laukais ir miškais, paskendusiais žiemos pasakoje, siunčiu Jums nuoširdžią padėką už praėjusiais metais parodytą ištvermę ir sveikinu su šauniai pradėtais Naujais metais.

Tegul gimęs kūdikėlis Jėzus globoja mūsų vargstančią tėvynę ir laimina Naujus 1948 metus, teatneša mums giedrą laisvės rytą ir išsvajotą pergalę.

Telaimina Aukščiausias vedamą mūsų laisvės kovą.
Amžina garbė žuvusiems kovos broliams.

1948 m. sausio 1 d.
Apygardos vadas – Žvejys

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.237. L.94.

53. Tauro apygardos štabo šifras

LLK Visiškai slaptai
Tauro apygardos
Vadas
1947 (?)
Būstinė Rinktinės Vadui

Prisiunčiu Tamstai slaptą šifrą, kuriuo įsakau laikytis siunčiant slaptus raštus ir slaptas žinias.

Naudojimasis yra sekantis:

Žodžiai perskiriami brūkšniais /-/-/, o sakiniai dviem brūkšniais /-/ /-/. Kiekvieno žodžio pradžioje parašytas skaičius reiškia raktą, kurio reikia laikytis šifruojant tik tą vieną žodį. Sekančio žodžio šifravimo ar atšifravimo raktą parodo pirmasis skaičius. Iki sekančio pranešimo raktas bus raidė – z. Tad reikalinga pradžioje žodžio parašytą skaičių atsukti ant raidės – z ir tą žodį iššifruoti. Sekančio žodžio pirmąjį skaičių reikia atsukti ant raidės – z ir taip pat iššifruoti ir tai turi būti su kiekvienu žodžiu. Bendra išvada – kiekvienam žodžiui reikalinga sukti raktas, t.y. kiekvienam žodžiui jau yra naujas šifras. Duodu pavyzdį, pagal kurį reikalinga išmokti šifruoti tekstai:

Pav. reikia iššifruoti sakinį: – "Aš noriu vykti į Apygardos Štabą". – Šifruotai atrodys taip: – "5,26,12/15,25,1,17,16,27/22,25,13,12,27,11/9,21/28,18,22,30, 11,18,7,23,25,32/31,14,28,23,25,23//"

Šifruojant siunčiamus raštus reikia taip pat kiekvienam žodžiui keisti raktą, t.y. kiekvienam žodžiui šifruoti reikia rašyti naujas skaičius, kuris turi būti pastatytas ant raidės – z, ir pagal kurį šifruojamas visas tekstas. Tokius žodelius, kaip – ir, į, ant, už, po, prie, pas ir panašūs nešifruojami, bet rašomi tiesiog raidėmis. Data šifruojama taip pat pagal pridedamą šifrą.

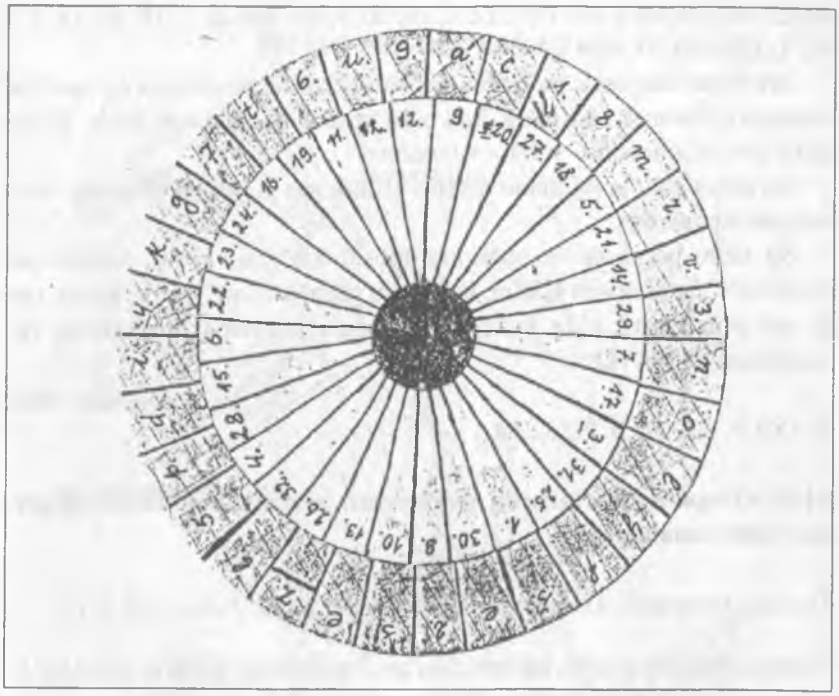

❒ Šifravimo priemonė susideda iš dviejų ant bendros ašies besisukančių skritulių (iš kartono, plastmasės, faneros ir pan.) Ant vieno iš jų (vidinio) surašyta skaitmenys, ant antro (išorinio) – raidės ir skaičių 1-9 seka

Kadangi šis šifras techniškai padarytas netiksliai, tai leidžiu ant storesnio popieriaus perdirbti ir pagaminti gražų, tikslų bei patogų. Rakto raidė bus keičiama pagal mano duotus atskirus parėdymus.

Kiekvienas Rinktinės Vadas ši šifrą saugoja kuo labiausiai ir jį leidžia matyti bei juo naudotis tik Adjutantui bei Žvalgybos Skyriaus Viršininkui. Visi kiti pareigūnai bei Vadai neturi teisės nei matyti, nei žinoti apie kokio nors šifro esimą. Už šifrą atsako patys Rinktinių Vadai man asmeniškai. Dėl neaiškumų kreiptis Rinktinių Vadams pas mane asmeniškai, išsiaiškinti viską žodžiu, bet jokiu būdu ne raštu.

Dėl aiškumo duodu dar antrą kartą šifruotą sakinį: – "Pulsiu Marijampolės miestą š.m. vasario m. 27 d." – "1, 10, 23, 21, 31, 26, 23/9, 26, 30,

32, 21, 30, 26, 18, 6, 22, 19, 2/27, 4, 29, 20, 9, 25, 10/š.m. 7, 19, 15, 14, 15, 16, 1, 12/m.30, 31, 6//d."

Svarbesni dalykai ir pavardės turi būti šifruotai perduotos Apygardos Štabui ar kitoms Rinktinėms, kad būtų apsaugoti asmenys, kurie iki šio laiko gyvena oficialiai.

Šis šifras galioja iki mano atskiro atšaukimo ir galioja tik man vadovaujant Apygardai.

Šis šifras įsigalioja tik tada, kai duosiu įsakymą vartoti. Kiekvienas Rinktinės Vadas, gavęs šį šifrą, tučtuojau praneša man, jog yra gavęs, nes jis turi įsigalioti tik tada, kai bus jau žinoma, jog nepakliuvo vienas egzempliorius į NKVD.

Apygardos Vadas

Š.: LYA F. K-1. A.3.B .213 L.264.

54-56. Okupantų spectarnybų operatyvinės pažymos apie Tauro apygardos štabo sunaikinimą*

Tvirtinu: Vilkaviškio AS MGB viršininkas papulkininkis Židko 1948 II 1

Tauro apygardos štabo likvidavimo spec. padalinių 2/266 ir 2/260 ŠP 5 ir 6 kuopų jėgomis 1948 m. vasario 1 d. operacijos

Planas

I. Padėtis

Iš Vilkaviškio AS MGB gautas pranešimas, kad sausio 31 d. 23 val. į Gulbiniškių kaime (6740) esančią Baltūsio sodybą su dviem partizanais atėjo Tauro apygardos vadas pulkininkas Žvejys ir ketina būti iki 1948 m. vasario 3 d. Anksčiau gausiomis pajėgomis pravestos operacijos, norint surasti ir paumti Tauro apygardos štabą, esant gerai organizuotam ryšininkų ir rėmėjų tinklui, rezultatų nedavė.

Išvada: Turint galvoje anksčiau vykdytų operacijų nesėkmingumą, panaudoti daug žmonių operacijos rajone yra netikslinga, kadangi tam-

* Versta iš rusų kalbos

ĮVYKIO VIETOS PLANAS

KLOJIMAS

X

TVAR-TAS

PARTIZANŲ POILSIO IR ŽUVIMO VIETA

Š

P

KLĖ-TIS

GYVENAMAS NAMAS

0,6 km

BALTRUŠAIČIŲ SODYBA

DIELININKAIČIO SODYBA

PLENTAS "VILKAVIŠKIS - PILVIŠKIAI"

I PILVIŠKIUS 3 km

I VILKAVIŠKI 12 km

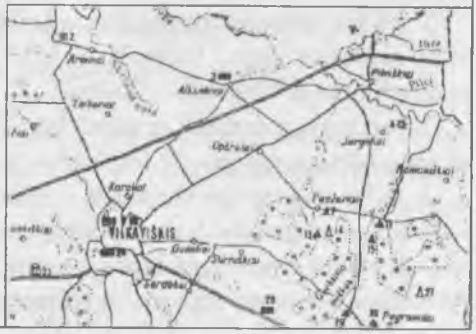

pa neįmanoma pravesti operaciją slaptai ir staigai.

II. Vado užduotis ir sprendimas:

Nusprendė: Tauro apygardos štabo užpuolimą ir sunaikinimą vykdyti ne didesne kaip 20-ies žmonių grupe. 1948 m. sausio 31 d. 5 ir 6 š.kuopas iš dislokacijos vietos demonstratyviai pasiųsti į priešingą nuo Gulbiniškių kaimo pusę apskaičiuojant, kad jos vasario 1 d. švintant būtų Gulbiniškių kaime ir jį apsuptų dviem žiedais.

III. Jėgos ir priemonės:

Eil. Nr.	Padaliniai	asm.sudėtis				ginkluotė					
		karinink.	puskarin.	eil.	Viso	Lengv. kulkosv.	automatai	šautuvai	granatos	šoviniai	pistoletai
1.	Spec. padalinys ir b-no štabas	4	5	11	20	-	3	16	40	1 kov/ kompl.	4
2.	5 šaulių kuopa	2	12	30	44	6	20	7	70	–	4
3.	6 šaulių kuopa	2	10	28	40	4	8	28	80	–	2
4.	Viso	8	27	69	104	10	31	51	190	–	10

IV. Veikimo planas

1. 5 š.kp. 24 valandą iš Vilkaviškio rajono demonstratyviai išeina keliu į Striniškių (5939), po to, pakeitę maršrutą, ateina į Opšrūtų k. (6438) ir 6 val. slaptai iš rytų ir pietų pusės jį blokuoja.

2. 6 š.kp. demonstratyviai išeina keliu į Antanavą (6549), po to, pakeitę maršrutą, eina į Būdvėčių k. (6541) ir 6 val. slaptai iš šiaurės ir vakarų blokuoja Gulbiniškių kaimą.

3. Partizanų suėmimui ar sunaikinimui iš štabo valdymo ir kulkosvaidininkų būrio sudaroma 20-ies žmonių grupė.

4. Puolančioji grupė skirstoma į blokuojančiąją 14-os žmonių grupę, vadovaujamą bataliono štabo viršininko pavaduotojo, vyresniojo leitenanto Doikino ir 6 žmonių puolančiąją grupę, vadovaujamą štabo viršininko, vyresniojo leitenanto Lunevo. Jų užduotis:

1. Blokuojančiųjų grupei, prieš šeštą valandą ryto, glaudžiai apsupti sodybą, neleidžiant niekam iš jos išeiti ir neišsiduodant netrukdyti į ją atvykstantiems.

2. Puolančioji grupė 1948 m. vasario 1 d. 6 val. slaptai prisiartina prie sodybos ir prisijungia prie apsupusiųjų, sustiprindama apsupimo žiedą. Prašvitus, pagal sutartą ženklą, norėdama surasti ir suimti arba sunaikinti banditus, pradeda sodyboje kratą.

5. Aš vadovausiu būdamas su AS MGB viršininko pavaduotoju kapitonu Krugovcovu apsuptųjų grupėje.

V. Materialinis-technikinis aprūpinimas:

1. Automašinos GAZ-AN – 2, ZJS-5 – 1. Viso – 3.

2. Maistas – sausas davinys vienai parai.

3. Ginkluotė – atitinkanti nustatytą normą, šaudmenys – 1 kovinis komplektas.

VI. Ryšių priemonės:

1. Pėsti pasiuntiniai.

2. Radijo stotis 12 rp – po vieną 5 ir 6 šaulių kuopoms – 2 vnt.

VII. Valdymo ir sąveikos signalai:

1. Kuopoms užėmimas savo vietų blokavimui – 6 val.

2. Veikimo pradžia – 1948 m. vasario 1 d. pilnai prašvitus.

3. Būrio suradimas – viena balta raketa.

4. Būrio prasiveržimas – viena raudona raketa į prasiveržimo pusę.

5. Prašau pagalbos – 1 žalia raketa. Gavus ši signalą 5 šaulių kuopa išskiria karininką su 10 žmonių ir nedelsdama permeta į veiksmo vietą.

VIII. Savų atpažinimo signalai:

1. Pagal pirmos vasario mėn. dekados signalų lentelę.

2-o bataliono vadas majoras Žurkin
Štabo viršininkas vyr.ltn.Lunev
1947 m. sausio 31 d.

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.214. L.23-25.

Čekistinės-karinės operacijos rezultatų
Aktas
1948 m. vasario mėnesio 1 d. Pilviškiai

Mes žemiau pasirašę Vilkaviškio apskrities skyriaus MGB viršininko pavaduotojas kapitonas Krugovcov, Vilkaviškio AS MGB operatyvinis įgaliotinis, jaunesnysis leitenantas Vincaitis, 260 ŠP GK MGB 2-o batalio-no vadas majoras Žurkin ir atskiro kulkosvaidininkų būrio vadas leitenantas Grigorjev surašėm šį aktą, kad šiandien, realizuojant AS MGB duomenis, buožės Baltrušaičio Motiejaus, Antano, g.1883 m., gyv. Gulbiniškių k., Pilviškių vls., Vilkaviškio aps., ūkyje (kv.6640, m.1:50000), buvo pasiųsta Operatyvinė grupė, kuri 1948 02 01 3 valandą nakties atvykusi į operacijos rajoną, kulkosvaidininkų būrio pajėgomis nurodytą ūkį užblokavo. Prašvitus iš ūkio šeimininko buvo sužinota, kad jo ūkyje, daržinėje* ant šieno, slepiasi 3 partizanai.**

Per Motiejų Baltrušaitį partizanams tris kartus buvo siūloma pasiduoti, į ką jie atsakė keiksmais ir ugnimi. Grupė panaudojo ginklus. Partizanai daržinę, kurioje jie slėpėsi, padegė. Buvo imtasi priemonių ugniai likviduoti ir partizanų lavonai buvo išnešti nespėjus apdegti.

Visi trys partizanai vilkėjo smetoninės kariuomenės uniformomis. Vienas jų turėjo pulkininko laipsnį, buvo ginkluotas belgišku pistoletu Nr.199947 ir vokišku automatu Nr.27696. Antras majoras, ginkluotas vokišku automatiniu šautuvu Nr.3557, trečias – viršila, ginkluotas vokišku kulkosvaidžiu MG-Nr.189.

Partizanas, turintis majoro laipsnį, nusišovė tuo metu, kai kareiviai, norėdami užgesinti gaisrą ir išnešti lavonus, pradėjo lipti ant šieno. Vietoje apžiūrint lavonus, nustatyta, kad visi jie nusišovę, be to, banditas, turintis majoro laipsnį, nusišovė tik tada, kai lipantys pasiimti lavonų kareiviai pasirodė ant šieno.

Iš užmuštų partizanų operacijos vietoje šeimininkas Motiejus Baltrušaitis ir jo sūnus Jonas ir Stasys vieną, turintį pulkininko laipsnį, atpažino. Pasirodo, kad tai Antanas Baltūsis, Antano, g.1908 m., buvęs

---

* Partizanai slėpėsi ant tvarto, pastogėje

** Čia ir kitur MGB rusų k. žargonas verčiamas pagal prasmę

Gulbiniškių kaimo, Pilviškių vls., Vilkaviškio aps. gyventojas Tauro apygardos vadas, slapyvardžiu Žvejys.

Du kiti partizanai neatpažinti.

Trys užmuštų partizantų lavonai atvežti į Vilkaviškio AS MGB galutiniam atpažinimui ir nufotografavimui. Šeimininko, pas kurį rasti partizanai, šeimos nariai suimti:

1. Jonas Baltrušaitis, Motiejaus, g.1914 m.
2. Stasys Baltrušaitis, Motiejaus, g.1916 m.
3. Adelė Baltrušaitytė, Motiejaus, g.1918 m.

Visi jie yra Gulbiniškių k., Pilviškių vls., Vilkaviškio aps. gyventojai. Atliekant operaciją mūsų aukų nebuvo. Ginklų neprarasta. Paimta ir perduota į AS MGB:

1. Vokiškas kulkosvaidis – 1 vnt.
2. Vokiškas 10-ies užtaisų šautuvas – 1 vnt.
3. Vokiškas automatas – 1 vnt.
4. Kompasai – 2 vnt.
5. Žiūronai – 1 vnt.
6. Šovinių parabeliui – 28 vnt.
7. Maskuojamieji chalatai – 2 vnt.
8. Šoviniai parabeliui – 40 vnt.
9. Lauko planšetė su dokumentais ir žemėlapiu – 1 vnt.

Aktas surašytas trim egzemplioriais.

Vilkaviškio AS MGB v-ko pavaduotojas kapitonas Krugovcov
260 ŠP MGB 2-o bataliono vadas majoras Žurkin
Vilkaviškio AS MGB Operatyvinis įgaliotinis jaunesnysis leitenantas Vincaitis
Atskiro kulkosvaidininkų būrio vadas leitenantas Grigorjev

Š.: LYA. F.K-1. A.3. B.214: Tauro apygardos štabo išaiškinimo stebėjimo byla Nr.214. L.26, 27.

TSRS Valstybinio saugumo ministrui — Visiškai slaptai
generolui-pulkininkui drg.Abakumovui
TSRS Valstybinio saugumo
ministerijos 2 Vyriausios valdybos viršininkui

generolui-majorui drg. Pitovranovui

Specialus pranešimas
Apie Tauro apygardos štabą

Š.m. vasario 1 d., naktį į Vilkaviškio aps. MGB skyriuje iš agento Tiesos*, buvo gautas pranešimas, kad buožės Baltrušaičio ūkyje su grupe partizanų yra Tauro apygardos vadas Žvejys. Apskrities skyriaus čekistų-kareivių grupė apsupo Baltrušaičio sodybą ir pasiūlė esantiems ant šieno partizanams pasiduoti, į ką jie atsakė ugnimi ir padegė daržinę.

Gaisras buvo likviduotas, o daržinėje esantys trys partizanai – užmušti:

Tauro apygardos vadas, pasiskelbęs "Lietuvos partizaninių pajėgų vyriausiuoju vadu" – Antanas Baltūsis, Antano, slapyvardžiu Žvejys, g.1912 m. Vilkaviškio aps., buožė, buvusios Lietuvos kariuomenės leitenantas, pogrindyje pakeltas pulkininku, vokiečių okupacijos metais buvo baudžiamosios kuopos vadas, po to SS kariuomenės bataliono**, saugojusio koncentracijos stovyklą Maidanek, vado adjutantas. Būryje nuo 1944 m.

Patikslinimui, ar likviduotasis tikrai Žvejys, jo lavonas buvo pateiktas atpažinimui mūsų anksčiau suimtiesiems: buvusiam Žvejo įgaliotiniui Katinui***, Vytauto rinktinės štabo ūkio dalies viršininkui Viesului****, Žvejo asmeniniams ryšininkams ir bunkerių, kuriuose jis slėpėsi laikytojams. Visi suimtieji patvirtino, kad užmuštasis partizanas, vilkintis Lietuvos kariuomenės pulkininko uniformą, yra Žvejys.

Suimtųjų pagalba nustatyta, kad kiti su Žveju užmušti partizanai yra:

Štabo kuopos vadas, rinktinės vado teisėmis, vykdęs ypatingas Žvejo užduotis, Juozas Balsys, 32 metų, g.Barzdų vls., Šakių aps., buožė, buvusios Lietuvos tankų kariuomenės puskarininkis, pogrindyje turėjo majoro laipsnį, būryje nuo 1944 m.

---

* Pavardė ir gyvenamoji vieta redakcijai žinomi

** Klaidinanti informacija. Tai žandarmerijos fronto savisaugos batalionas, dislokuotas Liubline

*** Stasys Jakštavičius-Diedukas, Birutės rinktinės štabo viršininkas.

**** Jonas Valaitis, buvęs Vytauto rinktinės 3 kuopos vadas

Asmeniuis Žvejo adjutantas – Pranas Žaldaris, slapyvardžiu Šapalas, g.1912 m.* Skardupių k., Marijampolės aps., lietuvis, buožė, pogrindyje turėjo jaunesniojo leitenanto laipsnį, būryje nuo 1944 m.

Žvejo slėpimosi vietai nustatyti ir greičiau jį suimti ar likviduoti, atlikome eilę agentūrinių-operatyvinių priemonių; tarp jų buvo imtasi paieškų agentūriniam prie jo priėjimui giminystės ryšių pagalba.

Suimtos Žvejo mylimosios "E" kruopščių apklausų metu buvo išaiškintas Žvejo brolis Jurgis, gyvenantis Kaune ir nelegaliai gyvenanti sesuo Anelė.

Ištyrus jų ryšius, buvo nustatyta, kad buvusiame Žvejo ūkyje, Pilviškių vls., Vilkaviškio aps., jo sesuo Anelė Baltūsytė, prieš pasislėpdama, paliko įgaliotine jų tarnaitę Tiesą. Vykdant šiame rajone masinę čekistinę – karinę operaciją, tarnaitė buvo smulkiai apklausta ir užverbuota.

1947 m. gruodžio 17 d. iš agentės Tiesos buvo gauti duomenys, kad nelegaliai gyvenanti Žvejo sesuo palaiko su juo ryšius ir žino apie jo nacionalistinę-partizaninę veiklą.

Naudodamasi savo galimybėmis, agentė Tiesa susitikinėjo su Žvejo seseria ir, atlikdama mūsų užduotį, materialiai jai padėjo. Agentui pavyko užmegzti ryšį su asmenimis, turinčiais ryšį su pačiu Žveju ir jo seseria.

Dėl to agentė pradėjo gauti informaciją apie Žvejo ir jam artimų žmonių judėjimą. Š.m. sausio 29 d. pranešė, kad sausio 28 d. Žvejys buvo viename iš Pilviškių valsčiaus kaimų ir žadėjo artimiausiu laiku vėl į jį sugrįžti.

Partzanų dėmesiui atitraukti buvo nuspręsta šiame rajone nevykdyti karinių operacijų, perkeliant jas į priešingą rajoną. Tiesa buvo įspėta, kad, sužinojusi apie Žvejo buvimo vietą, nedelsdama praneštų apskrities skyriui.

Š.m. sausio 31 d. 23 val. 50 min. agentė atvyko pas operatyvinį darbuotoją ir pranešė, kad Žvejys su kitais partizanais yra buožės Baltrušaičio ūkyje. Todėl ir buvo vykdoma operacija.

Operacijos metu paimta: kulkosvaidis, automatas, šautuvas, pistoletas, 130 šovinių, žiūronai, du kompasai, maskuojantys chalatai ir asmeninė Žvejo korespondencija.

---

* g.1918 m.

Tauro apygardos vadas Žvejys nuo 1947 m. sausio mėn. buvo nacionalistinių-partizaninių pogrindžio centrų sukūrimo iniciatoriumi. 1947 m., jam asmeniškai dalyvaujant, du kartus buvo kuriamas BDPS (Bendra Demokratinė Lietuviška Sąjunga)*, kurios abi sudėtys buvo mūsų suimtos.

Žvejo iniciatyva ir jam aktyviai dalyvaujant, Tauro apygardos štabui pavyko susisiekti su užsienyje esančiais lietuviškais nacionalistiniais emigraciniais centrais ir anglų-amerikiečių žvalgybiniais organais, perduoti jiems žvalgybines žinias ir didelį kiekį antitarybinių dokumentų, kurie buvo kuriami ir apdorojami Žvejui asmeniškai dalyvaujant.

Vykdydamas anglų ir amerikiečių žvalgybines užduotis Žvejys aktyviai dirbo jungdamas visas respublikoje veikiančias partizanines apygardas, bandydamas jas įtraukti į aktyvią šnipinėjimo-žvalgybinę veiklą. Tauro apygarda tapo užsienio žvalgybų centru respublikoje.

Imamės priemonių kitų štabo narių suradimui ir jų greitam likvidavimui.

Einantis LTSR Valstybinio saugumo ministro pareigas
generolas majoras Kapralov
1948 m. vasario 17-18 d.
Nr.Ja 198 Vilnius

Š.: LYA. F.K-1. Tauro apygardos štabo išaiškinimo stebėjimo byla. Nr.214. L.32, 33, 34, 35.

---

* "Bendras Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdis"

Abele Haris-Haris, g.1921 m. Gibiži k., Valmieros vls. ir aps. Latvis. Nuo 1939 m. jaunimo organizacijos Jaunsargi narys. 1941 m. liepos mėn. įstojo savanoriu į savisaugos batalioną, po poros mėnesių į latvių apsaugos policijos batalioną. Vėliau tarnavo saugumo policijoje kriminaliniame skyriuje. 1944 m. buvo mobilizuotas į vokiečių kariuomenę, kovojo fronte Prūsijoje. 1945 m. pavasarį pateko į rusų belaisvę. 1947 m. pavasarį iš Marijampolės belaisvių stovyklos pabėgo ir įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 55 kuopos partizanų gretas. Metų pabaigoje Tauro apygardos vado A.Baltūsio-Žvejo buvo pasiųstas į Latviją, susisiekti su Latvijos partizanų centru ir nustatyti ryšį su Lietuvos partizanais. 1947 m. gruodžio 23 d. atvyko į Rygą. 1948 m. pradžioje Rygoje buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio. 1956 m. gegužės 14 d. bausmė sumažinta iki 12 metų.

Aleščikas Jonas-Rymantas (buvęs **Gediminas, Gintautas, Margis**). Gimė 1917 m. Miškinių k., Rudaminos vls., Seinų aps. Buvęs šaulys, Lietuvos kariuomenės priešlėktuvinės tarnybos leitenantas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1941 m. pasitraukė į Lenkiją ir tarnavo vokiečių kariuomenėje karininku. Vokiečiams traukiantis, grįžo į Lietuvą ir perėjo į pogrindį. 1945-1946 m. buvo Gedimino rinktinės vadas Dzūkijoje, vėliau Pietų Lietuvos srities vado adjutantas. 1946 m. rudenį perkeltas į Tauro apygardos štabą ir spalio mėn. paskirtas laikinai eiti apygardos adjutanto pareigas. Slapyvardį pakeitė į Gintautas. Gruodžio pradžioje buvo patvirtintas apygardos adjutantu ir slapyvardį pakeitė į Margis. Lapkričio pabaigoje buvo paskirtas apygardos Karo Lauko Teismo prokuroru. Metų pabaigoje iš apygardos adjutanto pareigų atleidžiamas ir skiriamas štabo rinktinės skyriaus viršininku. Slapyvardį pakeitė į Rymantas. 1947 m. vasarą, organizuojant partizanų mokymus puskarininkio laipsniui gauti, buvo paskirtas apygardos štabo organizacinio skyriaus viršininku ir egzaminų komisijos pirmininku. 1947 m. žuvus Birutės rinktinės vadovybei, spalio pradžioje buvo paskirtas šios rinktinės vadu, o žuvus apygardos vadui Žvejui, 1948 m. balandžio 4 d. perėmė vadovavimą apygardai pasilikdamas Birutės rinktinės vado pareigose. Žuvo rugpjūčio 10 d. Jonučiuose prie Garliavos rinktinės štabo būstinėje kartu su dviem štabo pareigūnais.

Akelis Edmundas-Aklys, Jadzius, g.1910 m. Daukšių k., Padovinio vls., Marijampolės aps. mokytojo šeimoje. Buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas, zeni-

tinės kuopos vadas. Išsilavinimas aukštasis. 1944 m. dėstytojas gen.P.Plechavičiaus organizuotos Vietinės rinktinės karo mokykloje. Praeinant frontui buvo sužeistas ir su vokiečių karo ligonine pateko į Vakarus, į amerikiečių zoną. Amerikiečiams dalį užimtos teritorijos perleidžiant rusams, E.Akelis pateko į ją. Nusivylęs, kad karas su SSRS ir Lietuvos išlaisvinimas greitu laiku nenusimato, gal ir sovietinės propagandos paveiktas, kad SSRS dabar viskas pasikeitę, 1945 m. antroje pusėje sugrįžo į Lietuvą, kaip pats sakė: "Prasmingai numirti". 1947 m. gegužės mėn. susisiekė su V.Selioku ir Žveju ir sutiko BDPS Prezidiume užimti propagandos skyriaus viršininko vietą. Prisidėjo prie Popiežiui Pijui XII laiško rašymo, parašė laišką S.Lozoraičiui, kreipimąsi į Lietuvos kunigus dėl kovos su komunistine propaganda vedimo, užverbavo ir įtraukė į BDPS veiklą kunigą J.Stankūną, rašė atsišaukimus.

1947 m. rugsėjo 23 d. buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio.

Ašmona Petras-Sargas. Gimė 1913 m. Puskelnių k., Marijampolės vls. Lietuvos kariuomenėje baigė artilerijos mokomąją kuopą. Grįžęs iš kariuomenės, dirbo kalėjimo sargu. Partizanas nuo 1944 m. spalio mėn., o nuo 1945 m. sausio mėn. Geležinio Vilko pulko partizanų gretose, vėliau perkeltas į Tauro apygardos Birutės rinktinės Žiedo kuopą ir paskirtas būrio vadu. Žuvo 1947 m. rugsėjo 12 d. Kazlų Rūdos miške, kareiviams užpuolus partizanų puskarininkių II mokomosios kuopos stovyklą, dengdamas partizanų pasitraukimą.

Balsys Juozas-Dobilas, g.1911 m. Ropydų k., Barzdų vls., Šakių aps. Stalius. Labai gabus, muzikalus. Grojo smuiku. 1944 m. užėjus rusams, vengdamas kariuomenės, rudenį pradėjo slapstytis. Įstojo į Stirnos (vėliau Žalgirio) rinktinės 24 kuopą. 1947 m. lapkričio 20 d. buvo perkeltas į apygardos štabą apsaugos specialią 24 kuopą. Gruodžio 5 d. paskirtas būrio vadu. Žuvo po išdavimo 1948 m. vasario 1 d. kartu su apygardos vadu Žveju Gulbiniškių k., Pilviškių vls., Vilkaviškio aps.

Baltrušaitis Klemensas-Kurtas (vėliau Skirgaila), g.1924 m. Mikalinės k., Prienų vls., Marijampolės aps. Baigęs Kauno lengvosios pramonės technikumą. Nuo 1945 m. vasaros Geležinio Vilko pulko partizanas. 1946 m. pradžioje paskirtas Algirdo grupės vadu, gegužės mėn. – Geležinio Vilko rinktinės ryšių skyriaus viršininku, o metų pabaigoje – dar ir ūkio skyriaus viršininku. Su žvalgybos skyriaus viršininku S.Lukša-Tautvydu surado ir likvidavo buvusį Tauro apygardos vado pavaduotoją išdaviką Feliksą Kutkaitį-Žalgirį. 1947 m. gruodžio 26 d. Šūrupio k., Šilavoto vls., Prienų aps. buvo sunkiai sužeistas ir mirė. Palaidotas

Šilavoto kapinėse.

Barzdžiukas Bronius-Butautas, g.1908 m. Verbališkio k., Kupiškio vls., Šiaulių aps. Išsilavinimas nebaigtas aukštasis. Dirbo Kauno universiteto administracijoje vyr. inžinieriumi, vėliau Ąžuolų Būdos girininkijoje, tarybiniuose ūkiuose darbų vykdytoju. Dirbdamas universitete bendravo su J.Lukša, kuris dirbo jo pavaduotoju, ir A.Vabalu-Gediminu. Buvo partizaninės kovos keitimo į pasyviąją ir bendros vadovybės sudarymo šalininkas. Analizavo kapitalistinio pasaulio ekonominio lygio augimo tempus, galvodamas, kad pagal tai būtų galima nuspėti karo pradžios laiką. 1945 m. pabaigoje nugabeno į Lenkijos pasienį pas Kazimieraičio partizanus J.Deksnį-Hektorą, iš kur šis perėjo į Lenkiją.

Gruodžio pabaigoje, suėmus J.Deksnio brolį Juozą ir 1945 m. iš Vakarų atvykusį Klemensą Brunių, nuvyko į Vilnių, susirado J.Lukšą-Vytį ir pranešė jam apie suėmimus Kaune. Kartu analizuodami įvykius padarė išvadą, kad J.Markulis-Erelis yra provokatorius.

1951 m. pavasarį buvo suimtas.

Bazilevičius Vincas-Taučius, g.1914 m. Šeštokų k., Rudaminos vls., Lazdijų aps. 1940 m. baigė Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų fakultetą, dėstė penktoje mergaičių gimnazijoje Kaune. 1947 m. pavasarį įsijungė į pogrindinį darbą. Gegužės mėn. buvo paskirtas naujai organizuojamo BDPS Prezidiumo spaudos skyriaus viršininku. Jam priklausė visos Lietuvos nelegalios spaudos kontrolė. Rašė į Tauro apygardos spaudos organą "Laisvės Žvalgą" straipsnius ir vedamuosius. 1947 m. rugsėjo 23 d., suėmus V.Selioką, ėmėsi vadovauti BDPS Prezidiumui, jį komplektavo, dėjo pastangas ryšių su kitomis apygardomis užmezgimui. Pasirašė memorandumą Suvienytų Nacijų Organizacijai ir Keturių Užsienio Reikalų Ministrų Tarybai.

1948 m. vasario pradžioje buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio.

Boruta Jonas-Linonis, g.1915 m. Kūlokų k., Liudvinavo vls., Marijampolės aps. Inžinierius-statybininkas. Kauno universiteto Mechanikos fakulteto vyresnysis dėstytojas. 1947 m. vasarą į BDPS Prezidiumą įeiti nesutiko, bet sutiko visokeriopai jam padėti. Aprūpino BDPS rašomosiomis ir spausdinimo priemonėmis. Į BDPS Prezidiumą įėjo rudenį, suėmus V.Selioką ir kitus prezidiumo narius. Rašė į "Laisvės Žvalgą". Pasirašė memorandumą SNO ir Keturių Užsienio Reikalų Ministrų Tarybai.

1948 m. vasario mėn. pradžioje buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio.

Brazaitis Juozas, g.1903 m. Marijampolės aps. Baigęs Kauno universiteto

teologijos fakultetą, mokėsi Bonos universitete. 1927-1943 m. Kauno Aušros gimnazijoje lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas. 1941-1943 m. Filosofijos fakulteto profesorius. Nepriklausomoje Lietuvoje Ateitininkų Sendraugių Sąjungos pirmininkas, Lietuvių kalbos ir literatūros Mokytojų sąjungos pirmininkas. Bendradarbiavo spaudoje, dirbo redakcijose. Nuo Lietuvos okupacijos pradžios dalyvavo rezistencinėje-politinėje veikloje. Vokiečių okupacijos metais – laikinosios vyriausybės švietimo ministras, ėjo ministro pirmininko pareigas. 1943-1944 m. VLIK'o politinės komisijos pirmininkas, 1942-1944 m. dirbo pogrindinio laikraščio "Į Laisvę" redakcijoje. 1945-1951 m. – Lietuvių Fronto atstovas VLIK'e (su pertraukomis). 1946-1948 m. – Vykdomosios Tarybos informacinės tarnybos, 1949-1951 m. Užsienio reikalų tarnybos valdytojas. 1948 m. liepos mėn. dalyvavo Baden Badeno Konferencijoje. 1952 m. dirbo JAV laikraščio "Darbininkas" redakcijoje. Parašė ir išleido eilę raštų, studijų, vadovėlių. Suredagavo daug Lietuvos rašytojų leidinių. 1964 m. JAV išleido apie Lietuvos rezistenciją knygą "Vienų vieni". Mirė 1974 m. Nju Džersyje, JAV.

Bulota Jonas-Anbo, g.1917 m. Mielaišupio k., Šilavoto vls., Marijampolės aps. Baigė Kauno aviacijos mokyklą. Karo lakūnas – puskarininkis.

Į partizanų judėjimą įsijungė 1944 m. pabaigoje. 1945 m. spalio 30 d. paskirtas Geležinio Vilko junginio adjutantu. 1947 m. rugpjūčio viduryje paskirtas 2-os kuopos vadu, o 20 d. – laikinai eiti Birutės rinktinės vado pareigas.

Žuvo 1947 m. rugsėjo 24 d., išdavus prie Veiverių pas Daunorą esantį rinktinės štabo bunkerį, kartu su apygardos kapelionu Grafu ir keturiais štabo pareigūnais bei partizanais.

Bumblys Vacys-Jūrelė iš Marvelės k., Garliavos vls., Kauno aps. Nuo 1941 m. pabaigos kovojo vokiečių kariuomenės gretose, Rytų fronte. 1944 m. gegužės mėn., apsupus Kuršo grupuotę, pateko į rusų nelaisvę, tačiau iš lagerio pabėgo ir 1947 metų pradžioje įstojo į Tauro apygardos Birutės rinktinės Dariaus-Girėno kuopos partizanų gretas. Žuvo 1947 m. rugsėjo 23 d. Runkių k., Kazlų Rūdos vls., Marijampolės aps., pas Joną Dovydaitį bunkeryje su keturiais kovos draugais.

Čeponis Jonas-Vaidevutis, g.1925 m. Pagojų k., Pasvalio vls., Biržų aps. Baigė 2 kunigų seminarijos kursus. Būdamas klieriku, 1945 m. susisiekė su LLA, tapo jos aktyvus narys, rašė ir platino atsišaukimus, verbavo narius. Prasidėjus suėmimams, iš kunigų seminarijos išstojo ir gyveno nelegaliai. Iki 1947 m. pavasario ėjo Šiaurinės LLA Lietuvos partizanų grupės štabo viršininko pareigas. Atvykęs

į Kauną, 1945 m. vasarą įstojo į Birutės rinktinę. Spalio mėn. susitiko su Tauro apygardos vadu Žveju. Jo pavedimu aktyviai dalyvavo 25-os kuopos kūrime Kaune. Buvo paskirtas BDPS Prezidiumo patikėtiniu ryšiams su kitomis apygardomis. Palaikė ryšį tarp Tauro, Dariaus-Girėno, Vytauto ir Vyčio apygardų. Už sėkmingą finansinę operaciją buvo Žvejo premijuotas 20000 rublių premija. Lydėjo į Rygą latvį, buvusį Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 55-os kuopos partizaną H.Abele-Harį, tikėdamasis užmegzti ryšius su Latvijos pogrindžiu.

1948 m. sausio 27 d. grįžęs iš Vyties apygardos į Kauną, su paketu Žvejui, užėjo į Kęstučio gatvę pas pažįstamą ir pateko į pasalą. Atsišaudydamas traukėsi. Ginklui užsikirtus, Maironio g. buvo apsuptas, suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio.

Čižeika Jonas-Stepas iš Kybartų. 1944 m., artėjant Raudonajai Armijai, pasitraukė į Vokietiją. Baigus žvalgybos mokyklą, 1944 m. pabaigoje, su radio stotimi ir dar dviem žvalgybininkais buvo išmestas parašiutu Kazlų Rūdos miškų rajone. Nusileidžiant buvo apšaudyti; vienas iš jų dingo. Įsijungė į Veiverių vls. Žiemkelio miške susiorganizavusį Geležinio Vilko būrį. 1946 m. gegužės mėn. buvo paskirtas Žalgirio rinktinės 53 kruopas vado pavaduotoju, o rudenį – rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininku. 1947 m. balandžio mėn. buvo perkeltas į Birutės rinktinę ir paskirtas Žvalgybos skyriaus viršininku.

Žuvo išduotas 1947 m. rugsėjo 24 d. Birutės rinktinės štabo bunkeryje prie Veiverių kartu su apygardos kapelionu Grafu, ir naujai paskirtu rinktinės vadu Jonu Bulota-Anbo ir kitais štabo pareigūnais.

Dabulevičius Karolis, g.1898 m. Gudiškių k., Javaravo (dabar Igliškėlių) vls., Marijampolės aps. Generalinio štabo pulkininkas leitenantas. Mokėsi Jurbarke, Vilniuje, Voroneže, Petrapilyje. Dalyvavo 1919-1920 m. nepriklausomybės kovose. 1920 m., baigęs karo mokyklą, ten ir dirbo. 1937 m. baigė generalinio štabo kursus Kaune. 1941 m. Laikinosios vyriausybės buvo paskirtas Vilniaus miesto burmistru. Artėjant frontui, pasitraukė į Vakarus. Gyveno JAV.

Damušis Adolfas, g.1908 m. Toscicoje, Magiliovo gubernijoje. Inžinierius-chemikas, visuomenininkas. 1919 m. grįžęs į Lietuvą, baigė Panevėžio gimnaziją ir VDU technologijos fakultetą. Specializavosi Berlyno ir Frankfurto universitetuose. 1940 m. VDU gavo inžinieriaus daktaro laipsnį. Dirbo universitete laborantu, asistentu, docentu, technologijos fakulteto dekanu. 1945 m. dirbo Kempteno lietuvių gimnazijos direktoriumi. 1947 m., atvykęs į JAV, dirbo che-

mijos pramonėje.

Nepriklausomoje Lietuvoje buvo moksleivių ateitininkų sąjungos pirmininkas, vėliau – studentų ateitininkų sąjungos pirmininkas. Vienas iš 1941 m. sukilimo organizatorių. Dirbo laikinojoje vyriausybėje. Aktyviai dalyvavo rezistencinėje veikloje lietuvių aktyvistų fronte, vėliau – Lietuvių fronte. Vienas iš VLIK'o organizatorių ir jo vicepirmininkas. 1944 m. birželio 16 d. buvo vokiečių suimtas ir įkalintas Vokietijoje. 1945 m. balandžio 14 d. – išlaisvintas.

Emigracijoje buvo Ateitininkų Federacijos vyriausiasis vadas, LRKSA jaunimo komisijos pirmininkas, ALRK Federacijos vicepirmininkas, o nuo 1954 m. rudens – pirmininkas. Lietuvoje ir emigracijoje daug rašė, išleido eilę mokslinių darbų, redagavo leidinius.

Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, sugrįžo į tėvynę. Gyvena Vilniuje.

Deksnys Jonas-Hektoras (**Alfonsas, Daunoras, Prapuolenis**), g.1914 m. Peterburge, geležinkeliečio šeimoje. 1918 m. su tėvais grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Rokiškio apskrityje. 1932 m. atvyko į Kauną, mokėsi suaugusiųjų gimnazijoje, kurią baigė eksternu. 1936 m. buvo pašauktas į kariuomenę. Tarnavo priešlėktuvinės apsaugos rinktinėje. Paleistas į atsargą įstojo į VDU Gamtos – matematikos fakulteto Fizikos-chemijos skyrių. Buvo imlus ir gabus. Per trumpą laiką išmoko anglų, latvių, rusų ir vokiečių kalbas. Domėjosi teise, socialogija ir ekonomika. Pasižymėjo iškalba.

1940 m., Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, už nelegalią veiklą buvo suimtas ir įkalintas IX forte. Karui prasidėjus, buvo išlaisvintas. Įstojo į Lietuvos Aktyvistų Fronto (LAF) organizaciją, tapo jos generaliniu sekretoriumi. Vėliau tapo Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos (LLKS) nariu, laikraščio "Laisvės Kovotojas" redaktoriumi. 1943 m. pabaigoje įėjo į įsikūrusį Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą (VLIK'ą), kaip LLKS atstovas. Už šią veiklą 1944 m. balandžio pabaigoje buvo vokiečių suimtas ir Vokietijoje įkalintas. Baigiantis karui buvo amerikiečių iš Bayrenth'o kalėjimo išvaduotas. Atgaivinto VLIK'o veikloje dalyvauti atsisakė ir dirbo įvairius darbus.

1945 m. vasarą J.Deksnys apsisprendė vykti į Lietuvą ištirti padėtį krašte.

Pirmą kartą į Lietuvą atvyko 1945 m. rudenį, kaip į tėvynę grįžtantis repatriantas. Čia susitiko su Dzūkijos partizanų vadu plk.lnt.J.Vitkumi-Kazimieraičiu ir jo partizanais, susipažino su padėtimi ir naktį į gruodžio 1-ąją partizanų buvo pervestas į Lenkiją. Antrą kartą į Lietuvą atvyko slapta 1946 m. pavasarį. Sieną pereiti padėjo Lenkijoje esantys Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4-os kuo-

pos partizanai. Jie suvedė jį su partizanų vadovybe. Susisiekė su J.Markuliu-Ereliu. J.Deksnio iniciatyva buvo įkurtas Bendras Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdis (BDPS) ir Vyriausias Lietuvos Atstatymo Komitetas (VLAK). Pateko į MGB akiratį, tačiau netrukdomai buvo išleistas atgal į Vakarus. Ten atstovavo Lietuvos rezistenciją, 1948 m. liepos 7-9 d. dalyvavo Baden Badeno konferencijoje. Buvo vienas iš aktyviausių išeivijoje.

1949 m. pavasarį, trečią kartą atvykus į Lietuvą, gegužės 7 d., išdavus, buvo suimtas ir užverbuotas agentu slapyvardžiu Petrauskas. Buvo saugumo panaudotas operacijoje išaiškinant ir kt. partizanų junginius. Padėjo saugumui dezinformuoti Vakarus.

1960 m. vasario 20 d. Tiesoje (ir Švyturyje) buvo išspausdinta jo "išpažintis", juodinanti Lietuvos rezistenciją, pilna jo paties atgailavimo už veiklą prieš "tarybinę tėvynę". Mirė 1982 m. kovo 22 d. Vilniuje. Palaidotas Rokantiškių kapinėse.

Dirmauskaitė Bronė-Nastia (Kaune ryšininkių buvo žinoma kaip **Ema**), g.1919 m. Lotyniškių k., Šimkaičių vls., Raseinių aps. Mokėsi Raseinių Žemės ūkio mokykloje. Nuo 1945 m. pradžios partizanų organizatoriaus ir vado Žemaitijoje, Lietuvos kariuomenės kapitono Jono Čeponio ryšininkė Žebenkšties rinktinėje. 1946 m., prasidėjus persekiojimams, apsigyveno Kaune. Per netoli Raseinių gyvenantį ryšininką S.Gruzinską-Butageidį palaikė ryšius su J.Čeponiu. Aprūpindavo partizanus spausdinimo šriftu, popieriumi, dažais, net rašomąja mašinėle. Padėjo Kauno ryšininkams susisiekti su Žemaitijos partizanais, o šiems – su Tauro apygarda.

1947 m. rugpjūčio pradžioje, po išdavimo buvo suimta ir nuteista 8 m. lagerio. 1954 m. pabaigoje grįžo į Lietuvą. Gyvena Skaudvilėje.

Drunga Zigmas-Šernas (vėliau **Mykolas-Jonas**). Gimė 1904 m. Užpalių k., Utenos vls ir aps. Vėliau šeima persikėlė į Zarasų valsčių. Gimnaziją baigė Rokiškyje ir įstojo į Karo mokyklą. Lietuvos kariuomenės aviacijos majoras – karo lakūnas, Šaulių sąjungos ir LF organizacijos narys. Buvo veiklus, labai tikintis, linkęs į poeziją, rašė eilėraščius. Į partizaninį judėjimą įsijungė 1945 m. vasarą, prisidėdamas prie Geležinio Vilko pulko organizavimo. Dalyvavo kuriant Tauro apygardą. 1945 m. spalio pabaigoje, suėmus pirmąjį apygardos vadą Leoną Taunį-Kovą, energingai ėmėsi atkurti apygardos štabą ir tapo apygardos vadu. Suprasdamas visų Lietuvos pasipriešinimo okupacijai pajėgų susijungimo būtinumą ir svarbą, 1946 m. balandžio mėn. užmezgė ryšį su Dzūkijoje besiorganizuojančia "A" apygarda ir buvo paskirtas Pietų Lietuvos Partizanų (PLP) vado pavaduoto-

ju. Vykdydamas tolimesnį partizaninio judėjimo Lietuvoje suvienijimo darbą, birželio mėn. išvyko į Žemaitiją.

Žuvo išduotas žygio metu, 1946 m. birželio 12 d. Agurkiškės k., Lukšių vls., Šakių aps. (sužeistas susisprogdino). 1950 m. gruodžio 4 d. LLKS Tarybos Prezidiumo nutarimu Nr.4 po mirties apdovanotas laisvės kovos kryžium 1 laipsnio (su kardais).

Gavėnas Vytautas, Vitalius-Vampyras (Granitas), g.1922 m. Ožkasvilių k., Marijampolės vls. ir aps. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. pabaigoj įstojo į pogrindinę organizaciją "Lietuvos apsaugos gvardija". Turėjo slapyvardį Rambynas. Dirbo organizaciniam štabe. 1941 m. gegužės mėn. pabaigoje, pereinant Vokietijos-Lietuvos sieną, buvo suimtas. Prasidėjus karui, išsilaisvinęs iš kalėjimo, dirbo Vyriausiajame Lietuvos ginkluotųjų pajėgų štabe, vėliau Aktyvistų fronto štabe. 1942 m. gegužės mėn. perėjo į nelegalią padėtį, turėjo ginklą ir vykdė kovinės organizacijos užduotis. 1944 m. vasarą, užėjus rusams, pradėjo organizuoti partizanų būrius. Kuriant pirmąjį apygardos štabą, buvo paskirtas baudžiamojo skyriaus viršininku. Rugpjūčio mėn. 15 d. paskirtas Vytauto rinktinės vadu. 1946 m. liepos mėn. jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio, o po mėnesio – puskarininkio laipsnis. Metų pabaigoj buvo pakeltas į viršilas. Žvejo buvo labai vertinamas, nes visiškai pritarė jo vedamos partizaninės veiklos ir kovos metodams. Buvo negailestingas parsidavėliams ir prijaučiantiems bolševikams.

Po nesėkmių rinktinėje, 1947 m. rugpjūčio 20 d. nuo pareigų nušalintas ir perkeltas į Žalgirio rinktinę, iš kur spalio mėn. perkeltas į apygardos štabą eiti specialių bei ypatingų pareigų rinktinės vado teisėmis. 1949 m. sausio 15 d. šalia einamų pareigų jam pavesta sutvarkyti Vytauto rinktinėje pašlijusią padėtį. 1949 m. gegužės mėn. iš apygardos štabo, kaip specpareigūnas, atleistas ir patvirtintas Vytauto rinktinės vadu. Slapyvardį Vampyras pakeitė į Granitas. Gegužės 5 d. BDPS Prezidiumo aktu jam suteiktas Laisvės kovotojo, partizano leitenanto laipsnis.

Žuvo išduotas jo ryšininko ir rėmėjo, saugumo užverbuoto agento Plienas 1950 m. kovo 9 d. Vižaidų k. Gižų vls. Vilkaviškio aps. su kitais dviem rinktinės štabo pareigūnais.

Giedrys Viktoras, g.1894 m. Kybartų k. ir vls., Vilkaviškio aps. Lietuvos kariuomenės brigados generolas. 1913 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją. Pašauktas į rusų kariuomenę 1916 m. baigė Vilniaus karo mokyklą. Lietuvos kariuo-

menėje tarnavo Seinų – Suvalkų komendantūrose ir 10 pėstininkų pulke. Dalyvavo Nepriklausomybės kovose su lenkais. 1934 m. baigė VD Aukštųjų karininkų kursų generalinio štabo skyrių. Buvo 3-ojo pėstininkų pulko vadu ir pėstininkų inspektoriumi.

1944 m., užėjus rusams, dėstė mokyklose rusų kalbą. 1947 m. pradžioje, Tauro apygardos vadui A.Baltūsiui-Žvejui pasiūlius, buvo sutikęs dalyvauti BDPS Prezidiumo kūrime ir jam vadovauti, tačiau vėliau dėl ligos ir šeimyninių aplinkybių šios veiklos atsisakė.

Gimerglitc, saugumo užverbuotas agentas sekęs ryšininkę M.Žulynaitę-Jūratę.

Graudinaitė Lidija, g.1927 m. Kaune. Žemės ūkio akademijos studentė. 1947 m. rugsėjo mėn. K.Pyplys-Mažytis ją supažindino su V.Šapoka-Valteriu, paskyrusiu ryšininke su O.Šalčiūte-Anuška ir Tauro apygardos partizanais. Pas ją bute Gražinos gatvėje Nr.40 slėpėsi ir susitikinėjo pogrindininkai ir keitėsi korespondencija.

1948 m. pradžioje buvo suimta ir nuteista 8 m. lagerio.

Gruzinskas Stasys-Butageidis, gyveno Šulcų k., Girkalnio vls., Raseinių aps. Dirbo Girkalnyje fotografu. Kęstučio apygardos ryšininkas. Palaikė ryšį su Kauno pogrindžiu. Jo pagalba buvo organizuotas Žvejo susitikimas su Žemaičių partizanų atstovu Žygimantu.

Jakštavičius Stasys-Katinas (Kauno pogrindyje žinomas kaip **Diedukas**), g.1912 m. Juodeikių k., Žagarės vls., Šiaulių aps. Vokiečių okupacijos metais tarnavo policijoje. Nuo 1944 m. pabaigos Geležinio Vilko būrio partizanas, būrio, kuopos vadas. Jo vadovaujamas būrys 1946 m. pradžioje įsijungė į Tauro apygardos Žalgirio rinktinę. S.Jakštavičius buvo paskirtas kuopos vadu. 1947 m. pradžioje, įkūrus Birutės rinktinę, paskirtas rinktinės štabo viršininku. Žinomas kaip drąsus, energingas ir sumanus vadas. 1947 m. rugsėjo 21 d., patekęs į pasalą Kauno mieste, buvo suimtas, nuteistas 25 m. lagerio.

Jankauskas Juozas, g.1900 m. Jaupėnų k., Rietavo vls., Telšių aps. 1918 m. Saratove, baigęs gimnazijos 7 klases, įstojo į Karo mokyklą, 1921 m. ją baigęs, tarnavo septintame, Butageidžio vardo pėstininkų pulke, dėstė Karo mokykloje, lankė aukštesniuosius karininkų kursus. 1923 m. dalyvavo Klaipėdos krašto sukilime.

1927 m. baigė aviacijos kursus ir 1928 m. jam buvo suteiktas kapitono, o 1934 m. – majoro laipsnis. 1935-1937 m. mokėsi generalinio šabo akademijoje

Čekoslovakijoje. Grįžus į Lietuvą, buvo paskirtas į Generalinio štabo III skyrių ir pakeltas į pulkininkus leitenantus. 1940 m. paskirtas aviacijos štabo viršininku. Metų pabaigoje iš karo tarnybos atleistas, dirbo Kauno universiteto karinės katedros lektoriumi. 1941 m. sukilimo dalyvis. Užėjus vokiečiams, dirbo savisaugos batalionų štabe, o nuo 1942 m. – susikūrusio Lietuvių Fronto karinio sektoriaus "Kęstutis" štabo viršininku, vėliau vadu. 1944 m. įstojo į gen.P.Plechavičiaus Vietinę rinktinę, kurią likviduojant sugebėjo pasitraukti.

1946 m. saugumo sumetimais, pakeitė pavardę į Jonkus. Dirbo žemės ūkyje Žemaitijoje. 1953 m. vasario 3 d. Šiauliuose buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio. Grįžęs į Lietuvą mirė. Palaidotas Rietave.

Janušaitytė Eugenija-Rasa (**Genutė**), g.1918 m. Skaistgirių k., Sintautų vls., Šakių aps. Gyveno Vėdarų k., Barzdų vls., vėliau Šunkarių k., Jankų vls., Šakių aps. Partizanų ryšininkė nuo 1946 m. birželio mėn. Palaikė ryšį tarp Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo ir Vyčio kuopos, o taip pat su apygardos vadu Žveju ir Kauno BDPS Prezidiumo nariais. Buvo labai vertinama kaip kvalifikuota, atsargi ir drausminga. Į ją buvo galima kreiptis tik esant labai svarbiam reikalui. Šiaip užeidinėti pas ją buvo uždrausta. 1947 m. lapkričio mėn. buvo apdovanota juostele Už uolumą.

1947 m. gruodžio mėn. 29 d. vykdant užduotį buvo suimta ir, nežiūrint kad nieko nepripažino, buvo nuteista 10 m. lagerio. 1956 m. balandžio 24 d. iš įkalinimo vietos paleista. Grįžusi į Lietuvą, apsigyveno Kaune. Mirė apie 1973 m. Palaidota Romainių kapinėse.

Jėčys Dominykas-Ąžuolis, g.1896 m. Medžiūnų k., Vabalninko vls., Biržų aps. Lietuvos kariuomenės kapitonas. 1919 m. įstojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę, dalyvavo mūšiuose, pateko į lenkų nelaisvę, žiemą iš jos pabėgo. Bėgdamas nušalo ir gydėsi Kauno karo ligoninėje. Nušalusias rankų plaštakas visą likusį gyvenimą reikėjo bintuoti. Baigė Karo mokyklos I laidą. Tarnavo XI pėstininkų pulke Alytuje, vėliau Ukmergės aps., Tauragėje, Zarasuose. 1930-1936 m. buvo Utenos II Šaulių rinktinės komendantas. 1936-1940 m. Alytuje XIX rinktinės vado pavaduotojas. 1940 m., Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, buvo paskirtas Lazdijų apskrities komendantu.

1941 m. birželio mėn., vengdamas suėmimo, slapstėsi. Užėjus vokiečiams buvo paskirtas Alytaus apskrities karo komendantu. Vėliau dirbo socialinio aprūpinimo skyriaus vedėju. 1944 m. pavasarį buvo paskirtas gen.P.Plechavičiaus Vietinės rinktinės dalinio vadu Alytuje. Rinktinę išformavus, slapstėsi. Antros So-

vietų Sąjungos okupacijos metu, pradėjus miškuose slapstytis vyrams, organizavo partizanų būrius ir jiems vadovavo. 1945 m. gegužės mėn., susikūrus Dzūkų rinktinei, buvo išrinktas jos vadu, o 1946 m. gegužės mėn. – "A" (vėliau Dainavos) apygardos vadu.

Žuvo išduotas štabo bunkeryje Punios šile 1947 m. rugpjūčio 11 d.

Juška Zigmas-Pjūklas (vėliau **Zigmantas**), g.1923 m. Vilkaviškio vls. ir aps. Gyveno Panevėžio vls. Tarnavo vokiečių kariuomenėje. Traukdamasis su vokiečiais pateko į rusų nelaisvę. Pabėgęs iš belaisvių lagerio, parsigavo į Lietuvą ir Alytaus aps. įstojo į besikuriančių partizanų būrius. 1945 m. pavasarį perėjo į Geležinio Vilko pulką. 1946 m. pavasarį buvo paskirtas Šiaurio kuopos vadu, o 1947 m. – 2-os kuopos vadu. Liepos mėn. buvo iš pareigų atleistas ir 1948 m. pradžioje paskirtas rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininku. Buvo labai drąsus ir negailestingas tėvynės išdavikams.

Žuvo išduotas 1948 m. kovo 17 d. Čiudiškių k., Prienų vls. ir aps. kartu su rinktinės vadu ir kitais štabo pareigūnais.

Kairys Steponas, g.1878 m. Užunvėžių k., Kurklių vls., Ulmergės aps. Inžinierius-technologas, politikas, publicistas, profesorius. Baigęs Šiaulių gimnaziją, įstojo į Technologijos institutą Petrapilyje. Už dalyvavimą studentų sąjūdyje buvo du kartus iš instituto pašalintas. Įsitraukė į Lietuvos socialdemokratų partijos revoliucinį darbą, dalyvavo antroje Valstybės Dūmos rinkiminėje kompanijoje. 1908 m., baigęs institutą, statė tiltus Samaros ir Kursko gubernijose. 1911 m. grįžo į Lietuvą. Dirbo publicistu ir Vilniaus savivaldybės kanalizacijos skyriuje. Vėliau atsidėjo tik politiniam darbui ir rūpinosi Lietuvos politikos reikalais.

1917 m. rugsėjo mėn. buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą ir 1918 m. vasario 16 d. pasirašė Lietuvos nepriklausomybės aktą. Artėjant bolševikams, pasitraukė į Kauną ir dirbo Prekybos ir pramonės ministerijoje; vėliau buvo paskirtas Tiekimo ir maitinimo ministru. 1920 m. išrinktas į Steigiamąjį seimą. Buvo socialdemokratų frakcijos pirmininkas, o 1926 m. – seimo vicepirmininkas.

Po 1926 m. perversmo, dirbo Kauno miesto savivaldybės kanalizacijos ir vandentiekio skyriaus vedėju ir partinį darbą. Kanalizavo senąjį ir naująjį Kauną ir įrengė jame vandentiekį. Buvo paruoštas projektas Žaliojo Kalno ir Šančių kanalizacijai bei vandentiekiui. 1939 m. VDU fakulteto tarybos pakeltas į profesorius, o 1940 m. – suteiktas garbės daktaro laipsnis. 1941-1943 m. dirbo fakulteto dekanu. Parašė daug mokslinių darbų kanalizacijos klausimais. Buvo vienas pagrindinių socialdemokratų partijos vadų. Šioje partijoje dirbo nuo 1900 m.

Aktyviai dalyvavo spaudoje, rašė feljetonus, išleido eilę knygelių, redagavo socialdemokratų leidžiamus laikraščius. 1944-1945 m. – VLIK'o pirmininkas.

Artėjant frontui, pasitraukė į Vakarus. Gyveno Vokietijoje, vėliau – JAV. Dalyvavo antisovietinėje veikloje. 1948 m. liepos mėn. dalyvavo Baden Badeno konferencijoje. Mirė Niujorke 1964 m. gruodžio 16 d.

Kamarauskas A., buvęs Nepriklausomos Lietuvos kapitonas, 3-os pėstininkų divizijos vado gen.M.Rėklaičio adjutantas. MGB užverbuotas tapo agentu Vlasov. J.Markulio-Erelio vadovaujamame BDPS ėjo VGPŠ (Vyriausio Ginkluotųjų Pajėgų Štabo) viršininko pareigas slapyvardžiu "Vytis".

Kaulinis Vincas-Miškinis, Utenis, g.1912 m. Biliūnų k., Vyžuonos vls., Utenos aps. Buvęs kauno vėliau Vilniaus policijos vachmistras. Nuo 1946 m. rugpjūčio pabaigos LLA 3-osios Vytauto apygardos, veikusios Utenos, Zarasų ir Švenčionių apskrityse, Liūto rinktinės vadas, o nuo 1947 m. liepos mėnesio – apygardos vadas. Žuvo išduotas 1949 m. kovo 24 d. Nolėnų k., Utenos vals. ir aps. su šešiais kovos draugais.

Kauneckas Vytautas, g.1908 m. Rygoje. Literatas. Mokėjo šešias užsienio kalbas. Slapstėsi nuo kariuomenės. 1947 m. vasarą sutiko dirbti Tauro apygardos organo "Laisvės Žvalgas" korespondentu. Klausė per radiją žinias iš užsienio anglų ir prancūzų kalbomis, darė santraukas ir perdavinėjo į "Laisvės Žvalgo" redakciją. 1948 m. pradžioje buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio.

Kaupelis Romualdas, g.1905 m. Buivydiškių k., Pandėlio vls., Rokiškio aps. Lietuvos kariuomenės kapitonas. Lietuvos kariuomenėje tarnavo nuo 1927 m. iki 1940 m. 1933-1940 m. tarnavo ryšių batalione. 1944 m. įstojo į gen.P.Plechavičiaus Vietinę rinktinę. Ją išformavus dirbo plk.Bironto štabe adjutantu. Buvo vokiečių suimtas. Užėjus rusams slapstėsi. 1947 m. vasarą padėjo V.Kauneckui ir A.Kučingiui ruošti medžiagą į "Laisvės Žvalgą".

1948 m. vasario 11 d. buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio. 1953 m. vasario 12 d. neišlaikęs žiaurių kalinimo sąlygų, lageryje mirė.

Krikščiūnas Jurgis-Rimvydas, gimė 1919 m. Gorkyje. Lietuvos kariuomenės atsargos jaunesnysis leitenantas, baigęs Karo mokyklos aspirantūrą. Į partizaninį judėjimą įsijungė 1945 m. pabaigoje. 1946 m. vasarą buvo Mindaugo partizanų grupės vadu Dainavos apygardoje, vėliau žvalgybos skyriaus viršininku, apygardos štabo organizacinio skyriaus viršininku. 1947 m. gegužės 12 d. su Juozu Lukša-Skirmantu, vykdydamas Tauro apygardos vado Žvejo užduotį, buvo išėjęs į Lenkiją. Liepos mėn. buvo paskirtas Dainavos apygardos štabo viršininku.

Antras jo išvykimas per Lenkiją į Vakarus ryšių reikalais buvo organizuotas 1949 m. pavasarį*. Laimingai perėjus sieną, išvykimas į Vakarus buvo užvilkintas, dėl to gruodžio 15 d. Šlynakiemio k., Punsko vls., Seinų aps., Rimvydas išduotas žuvo. 1949 m. vasario 16 d. aktu Nr.4, jam buvo suteiktas Laisvės kovotojų-partizanų kapitono laipsnis. 1950 m. pabaigoje LLKS Prezidiumo nutarimu Nr.5 apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais), kartu suteikiant Laisvės Kovotojo Karžygio vardą.

Krupavičius Mykolas, g.1885 m. Balbieriškyje, Marijampolės aps. Kunigas, politikas. 1905 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją. Mokytojavo Rusijoje. 1913 m. baigė Seinų dvasinę seminariją, 1917 m. – Petrapilio dvasinę akademiją. Dirbo gimnazijos kapelionu Voroneže. 1918 m., vengdamas suėmimo, slaptai atvyko į Lietuvą. Nuo 1919 m. pradžios dirbo Kaune Vidaus reikalų, vėliau Žemės ūkio ministerijoje žemės reformos komisijos sekretoriumi. 1920-1926 m. visų Lietuvos respublikos seimų atstovas, Lietuvos krikščionių demokratų bloko lyderis ir partijos pirmininkas. Po 1926 m. perversmo – seimo pirmasis vicepirmininkas. 1923-1926 m. – Žemės ūkio ministras, vienas iš Žemės reformos sumanytojų ir jos vykdytojas. 1927-1929 m. studijavo Prancūzijoje sociologiją, ekonomiką, teisę ir žurnalistiką. Grįžęs į Lietuvą – vikaras Garliavoje, o nuo 1931 m. – Vilkaviškio dvasinės seminarijos profesorius. Nuo 1933 m. Veiverių klebonas, nuo 1935 m. – Kalvarijos klebonas ir dekanas. Nuo 1941 m. pavasario slapstėsi nuo bolševikų suėmimo. 1942 m. pabaigoje, už priekaištavimą vokiečių okupacinei valdžiai dėl Lietuvos kolonizavimo, žydų ir lenkų persekiojimo ir bolševikų įvykdyto turtų nacionalizacijos nepanaikinimo, buvo gestapo suimtas ir Prūsijoje įkalintas. 1945 m., amerikiečių išlaisvintas iš Regensburgo karmelitų vienuolyno, kur buvo nuo 1943 m. rudens laikomas kaip internuotas, atsikėlė į Viurcburgą ir 1945 m. birželio mėn. buvo išrinktas VLIK'o pirmininku, kuriuo išbuvo iki 1955 m. pabaigos. 1948 m. liepos mėn. dalyvavo Baden Badeno konferencijoje. 1948 m. lapkričio 13 d. pakeltas prelatu, 1957 m. balandžio mėn. apsigyveno JAV. Dėl didelių nuopelnų 1950 m. vasarą išrinktas pasaulio Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos pirmininku ligi gyvos galvos.

Buvo griežtas, principingas, plačių pažiūrų politikas. Pagrindinės jo veiklos gairės – lietuvybė, demokratija ir krikščionybė. Didelio masto valstybininkas. Aktyviai dalyvavo spaudoje, daug rašė įvairiais klausimais, redagavo "Krikščionį

---

* Ankstesnėse informacijose esu rašęs "rudenį". Dabar patikslinu – *B.U.*

Demokratą", "Laisvąją Lietuvą", "Visuomenininko Bibliotekos leidinius", Tėvynės Sargą" (Vokietijoje). Buvo santūrus, šaltokas, bet nuoširdus, dosnus altruistas. Savo paties atžvilgiu – taupus, susilaikantis, asketiškas. Garsėjo kaip geras kalbėtojas, paskaitininkas. Jo kalbos pasižymėjo logiškumu.

Mirė 1970 m. Čikagoje.

Kučingis Antanas-Kalvaitis, g.1899 m. Veiveriuose. Baigęs mokytojų seminariją, mokytojavo. Pašauktas į kariuomenę stojo į Karo mokyklą, kurią baigęs tarnavo pėstininkų pulke Alytuje. Perkeltas į Kauną tarnavo karo topografijos skyriuje prie generalinio šabo. Nuo 1924 m. šalia karo tarnybos dainavo teatre. 1936 m., suteikus majoro laipsnį, buvo išleistas į atsargą. 1941 m. dalyvavo sukilime. 1947 m. įsijungė į pogrindinį darbą. Dirbo "Laisvės Žvalgo" korespondentu. Klausė žinias vokiečių ir lenkų kalbomis, darė santraukas ir perdavinėjo į "Laisvės Žvalgo" redakciją. 1947 m. rudenį, suėmus BDPS vicepirmininką V.Selioką ir kitus prezidiumo narius, sutiko įeiti į prezidiumo sudėtį. Davė sutikimą jo vardu pasirašyti memorandumą į SNO ir Keturių Užsienio Reikalų Ministrų Tarybai.

1948 m. vasario 10 d. buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio. Į Lietuvą grįžo 1956 m. Apsigyveno Vilniuje, dirbo operos teatre. 1961 m. persikėlė į Kauną. Dainavo muzikiniame teatre, rengė koncertus provincijoje. Mirė 1983 m. Kaune. Palaidotas Romainių kapinėse.

Kučingis Algimantas, Kučingio Antano sūnus, g.1927 m. Kaune. Mokėsi Aušros berniukų gimnazijoje. Nuo 1945 m. slapstėsi. Kartu su R.Kaupeliu klausė žinias iš užsienio, darė suvestines ir perdavinėjo į "Laisvės Žvalgo" redakciją. 1948 m. vasario 11 d. buvo suimtas ir nuteistas 7 m. lagerio. 1953 m. grįžo į Lietuvą, baigė gimnaziją ir Kauno Politechnikos institutą. Dirbo Lietuvos Tekstilės institute. Apgynė kandidatinę, vėliau daktarinę disertaciją. 1992 m. išėjo į pensiją.

Kučinskas Pranas-Apynys, Ainis (Klevas), g. 1918 m. Penkinių dvare Keturvalakių vls., Vilkaviškio aps. 1945 m. pradžioje įsitraukė į partizaninį judėjimą. Prisidėjo prie Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės įkūrimo. Buvo rinktinės ūkio skyriaus viršininkas, vėliau – kuopos vadas. 1946 m. pabaigoje perkeltas į Šarūno rinktinę ir paskirtas rikiuotės skyriaus viršininku, o 1947 m. vasario mėn. – rinktinės vadu. Rugpjūčio mėn., perdavus rinktinę Dainavos apygardai, perkeltas į Tauro apygardoje naujai įkurtą Kęstučio rinktinę ir paskirtas jos vadu. Žuvo išduotas 1947 m. gruodžio mėn. naktį į 26 d. Sardokų k., Vilkaviškio

vls. ir aps.

Kulikauskas Antanas-Daktaras, g.1918 m. Suvalkuose. Išsilavinimas aukštasis. Alytaus mokytojų seminarijoje dėstė matematiką ir chemiją. 1945 m. pavasarį įstojo į Putino vadovaujamą partizanų būrį, veikusį Alytaus apskrityje. Aktyviai dalyvavo "A" apygardos organizavime ir partizanų būrių suvienijime. Buvo paskirtas Pietų Lietuvos Partizanų štabo 2-ojo skyriaus (spaudos ir propagandos) viršininku ir laikraščio "Laisvės Varpas" redaktoriumi. 1946 m. rudenį savavališkai išvyko į Vilnių darbui J.Markulio-Erelio vadovaujamame BDPS štabe. Lapkričio pabaigoje buvo Erelio išdavikiškai pasiųstas į užsienį. 24 d. traukinyje Vilnius-Lvovas buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio. 1956 m. iš lagerio buvo paleistas ir apsigyveno Irkutske.

Lelešius Justinas-Grafas (**Krivaitis**), g.1917 m., Navasodų k., Javaravo (vėliau Igliškėlių) vls., Marijampolės aps. 1943 m. baigė Vilkaviškio kunigų seminariją ir buvo paskirtas vikaru į Vištytį, vėliau į Klampučius Vilkaviškio aps. 1945 m. paskirtas į Alvito vls. Lankeliškio parapiją. Metų pabaigoje buvo suimtas ir užverbuotas dirbti saugumui slapyvardžiu Kiškis. Paleistas išėjo į partizanus ir 1946 m. kovo mėn. 1 d. buvo paskirtas Tauro apygardos kapelionu. Apdovanotas juostelėmis Už uolumą ir Už narsumą.

Žuvo kartu su penkiais Birutės rinktinės štabo pareigūnais bei partizanais 1947 m. rugsėjo 24 d. štabo bunkeryje prie Veiverių, kurį tardymo metu nurodė suimtas rinktinės štabo viršininkas S.Jakštavičius-Katinas, Diedukas. 1950 m. rugpjūčio 7 d. apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (po mirties).

Lietuvninkas Bronius-Bitininkas, g.1906 m. Nadrausvės k., Pilviškio vls., Vilkaviškio aps. 1946 m. spalio mėn. sodyboje buvo įrengtas Tauro apygardos štabo bunkeris, kuriame pastoviai slėpėsi apygardos politinės dalies viršininkas A.Vabalas-Gediminas ir apygardos štabo ryšininkas K.Matulevičius-Radvila. Čia buvo spausdinami apygardos dokumentai. Kartkartėmis apsilankydavo Žvejys. 1947 m. sausio 15-16 d. bunkeryje vyko apygardų vadų suvažiavimas, kuriame buvo sutarta atsiriboti nuo J.Markulio-Erelio ir kurti naują BDPS. Lietuvninkienė Marija-Vosilka rūpinosi bunkerio įnamių maitinimu, o Lietuvninko sesuo Marija skalbė rūbus ir atliko ryšininkės vaidmenį. Po suvažiavimo štabas persikėlė į Veiverių vls. Balandžio pabaigoje Lietuvninkas buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio.

Lozoraitis Stasys, g.1898 m. Kaune. Diplomatas. 1918 m. Voroneže baigė M.Yčo gimnaziją. 1918 m., grįžęs į Lietuvą, tarnavo Vidaus reikalų ministeri-

joje. 1921 m. paskirtas Ministrų kabineto reikalų vedėju. 1923 m. įstojo į diplomatinę tarnybą, buvo paskirtas į Berlyno pasiuntinybę. Nuo 1925 m. – pirmasis sekretorius, nuo 1928 m. – pasiuntinybės patarėjas. Klausė teisės paskaitų Berlyno universitete. 1929 m. perkeltas patarėjo pareigoms į Vatikaną. 1932 m. paskirtas centre politikos departamento direktorium, 1934 m. – užsienio reikalų ministru. 1939 m. paskirtas nepaprastu pasiuntiniu ir įgaliotu ministru Romoje. 1940 m. birželio 2 d. jam buvo pavesta eiti užsienyje pasilikusios Lietuvos diplomatijos šefo pareigas, jei Lietuvą ištiktų katastrofa. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, Lozoraičio iniciatyva visi Lietuvos pasiuntiniai įteikė vyriausybėms, prie kurių buvo akredituoti, protesto notas siekdami, kad jos nepripažintų Lietuvos okupacijos.

1935 m. S.Lozoraitis buvo išrinktas Paryžiaus Tarptautinės diplomatinės akademijos nariu. Apdovanotas aukštais Lietuvos ir kitų valstybių ordinais. Paskelbė daug straipsnių Lietuvos laisvės temomis, Mirė 1983 m. gruodžio mėn. Romoje.

Lukša Juozas-Albinas, Skirmantas, g. 1921 m. Juodbūdžio k., Veiverių vls., Marijampolės aps. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto architektūros fakulteto studentas. Į partizaninį judėjimą įsitraukė 1945 m. pavasarį. Slapyvardžiai: Juodis – partizanų sąjūdžio organizacinio skyriaus viršininkas; Kazimieras – Vyriausiojo Ginkluotųjų pajėgų štabo (VGPŠ) Vilniuje adjutantas (1945 m.); Vytis – Geležinio Vilko rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas, "Laisvės Žvalgo" redaktorius (1946 m.); Arminas – VGPŠ adjutantas Tauro apygardoje (1947 m.); Skirmantas – Tauro apygardos Birutės rinktinės vadas, apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininkas (1947 m.); Kęstutis – ekspedicijos į Lenkiją ryšio su užsieniu atkūrimo vadovas (1947 m.); Skrajūnas – Lietuvos partizanų BDPS Prezidiumo pasiuntinys-įgaliotinis Vakaruose (1948-1950 m.); Daumantas – Vakaruose parašytos knygos "Partizanai už geležinės uždangos" autorius; S.Mykolaitis – grįžus į Lietuvą, iki žuvimo.

1946 m. pradžioje paskirtas Geležinio Vilko rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininku, vasarą – "Laisvės Žvalgo" redaktoriumi. 1947 m. sausio 12 d. paskirtas naujai įkurtos Birutės rinktinės vadu. Balandžio 27 d. iš pareigų atleistas dėl išvykimo į Lenkiją. Vasario 16 d. buvo suteiktas jaunesniojo puskarininkio, rugpjūčio 15 d. – puskarininkio, o lapkričio 15 d. – viršilos laipsnis. Apdovanotas juostelėmis už uolumą ir narsą.

Grįžęs iš Lenkijos, 1947 m. birželio 25 d. toliau ėjo rinktinės vado pareigas, rugpjūčio 20 d. paskirtas apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininku. Metų

pabaigoje išvyko į Vakarus kaip BDPS įgaliotinis užsieniui.

1949 m. spalio 14 d. LLKS Prezidiumo aktu Nr.16 jam suteiktas Laisvės Kovotojo partizano kapitono laipsnis ir paskirtas LLKS Visuomeninės dalies politinio skyriaus viršininku apygardos vado teisėmis ir LLKS atstovu užsieniui. 1950 m. spalio mėn. pradžioje grįžo į Lietuvą ir lapkričio 25 d. buvo paskirtas laikinai eiti Vyriausiojo Ginkluotųjų Pajėgų štabo žvalgybos skyriaus viršininko pareigas. Gruodžio 31 d. LLKS Prezidiumo nutarimu Nr.5 apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais), suteikiant Laisvės Kovotojo Karžygio garbės vardą. 1951 m. vasario 16 d. nutarimu Nr.6 jam suteiktas Laisvės Kovotojo partizano majoro laipsnis.

1951 m. rugpjūčio mėn. atvyko iš Dzūkijos į Geležinio Vilko rinktinę, norėdamas, padedant Tauro apygardos vadovybei, įkurti čia žvalgybos centrą. Žuvo išduotas rugsėjo mėn. naktį iš 4-os į 5-ą d. Veiverių vls. prie Pažėrų (Kauno r.).

Didelis jo nuopelnas – J.Markulio-Erelio, kaip išdaviko, MGB agento išaiškinimas.

Lukša Stasys-Juodvarnis (vėliau **Tautvydas**), g.1926 m. Juodbūdžio k., Veiverių vls., Marijampolės aps. Nuo 1946 m. pradžios Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanas. 1947 m. paskirtas rinktinės žvalgybos skyriaus viršininku. Rugsėjo 12 d., Kazlų Rūdos miškuose užpuolus kareiviams puskarininkių II laidos mokomąją kuopą, dengdamas partizanų pasitraukimą, žuvo.

Mačiokas Mykolas, g.1899 m. Gudelių k., Pilviškių vls., Marijampolės aps. Generalinio štabo pulkininkas leitenantas. Mokėsi Marijampolės ir Aušros gimnazijoje Kaune. 1919 m. Baigė Karo mokyklą, vėliau generalinio štabo akademiją Prahoje. Tarnavo karo aviacijoje ir kariuomenės štabe. Vokiečių okupacijos metais įsijungė į lietuvių rezistencinį sąjūdį, buvo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Karui pasibaigus, 1945 m. grįžo Lietuvon. 1947 m. vasarą, Žvejui pasiūlius, buvo sutikęs vadovauti naujai organizuotam BDPS prezidiumui arba dirbti Lietuvos vyriausiuoju ginkluotųjų pajėgų vadu. Iškilus suėmimo pavojui pasitraukė į Latviją ir apsigyveno Rygoje. Čia ir mirė.

Mačys Justinas-Geradaris, g.1907 m. Skirkiškių k., Barzdų vls., Šakių aps. Partizanų ryšininkas ir rėmėjas. 1947 m. spalio pradžioje jo sodyboje po klėtimi buvo pastatytas bunkeris, kuriame slėpėsi Žvejys ir kiti štabo pareigūnai bei štabo apsaugos būrio partizanai. Bunkeris buvo giliai po žeme su gudriai Žvejo įrengtu įėjimu, kurį pastebėti arba surasti buvo neįmanoma. Metų pabaigoje

bunkerį teko palikti dėl jį užliejusio vandenis. Iš šio bunkerio 1947 m. gruodžio 15 d. į Vakarus buvo išleisti J.Lukša (Skrajūnas) ir K.Pyplys (Audronis). Bunkeryje buvo atšvęstos jų išleistuvės. Iš čia jie pasiėmė ir sukauptą Vakarams paruoštą medžiagą.

1948 m. pradžioje J.Mačys buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio.

Markulis Juozas Albinas-Erelis, Narutavičius, KGB agentas sl.Ąžuolas, Noreika, g.1913 m. JAV. Mokėsi kunigų seminarijoje. Iš jos išstojęs baigė Kauno VDU medicinos fakultetą.

1943-1945 m. buvo LLA rezervinis narys. 1946 m. saugumo užverbuotas ir infiltruotas į pasipriešinimo okupacijai sąjūdį su tikslu, sukurti pogrindžio centrą. Gegužės mėn. susitiko su Pietų Lietuvos partizanais kaip Vilniaus pogrindžio Vienybės Komiteto atstovas, gavęs Aukštaitijos partizanų įgaliojimus tartis kaip suvienyti Lietuvos partizanus ir įkurti bendrą vadovybę. Birželio 18 d. dalyvavo Tauro apygardoje vykusiame pasitarime su iš Vakarų slapta atvykusiais, atstovaujančiais emigraciją J.Dėksniu-Daunoru ir V.Staneika-Meškiu. Šiame pasitarime buvo įkurtas Bendras Demokratinio pasipriešinimo Sąjūdis (BDPS). Komiteto pirmininku buvo išrinktas J.Markulis.

Rugpjūčio 12 d. jis organizavo Vilniuje apygardų vadų pasitarimą, po kurio buvo suimtas buvęs Didžiosios Kovos apygardos vadas, aktyvus pasipriešinimo judėjimo Aukšaitijoje organizatorius J.Misiūnas-Žaliasis Velnias. Į BDPS komiteto sudėtį MGB infiltravo savo agentą Vlasovą – A.Kamarauską. Jis buvo paskirtas partizanų junginių vadu, sl.Vytis.

1946 m. pabaigoje J.Markulis apsilankė pas Žemaitijos ir Aukštaitijos partizanus. Visur skleidė pasyvios kovos ir partizanų legalizavimosi idėją. Gruodžio 5 d. J.Lukšos tėviškėje susitiko su didžiausiu jo skleidžiamų idėjų priešu, Tauro apygardos vadu A. Baltūsiu-Žveju, norėdamas jį įtikinti savo idėjų teisingumu. Norėdamas Žvejui įsiteikti, Erelis jį paskyrė Pietų Lietuvos srities vadu, o D.Jėčį-Ąžuolį – jo pavaduotoju.

Plati ir netrukdoma MGB Erelio veikla, o be to ir kai kurių Erelio žinomų pogrindžio veikėjų suėmimai J.Lukšai, B.Barzdžiukui, A.Lukšai ir kitiems pogrindininkams sukėlė įtarimą, kad jis yra užverbuotas MGB agentas, ir Tauro apygarda nuo jo veiklos atsiribojo. Žvejys įsakė Erelį likviduoti ir dėjo pastangas įspėti visų apygardų štabus apie atskleistą provokacinę Erelio veiklą.

Bijant susidorojimo, 1948 m. J.Markulis buvo išsiųstas į Leningradą "pasitobulinti". Ten jis išbuvo iki 1952 m. Grįžęs į Lietuvą dirbo teismo medicinos labo-

ratorijos vedėju ir dėstė universitete. 1968 m. tapo mokslų daktaru. Nuo 1947 m. dirbo universiteto Patologinės fiziologijos ir anatomijos katedros vedėju, dėstė oratorinį meną. 1982 m. jam buvo suteiktas LTSR nusipelnusio kultūros veikėjo vardas. Mirė 1987 m. Vilniuje.

Matulevičius Kazys-Radvila. Gimė 1924 m. Vidgirių k., Keturvalakių vls., Vilkaviškio aps. Vytauto rinktinės partizanas nuo 1945 m. rudens. 1946 m. pavasarį buvo paskirtas Tauro apygardos štabo ryšininku ypatingiems reikalams. Nuo rudens dirbo štabo politinės dalies skyriuje. Daug prisidėjo prie apygardos laikraščio "Laisvės Žvalgas" leidimo. 1947 m. birželio 12 d. Kaune, sutarto susitikimo vietoje pateko į pasalą, buvo sužeistas, suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio.

Miškinis Antanas-Kaukas, g.1905 m. Juknėnų k., Daugų vls., Utenos aps. Poetas. Tarybinių rašytojų sąjungos narys. Baigęs KVD universiteto humanitarinį fakultetą mokytojavo, dirbo radijuje. Išleido daug poezijos rinkinių. 1944 m., užėjus rusams, dėstė 5-oje mergaičių gimnazijoje Kaune.

1946 m., po susitikimo su iš Vakarų atvykusiais J.Deksniu, įsijungė į pogrindinę veiklą. Bendradarbiavo Tauro apygardos spaudos organo "Laisvės Žvalgas" redagavime ir leidime. Vasarą tapo naujai įkurto BDPS Prezidiumo nariu, vyriausiu pogrindinės spaudos redaktoriumi. Redagavo ruošiamus siųsti į užsienį dokumentus. 1948 m. vasario mėn. suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio. Mirė 1983 m. Vilniuje.

Mockus Kazys, g.1910 m. Rikantų k., Kelmės vls., Raseinių aps. Pedagogas. 1936 m. baigė VDU humanitarinio fakulteto literatūros skyrių. Mokytojavo Pagėgių ir Telšių gimnazijose. Dalyvavo pavasarininkų, ateitininkų, krikščionių darbininkų veikloje. 1941 m. Telšiuose įsteigė Žemaičių meno ir mokslo centrą ir jam vadovavo. 1942 m. suorganizavo Telšiuose suaugusiųjų gimnaziją ir buvo jos direktoriumi.

1944 m. pasitraukė į Vakarus. Mokytojavo lietuvių tremtinių gimnazijoje Vokietijoje, dirbo mokyklų inspektoriumi. 1949 m. persikėlė į JAV. Dirbo mokyklose. 1950 m. įsteigė Bostono mokytojų draugiją ir jai pirmininkavo. Dalyvavo Lietuvių Bendruomenės veikloje.

Lietuvoje ir išcivijoje daug rašė, bendradarbiavo periodinėje spaudoje ir Lietuvių Enciklopedijos leidime. Leido vadovėlius, redagavo įvairius leidinius.

Pileckis Jonas-Brokas (**Šarūnas**), g.1905 m. Puskepurių k., Marijampolės vls. ir aps. Kelių-plentų statybos meistras. Vokiečių okupacijos metais dirbo Marijampolės teatro direktoriumi, vėliau policijos viršininko pavaduotoju. Par-

tizanas nuo 1944 m. rudens. Vienas iš Tauro apygardos kūrėjų ir partizaninio judėjimo organizatorių. Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (LIK) narys. Nuo 1945 m. rugpjūčio 15 d. – apygardos štabo adjutantas. Čekistams rudenį sunaikinus apygardos štabą, atsitiktinumo dėka išlikęs nesuimtas, greitu laiku su Z.Drunga-Šernu, padedant Vytauto rinktinės vadovybei, organizavo naują štabą ir tęsė jo veiklą. Šalia tiesioginių adjutanto pareigų dar buvo paskirtas ūkio skyriaus, komplektavimo ir ginklavimo skyriaus viršininku. Žuvo išduotas 1946 m. spalio 22 d. Viltrakių k., Žvirgždaičių vls., Šakių aps. kartu su Žalgirio rinktinės vadu ir keturiais kovotojais. Po mirties buvo apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi.

Pilinskas Jonas-Krūmas, "A" (Dainavos) apygardos vado adjutantas. Šarūno rinktinės štabo viršininkas. 1946 m. pabaigoje perkeltas į Tauro apygardos štabą ir gruodžio 26 d. paskirtas apygardos vado adjutantu. Pakeltas į puskarininkius 1947 m. gegužės mėn. grįžo į dabar jau priklausančią Tauro apygardai Šarūno rinktinę ir paskirtas rinktinės vadu.

Žuvo po išdavimo 1947 08 11 Dainavos apygardos štabo bunkeryje, Punios šile. Iš aštuonių bunkeryje buvusių štabo pareigūnų ir vadų jis vienintelis, supratęs, kad nei gintis, nei išsiveržti nėra galimybės, turėjo ryžto nusišauti. Kiti arba nuo granatų skeveldrų žuvo, arba buvo paimti gyvi.

Pinkvarta Kazys-Dešinys (pasirašinėjo Dešnys), g.1919 m. Giniūnų ar Liepaloto k., Prienų vls., Marijampolės aps. Buvęs Lietuvos kariuomenės viršila, vokiečių kariuomenės gretose kovojo Rytų fronte, kelis kartus sužeistas. Vienas iš Geležinio Vilko rinktinės organizatorių ir kūrėjų. 1945 m. rudenį Geležinio Vilko pulko Kęstučio kuopos vadas. 1946 m. vasarą paskirtas rinktinės rikiuotės skyriaus viršininku, o po metų – 53 kuopos vadu. 1948 m. vasario mėn., 53 kuopą išformavus, paskirtas 54 kuopos vadu, o kuopą performavus į tėvūniją, tėvūnijos vadu. Žuvo išduotas 1949 m. birželio 6 d. Skriptiškių k., Gudelių vls., Prienų aps., pas Kazimierą Janulį.

1950 m. vasarą po mirties apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Presaitis Zenonas-Padauža, g.1929 m. Žečkalnio k., Barzdų vls., Šakių aps. 1946 m. pabaigoje buvo Žalgirio rinktinės vado V.Štrimo-Šturmo užverbuotas ryšininku. Palaikė ryšį su Tauro apygardos vadu Žveju ir kuopų vadais. Per jį su Žveju susitikdavo ryšininkai, atvykę iš kitų apygardų. 1948 m. pradžioje buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio.

Radzevičius Vincas-Vaidila, gyveno Puskelniuose prie Marijampolės, dirbo elektrinėje buhalteriu. 1945 m. antroje pusėje slėpė Žvejį. Spausdino ir platino Tauro apygardos spaudos organą "Laisvės Žvalgą". Spalio antroje pusėje Pilviškių vls., Vilkaviškio aps. buvo suimta eilė asmenų, skaičiusių ir platinusių šį laikraštį, kurį jie gaudavo iš V.Radzevičiaus. Vienas jų tardant Radzevičių išdavė. Spalio 20 d. Radzevičius su įkalčiais buvo suimtas ir tardant mirtinai nukankintas.

Seliokas Vincas, g.1904 m. Gudelių k., Vilkaviškio vls. ir aps. Inžinierius-energetikas. Nuo 1923 m. šaulys, nuo 1929 m. ateitininkas. 1923 m. dalyvavo Klaipėdos krašto sukilime. 1941-1944 m. antinacinio LF Suvalkijos centro Marijampolėje vadovas. 1946 m. rugpjūčio mėn. susipažino su Tauro apygardos vadu Žveju ir, šiam pasiūlius, sutiko dalyvauti Lietuvos pogrindžio centrinės vadovybės organizavime. Įkūrus BDPS, 1947 m. birželio mėn. buvo paskirtas Prezidiumo vicepirmininku. Kol bus surastas tinkamas kandidatas į pirmininko vietą, sutiko eiti pirmininko pareigas. Jo butas Maisto 8-2 tapo ryšių ir susitikimų punktu. Verbavo inteligentus į prezidiumo sudėtį, vadovavo ruošiant dokumentus išgabenimui į užsienį, juos pasirašinėjo Gintauto slapyvardžiu. Rinko ir perdavinėjo informacinę medžiagą į "Laisvės Žvalgo" redakciją.

1947 m. rugsėjo 23 d. buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio. 1953 m. bausmė buvo sumažinta iki 15 metų. 1957 m. rugsėjo mėn. iš lagerio buvo nusiųstas į tremtį, iš kurios 1965 m. paleistas apsigyveno Daugpilyje. 1991 m. grįžo į Lietuvą. Mirė 1997 m. rugpjūčio mėn. Panevėžyje.

Sližytė Stasė-Ašarėlė, g.1924 m. Traupio mstl., Panevėžio aps. Mokytoja. Baigus gimnaziją, mokėsi Ukmergės mokytojų seminarijoje. Ją baigusi, Vilniuje mokytojavo ir mokėsi Pedagoginiame institute. Nuo 1947 m. birželio mėn. Algimanto apygardos ryšininkė. Liepos mėn. susipažino su Kauno pogrindininkais V.Šapoka-Valteriu, J.Čeponiu-Vaidevučiu ir kitais. Rugpjūčio mėn., vengdama suėmimo, perėjo į nelegalią padėtį.

Rudenį, gavusi Algimanto apygardos vado A.Slučkos-Šarūno užduotį susisiekti su Žveju ir perduoti jam laišką, liečiantį bendros vadovybės kūrimą, atvyko į Kauną. Valterio ir Vaidevučio padedama, gruodžio mėn. nuvyko į Pilviškių vls., Skirkiškių k., kur susitiko su Žveju, perdavė jam laišką ir, gavusi atsakymą, grįžo pas Šarūną.

Antrą Šarūno laišką perdavė Kaune 25-os kuopos vadui V.Šapokai-Valteriui gruodžio mėn., kad šis nuvežtų jį Žvejui, o pati liko laukti atsakymo. Valteriui

sutartu laiku negrįžus, ryžosi pati važiuoti ieškoti Žvejo. Atvykusi į Pilviškių vls., beieškant Žvejo buvo suimta ir 1948 m. birželio mėn. nuteista 10 m. lagerio.

Slučka Antanas-Šarūnas, g.1918 m. Troškūnuose Panevėžio aps. Būdamas 18 metų savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę. Užsitarnavo viršilos laipsnį. 1941 m. birželio mėn., Vokiečiams užpuolus Sovietų Sąjungą, besitraukiant pavyko pabėgti. Buvo paskirtas rusų karo belaisvių, statančių Joniškėlis-Joniškis geležinkelį, darbo stovyklos viršininku. 1942 m. išlaikęs eksternu keturių gimnazijos klasių kurso egzaminus, įstojo į Vilniaus universiteto medicinos fakultetą.

1944 m. pradžioje, gen.P.Plechavičiui pradėjus kurti Vietinę rinktinę, į ją įstojo ir tarnavo leitenantu Marijampolės pulke. Rinktinės likvidavimo metu buvo sužeistas ir grįžo į Troškūnus. Artėjant frontui pradėjo organizuoti pasipriešinimo būrius. Užėjus rusams, 1944 m. rudenį Šimonių-Troškūnų miškuose susitelkė gausūs partizanų būriai, kurie 1945 m. sausio mėn. vadu išsirinko A.Slučką. 1947 m. gegužės mėn. buvo paskirtas naujai įkurtos Algimanto apygardos vadu, o po metų – Karaliaus Mindaugo (Kalnų) srities vadu. 1949 m. spalio 28 d. po išdavimo, Anykščių vls., Butkiškių vienkiemyje, Jovaišų sodyboje esančiame bunkeryje susisprogdino kartu su žmona partizane Neringa ir Juozu Jovaiša-Lokiu.

Staneika (Stanevičius) Vytautas-Andrius, Meškis, Oskaras, Stuoga, g.1913 m. Šiaulių aps. Lietuvos kariuomenės kapitonas*. Vokiečių okupacijos metais dirbo Savitarpinėje pagalboje. Už pogrindinę veiklą 1944 m. kovo mėn. buvo vokiečių suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. 1945 m. žiemą buvo išvaduotas ir mobilizuotas į rusų armiją. Vežant per Lenkiją, iššoko iš traukinio vagono ir slapstėsi. 1946 m. sausio mėn. perėjo sieną ir atvyko į anglų zoną.

1947 m. gegužės mėn. su J.Deksniu-Daunoru, slaptai, Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4-os kuopos partizanų padedamas, atvyko į Lietuvą kaip Vakaruose esančios išeivijos atstovas. Naktį į birželio 26 d. partizanų buvo pervestas atgal į Lenkiją ir išvyko į Vakarus. Bendradarbiavo VLAK'o Užsienio delegatūroje. 1953-1956 m. Čikagoje redagavo "Laisvąją Lietuvą".

Stankevičius Bronius-Žiogelis, g.1909 m. Stoškų k., Žvirgždaičių vls., Šakių

---

* L.Mockūnas knygoje "Pavargęs herojus" psl.141, 145 teigia, kad V.Stanevičius buvo vyr. leitenantas. Lietuvos kariuomenėje leitenanto laipsnio buvo tik dvi pakopos: j.ltn. – viena žvaigždutė, ltn. – dvi žvaigždutės. Trys žvaigždutės reiškė – kapitonas

aps. Gyveno Baltrušių k., Barzdų vls., Šakių aps. Partizanų ryšininkas ir rėmėjas. Per J.Macį palaikė ryšį tarp Žvejo ir O.Šalčiūtės-Anuškos, gyvenančios Kaune. Per jį su Žveju susisiekė Žemaitijos partizanų ryšininkė Smala (buvusi Milda). 1948 m. pradžioje buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio.

Stankūnas Juozas-Stonys, g.1908 m. Mackonių k., Kurklių vls., Umergės aps. Prisikėlimo bažnyčios Kaune klebonas, Kauno dekanato dekanas. Priklausė Darbo Jaunimo ir Krikščionių darbininkų sąjungoms, buvo gimnazijos ateitininkų pirmininkas, šaulys, 1941 m. sukilimo savo gimtinėje organizatorius.

Vengdamas sučmimo, 1947 m. birželio mėn. pradžioje pradėjo slapstytis. Į pogrindinę veiklą įtraukė E.Akelis, pasiūlydamas parašyti laišką į Vatikaną. Šią užduotį J.Stankūnas atliko puikiai. Be šio laiško, rugsėjo mėn. parašė atsišaukimą į kunigus ir kapelionus, esančius partizanų gretose, ir laišką katalikų dvasininkijai. 1947 m. liepos mėn. tapo BDPS prezidiumo nariu – sekretoriumi, religinės kronikos vedėju, vyr.kapelionu. 1947 m. spalio 2 d. buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerio.

Stepulevičius-(Stepulis) Vladas-Mindaugas, g.1903 m. Jenėnų k., Šventažerio vls., Seinų aps. Baigęs Kaune karo mokyklą atsargos karininkas, veterinarijos gydytojas. Nuo 1944 m. vasaros Dzūkijos partizanas. Veisėjų bataliono Mindaugo grupės "A" (vėliau tapusios Dainavos) apygardoje vadas. Įkūrus Gedimino rinktinę paskirtas jos vadu, o nuo 1946 m. vasaros – naujai suformuotos Šarūno rinktinės vadu. 1947 m. pradžioje, kaip buvęs kadrinis karininkas, perkeltas darbui į Tauro apygardos štabą. Žuvo išduotas 1947 m. gegužės 18 d. Jenėnų k. Šventažerio vls., Lazdijų aps.

Šalčiūtė Ona-Anuška, g.1922 m. Pakumprių k., Prienų vls., Marijampolės aps. Nuo 1947 m. rudens gyveno Kaune, Gardino 62-1. Mokytoja. Pasipriešinime dalyvavo nuo 1945 m. vasaros, bendraudama su vietiniais partizanais. Mokytojavo kaime. 1946 m. vasarą buvo perkelta darbui į Prienų švietimo skyrių.

Atvykusi į Kauną, dirbo 16-oje amatų mokykloje auklėtoja. Palaikė ryšį su K.Pypliu-Mažyčiu, 25-os kuopos vadu V.Šapoka-Valteriu, ryšininke L.Graudinaite. Įtarimui sumažinti lydėdavo juos į užduotis. Žvejo buvo paskirta centrine jo ryšininke su 25-ąja kuopa. Važiuodavo į Bardzų ir Pilviškių vls. pas ryšininkus B.Stankevičių-Žiogelį ir Z.Presaitį-Padaužą susitikimams su Žveju.

1948 m. pradžioje buvo suimta ir nuteista 10 m. lagerio. 1956 m. balandžio mėn. grįžo į Lietuvą. Gyvena Kaune.

Šapoka Vincas-Valteris, g.1925 m. Gojelių k., Leliūnų vls., Utenos aps. Baigė

Utenos gimnaziją. 1944 m. mokėsi gen.P.Plechavičiaus Vietinės rinktinės karo mokykloje. Nuo 1945 m. veikė nelegaliai. Utenos aps. organizavo ginkluotus būrius. Įstojo į Sakalo rinktinę. Dirbo rinktinės štabe adjutantu, spaudos ir propagandos skyriaus viršininku. 1945 m. vasario mėn. suimtas pabėgo. 1946 m. rudenį atvyko į Kauną, susisiekė su Kauno pogrindžiu ir Birutės rinktinės vadovybe. Dalyvavo partizanų Santakos rinktinės Kaune kūrime, kuri turėjo palaikyti ryšį ir veikti išvien su Aukštaitijoje veikusiais Plieno grupės partizanais, tačiau 1947 m. pradžioje, pakaunėje organizavus Birutės rinktinę, liepos mėn. įsijungė į ją. Rudenį susisiekė su Žveju, iš kurio gavo įsakymą organizuoti Kaune 25-ąją kuopą, kurios vadu ir buvo paskirtas. Gruodžio mėn. susisiekė su Algimanto, Vytauto ir Vyčio apygardomis. Per jį šios apygardos keitėsi korespondencija su Tauro apygarda.

1948 m. sausio mėn. buvo suimtas ir nuteistas 25m. lagerio.

Štrimas Vincas-Šturmas, g.1921 m. Vėdarų k., Barzdų vls., Šakių aps. VDU statybos fakulteto studentas. Nuo 1944 m. rudens Tauro apygardos Stirnos rinktinės partizanas. 1946 m. pavasarį paskirtas Žalgirio rinktinės 55 kuopos vado pavaduotoju, o vasarą 54 kuopos vadu. Spalio mėn. pakeltas į grandinius ir apdovanotas juostele už narsumą, lapkričio mėn. paskirtas Karo Lauko Teismo nariu.

1947 m. sausio mėn. pakeltas į puskarininkius, apdovanotas juostele už uolumą ir paskirtas Žalgirio rinktinės vadu. Vasario mėn. pakeltas į viršilas. Gruodžio 15 d. lydėjo į užsienį BDPS atstovus J.Lukšą ir K.Pyplį. Grįžo 1948 m. vasario mėn. ir šalia Žalgirio rinktinės vado pareigų balandžio mėn. buvo paskirtas eiti apygardos štabo viršininko pareigas. Daug prisidėjo prie Žalgirio rinktinės stiprinimo ir jos veiklos organizavimo. Žuvo (sužeistas susisprogdino) išduotas 1948 m. balandžio 28 d. Kulčikų k., Barzdų vls., Šakių aps. 1950 m. po mirties apdovanotas Laisvės Kovos Kryžium II laipsnio (su kardais).

Taunys Leonas-Kovas, g.1894 m. Bučiūnų k., Pašvitinio vls., Joniškio aps. Aviacijos kapitonas, karo lakūnas. 1921 m. baigė karo mokyklą. Iki 1925 m. tarnavo DLK Algirdo II pėstininkų pulke, daugiausia kuopos vadu, vėliau, iki 1934 m. – karo aviacijoje. 1926 m. baigė aviacijos karininkų kursus vyresniuoju leitenantu, o 1927 m. – aukštojo pilotažo mokymą. Karo lakūno vardas jam buvo suteiktas 1928 m. 1930 m. pakeltas kapitonu. 1932-1934 m. – eskadrilės vadas, skraidymų instruktorius. Priklausė organizacijai "Geležinis Vilkas", dalyvavo ruoštame vyriausiame perversme, už ką 1934 m. lapkričio mėn. buvo paleistas į

atsargą. 1936-1940 m. Lietuvos aeroklubo eskadrilės vadas, 1940-1941 m. – Dariaus ir Girėno vardo sklandymo mokyklos viršininkas. Buvo aukštojo pilotažo meistras, virtuoziškai išdarinėjo ore įvairius triukus. 1941-1945 m. dirbo uošvio ūkyje Pasuduonio k., Kalvarijos vls., Marijampolės aps.

1945 m. liepą įsijungė į partizaninį judėjimą, dalyvavo Tauro apygardos įkūrime. Liepos 19 d. buvo paskirtas apygardos štabo viršininku, o rugpjūčio 15 d. išrinktas susikūrusios Tauro apygardos vadu. Vadovavo apygardos partizanų statuto, drausmės statuto ir kitų dokumentų parengimui, sukūrė pagrindus apygardos ir rinktinių organizacinei struktūrai, nustatė apygardos ir ją sudarančių rinktinių ribas, patvirtino rinktinių vadus, štabų struktūrą ir sudėtį. Rugsėjo 16 d. buvo paskirtas Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (LIK) pirmininko pirmuoju pavaduotoju. Spalio mėn. susitiko su Kauno pogrindžio vadovais, pavedė įkurti Kauno apskrityje Algimanto apygardą. Panevėžyje susisiekė su Panevėžio pogrindžiu.

Spalio 22 d., po išdavystės, buvo suimtas. 1946 m. liepos 22 d. Karo tribunolo buvo nuteistas mirties bausme ir lapkričio 18 d. Vilniuje sušaudytas.

Apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės medaliu (1928 m.), DLK Gedimino IV laipsnio ordinu ir Plieno sparnų garbės ženklu (1933 m.)

Vabalas Alfonsas-Gediminas, g.1909 m. Virbalyje. Juridinių mokslų daktaras. Studijavo Prancūzijoje, Sorbonos universitete. Laisvai kalbėjo prancūziškai, vokiškai, rusiškai. Dirbo Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje telegramų agentūros ELTA atstovu Paryžiuje. 1940 m., Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, iš Paryžiaus buvo atšauktas į tėvynę. Vokiečių okupacijos metais dirbo Kaune, suaugusiųjų institute, inspektoriumi. Dalyvavo pogrindinėje veikloje, organizavo Tautos Tarybos užsienio reikalų skyrių. 1944 m. užėjus rusams, kurį laiką dirbo Teisingumo komisariate Vilniuje. 1945 m. persikėlė į Kauną. Dirbo Energetinės valdybos amatų mokyklos direktoriumi ir dėstė suaugusiųjų progimnazijoje. 1946 m. pavasarį buvo pakviestas docentu į Kauno universitetą dėstyti prancūzų kalbos, tačiau prasidėjus persekiojimui, siekiant užverbuoti saugumo agentu, birželio mėn. išėjo į partizanus. Dirbo Tauro apygardos štabe. 1946 m. rugsėjo 1 d. paskirtas apygardos štabo politinės dalies viršininku. Nuo rugpjūčio 15 d. ėjo apygardos laikraščio "Laisvės Žvalgas" redaktoriaus ir Karo Lauko Teismo pirmininko pareigas. Gruodžio 24 d. apdovanotas juostele Už uolumą. 1947 m. birželio mėn., susidarius štabe įtemptai padėčiai, iš pareigų buvo atleistas su teise išvykti iš apygardos teritorijos ribų. Aktyviai prisidėjo prie naujo

BDPS kūrimo, buvo jos prezidiumo narių. Vertė į prancūzų kalbą dokumentus, ruošiamus išgabenti į Vakarus. 1948 m. birželio mėn., buvusi partizanų rėmėja iš Rokelių k. Bronė(a.sl.), užverbuota saugumo, pranešė, kad Armališkių kaime Aukštosios Panemunės vls., pas Varanavičių ir Petruškevičių lankosi partizanai. Kaime buvo išstatytos pasalos. Birželio 25 d. sužinota, kad į kaimą atvyko 4 partizanai, tarp kurių yra didelis viršininkas ir vadas. 26 d. 2 val. Varanavičiaus ir Petruškevičiaus sodybos buvo apsuptos. Slėpęsis pas Varanavičių Gediminas, bandydamas pasitraukti, buvo sužeistas į koją. Atsišaudydamas bėgo toliau, kol iš automato jį nušovė persekiotojas kareivis Ischakovas. Pas žuvusį rastas suplėšytas Lietuvos žemėlapis ir "parabelis" su 8 šoviniais. Agentei Bronei(a.sl.) už išdavystę buvo išmokėta 400 rb. premija.

Vabalaitė-Jonytienė Stefanija, g.1902 m. Daugėlaičių k., Kybartų vls., Vilkaviškio aps. Baigusi 4 gimnazijos klases. Gyveno Kaune, Baritonų 3-5. Buvo ryšininkė tarp Gedinimo, BDPS prezidiumo narių ir Žvejo. 1948 m. pradžioje buvo suimta ir nuteista 10 m. lagerio.

Vaitelis Danielius-Briedis, Lietuvos kariuomenės leitenantas. Nuo 1944 m. vasaros partizanas, vadovavo partizanų rinktinei. Nuo 1945 m. pradžios Vyties apygardos, apėmusios dalinai Panevėžio, Ukmergės ir Kėdainių aps., vadas. Žuvo 1948 m. gegužės 13 d.

Valaitis Jonas-Viesulas, g.1927 m., Trakiškių k., Marijampolės vls. ir aps. Nuo 1945 m. rudens iki 1946 m. vasaros buvo Marijampolės mieste veikusio rezervinio partizanų būrio "Vytenis" vado pavaduotoju. Mokėsi gimnazijoje, 1946 m. liepos mėn. buvo suimtas ir užverbuotas; paleistas su užduotimi įstoti į partizanų gretas bei išduoti rinktinės ir apygardos štabus. Išėjęs į laisvę įstojo į Tauro apygardos Vytauto rinktinės II kuopą ir ryšius su MGB nutraukė. 1946 m. rugsėjo mėn. buvo paskirtas III kuopos vadu. Saugumui atsiuntus į rinktinę jį kompromituojančius laiškus, 1947 06 nuo Kuopos vado pareigų buvo nušalintas ir paskirtas globos poskyrio viršininku.

Pasižymėjo kaip drąsus, išradingas ir sumanus vadas. 1947 m. spalio 24 d. Trakiškių k., Marijampolės vls. ir aps., slėptuvėje surastas, pasidavė. 1948 m. balandžio 12 d. buvo nuteistas 25 m. lagerio.

Už didelius išdavimus, buvo atiduotas partizanų Karo Lauko Teismui.

1958 m. gruodžio 19 d. iš įkalinimo vietos paleistas. Grįžęs į Lietuvą apsigyveno Kaune. Mirė 1996 m.

Valiukėnas Jonas, g.1929 m. Kaune. Baigęs 8 gimnazijos klases. Nuo 1947 m.

pavasario V.Šapokos-Valterio ryšininkas. Jo butas, Raudonosios armijos (buvęs Savanorių) prospektas 223-1, buvo ryšių ir partizanų ryšininkų susitikimo punktas. 1948 m. pradžioje buvo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio. 1958 m. sausio mėn. iš įkalinimo vietos paleistas.

Zaskevičius Algimantas-Šalna, Tautvaiša, Narimantas, g.1917 m. Selišče, Ašmenos aps. Baigęs gimnaziją įstojo į Karo mokyklą, kurią baigęs, 1939 m. gavo atsargos jaunesniojo leitenanto laipsnį. Vokiečiams užpuolus Lenkiją, buvo internuotų lenkų kareivių lagerio adjutantas Kulautuvoje. Mokėjo prancūzų, vokiečių, lenkų ir rusų kalbas. Buvo labai gabus mokslui ir geras sportininkas.

1942 m. baigė Vilniaus universiteto filologijos fakultetą. Rudenį įstojo į LLA organizaciją Utenoje. Buvo paskirtas ginklavimosi skyriaus viršininku, vėliau apskrities štabo vadu. 1943 m. rugsėjo mėn. persikėlė į Vilnių ir buvo paskirtas LLA vyriausiojo štabo agitacijos ir propagandos skyriaus viršininku. Redagavo ir leido LLA štabo organą "Karinė ir politinė apžvalga".

1944 m., užėjus rusams, Raseinių apskrityje organizavo partizaninį judėjimą, prisidėjo prie Kęstučio apygardos kūrimo. 1945 m. gegužės mėn. buvo paskirtas Vėgėlės (vėliau Žebenkšties) rinktinės štabo agitacijos ir propagandos skyriaus viršininku. 1946 m. rugsėjo mėn. išvažiavo į Vilnių ir įsijungė į J.Markulio-Erelio vadovaujamo BDPS veiklą, tapo komiteto nariu. Dirbo Generaliniame Kariniame Štabe (GKŠ) 2-ojo (žvalgybos) skyriaus viršininku, vėliau – Vyriausiajame Ginkluotųjų pajėgų štabe (VGPŠ).

Išaiškėjus Erelio provokacinei veiklai, 1947 m. sausio mėn. atvyko į Tauro apygardą ir buvo paskirtas apygardos vado pavaduotoju. Buvo numatyta jį su J.Krikščiūnu-Rimvydu išsiųsti į Vakarus. Kovo 11 d. Kaune buvo suimtas. Tardymo metu daug išdavė. Susirgo šizofrenija. Pasveikus buvo užverbuotas MGB agentu-smogiku, slapyvardžiais Bagdonas, Benamis. Dirbdamas priešui pasižymėjo drąsa, ryžtingumu, išradingumu, ištverme ir šaltakraujiškumu. Jo dėka čekistams pavyko įvairiose Lietuvos vietose sunaikinti daug partizanų grupių, apygardų ir rinktinių štabų, atvykusių iš užsienio žvalgybos agentų, partizanų ryšininkų ir rėmėjų. Padėjo saugumui išardyti lietuvių organizacijas užsienyje. Vadovavo smogikų būriui suimant iš Vakarų atsiųstą J.Deksnio žvalgybininkų grupę.

Už išdavystės nuopelnus buvo ne kartą MGB apdovanotas. 1950 m. LTSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo apdovanotas Garbės raštu. 1965 m. gegužės mėn. LTSR Prezidiumo įsaku išimties tvarka nuo baudžiamosios atsakomybės

buvo atleistas.

Žaldaris Pranas-Šapalas, g.1918 m. Skardupių k., Marijampolės vls. ir aps. Kalvis. 1939-1940 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Tauro apygardos Vytauto rinktinės 1 kuopos partizanas nuo 1947 m. gegužės 10 d. Liepos 15 d. perkeltas į apygardos štabo apsaugos specialią 24 kuopą ir paskirtas būrio vadu. Pasižymėjo drąsa. Žuvo išdavus 1948 m. vasario 1 d. kartu su apygardos vadu Žveju Gulbiniškių k., Pilviškių vls., Vilkaviškio aps.

Žygimantas – Žemaitijos partizanų įgaliotinis pasitarimui su Tauro apygardos vadu Žveju. Buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas. Žuvo 1947 m. rudenį.

Žulynaitė Marijona-Jūratė, g.1928 m. Marvelės k., Garliavos vls., Kauno aps. Baigusi 4 gimnazijos klases. Nuo 1947 m. pradžios palaikė ryšius su partizanais. Savo namuose organizavo ryšių punktą ir palaikė ryšį tarp Kęstučio ir Tauro apygardų. Buvo paskirta centrine Kęstučio apygardos ryšininke. 1947 m. rugpjūčio 23-25 d. pas ją namuose įvyko Tauro apygardos vado Žvejo ir Žemaitijos partizanų įgaliotinio Žygimanto pasitarimas. Suėmus S.Jakštavičių-Katiną, bijodama, kad gali būti jo išduota, pradėjo slapstytis. 1948 m. gegužės mėn. buvo išvežti į Sibirą Jūratės tėvai. Su partizanais palaikė ryšius ir slapstydamasi. 1948 m. liepos 26 d., vykdant užduotį, Šiauliuose buvo suimta ir nuteista 25 m. lagerio.

1956 m. vasarą iš įkalinimo vietos buvo paleista.

Astra, Jovaras, Kainas, Keleivis, Klevas, Mutogeinis, Povilas, Ramunėlė, Rugiagėlė, Smala (buvusi Milda), Švilpa, Tauras – neišaiškinti.

Sudarė Bonifacas Ulevičius

LABANORO GIRIOS PARTIZANAI

Jono Aldusevičiaus, Prano, g.1921 m. ir gyv. Krivasalio k., Ignalinos r., buvusio 1941 m. sukilimo dalyvio, partizano (sl.Kilpa) prisiminimus užrašė ***Vytenis Almonaitis*** *1992 m. liepos mėn.*

1941 M. SUKILIMAS KRIVASALYJE

Krivasalio kaime sukilėliams vadovavo mokytojas Striška. Jis gyveno Saldutiškyje, o dirbo Krivasalio pradinėje mokykloje. Mokyklos pastate (kur dabar vila) susikūrė štabas. Sukilėlių grupė susidarė maždaug po dviejų dienų nuo karo pradžios. Be mokytojo Striškos ir manęs, priklausė šie Krivasalio kaimo vyrai: Jonas Avižienis, Juozo, g.1912; Antanas Paznėkas, Mykolo, g.1912 m.; Anupras Krinickas, Alekso, g.1906 m.; Jonas Krinickas, Alekso, g.1908 m. (minėtojo brolis); Antanas Krinickas, Antano, g.1918 m. (minėtųjų Krinickų pusbrolis); Jonas Avižienis, Adolfo, g.1922 m.; Kazys Terleckas, Viktoro, g.1924(?) m.; Jonas Mičėnas, Antano, g.1912 m.; Alfonsas Mičėnas, Antano, g.1921 m. (minėtojo brolis). Iš viso grupėje buvo apie 15 vyrų. Dauguma prie ginklų buvo pripratę, prieš bolševikams užeinant, priklausė Krivasalio šaulių būriui, kuriam vadovavo Jonas Mičėnas. Be to, jis, jo brolis Alfonsas tarnavo vidaus policijoje Kaltanėnuose, o Anupras bei Jonas Krinickai – pasienio policijoje. Būrys, matyt, galėjo būti dar didesnis, bet dalis apylinkės šaulių tuo metu jau buvo išvežti į Sibirą. Būrys apsiginklavo šaulių ginklais, nes bolševikams jų niekas neatidavė.

Kol per apylinkę traukėsi pagrindinės rusų pajėgos, mes laukėme miške. Kai kariuomenė jau buvo už Tauragnų, pradėjome veikti. Maždaug birželio 23 d. jau turėjome valdžią. Striška klausė radijo ir informuodavo mus apie įvykius Kaune ir kitur. Mes kontroliavome Krivasalio, Pakiaunio kaimų apylinkes. Didesnių susirėmimų su sovietų kariuomene ne-

turėjome, bet susišaudymų su atsiliekančiais kariais buvo. Prie Ažuraisčio kaimo apsupom rusų kapitoną, politruką, kuris pats nusišovė. Įdomu tai, kad pas jį radome žemėlapį su pažymėtais kaimais, kuriuose susikūrė partizanų būriai. Po to mūsų būrys vieną rusų politruką ir vieną kareivį nušovė prie Kiauno ežero, ties geležinkeliu.

Veikėme iki rugsėjo pabaigos. Galiausiai gavome iš vokiečių įsakymą sunešti ginklus į Saldutiškį. Dalį jų teko atiduoti ir veiklą baigti.

Sukilimo dalyvių likimas įvairus. Vieni emigravo (berods Kanadoje gyveno J.Avižienis, JAV – A.Krinickas), broliai Mičėnai pasitraukė į Lenkiją (Alfonsas, matyt, dabar ten ir gyvena). Aš ir dar keli vėliau tapome partizanais.

1941-ŲJŲ SUKILĖLIAI SALDUTIŠKYJE IR LINKMENYSE

Sukilėlių būrys susidarė ir Saldutiškyje. Jie veikė aktyviai, net sustabdė keleivių traukinį, važiavusį į Švenčionėlius. O jame kaip tik buvo vienas politrukas ir keli rusų kareiviai. Gerai neprisimenu, bet, atrodo, Saldutiškio būriui vadovavo Telksnys, buvęs šaulių būrio vadas. Jis po karo bandė pasislėpti Klaipėdos krašte, bet jį atpažino ir vėliau jis dingo.

Atskiras būrys taip pat susiformavo Linkmenyse. Linkmeniškiai pasižymėjo, kai prie Šiškinių kaimo nukovė 7 rusų kareivius, kurie pėsti traukėsi plentu nuo Kuktiškių. Linkmenų būriui vadovavo Adomas Lunius iš Pažiezdrės kaimo. Jis po to susitepė, prisidėjo prie žydų šaudymo, o dar vėliau tarnavo rusų armijoje, reichstage vėliavą kėlė. Vis dėlto NKVD jį iššifravo.

SUSITIKIMAS SU K.ŠKIRPA VOKIETIJOJE

1942 m. liepos mėn. vokiečiai mane išvežė darbams į Vokietiją. Pakeliui 6 paras Vilniuje žydų gete praleidau. Vėliau gyvenau Berlyne, dirbau vienoje firmoje šlifuotoju. Kai atitarnavau metus, atsirado galimybė gauti atostogų ir grįžti į Lietuvą, bet nežinojau, kaip susitvarkyti dokumentus. Tada aš ir Vytautas Mituzas iš Joniškėlio (g. apie 1926 m.) nuvažiavome į Lietuvių sąjungą, kuriai vadovavo Škirpa. Jo neradome, bet buvo jo pavaduotojas mokytojas iš Saldutiškio. Jis ir Krivasalį žinojo. Besikal-

bant atėjo ir Škirpa, nusivedė į savo kabinetą. Prisiminėm sukilimą, dvi valandas šnekėjom! Škirpa apsiverkė, sako: "Jūs, jei gyvi būsit, parvažiuosit namo, tai atgal negrįžkite, būsite reikalingi ir ten. Bet sunkumų turėsite labai daug. Prašvintančios Lietuvos galite ir nesulaukti. Pažiūrėkit, štai turiu knygą – 9 tūkstančiai lietuvių vargstančių Hitlerio labui. Bet jei aš nežūsiu, tai nežus ir ši knyga. Tada mes ją ir paskaitysim. O jūs sugrįžkit, aš sugrįšiu tik tada, kai skaisčiąją saulutę užtemdys plieno paukščiai!"

Škirpa paskambino į Darbo fronto organizaciją, išsiaiškino, kad ji turi sutvarkyti dokumentus. Galiausiai, kai jau buvau atidirbęs metus ir 2 mėnesius, gavau 18 parų atostogų ir 1943 m. rugsėjo mėn. grįžau į Lietuvą. Atgal, kaip rekomendavo Škirpa, nebevažiavau. Įsidarbinau Saldutiškio girininkijoje kirtiku. Niekas neieškojo.

KRIVASALIO PARTIZANŲ BŪRIO SUSIDARYMAS

Frontas per mūsų kaimą persirito liepos 12-ąją. Liepos 13-ąją jau atėjo rusai. Iš pradžių buvo ramu, bet rusai "frontininkai" patys pasakė – "Mūsų nebijokit, bijokit tų, kurie ateis po mūsų – NKVD". Rugpjūčio 24-ąją paskelbė pirmą mobilizaciją. Aš ir kiti vyrai pradėjome slapstytis. O rusai pradėjo gaudyti, daryti "valymus", per trobas eiti. Pirmą kartą rugpjūčio pabaigoje miške vienmarškiniai pasislėpėm. Vakarop pagrioviu ėjome į kaimą ir vos sučežėjom, rusai tuoj apšaudė. Tai vėl į mišką grįžom, į mišką...

Po šio įvykio Antanas Krinickas, kuris tapo mūsų būrio vadu, sako: "Ginkluotis reikia, burtis didesnėm grupėm". Ir pradėjom. Ginklų netrūko. Kai kurie šauliai, 1941 m. sukilėliai vokiečiams visų ginklų neatidavė, laikė rūsiuose. Juodapurvyje (Švenčionių r.) frontui slenkant visa vokiečių mašina su ginklais apvirto. Mūsų būriui vadas gavo du kulkosvaidžius "Zeabebruno" (gali būti, kad juos išsaugojant prisidėjo buvęs šaulys Kralikauskas iš Saldutiškio). Vieną kulkosvaidį gavau aš. Vokiškas, 700 šūvių per minutę!

Būriui priklausė: 1) Antanas Krinickas, Antano, g.1918, iš Krivasalio k., buvęs policininkas, 1941 m. sukilimo dalyvis, būrio vadas, slapyvardžiu Romelis; 2) Stasys Kubiliūnas iš Baržijos k. (prie Kaltanėnų), vado pavaduotojas; 3) aš – Jonas Aldusevičius-Kilpa, buvau būrio viršėjo; 4) Anta-

nas Avižienis, Adolfo, g.1920 m., iš Krivasalio; 5) Bronius Avižienis, Adolfo, g.1925, iš Krivasalio, minėtojo brolis; 6) Edvardas Drūteika, Anupro, g.1924, iš Krivasalio; 7) Pranas Ramonas, Kajetono, g.1921 m., iš Krivasalio; 8) Bronius Terleckas, Viktoro, g.1919 m., iš Krivasalio; 9) Kazys Terleckas, Viktoro, g.1924 m., iš Krivasalio, minėtojo brolis; 10) Juozas Ramankevičius, Juozo, g.1922 m., iš Krivasalio; 11) Juozas Menčinskas, Igno, g.1916 m., iš Krivasalio; 12) Juozas Žukauskas iš Bendrovės k.; 13) Nikodemas (ar Mikodamas) Pyragis iš Bendrovės k.; 14) Bronius Pyragis, Juozo, g.apie 1926 m., iš Bendrovės k.; 15) Albertas Krinickas, Jono, g.1920 m., iš Krivasalio, vado pusbrolis; 16) Kazys Paznėkas, Stasio, g.1924 m., iš Krivasalio. Gal dar kelių ir neprisimenu, bet pradžioje būrys toks ir buvo – 16 ar 18 vyrų.

Pirmą bunkerį įsirengėm prie Kiauno ežero ir Kiaunos upės, Zablatiškės miške. Bunkeris buvo nemažas, 7 m ilgio su tualetu viduje. Ten, bunkeryje, rugsėjo mėn. davėme priesaiką, gavome slapyvardžius. Prisiekėme vadui A.Krinickui, kuris jau buvo prisiekęs štabui. Iš pradžių bunkeryje laikydavomės tik naktį, o dieną namuose dirbdavom. Nuo gruodžio mėn. jau gyvenome tik bunkeryje, ėmėme veikti aktyviau. Vykdydavome ekspedicijas. Šaudėm skrebus, rusų pareigūnus. Dalyvavau ekspedicijoje, kai norėjome nušauti stribą Karnacką. Šešias valandas pasaloje sniege išgulėjau. O jis neatėjo.

Oficialiai mes vadinomės LLA vanagais. Mūsų štabas buvo Paluknio miškuose prie Girutiškio kaimo. Gruodžio mėn. į mūsų būrį atvyko rinktinės vadas. Aš sargyboje stovėjau, o jis atėjo visai ne iš tos pusės, tai vos nenušoviau. Jis atėjo ir sako: "Aš rinktinės vadas Kirvis". Iš kitų girdėjau, kad, prieš išeidamas į mišką jis dirbo mokytoju Vilniuje.

DESANTAS

Berods tai buvo 1944 m. spalio mėnesį. Mūsų būrys ką tik buvo įsirengęs bunkerį. Tuokart sėdėjau namie. Girdžiu – virš galvos burzgia lėktuvas. Žiūriu pro langą – ateina toks su zuikio ausim. Ogi Vladas Kliukas iš Mineiškiemio! Sako: "Nusileidome septyniese. Bet atitrūko nuo parašiuto vienas krovinys su šoviniais. Padėkite surasti". Būrio vyrai pradėjo ieškoti ir šovinius prie kelio į Rukšėnus rado.

Tarp desantininkų dar atpažinau Joną Baranauską iš Linkmenų. Kiti taip pat buvo vietiniai – vienas iš Linkmenų, kiti švenčioniškiai. Desantininkai save taip pat vadino LLA vanagais. Jie pasakojo, kad juos apmokė lietuviai karininkai kažkur Karaliaučiaus srityje. Sakė, kad iš viso jų išmetė tris grupes, kurios vadinosi "Rugys", "Griežčio brolis" ir "Griežtis". Viena nusileido prie Panevėžio, kita prie Ukmergės, "Griežtis" – čia, Krivasalyje. Desantininkai buvo gerai ginkluoti, turėjo po automatą, pistoletą, vieną ar du kulkosvaidžius, pakankamai maisto, radijo aparatūrą. Vienas grupės narys buvo radistas.

Paėmėme arklį ir juos nuvežėme į mūsų bunkerį. Po dviejų dienų Romelis išvežė kitur.

KAUNO BUNKERIS

Sausio pradžioje Romelis gavo žinią – turim išsikraustyti, mūsų bunkerį puls. Skubiai pasitraukėm, o ryte jau puolė tuščią bunkerį. Laikinai prisiglaudėme Margio bunkeryje, kur laikėsi Šiškinių kaimo būrys. Taigi, gyvenome pas juos, o netoliese, už kelių šimtų metrų, kasėme savo bunkerį. 3 paras dirbome. Bunkeris išėjo didelis – 8x10 m. Viduje susimūrinom pečiuką. Viršuje 1 m žemės užpylėme. Įrengėme 2 įėjimus, aplinkui daug apkasų iškasėme. Pavadinome Kauno bunkeriu.

Būrys gerokai padidėjo. Prisimenu, kad į jį įsijungė šie vyrai: 1) Gubertas Noreikis-Karvelis, g.1921 m., iš Rukšėnų k.; 2) Anupras Dubauskas, Anupro, g.1920 m., iš Krivasalio; 3) Juozapas Dubauskas, Anupro, g. apie 1926 m., iš Krivasalio, minėtojo brolis; 4) Vladas Šerėnas, g.1916 m., iš Varaučiškės k.; 5) Antanas Menčinskas, Igno, g.1912 m., iš Krivasalio k.; 6) Jurgis Menčinskas, Igno, g.1920 m., iš Krivasalio, minėtojo brolis; 7) Adomas Paznėkas, Liudo, g.1924 m. iš Krivasalio; 8) Algis Paznėkas, Jono, g.1926 m., iš Krivasalio, minėtojo pusbrolis; 9) Edvardas Radušis, g.1921 m., iš Šakarvos k.; 10) Česlovas Alinauskas, g.1914 m., kilęs iš Joniškio (Molėtų r.), bet gyvenęs Krivasalyje; 11) Jonas Čestas, Kazio, g.apie 1910-1912 m., iš Krivasalio; 12) partizanas slapyvardžiu Ąžuolas. Kitų vardais neprisimenu, bet žinau, kad buvo vyrų nuo Kuktiškių, Labanoro, Anykščių. Iš viso apie 50 partizanų būrys susidarė.

Būryje buvo ir vienas vokietis, buvęs karininkas vardu Richardas. Jis

ir du kiti vokiečių karininkai atsiliko nuo fronto. Visi turėjo po kulkosvaidį. Laukagalio kaime (prie Labanoro) jie apšaudė rusų koloną. Tie du žuvo, o Richardas liko gyvas, susirado mūsų štabą. Iš ten jį mums kaip eilinį kovotoją atsiuntė.

Tuo metu susižeidė (išsinarino koją) ir namuose gydėsi S.Kubiliūnas, tai vado pavaduotoju buvo paskirtas Tarakavičius, kilęs nuo Joniškio (Molėtų r.).

Vyrai nesėdėjo bunkeryje rankas sudėję. Dažnai vykdavo į ekspedicijas. Kartais važiuodavo toli, net į Joniškio apylinkes, kurias gerai žinojo Tarakavičius. Deja, apie tas išvykas plačiau papasakoti negaliu, nes aš buvau virėju ir dažniausiai manęs kartu neimdavo.

EKSPEDICIJA Į PARAMĄ

Šiškinių būrio vyrai taip pat rengdavo įvairias ekspedicijas. Viena jų baigėsi blogai. 1945-ųjų kovo pradžioje prie Paramo kaimo (jis buvo ten, kur baigiasi Aiseto ežeras, o prasideda Galuono) susidūrė su stribais. Žuvo trys partizanai – Adolfas Guiga, Pelanis (abu iš Šiškinių k.) ir Stumbras(sl.). Nušovė ir kelis stribus.

SALDUTIŠKIO SKREBAI

Saldutiškyje skrebų buvo virš dešimties. Kai kuriuos prisimenu: 1) Stasiūnas iš Saldutiškio. Bežemis, anksčiau dirbo darbininku lentpjūvėje, vėliau nusibastė į Kaliningradą, gavo ten tarnybą, bet kažkas jį pakorė; 2) Antanas Karnackas, benamis, iš kalvio šeimos kilęs; 3) Viškelis iš Saldutiškio, taip pat bežemis, iki išeidamas į skrebus padieniu darbininku dirbo; 4) Kavaliauskas iš Saldutiškio, mažažemio ūkininko sūnus. Jį partizanai 1945 m. nušovė; 5-6) du broliai Pečiuliai iš Ignalinos; 7) pavardės neprisimenu, bet žinau, kad anksčiau buvo piemeniu pas ūkininką Deveiki; 8) Mikniovas, rusas kilęs nuo Joniškio.

KAUNO IR MARGIO BUNKERIŲ SUNAIKINIMAS

Kovo 10 d. atskrido karo transporto lėktuvas ir ėmė sukti ratus virš

miško. Vokietis Richardas, kare patyręs, sako – žvalgo, rytoj ateis. Į netolimą Vasiuliškės kaimą atvažiavo atseit karo telefonistai. Kaip vėliau sužinojome, tai jie čia ruošėsi – atvežė medikus, bintų krūvas ir kt. Pasiuntėme į Vasiuliškę žvalgybą, bet ji, deja, nieko nesužinojo. Žodžiu, pavojų nujautėme, bet jo neįvertinome. Tada bunkeryje buvo 50 vyrų.

Vakare 12 būrio vyrų, vadovaujant Romeliui, išvažiavo į Padumblės kaimą prie Labanoro. Aš su Šerėnu grįžau namo, pasiėmiau maisto ir antrą valandą parėjau į bunkerį. Visur buvo ramu. Kovo 11-osios rytą viriau pusryčius. Jų nesulaukęs Antanas Avižienis atėjo pas mane į virtuvę (ji buvo įrengta kiek toliau nuo pagrindinio bunkerio) užkirsti. Paskutiniai jo pusryčiai... Gal 7 val. ryto girdžiu – šūvis Labanoro pusėje. Tai rusai signalinę raketą iššovė. Vos spėjau bunkerin nubėgti, ir prasidėjo kautynės. Mūsų pozicija buvo gera – kalvoje, apkasuose. Kareiviai gi slėnyje, atviroj vietoj. Vos jie pakyla, tai mūsiškiai ir šienauja. Kadangi vadas buvo išvykęs, būriui vadovavo Ąžuolas ir V.Šerėnas. Rusų buvo labai daug. Nors nemažai nukovėme, matėsi, kad neapsiginsime. Ėmėme trauktis. Vieną bunkerio angą apšaudė smarkiai, kitą kiek mažiau. Sakau Antanui Avižieniui – traukiamės, šok, kol nevėlu... Aš iššokau ir bėgu, šliaužiu į raistą. Mačiau kaip su kulkosvaidžiu mane apšaudė. Dvi kulkos kliudė, viena išilgai kūno perėjo. Nukritau ir guliu. Pastebėjau, kad į mane šaudęs kareivis nukreipė kulkosvaidį į bunkerį, ir ėmė link jo bėgti. Aš tada pasikėliau (dar jėgų užteko) ir – pirmyn į raistą. Čia radau 26 būrio vyrus. Taigi 12 atsitraukti nesugebėjo, žuvo: M.Pyragis, P.Ramonas, K.Terleckas, A.Avižienis, J.Menčinskas, A. ir J.Dubauskai, A.Paznėkas, J.Čestas, trijų neatsimenu.

Raiste mus dar kurį laiką kryžma ugnimi 1 m aukštyje apšaudė. Nutarėme trauktis pro Gatakiemį, Aisetus, Kemėšio miškan. Aš likau Navazų k. pas Liudviką Katiną gydytis. Būrys traukėsi toliau ir prie Kavaliukų k. susidūrė su Saldutiškio skrebais. Jie du skrebus nušovė, bet žuvo partizanas Ignas Paznėkas (pats netyčia granata susisprogdino).

Kol vyko mūšis prie Kauno bunkerio, šiškinių nekliudė. Kai atsitraukinėjom, Vladas Šerėnas ir Albinas Krinickas bėgo pro Margio bunkerį. Susitiko jų vadą Apolinarą Juršį-Vytenį. Sako: "Traukimės kartu". Bet Vytenis: "Kirvis neleidžia" (pas juos buvo rinktinės vadas Kirvis). "Pasimuš keli skrebai ten su Krivasalio būriu, o mūsų nekliudys" – taip manė

Kirvis.

Bet puolė ir juos. Visą dieną mušėsi. Vakarop atėjo iš Paluknio (kur buvo štabas) pagalba ir kuriam laikui rusus nustūmė. Tačiau, kai priėjo prie Margio bunkerio, tie jų neprisileido. Tai kas, kad žino slapyvardžius, juk Kauno bunkeris jau paimtas. Tai provokacija – taip manė šiškiniai. Neprisileido ir net apšaudė vyrus iš Paluknio. Sako, net 3 nušovė. O rusai kovo 12 d. sulaukė pastiprinimo (atvažiavo siauruku traukinukas iš Panevėžio, koks 100 vežimų po 4-5 kareivius) ir ryte puolė iš naujo. Bet tik kitą (t.y. kovo 13) dieną Margio bunkerį užėmė. Išsprogdino juos.

Šiškiniai žuvo visi 50, mūsų – 12. Dar jie rado nespėtą palaidoti (žuvo išvakarėse) partizaną Pelanį. Nežinau kas kiti, bet dabar 78 žuvusius suskaičiuoja.

ŽIAURUS PAZNĖKŲ ŠEIMOS LIKIMAS

Mūsų būrio partizano Igno Paznėko (kuris susisprogdino granata) tėvus užverbavo Saldutiškio skrebai. Davė tėvui šautuvą, sako, nušauk Krinicką. Atėjo partizanai. Jis pradėjo ginklu gąsdinti, švaistytis, tai būrys nušovė jį, ir jo žmoną.

PARTIZANŲ GRETOS RETĖJA

Aš pagijau, tačiau jau buvau mažai kam tinkamas. 1945 m. liepos 19 d. legalizavausi.

O Krivasalio būrys veikė dar ilgai. Jo vadas Antanas Krinickas-Romelis žuvo 1948 m. Labanoro miestelyje. Labai beprasmiškai. Jis labai susipyko su Labanoro būrio partizanų vadu Zaptoriumi (berods jo slapyvardis buvo Tigras). Jis norėjo Zaptorių nušauti, bet nepasisekė, tada Zaptorius jį nušovė.

Po A.Krinicko žuvimo susidarė paskutinė partizanų grupė apie 19-20 žmonių. Jiems berods vadovavo Juozas Kaušyla iš Kiauneliškio. Juos sumušė netolies buvusio Margio bunkerio.

Partizano Antano Maknio-Kiaunės, g.1919 m. ir gyvenančio Indubakiuose, Saldutiškio apyl., Utenos r. Prisiminimus užrašė ***Vytenis Almonaitis*** *1992 m. liepos mėn.*

KAIP IŠĖJOME Į MIŠKĄ

1944 m., praėjus frontui, kaime pasigavo mane trys rusų pasieniečiai ir sako: "Tinkamas tarnybai, kodėl netarnauji?" Leido užeiti namo atsisveikinti. Atvedė į Antalamėstę, kur kareivių buvo daug. Nuvarę į Kemėšį, uždarė į klojimą. Ten radau taip pat pagautą Vytą Limanauską iš Tauragnų. Galop patekau į štabą Kuktiškėse, o čia ir pasakė: "Eik į namus, ryt pats ateisi į Švenčionių komendantūrą."

Į Švenčionis nėjau, likau namuose, bet pradėjau slapstytis – dirbau su uošvės sijonu ir skarele, miegojau šiene. Taip pat slapstėsi mano broliai Adolfas ir Kazys, kaimynų vyrai. Petras Goda iš Akmeniškių k. besislapstydamas pavargo, nusprendė nueiti į Saldutiškį ir pasiduoti. Ten jį tuoj nušovė! Atseit, kad bėgo, todėl nušovė. 1944 m. rudenį rusai pradėjo krėsti, deginti sodybas. Lamėsto kaime slapstėsi Vladas Rukšėnas. Atvažiavę rusai sudegino klojimą, vėliau nušovė jo tėvą. Taigi, nebuvo kas daryti, teko pasitraukti į mišką.

VAIDULĖS MIŠKE

Iš pradžių susimetėm į Vaidulės mišką prie Kemėšio kaimo. Susirinko beveik 20 vyrų: aš, mano broliai Adolfas, g.1909 m., ir Kazys, g.1912 m., Balys Bilaišis, berods g.1915 m., Vladas Šimkūnas, g. apie 1925 m., Justinas Balčiūnas, g. apie 1912 m., jo brolis Jonas, g. apie 1916 m., Jonas Klimavičius, berods g.1919 m., jo brolis Juozas, g.1921 m., Jonas Šalčiūnas, g.1921 m. (gyvena Saldutiškyje) (visi iš Indubakių k.); Kazys Lažinskas, g.1915 ar 1916 m., jo brolis Antanas, g.1921 m., (gyvena Panevėžyje), Pranas Žilėnas, g. apie 1925 m., Jonas Gimžauskas, g. apie 1915 m., Jonas Samulis, g. apie 1929 m., Gubertas Deveikis, g. apie 1919 m. (visi iš Kemėšio kaimo); Pranas Guobys iš Kleviškio, berods g.1917 m., ir Kazys Gurkšnys iš Drobiškio k., g.1916 m. Bunkeryje dažnai lankydavosi mūsų ryšininkės: Verutė Deveikytė iš Kemėšio, g.1921 ar 1922 m. (G.Deveikio

jaunesnioji sesuo), Jadvyga Šalčiūnaitė iš Indubakių, g.1927 ar 1928 m. (J.Šalčiūno sesuo).

Būrį suorganizavo, jam vadovavo mano brolis Adolfas. Jis buvo tarnavęs puskarininkiu pirmame pionierių pulke Kaune. Brolis taip pat palaikė ryšį su vadovybe. Apeidavo jis ir kitus kaimyninius būrius. Būrio branduolį sudarė kiti kariuomenėje tarnavę vyrai – K.Lažinskas, P.Guobys, K.Gurkšnys.

Ginklų prisirinkome patys, gavome ir per ryšininkus. Bunkerį įsirengėm didelį, su dviejų aukštų gultais. Jį saugojom, pastoviai ėjom sargybą.

1944 m. rudenį prie bunkerio davėme priesaiką. Ceremonijoje dalyvavo ir Šarkių-Sūdalaukio būrio vadas Bronius Zinkevičius. Tada pasirinkome ir slapyvardžius. Aš tapau Kiaune, brolis Adolfas – Slibinu, V.Šimkūnas – Pūgžliu, Jonas Klimavičius – Švilpa, J.Gimžauskas – Beržu, P.Guobys – Nabagu, J.Šalčiūnas – Smaugliu.

J.Gimžauskas turėjo radiją. Bunkeryje klausydavomės žinių, užsirašinėdavome. Matyt, V.Deveikytė spausdindavo ir platindavo. Spaudiniai eidavo iš rankų į rankas.

Ilgainiui per daug įsidrąsinom, pradėjom visi iš bunkerio vaikščioti į namus. Darėsi nesaugu, todėl nusprendėme išsiskirstyti po kelis, po vieną. Aš turėjau bunkeriuką tvarte, po avių gardu, po mėšlu. Bet ten buvo drėgna, nemalonu.

SUSIDŪRIMAS SU 16-OSIOS DIVIZIJOS KARIAIS

Vėlyvą 1944-ųjų rudenį aš, abu mano broliai, Jonas ir Justinas Balčiūnai bei Jonas Šalčiūnas išsikasėme naują bunkerį miškelyje, vadinamame Uoginiu (į rytus nuo kelio Tauragnai-Lamėstas). Kad būtų jaukiau, norėjome pasimūrinti pečiuką. J.Šalčiūnas nuėjo pas kaimyną Bilaišį pasiskolinti plytų, o sodyboje – 16-osios divizijos kareiviai! Gerai, kad jis buvo beginklis.

Po kiek laiko aš ir Jonas Balčiūnas ėjom į tą pačią sodybą pasiskolinti pintinių – reikėjo nešti lapus, kad užmaskuotume bunkerį. Išeinam iš klojimo, o prie gryčios kareivis! Sako; "Stok!" Mes bėgti. Kareiviai pradėjo šaudyti. Atbėgom į Prūsokiškių kaimą, į Kazio Lažinsko sodybą. Bet ir

ten du karciviai lietuviai! Tačiau jie parodė mums bėgti į raistą, o patys pradėjo šaudyti į orą. Tie, kurie vijosi, pagalvojo, kad tai mes atsišaudome, ir sugulė. Taip ir pabėgom.

J.Šalčiūną nusitempė į jo namus, išgėrė ten visą naminę. Po to išsivedė į Saldutiškį. Atėjo prie Lamėsto ežero ir sako: "Žinai, kur vedam?" Tasai: "Žinau." "Tai bėk!" Pašaudė dėl akių ir tiek.

ŠIŠKINIŲ BUNKERYJE

Žiemą, 1945 m. prasidėjus, ėmė labai gaudyti. Visas būrys pasitraukėme į Ginučių mišką, išsikasėme bunkerį. Važiavusius skrebus iš Ginučių apšaudėm, bet tuo pačiu išsidavėm. Vėl teko grįžti namo. Tada nusprendėm visas būrys su savo arkliais vykti į štabą prie Paluknio kaimo. Pakeliui sustojome pas Šiškinių kaimo vyrus. Šiam būriui vadovavo Apolinaras Juršys, Kazio iš Šiškinių kaimo. Jų bunkeris (prie Kiauneliškio k.) buvo labai stiprus – kalnelyje, su užmaskuotom šaudymo angom. Jų buvo apie 40 vyrų. Mūsų dar keliolika atvažiavo, tačiau visi jų bunkeryje tilpom. Kai mes atvykom, jie buvo pagavę rusų šnipą. Civiliais drabužiais, o po jais – ordinai! Jį sušaudė, bet tas jiems pasakė: "Ir jūs greit gyvi neliksit". Taip ir buvo. Greit bunkerį apsupo ir visus sunaikino. Kiek žinau, gyvas liko tik Vytautas Rastenis iš Degutinės k. Tą dieną jis buvo parėjęs namo.

ŠTABE PRIE PALUKNIO

Palikę Šiškinius, nuvykome į LLA štabavietę prie Paluknio kaimo. Ten 300-400 m atstumu vienas nuo kito buvo keli dideli bunkeriai. Iš viso apie 500 vyrų! Mes irgi išsikasėme atskirą bunkerį.

Visos stovyklos vadas buvo Kirvis – labai griežtas vyras. Kiek žinau, Smetonos laikais jis buvo karininku. Stovykloje visi vadinomės vanagais. Pavyzdžiui, aš raportuodavau: "Vanagas Kiaunė!"

Į PAGALBĄ ŠIŠKINIAMS

Pagyvenus stovykloje dvi savaites, užpuolė šiškinius. Nors buvome už

15 km, viską gerai girdėjome. Visi būriai nutarė vykti pagalbon. Aš buvau virėju, todėl mane paliko. Iš mūsų būrio liko P.Guobys. Jis buvo nušalęs kojas ir rankas.

Vyrai pavėlavo. Bunkeris jau buvo paimtas. Tik kareivius apšaudė ir grįžo. Žuvo vieno būrio vadas ir dar vienas partizanas. Jų kūnus parsivežė, bet kur palaidojo – nežinau.

KELIAMĖS ŠVENČIONĖLIŲ LINK

Nepavykus išvaduoti šiškinių, vadai nutarė, jog visa stovykla turi keltis kitur. Patraukėme Švenčionėlių link. Žiema, sniego gilu, o dauguma pėsti... Viename kaime sustojome, pastatėme prie kelių sargybą ir pradėjome svarstyti, ką daryti toliau. Ginklų turėjome daug, bet gerų (automatų, kulkosvaidžių) – mažai. Nutarėm skirstytis. Išvažiavom atgal.

KAIP ŽUVO BROLIS

1945 m. pavasariop nusprendėm kasti bunkerį po mano namo kambario grindim. Daugiausia laikėmės trise – aš, Antanas Maknys-Kiaunė, brolis Adolfas Maknys-Smauglys ir Kazys Gurkšnys.

1946 m. sausio 21 d. brolis išėjo apeiti kaimyninių būrių, ryšių palaikyti. Mūsų (t.y.Indubakių) kaime susidūrė su kareiviais. Buvo beginklis, bėgo, bet nepabėgo. Plaučiškių k. jį nušovė. Taip ir gulėjo ant dirvono visą parą. Ryžomės pasiimti. Tik paėmėme, atėjo skrebas.

Brolis palaidotas Sėlos k. kapinėse. Yra antkapis, bet užrašo dar nėra. Kapą žino vietinės gyventojos Verutė Apčelauskaitė ir Zosė Meškauskaitė. Tos kapinės yra už Sėlos k., prie Tauragnų kelio.

ŽŪTIS KEMĖŠYJE

Keturi mūsų būrio vyrai – Jonas Gimžauskas-Beržas, Pranas Žilėnas, Justinas ir Jonas Balčiūnai – 1945 m. laikėsi Vaidulės miške prie Kemėšio kaimo įsirengtame bunkeryje.

Plaučiškėse gyveno Salomėja Gečienė. Kartu su drauge Gene Gurkšnyte iš Drobiškio k. per Vaidulės miškelį jos eidavo į Tauragnus. Vyrai per-

spėjo – čia nevaikščioti! S.Gečienės giminaitis Juška buvo skrebu Tauragnuose. Ji ir įdavė mūsų vyrus 1945 m. vasarą.

Bunkerį apsupo. Visi keturi bandė prasiveržti. Broliams Balčiūnams pasisekė – išbėgo, o J.Gimžauską ir P.Žilėną Kemėšio laukuose nušovė. Jie ten ilgai ir gulėjo. Galiausiai giminės P.Žilėną palaidojo Indubakių kapinaitėse (kapas nepažymėtas, jį žino Kemėšyje gyvenanti sesuo Samulienė). J.Gimžauską palaidojo žuvimo vietoje, lauke. Dabar jo kapo neberado (pats brolis laidojo ir neberado).

Kai viskas išaiškėjo, Šarkių-Sūdalaukio būrio vyrai S.Gečienę nušovė.

ŠARKIŲ-SŪDALAUKIO BŪRYS

Šalia mūsų Indubakių-Kemėšio būrio veikė Šarkių-Sūdalaukio būrys, susidaręs iš šių kaimų vyrų. Jiems vadovavo Bronius Zinkevičius. Jis žuvo Sūdalaukyje, pamiškėje. Tai turėjo būti iki mano suėmimo, nes pats jį Saldutiškio aikštėje numestą mačiau.

Kiek prisimenu, šiam būriui priklausė: vado brolis Kazys(?) Zinkevičius, Leleiva-Kaulinis, Antanas Leleiva, Mykolas Petkevičius, Juozas(?) Jauniškis, Vaiškūnas.

PARTIZANŲ GRETOS RETĖJA

Bunkeryje po namu sulaukėme 1946 m. vasaros. Brolis Kazys, B.Bilaišis, P.Guobys, J.Šalčiūnas, broliai Klimavičiai legalizavosi. Savo namuose pasidavė K.Gurkšnys. J.Samulis, V.Šimkūnas, G.Deveikis įsigijo padirbtus "pajauninančius" dokumentus (kiek žinau, juos padarė kunigas Gustas iš Saldutiškio).

1946 m. vasarą nuėjau į Saldutiškį, į stribų būstinę (ten dabar ambulatorija) ir aš. Kai tardė, sakiau, kad slapsčiausi vienas. Šautuvo neatidaviau. Taip kelias dienas paklausinėjo ir paleido. Išdavė šiokį tokį dokumentą, įdarbino lentpjūvėje. Dirbau ten visą rudenį, žiemą.

Kartą išgėręs Jonas Klimavičius įsišnekėjo su tokiu Brazausku iš Saldutiškio. Viską apie mišką išpasakojo. O tas buvo šnipas. J.Klimavičių tuoj suėmė Panevėžio enkavedistai. Po dviejų savaičių saugumiečiai jį atvežė atgal. O mus suiminėjo. Visą būrį, septynis vyrus ir du rėmusius

kaimynus suėmė. Pas mane rado šautuvą. Išvežė į Panevėžį, tardė. Teisė Vilniuje. Gavau 25 metus lagerio. Kalėjau Magadano srityje. Tik 1956 m. paleido.

***Partizano Jono Šalčiūno-Smauglio**, g.1921 m. Indubakių k., Saldutiškio apyl., Utenos r., dabar gyvenančio Saldutiškyje, prisiminimus užrašė **Vytenis Almonaitis** 1992 m. liepos mėn.*

KAIP IŠĖJAU Į MIŠKĄ

Buvau šaukiamojo amžiaus, bet dirbau lentpjūvėje, priklausiusioje geležinkelių valdybai. Ji atleisdavo nuo kariuomenės. Bet mane vis tiek norėjo paimti. Gal todėl, kad mes turėjome 43 ha – taigi, buožės. Kai paėmė, nuvežė į Vilnių, po to į Pavilnį. Aš iš ten pabėgau. Prekiniu vagonu parvažiavau. Pradėjau slapstytis. Pirmiausia namie – įsirengiau dvigubą sieną. Valdžia iš pradžių nesuprato, kad Šalčiūnas yra ne vienas, o du broliai; buvo lengviau. 1945 m. kovo mėn. turėjau išeiti į mišką.

MŪSŲ BŪRYS

Būriui vadovavo kaimynas, indubakiškis Adolfas Maknys-Slibinas. Visi priklausėme LLA. Aš oficialiai dar 1944 m. rudenį įstojau.

Dėl būrio sudėties. Prie to, ką pasakė A.Maknys, noriu pridėti, kad: Vlado Šimkūno mūsų būryje nebuvo; Kazys Lažinskas išėjo partizanauti vėliau, kitur ir žuvo; G.Deveikis, K.Gurkšnys, Justinas ir Jonas Balčiūnai mažai teprisidėjo prie būrio veiklos; J.Samulis veikė daugiau kaip ryšininkas.

Pagrindinė mūsų ryšininkė buvo Verutė Deveikytė, Adolfo iš Kemėšio k., g.1923 ar 1924 m. Mūsų troboje ji rašydavo, ruošdavo medžiagą laikraštėliams "Į laisvę", "Į kovą". Dėdavo į juos eilėraščius, žinutes iš radijo. Po to atsinešdavo rotatorių ir spausdindavo.

PARTIZANAS MARGIS

Indubakiuose lankėsi ir kitų būrių partizanai. Saldutiškyje mokytoju

dirbo toks Aglinskas. Išėjo į mišką, tapo Margiu. Priklausė Kirdeikių (o gal Linkmenų?) būriui. Indubakiuose jam peršovė koją. Bet mūsų žmonės paslėpė, apgydė.

Kai Ripaičiuose apsupo jų būrį, ištrūkęs vėl pas mus atbėgo atsigauti.

STOVYKLAVIETĖ PRIE PALUKNIO

1945 m. kovo mėn. mūsų būrys persikėlė į mišką prie Paluknio ir Pažemio kaimų. Čia buvo puikiai įrengta (gal dar raudonųjų partizanų) stovyklavietė. Daug bunkerių, gal 300 žmonių.

Stovyklai vadovavo Senis (tik jis ir vienas ar keli partizanai turėjo uniformas). Kiti vadai – Kirvis, Tigras. Dar buvo du vadai, kilę nuo Daugailių.

Po Kiauneliškio kautynių stovykla išsibarstė. Ir mūsų būrys grįžo. Slapstėmės toliau savo sodybose.

BUNKERIS PRIE KIAUNELIŠKIO

Prie Kiauneliškio buvo Šiškinių ir aplinkinių kaimų vyrų bunkeris. Net du bunkeriai vienas prie kito gal 1 km atstumu. Pakeliui į Palukni buvome pas juos sustoję (1945 m. kovo mėn.) Prisimenu, kad bunkeris buvo didelis, su 6 šaudymo angom.

1945 m. kovo 11 ar 12 d. šiškinius užpuolė. Stovyklavietėje prie Paluknio girdėjome triukšmą, bet nesupratome, kas darosi – nebuvo ryšio. Vakarop atėjo ryšininkas. Ėjom pagalbon, bet jau buvo vakaras, be to pamatėm – ant bunkerio jau dega laužas... Kariuomenė pradėjo mus pačius supti. Traukiantis vienas partizanas žuvo.

Paznėkas iš Krivasalio k., matyt, buvo sargyboje, ne bunkeryje. Be to, jam užsikirto kulkosvaidis. Jį, bėgantį Sėliškių k., jau netoli plento Utena-Švenčionėliai, pavijo ir nušovė. Ten ir buvo užkastas. Ilgai dar kryželis stovėjo.

SALDUTIŠKIO SKREBAI IR JŲ DARBAI

Skrebais Saldutiškyje buvo Vaičiulis (nuo Švenčionių), Timinskas,

Viškelis, Kavaliauskas... Žodžiu, visi pijokai, tinginiai.

Antalamėstėje (Pažiemių vienkiemyje) gyveno Pleskiai. Jų sūnus buvo gydytoju. Skrebai, matyt, pas juos ieškojo aukso, abu senius taip baisiai primušė, kad tiedu greitai mirė. Kaltę skrebai suvertė miškiniams.

Indubakiuose gyveno toks Jeronimas Livarauskas. Užėję skrebai rado lošiantį kortomis. Kažkuo nepatiko. Išsivedė ir taip visai be kaltės nušovė.

Kemėšio kaime slapstėsi toks Kazys Samsonas, buvęs pasienio policininkas. Ginklą turėjo, bet su partizanų būriu ryšio nepalaikė. Berods 1945 m. pradžioje stribai jo bunkerį atkasė ir Samsoną tiesiog užmušė. Kartu žuvo ir svainis(?) Skurkis.

KĄ MENA SALDUTIŠKIO AIKŠTĖ IR KAPINĖS

Nušautus partizanus numesdavo aikštėje, vėliau užkasdavo prie kapinių (ta vieta dabar prijungta prie kapinių), arba Trinkūnų kaime, bulvių duobėse (ten dabar kryžius stovi).

Sūdalaukio kaime veikė Broniaus Zinkevičiaus būrys. Berods 1946 m. Sūdalaukio-Meldutiškio pakaimėje B.Zinkevičius žuvo. Buvo numestas Saldutiškio aikštėje. Stribai jį užkasė, po to vėl atkasė (gal norėjo, kad kas atpažintų). Sako, jį gabalais sukapojo ir vėl užkasė.

Buvo toks miškinis Balčiūnas iš Alžutėnų. Irgi aikštėje gulėjo. Kažkas bjauriai pasityčiojo – prie vienos trobos durų nunešė.

Prie kapinių buvo užkastas taip pat Vincas Žilėnas (kilęs iš Ginučių) iš Ginučių būrio. Kartu buvo palaidotas Vincas Gumauskas. Jų kapo vietą žinojau – žmonės buvo pasakę. Kai artimieji palaikų ieškojo ir juos atkasė, tai atpažinau iš to, kad vienas buvo su uniforma. Aš buvau matęs, kaip jie aikštėje gulėjo. Juos nuvežė į Kirdeikius ir vėl į tą pačią duobę užkasė.

Manyčiau, kad iš viso prie Saldutiškio kapinių daugiau kaip 40 žmonių buvo užkasta.

SUEMIMAS

Dideliu būriu laikytis buvo nesaugu, todėl slapstėmės pavieniui. Aš

daugiausia būdavau namuose, kur turėjau slėptuvę – dvigubą sieną. Slapsčiausi iki areštavo tėvą (apkaltino, jog slepia sūnų). Tada pasidaviau. Bet ginklo neatidaviau, nieko neišpasakojau, ir paleido.

Dirbau lentpjūvėje. 1947 m. vienas iš mūsų būrio, Jonas Klimavičius, girtas viską išpasakojo tokiam Brazauskui agentui.

1947 m. rudenį mane suėmė, nuvežė į Panevėžį, tardė. Teisė Vilniuje uždaras teismas. Gavau 25 metus lagerio ir 5 metai be teisių. Iki 1956 m. kalėjau Mordovijoje, po to Čiukotkoje. Vėliau iki 1964 m. gyvenau tremtyje, Krasnojarsko krašte, nes ten buvo ištremta šeima. Tiesa, šeimai leido dar grįžti 1960 m., bet man tik 1964 m.

***Partizano Adolfo Rastenio-Kūkalio**, g.1919 m. ir gyvenusio Degutinės k., Saldutiškio aps., Utenos r. mirusio 1997 11 20 prisiminimus užrašė **Vytenis Almonaitis** 1992 m. liepos mėn.*

PARTIZANAMS ORGANIZUOJANTIS

Rusai, vos užėję, pradėjo gaudyti į kariuomenę. Slapstėmės, ėmėme telktis į būrius. Šiškinių, Ripaičių, Pažiezdrės, Staniuliškių, kitų gretimų kaimų vyrus organizavo Apolinaras Juršys iš Šiškinių.

Mums atiteko visi Saldutiškio šaulių ginklai. Turėjome 3 kulkosvaidžius ("Zabebruno", Linkaičių darbo). Vėliau daugailiškiai dar vieną rusišką diskinį atsivežė.

Turėjome kuo ir spausdinti. Buvęs valsčiaus viršaitis Kazys Kuzdis-Utenis(?) paėmė visas valsčiaus spausdinimo mašinėles.

KOVOS KRIKŠTAS

1944 m., kai būrys dar tik kūrėsi, gavome žinią, kad iš Linkmenų atvažiuoja skrebai. 5 ar 6 vyrai išėjo į pasalą. Bet nespėjo, su skrebais susidūrė tiesiog kelyje. Prasidėjo susišaudymas. Mūsiškiams vadovavo Mykolas Vilutis. Išgirdę šūvius, atbėgome pagalbon dar apie 20 vyrų. Buvome labai arti vieni kitų, nei mes, nei skrebai negalėjome atsitraukti. Šaudėmės kelias valandas iki sutemo. Iš mūsiškių sužeidė Juozą Dervinį iš Šiškinių k. Skrebų, sako, vieną nušovėme.

DESANTAS

1944 m. per Kūčias Krivasalio kaime nusileido daug desantininkų. Vieni sako – 12, kiti – 6 vyrai. Kai kurie buvo iš mūsų krašto. Būriui vadovavo Dobilas. Dar iš jų prisimenu Vladą Kliuką-Ožį iš Mineiškiemio; Joną Baranauską iš Linkmenų. Dviejų žinau tik slapyvardžius – Bulbienis ir Paberžis (jų radistas). Jie buvo labai gerai ginkluoti, kartu su žmonėmis jiems išmetė ir šovinių, kitos amunicijos.

BUNKERYJE

Atvykus desantininkams, suaktyvėjome. Iš pradžių slapstėmės prie namų, turėjome daug mažų bunkeriukų. 1945 m. sausio mėn. miške už Kiauneliškio k. pradėjome įsirenginėti vieną didelį bunkerį visam būriui. Daug dirbom, platinom, tik 1945 m. vasario viduryje baigėm.

Susirinko kone pusšimtis vyrų. Vien iš Šiškinių kaimo 18. Bunkeryje oficialiai įstojome į LLA, davėme priesaiką. Vadinomės "vanagais", kartu turėjome slapyvardžius. Aš buvau Kūkalis (kaip ryšininkas turėjau kitą slapyvardį – Papartis). Bunkerį pavadinom Margio vardu.

Iš pradžių gyvenome visai neblogai, turėjome baterinę radiją, armoniką. Vytautas Blažiūnas-Budrys (iš Šiškinių k.) spausdindavo mašinėle. Jis buvo mokytojas, baigęs gimnaziją. Tiesa, dar prieš bunkerio sunaikinimą atvažiavo pas mus iš štabo, iš Paluknio Barzda (jis ten laikraščius leido) ir mašinėlę paėmė. Sako: "Mano sugedusi." O štabo viršininkas buvo Senis (rodos, Kaletka jo tikra pavardė).

Oficialiai mes buvome paskirstyti į kelis būrius, šie į skyrius; I būrio būrininku buvo Baublys(sl.) (iš Kuktiškių), II – Gulbė(sl.). Kai Baublys Parame žuvo, jo vietą užėmė Gulbė, o II būrio būrininku buvo paskirtas Vytautas Vadešius-Aviliukas.

PARAMO MŪŠIS

1945 m. kovo 4 d. apie 20 būrio vyrų išvykome į ekspediciją, į Mizaikius. Turėjome "reikalą" pas vieną senį, reikėjo prasimanyti maisto. Grįždami naktį ties Paramo kaimu patekome į Tauragnų stribų pasalą.

Mūšyje žuvo Baublys(sl.) iš Kuktiškių, Adolfas Guiga-Ūsas iš Šiškinių k. ir Gubertas Pelanis-Žilvitis. Ūsą pasiėmėm nuo mūšio lauko, jis iš pradžių buvo dar gyvas ir prašė nušauti, pakeliui mirė. O Baublys ir Žilvitis taip ten ir liko, nes skrebai uždegė vieną klojimą, buvo šviesu, ir niekaip negalėjome prie jų prieiti.

Aš mūšio metu praradau šautuvą. Blogai! Priesaika duota, už ginklą galva atsakai. Labai rizikuodamas, šliaužiau Žilvičio kulkosvaidžio paimti. Dar mūšyje pasižymėjo Pranas Brukštus-Ulanas iš Šiškinių k. Susidarė padėtis, kad jis vieną stribą griebė glėbin ir ėmė grumtis. Iššauti negalėjo nei vienas, nei kitas. Galiausiai prišoko Alfonsas Kliukas-Sakalas iš Mineiškiemio ir tą stribą nušovė.

Baublio kūną savieji kažkaip pasiėmė, o Žilvičio mes, kokie 20 vyrų, penktadienį važiavome. Radome patvoryje sušalusį ar tai Parame, ar Paaisetėje. Šeštadienio ryte jį parsivežėme. Ūsą spėjome prie bunkerio laikinai palaidoti (dabar brolis jo palaikų neberado, galjuos rusai atsikasė?), o Žilvitis taip ir liko. Po didžiojo mūšio jį su kitais prie Cirkliškio nuvežė.

LIKOME TIK KETURIESE...

Kartą (tai buvo ketvirtadienį) pagavome netoli bunkerio moterį rusę. Ištardę supratome, kad šnipė. Sušaudėme, bet pajutome, kad mus seka.

Šeštadienio vakarą atvyko pas mus pats rinktinės vadas Kirvis. Atvežė įsakymą, pagal kurį už pasižymėjimą Paramo mūšyje gavau jaunesniojo puskarininkio laipsnį, kartu tapau kulkosvaidininku. O Ulanui (su stribu imtynių ėjusiam) suteikė didvyrio vardą. Kirvis dar pasakė, kad reikėtų skirstytis į mažesnes grupeles po kelis. Deja, nebespėjome.

Tą patį vakarą vadas Vytenis mane, Vytautą Vadešių-Aviliuką, Rukšėną-Guziką iš Buitūnų ir Gulbę (jis kilęs nuo Alytaus) išsiuntė į ekspediciją. Mat mūšyje prie Paramo praradome iš vieno ūkininko skolintą arklį. Privalėjome gauti kitą (vienas žmogus žadėjo duoti) ir jam grąžinti. Kaip visada, reikėjo maisto, šovinių. Nors šalia buvo du būrininkai, ekspedicijai vadovauti liepė man. Palikau kulkosvaidį Vincui Gimžauskui-Beržui ir išvažiavome. Bet ne ta ekspedicija čia svarbiausia, nors per ją likau gyvas.

Sekmadienį prisikrovę daug maisto, važiavome atgal. Sužinojome, kad

nuo Kuktiškių slenka kariuomenė. Mus grįžtančius pasitiko ryšininkas (berods tai buvo Kazys Zinkevičius). Viskas, sako, Kauno bunkeris jau paimtas, krivasališkiai išbėgiojo, o Margio bunkeris apsuptas... Po kurio laiko išgirdau baisų sprogimą – tai mūsų bunkerį sunaikino. Netrukus sužinojome, kad visi jame buvę žuvo. Pusšimtis vyrų, vien iš Šiškinių kaimo kokie penkiolika!

Vėliau buvo pasakojama, kad sekmadienio vakarą mūsiškiams į pagalbą buvo atėję "110" bunkerio (buvo už Paluknio) vyrai su savo vadu Starkumi (rodos, jo slapyvardis). Jie prie bunkerio priėjo, bet nebuvo ryšio. Per tą operaciją Starkus ir dar vienas partizanas žuvo.

Taigi iš būrio likome tik keturiese. Aš pusantrų metų slapsčiausi, bet galiausiai 1946 m. liepos mėnesį pasidaviau, legalizavausi. Kad buvau bunkeryje, niekas negalėjo paliudyti (visi žuvę!), todėl manęs ir nenuteisė. Rukšėnas-Guzikas žuvo prie Kuktiškių 1945 m. vasarą. Gulbę gyvą prie Biliakiemio paėmė. Vėliau jis sėdėjo kalėjime Rusijoje. Vytauto Vadešiaus-Aviliuko likimo nežinau.

Tiesa, iš būrio dar liko gyvas Advertas Makaveckas iš Ripaičių. Tragedijos dieną jis gydėsi, nes savi netyčia peršovė.

KITI SALDUTIŠKIO APYLINKŲ PARTIZANAI

Po Kauno ir Margio bunkerių sunaikinimo prie Kuktiškių susiorganizavo Šarūno rinktinė. Jų štabe dirbo, laikraščius spausdino Deveikytė. Dar iš jų pažinojau ltn.Liepą(sl.).

Nedidelis trijų vyrų būrys veikė Staniuliškėse. Jiems vadovavo Sakas(sl.). Anksčiau jis baigė matininko mokslus, dirbo mokytoju. Sakas žuvo Strokinių kaime prie kapinių. Kartu su juo laikėsi, veikė Jeronimas Bulka ir Juozas Sideravičius-Sakalas iš Mineiškiemio.

Buvo būrys ir Ripaičiuose. Jam vadovavo Justas Mačiulis-Šermukšnis. Vėliau jį sugavo ir į Rusiją išvežė.

1951 m. balandžio 23 d. Tautiškyje Babrausko klojime (šeimininkas vėliau už tai buvo išvežtas) žuvo trys partizanai tauragniškiai. Po to mūsų krašte partizanų neliko.

PABIRŽĖS PARTIZANAI

PRISIMINIMAI APIE "BALTOKŲ" – MIŠKINIŲ GYVENIMĄ 1944-1952 M. BIRŽŲ APS. PABIRŽĖS VLS. KIRDONIŲ APYLINKĖJE

Kaip ir visoje Lietuvoje, taip ir čia daug jaunuolių nėjo į okupantų kariuomenę, o nuėjo į partizanų būrius. Vietinių žmonių jie buvo vadinami "baltokais" – miškiniais. 1945 m. vasarą okupantų valdžios buvo paskelbta pirmoji amnestija rezistencijos dalyviams. Buvo skelbiama, kad kas pasiduos valdžiai su ginklais, gaus dokumentus ir galės laisvai gyventi. O iš tikrųjų tai buvo baisi apgaulė!

Jodeišių k. partizanai broliai Boleslovas ir Povilas Morkvėnai slapstėsi savo daržinėj pasidarytame bunkeryje ir pas pažįstamus aplinkiniuose kaimuose. 1945 m. rugpjūčio 29 d. broliai pas Alfonsą Morkvėną Kirdonyse nusprendė pasiduoti Pabiržės miestelio garnizone. Važiuojant prie Tatulos upės tilto jie sutiko keliais vežimais traukiančius kariškius su vienu stribu. Garnizono kapitonui buvo atiduoti ginklai ir paaiškinta, kad važiuoja pasiduoti – legalizuotis. Kapitonas įsakė važiuoti į Alfonso Morkvėno sodybą, buvo padaryta smulki krata, broliai ištardyti. Kapitonui buvo pasakyta, kad slėpėsi savo namų daržinės bunkeryje.

Brolius aprengė kariškais apsiaustais ir per Daniūnų mišką, Daniūnų Tatulos tiltą varė į savo namus. Jie parodė bunkerį, kur slėpėsi. Žiaurusis kapitonas, pasikalbėjęs su kitais, įsakė broliams lipti į bunkerį. Tik sulipus jie granatomis buvo susprogdinti. Boleslovas Morkvėnas žuvo, o Povilas su nutraukta koja liko gyvas. Abu buvo sumesti į vežimą ir nuvežti į Pabiržę. Boleslovo kūnas buvo numestas ant gatvės grindinio, o gyvas Povilas įmestas į skrebinės daržinę. Iki ryto Povilas daržinėje mirė, nes medicininė pagalba jam nebuvo suteikta.

Po metų miškinis Jonas Cickovas pasidavė, iš anksto susitaręs su garnizonu vienoje miško aikščių, o po pusmečio buvo nuteistas penkeriems metams lagerio. Po brolių Boleslovo ir Povilo nužudymo ir jų kūnų išniekinimo, jauniausias brolis – trečiasis – Adolfas, g.1928 m., išėjo į mišką pas "baltokus". Tai buvo kraujo kerštas už brolius. Po pusmečio gyvenimo miške, 1946 m. vasario 28 d., Adolfas Morkvėnas su kitu miškiniu Klemensu Kondrotu iš Vidugirio k. buvo susprogdinti pas Alfonsą Morkvėną

virtuvėje po grindimis gerai įrengtame rūsyje. Rūsio dangtis virtuvės šone buvo užstatytas spintele. Kad pas Alfonsą Morkvėną slapstėsi šie miškiniai, išdavė kaimynas, kuris vėliau buvo nubaustas. Tą lemtingą vasario 28 d. stribų ir kareivių buvo atkelta spintelė, atidarytas rūsio dangtis ir granatomis susprogdinti Adolfas Morkvėnas ir Klemensas Kondrotas iš Vidugirių k. Po gero pusvalandžio lavonai iš rūsio buvo iškelti ir paguldyti kieme. Netrukus pusiau atgavęs sąmonę, Adolfas sugebėjo iš kišenės išsitraukti savo "TT" ir iššauti į viršų du kartus. Ir tuojau budelių buvo pribaigtas.

Sodybos šeimininkas Alfonsas Morkvėnas jau prieš kelis mėnesius buvo nuteistas penkeriems metams už mokesčių nesumokėjimą. Po šios tragedijos Alfonso Morkvėno penkiolikmetis (g.1930 12 29) sūnus Vytautas išėjo pas partizanus. Tragedijos metu jo nebuvo namuose, nes su seseria Brone buvo išvažiavęs pildyti "Goko" planą – kirsti malkų. Alfonso Morkvėno sodyba buvo sugriauta, trobesiai nuardyti. Namuose tuo metu buvo tik 10 metų dukra Irutė, kuri sumaištyje sugebėjo pabėgti. Dukroms Emilijai ir Janinai buvo skubiai pranešta į Biržų gimnaziją. Jos iš klasės tuojau pasišalino.

1945 m. vasarą žuvo didelė miškinių grupė netoli Sodeliškių k. Tiliniavos vienkiemyje, ūkininko rąstų daržinėje – sušaudyti ir sudeginti. Žuvo Stasio Korsako grupė. Gyvi liko tik nesuspėję į grupę grįžti ir buvę sargyboje. Žuvo Kostas Balbierius, J.Vaiginas iš Suosto k., du broliai Poviloniai. Iš viso žuvo 12 partizanų.

1945 m. gegužės mėn. Gulbinų miške buvo išduota Antanaičio grupė, o pats Antanaitis į grupę nebuvo sugrįžęs, nes pas ūkininką pramigo, dieną grįžti buvo pavojinga. Gulbinuose aplink miško bunkerį buvo įruošti apkasai ir 50 m spinduliu kryžmai suguldyti rąstai, kad priešas nepastebėtas negalėtų prišliaužti. Lipant per rąstus, nukauta nemažai kareivių, partizanai laikėsi visą parą. Žuvo Tadas Morkvėnas ir Balčiūnas. 1946 m. vasario mėn. Gulbinų miške žuvo Jonas Tekutis ir kiti: iš viso 9 partizanai. Išdavė Gulbinų k. mokytojas, kuris buvo įgijęs partizanų pasitikėjimą, nes Gulbinų mokyklos rūsyje laikė sužeistus partizanus.

1946 m. rudenį į mūsų – Boleslovo Valiūno – sodybą Jodeišių k. su vežimu atvažiavo Pabiržės garnizono žiaurusis kapitonas, leitenantas ir stribas Blazarėnas iš Jodeišių k. Aš su broliu Vytautu tik ką buvome grįžę

❒ LLA Pabiržės būrio, Biržų rinktinės partizanų grupelė. Sėdi: Vytautas Morkvėnas, Vytautas Špokevičius, Emilis Dūdoras, Jonas Sribikė. Stovi: Povilas Krikščiūnas ir Albertas Petrauskas-Dručkus, Valdovas. 1946 m.

iš Biržų gimnazijos. Atvykėliai pas mus darė kratą. Kapitonas man liepė parodyti mūsų kambarį, – "salkose". Į "salkas" aš lipau pirmas, parodžiau, jis įėjo į vidų ir užsidarė. Pasilikau už durų. Gerokai palaukęs, pravėriau kambario duris ir pamačiau, kaip kapitonas už savo kelnių diržo baigė kišti mano neseniai pirkto kostiumo kelnes. Kapitonas užriko ant manęs, ir aš, uždaręs duris, laiptais nudardėjau žemyn. Netrukus, baigę kratą, visa "tvarkdarių" grupė su vežimu išvažiavo Kirdonių link.

Jie nuvyko į Jodenėlių k. ir pas Alfonsą Rudį darė kratą, o šalia (per 100 m) Leono Zakrio sodyboje ilsėjosi miškinių grupė. Kapitonas Kaplanas, leitenantas ir stribas Blazarėnas pastebėjo Zakrio sode įtartinus vyrus, sukrito į griovį ir paleido ugnį į juos, įvyko susišaudymas. Miškiniai užšliaužė grioviu iš kitos pusės ir nukovė abu kariškius, o Blazarėnas buvo sužeistas. Vytautas Morkvėnas-Vidzėnas, perbėgdamas sodo keliuką, sukniubo – Blazarėno viena kulka peršovė jį. Stribas Blazarėnas,

radęs už sodo pririštą arklį, raitas pabėgo. Pas kapitoną Kaplaną buvo rastas žuvusio Adolfo Morkvėno pistoletas TT, su išgraviruotais inicialais A.M., o mano – Antano Valiūno – kelnių likimas liko nežinomas. Šeimininkas Leonas Zakrys, grįžtant iš Biržų, sutemus pravažiuojant Pabiržę, buvo areštuotas ir vėliau nuteistas, o sodyba kitą dieną sugriauta (nuardyta).

Vytautas Morkvėnas buvo sunkiai sužeistas – kulka kliudė dešinės rankos petį, stebuklingai praėjo tarp stuburo per plaučius, nesiekė pilvo ir išėjo per apatinį kairį šoną. Rankšluosčiais subintuotas, jau temstant partizano Jono Sribikės buvo nuvežtas pas Antaną Rožėną prie Daumėnų k., vienas kilometras nuo plento ir du nuo Pabiržės. Vytautas buvo paguldytas į aruodą ir ten išbuvo kelias dienas. Ilgiau laikyti buvo labai pavojinga, todėl suorganizuotas Vytauto Morkvėno pervežimas į Latviją. Plačiu vežimu, pridėjus šieno, dugne paslėpus automatą, vežė 12 metų berniukas Antanas Rožėnas, J.Dylis ir Jonas Grigaliūnas iš Čėniškių k. Vakarop ypatingas krovinys kirto Latvijos sieną ir buvo paliktas pamiškėje gyvenusio latvio Čarkos šeimos sodyboje. Žaizdos buvo gydomos šuns taukais. Gydymas truko kelis mėnesius. Pasveikęs Vytautas grįžo į savo kraštą.

Jų grupė buvo labai linksma: Juozas Naudžius be kairės rankos plaštakos iš Užugulbinės k., Jonas Sribikė iš Vidugirių ir Bubliauskas iš Leliškių k. – geri dainininkai, Vladas Kruopius iš Kirdonėlių, Albertas Petrauskas nuo Saločių ir kiti. Albertas Petrauskas-Dručkus, Valdovas 1947 m. balandžio 6 d. Raudonpamūšyje pas ūkininką buvo sužeistas į galvą ir paimtas be sąmonės, Vytautas Špokevičius-Katrė nušautas, o partizanai Vytautas Morkvėnas ir Vladas Vaičiūnas-Bijūnėlis iš Panevėžio pabėgo.

Latvijoje prie sodybos miške buvo įrengtas didelis bunkeris su gultais, tilpo virš 30 vyrų, bet vėliau buvo išduotas jaunuolio latvio, kuris prieš kelias dienas grupei į mišką norėjo atnešti šautuvą. Partizanas Kavaliauskas pasakė, kur yra bunkeris. Vakare grupėje padarė išvadą, kad vis tiek išduos, naktį ginklai, drabužiai, maistas buvo sukrauti į vežimus ir visi išžygiavo į Lietuvą, kur pasiskirstė į mažas grupeles. Kitos dienos rytą Latvijos garnizonas apsupo mišką ir tas jaunuolis (kuris norėjo atnešti šautuvą), surištas virvėmis, nuvedė kareivius į bunkerį. Taip vėliau pasakojo Čarka.

1946 m. gegužės mėn. pas "baltokus" – miškinius buvo atklydę du vo-

kiečių belaisviai, pabėgę iš Tartu belaisvių lagerio. Pabuvę per vasarą, spalio mėn. jie išėjo į Vokietiją (per Kaliningrado sritį). Koks jų tolesnis likimas – nežinoma. Su miškiniais jie susikalbėdavo rusiškai. Buvo itin geri šauliai – labai taikliai šaudydavo. Jų vardai Fricas ir Germanas.

Vytautas Morkvėnas 1950 m. rudenį vienas užėjo į Kirdonėlių vienkiemį pas Giedraičius. Iš ryto garnizono kariškiai ir stribai "šukavo" vietovę. Reikėjo labai greitai paslėpti Vytautą, o nebuvo kur. Buvo nuspręsta stalių dirbtuvėse užkasti jį su automatu skiedrose. Kai užėjo stribai, šeimininkas buvo labai persigandęs, visas drebėjo, veidas išbalęs. Vienas stribas paklausė, kas yra šeimininkui. Šeimininkė atsakė, kad šis serga nervais. Per stalių dirbtuves perėjo vienas stribas. Galite įsivaizduoti, kai "tvarkdariai" išėjo, kokie laimingi buvo šeimininkai.

1945 m. vasarą buvo sudeginta Cickovo gryčia, nes du sūnūs buvo miške. Sudeginti ir Vlado Kruopio namai.

1949 m. lapkrityje jau buvo pašalę. Dėl blogo oro pas Antaną Rožėną Kirdonyse (prie Daumėnų k.) nakvojo "baltokas" J.Sribikė, nes jis savo draugų nesulaukė. Jis miegojo seklyčioje, ant langų buvo retos užuolaidos. Apie 3-4 val. nakties grįžtanti iš miško pasalos Vaitiekūno stribų grupė prie A.Rožėno vienkiemio sulaikė be dokumentų veterinarą, ėjusį į išbėgusio ūkininko Kavaliausko sodybą, kur jis gyveno. Stribai pas A.Rožėną norėjo įsitikinti, ar tikrai čia veterinaras. Stribai pašvietė į seklyčios langus ir pastebėjo viduje vyriškį, pabarbeno į langą ir liepė atidaryti duris. Jonas atsakė, kad tuojau, o viską girdėjęs šeimininkas atidarė duris. Jonas tuo momentu basas išlipo pro langą ir pamažu su automatu rankoje ėjo per avietyną į klojimo pusę. Visas stribų būrys stovėjo kieme, jie Jono negalėjo matyti, nes užstojo namas. Pasirodo, kad avietyne vienas stribas atlikinėjo "gamtinius" reikalus. Pamatęs ginkluotą vyrą, paleido į jį automato seriją. Jonas, išgirdęs automato spynos kleksnį, krisdamas atsakė taip pat automato serija. Kilo baisi panika, leido raketas ir stribai paleido padriką ugnį. O Jonas beveik laimingai pabėgo į mišką, užėjo pas Antaną Stačkūną, kur jam buvo suteikta pirmoji medicininė pagalba – subintuota galva, gavo batus. Jonas prie avietyno buvo peršautas, kulka pataikė į nosį ir išėjo žemiau kairės ausies, tai buvo tikras stebuklas. Jau auštant Jonas buvo Daniūnų miške pas savuosius. Grupė negalėjo iš tolo pažinti jo, nes Jono galva buvo smarkiai subintuota. Vytautas vos ne-

palaikė jo šnipu ir vos nepaleido šūvio. Šeimininkai Rožėnai buvo išvaryti į Pabiržę, o rytojaus dieną išvežti į Biržus, išlaikyti visą savaitę, o vaikai buvo paleisti kitą dieną.

1951 m. birželio 24 d., per Jonines, Vytautas, eidamas iš Boleslovo Balbieriaus, prie Daniūnų miško užėjo ant Vaitiekūno pasalos ir į stribų ugnį atsakė savo automato serija. Gi jo draugas Jonas Sribikė į Daniūnų mišką ėjo palei Tatulą, o Vytautas – tiesog per laukus į mišką. Jonas Sribikė žinojo, kiek nedaug Vytautas turėjo šovinių ir suprato, kad jis jau žuvęs, nes pistoleto šūvių nebuvo girdėti. Vytautas parkritęs ant žemės mirė sėdėdamas, kulkų buvo suvarpytas. Stribai, iš ryto veždami Vytauto Morkvėno kūną ties Rožėno (Augelio) kiemu sustojo, nuplovė veidą ir išvarė žmones atpažinti. Visi atsakė, kad neatpažįstą, nors ant automato buvo inicialai – V.M. Taip tragiškai žuvo ką tik pražydusi jaunystė.

Jonas Sribikė 1952 m. rudenį su draugu buvo išduoti seserų prie Krinčino. Bėgant iš vienkiemio, visai prie miško Jonas buvo sužeistas ir pats susisprogdino granata. Jo draugas Šaučiūnas buvo nukautas prie vienkiemio.

1945 m. pavasarį Daniūnų k. miške nušovė Petrą Miliūną, kuris slapstėsi nuo armijos. 1945 m. sausio mėn. Jodeišių k., stribas Alfonsas Žiruolis nušovė nešančią į trobą malkas 25 metų Mariją Blozarėnaitę. Buvo jau sutemę, girti trys stribai (J.Blozarėnas, Juktonis ir Žiruolis). Kūną įsidėjo į roges ir, nuvežę į Pabiržę, įmetė į Putrio daržinėje buvusius pelus. Kitą rytą kūną pasiimti nuvažiavo brolis Povilas, sesuo Ona ir brolienė Apolonija. Palaidojo Pabiržės kapinėse.

Šiuos pasakojimus iš savo ir vietinių gyventojų, iš LLA Pabiržės būrio, Biržų rinktinės nario Alberto Petrausko, iš Saločių prisiminimų 1996 m. birželio 18 d. užrašė ***Antanas Valiūnas.***

A.Valiūnas nuo 1948 m. gegužės 22 d. iki 1960 m. balandžio 9 d. buvo tremtyje Irkutsko sr. Čeremchove.

ERŽVILKO PARTIZANAI

Irena Lukoševičiūtė-Žemaitienė, g.1926 m. Milaičiuose, Eržvilko vls., ūkininko duktė, studentė, 1949 m. ištremta į Irkutsko sritį Bodaibo m. Grįžo 1956 m., dirbo mokytoja, gyvena Kaune.

"Mirtis jaunystėje yra tokia graži, ypač kai pasaulyje nesi nieko blogo padaręs. Žinai, kad miręs skrisi per erdvę kaip baltas balandis, stebėsi ir jausi Dievo sukurto kosmoso grožį, patirsi tikro gyvenimo vertę ir būsi be galo laimingas, laimingas."

Tai ištrauka iš Juozo Nausėdos, Tauragės gimnazijos abituriento 1945 m. dienoraščio. Jam dar buvo likę gyventi pusantrų metų. Užgulęs mūsų kraštą raudonasis siaubas mažai kam paliko vilties išlikti. Todėl ir jis rašė: *"Gali žmogus mirtį greitai, visai netikėtai, nelauktai, sutikti. Ir aš jau nebežinau, ar gyvi sulauksią švintančio laisvės ryto. Kažin? Juk tai dar tik pradžia! Vėl tokie paniurę, išsitaršę debesys plaukia. Saulės nematyt ir gamta liūdna, kaip ir mūsų gyvenimas. Kaip naktis, kaip ilgos ligos skausmas užgulė nerimas sodiečių širdis. Veltui žmogus dairosi – jau pagalbos nesulauksi iš vakarų. Laisvė reikalauja aukų iš geriasių sūnų tarpo. Ir aš šventai pasiryžau tau, didis Dangau, Ir Visagali Viešpatie: jei Tėvynei reikės ir mano aukos, aš tada nesusvyruosiu."*

❒ Juozas Nausėda

Taip manė daugelis to meto jaunuolių, taip mąstė visi, kam brangi buvo tėvų žemė, gimti namai. Toks buvo ir Juozas Nausėda, kilęs iš Tau-

❒ Stasys Urbonavičius (Urbonas)

ragės aps., Gaurės apyl., Vėžaičių k. Mokėsi Tauragės gimnazijoje, kur su kitais mokiniais platino pogrindžio spaudą. Už tai buvo areštuotas ir kalėjo Tauragės Šubartinėje. Apie tai savo dienoraštyje, vėliau jau būdamas miške, rašė: "*Sunki buvo likimo letena, karti gyvenimo taurė, kurią aš turėjau iki dugno išgerti. Požemyje nemačiau pavasario nei vasaros, negirdėjau paukščių čiulbesio. Aš mačiau tik žiaurias, siauras akis, kurios tik kraujo, vien kraujo tetroško. Mačiau aš užguitą, pažemintą žmogų rūsių tamsumoje, kurioje ir pats buvau. Pripratau kentėt, nes mintyse regėjau laisvą Tėvynę, papratau be sudrebėjimo žvelgti į juodas mirties akis. Aš daug kentėjau, kai pro grotų rezginį žingsniavo mano mylimasis gegužis. Rymodavau prie grotų, pro kurias prasiskverbdavo besibeldžiančios saulės spinduliai, o siela verkė grimzdama prisiminimų jūron. Tariau gyvenimą esantį žuvus. Galvojau, jei išeisiu, tai tik kaip gyvenimo našta. Bet išaušo rytas poneramios nakties ir pasijutau vėl žmogus, galįs gyventi, padėt vargstančiai tėvynei. Daug kentėta, daug akys matė vaizdų, kurie paliko atmintyje kaip kruvina dėmė*".

1946 m. pavasarį partizanų ryšininkams pavyko papirkti vieną Šubartinės kalėjimo prižiūrėtoją, kuris birželio 13-osios naktį atrakino kelias kameras ir kartu pats su kaliniais pabėgo. Tarp pabėgusių buvo Eržvilko gimnazijos mokytojas Petras Ruibys ir Juozas Nausėda su klasės draugu Jonu Nuobaru. Kartu išbėgo ir Vacys Augustinavičius ir jo sesuo Viktorija – vienintelė moteris. Viktorija su partizanais buvo iki rudens, vėliau gyveno su padirbtais dokumentais. Jos brolis Vacys-Džiugas žuvo 1947 m. neaiškiomis aplinkybėmis ir ilgai gulėjo pamestas Gaurėje.

Pabėgėliams kito kelio neliko, kaip tik miškas. Pirmas iš pabėgėlių žuvo Petras Ruibys, kai partizanai užėjo ant stribų pasalos. Tai buvo

1946 m. liepos viduryje. Daugumas bėglių pateko į A.Joniko-Rolando ir J.Stočkaus-Eimučio būrius. Rudenį Juozas Nausėda buvo paimtas į štabo apsaugos, Mindaugo būrį, vadovaujamą Vytauto Gužo. Jie veikė apie Paupį, Šimkaičius, Vadžgirį. Tačiau neilgai teko Juozui partizanauti, kaip neilgas buvo ir jo gyvenimas. Ne kartą laiškuose apie tai jis rašė: "*Nieko gero mano mažutėse dienose. Čia jos baisiu nerimu gaubtos ir skaudžiom valandom grįstos, čia truputis juoko... Dar neseniai po mūsų padange sukos baltos giltinės dalgis, daug žmonių nukeliavo... Kažko galvoju, kad šio pavasario žiedai mus nevilios, mus nedžiugins kartu. Et, pagaliau nusispjaut likimui akysna. Juk tas visiškai nesvarbu. Jei išskirs mus dienos, aš su savimi nusinešiu į kapus savo gilią meilę Tėvynei ir Tau. Atmink tai! Būtų nežemiška laimė paskutinį kartą pažvelgti Tau į akis, kurios lydi mane visą trumpą gyvenimą. Bet, deja...*"

1946-1947 m. žiemą būrys praleido žygiuose ir bunkeriuose. Žmonės nuoširdžiai priimdavo ir rėmė partizanus. Atėję vaikinai linksmai uždainuodavo:

Ko taip baisiai nusiminę žiūrit į mus?
Gal dar pirmą kartą matot tokius svečius?
Nebūkit nusiminę, jei lanko jus miškiniai,
Jie gerbia Jus!

Gal atrasite kaimynų, gal giminių,
O jei ne – galėsit spręst iš mūsų veidų
Nesame mes plėšikai, bet žmonės katalikai,
Tokie kaip Jūs

Ir eidavo dažniausiai pas neturtingus žmones, į varganas gryteles – ten rasdavo nuoširdžiausią priėmimą. Trumpame dienoraštyje, kurį rašė priešokiais miške ir kuris išliko, Juozas rašė: "*1946 m. rugsėjo 19 d. Ir kas man yra? Štai prieš minutę taip norėjau ir turėjau daug minčių Tau čia išlieti, bet... paėmęs sąsiuvinį nežinau, kur visos mintys dingo. Nejau visad ir būsiu toks išsiblaškęs? – pasakyk, žmogau, kad mandras esi. Ir bet kuris darbas krenta iš rankų. Tam aš galiu čia paminėti vieną priežastį. O tai jaučiamas sielos ir kūno nuovargis, amžinai įtempti nervai.*

Lietus negailestingas pila langan, šalta srove. O mes sėdim kambaryje ir užsiiminėjam niekučiais. Tikrai ta kompanija, kurioje esu, mane išblaško. Dienos taip ir bėga. Padengtos mažučiu rūpesčiu, nedidelėm staigmenom. Laukiam kažko iš ūkanų pilkų, bet ta laukiamoji atrodo taip toli. Gyventojams, atrodo, paliekam gerą įspūdį. Pamatė, jog miško broliai tikrai žmonės optimistai.

Rugsėjo 29 d. Ak, tas ruduo! Pas mus jis tokiais didžiuliais žingsniais ateina. Antai susiūbuoja šakutė ir žemėn nukrenta vasarą žaliavęs, o dabar rudens nubučiuotas lapas. Gūdu širdy, sielon peršasi melancholija...

Juo žygiuojame mes keliais, kuriais retai kas be mūsų žengia. Atsibodo lapų ir šakų šlamesys. Dienos ir naktys nunešė ir mane tolyn nuo tavo tėviškės. Jau neteks susitikti... Gaila! Kažkodėl visad esu toks išsiblaškęs, o šiandien – kaip niekuomet. Gal ką nors negero nujaučia bastūno siela, o gal... Sodyba, kurioje esam, taip primena mano namus ir tą rimtį, kurią man teikdavo mano namai. Deja, čia svetimi. Svetimi namai ir svetimi žmonės. Vieni draugai lošia kortomis, kiti skaito ar miega, o aš tau į dienoraštį, mano Mylimiausia, rašau. Nežinau kodėl, ar žygyje per tamsias naktis, ar poilsyje visad matau tas mėlynas ir man tokias brangias akis!

Aš daug galvoju apie tai, kada laisvės varpams sugaudus ir garsams skrendant melsvom dangaus erčiom – aš tada pas Tave sugrįšiu. Kiek džiaugsmo ir laimės! – aš įsivaizduoju?!... O jei negrįžčiau su kovos draugais – ašarėlę nubrauk nuo veido, manęs daugiau nebesutiksi šiuose žemės takuose...

Norėč, kad būtum čia. Man gūdu, man neramu be Tavęs. Juk norėčiau niekuomet nuo Tavęs neatsiskirti, tartum Tu apsaugotum nuo nežinios ir pavojų".

O ta nežinia, tie pavojai tykojo brolių kiekviename žingsnyje. Atsirado nemaža išdavikų, kiti gyvi paimti partizanai ar ryšininkai neišlaikydavo baisių kankinimų ir išpasakodavo ryšius bei miškinių žiemojimo vietas. Partizanų gretos retėjo, bet ir vėl atsirasdavo naujų kovotojų: tai neišgali išmokėti uždėtų mokesčių natūra taip (vadinamų "pyliavų"), tai vaikinai, besislapstą nuo armijos, arba patriotai, tikį, kad atėjus valandai kovoti už Lietuvos laisvę, tauta nebūtų sunaikinta arba toli nuo savo krašto.

Juozas Nausėda toliau dienoraštyje rašė: "*Dabar, kai likimas atvedė į partizanų gretas, kada galiu savo gyvybės auką uždegti kitų širdyse laisvės troškimą, jaučiuosi tartum sakalas, kuriam per maža vietos lygumoje*".

Juozas aprašo vieno klasės draugo žūtį: "*Kautynės. Mes apšaudome ūkyje esančius čekistus ir patys sparnais traukiamės miškan. Mūsų pusėje kaleno penki kulkosvaidžiai. Dešinysis priešo sparnas bando užkirsti man kelią. Bet tuoj į ten pasipila mūsų stipri ugnis. Gera ir smagu gulėti prie jukiai kalenančio kulkosvaidžio ir ieškoti taikinio. Pro galvą prazvimbia keletas kulkų. Aha – jau pastebėjo! Traukiuos ir aš. Aplink lygūs laukai, tik*

tarpely teka mažutis upelis. Juo ir slenka mūsų kovotojai. Ir... O Dieve! Staiga krenta žemėn mūsų kovos draugas – Vaidotas. Tas pats tavo klasės draugas Vladas Jončia. Nutyla jo kulkosvaidžio daina, sudainavusi paskutinį kartą. Prie lavono prišoko Mindaugas. Ir paima kulkosvaidį, o aš spaudžiu savąjį ir laidau mirties serijas. O širdy... ? Nenoriu nei kalbėti, ką jaučiau Vaidoto netekus. Tai buvo 1946 m. spalio 13 d. O šiandien, kai rašau, esame toli nuo tos vietos. Netoli apskrities miestas, aplink vien miškai".

Partizaninio sąjūdžio būriuose buvo griežta drausmė. Štai ką rašo Juozas dienoraštin priešpaskutiniame įraše:

"Gruodžio 17, antradienis. Iš dangaus krenta mažytės snaigės ir dengia Motinos žemės krūtinę. Naktis. Aplink ramu baltuojančiuose toliuose. Nesigirdi nei varpelio, nei šuns amsėjimo. Ramu ir mano "būstinėje". Ant stalo dega lempa, lovose miega draugai. Ir aš, tarsi užmirštą sąsiuvinį ištraukęs, Tau vėl po ilgos pertraukos rašau.

Ir tikėk, nesinori rašyti, kai tokios nuvalkiotos mintys. Juk kartojasi vis tas pats. Mano dienas reikia pamatyti. Ne, reikia jas pačiam pergyventi, tada tik suprasi, pažinsi. Pas mus kaip kariuomenėj karo metu. Visiškai tas pats. Tik mūšiai ne tokie vyksta."

Užėjus liūdesio, nerimo valandai, Juozas rašo: *"Juk Tu puikiai žinai, kas aš šiandien! Mano keliai yra sunkūs ir ne kartą tenka stovėti ant bedugnės krašto... Bet einu jais kartu su kitais, kad tavo darželyje rūtos laisvai žaliuotų, kad tavo mėlynose akyse neliktų jokio skausmo. Gal aš ir negrįšiu iš ten, gal mano balsą išgirsi savo siela iš juodo kapo, gal... Ak, tu juoda, negailestinga mirtie! – tu nepastok mums skersai kelio į šviesią ateitį. Norėtųsi pergyventi šias juodas, kruvinas tėviškės dienas, kad tas tamsus košmaras paliktų vien prisiminimus. Bet, deja, likimas ironiškai šypsosi – dar tavo, vaike, taurė neišgerta!"*

Tą taurę teko greitai išgerti. Vyrams iš štabo buvo duota užduotis nubausti išdavikų šeimą, kuri šnipinėjo apylinkę ir žinias perduodavo į Eržvilką garnizonui. Tai buvo balandžio 7 d., tiksliau naktis prieš Velykas. Naktį iškrito sniegas ir pašalo – žygis buvo rizikingas. Bet rinktinės vadas Vidmantas primygtinai sakė vykdyti kovinę užduotį. Būryje buvęs išdavikas paspruko, ir būrys, pasikrovęs maisto į pastotę, grįžo į Paparčių kaimą... Apsistojo prie miško esančioje Maselskienės trobelėje. Nuvargę vyrai sumigo, palikę sargybinį. Tuo tarpu pabėgęs išdavikas pranešė

Eržvilko garnizonui. Šie patraukė pėdsakais. Dar sutiko vežiką, grįžtantį namo, kuris ir nurodė, kur nuvežė vyrus. Partizanų sargybinis, šokdamas per griovį, į jį įkrito pats bei jo šautuvas. Jis atėjo trobon sušilti. Tuo tarpu namą apsupo čekistai ir stribai – jie prislinko visiškai arti. Pradėjo mesti granatas per langą ir šaudyti kulkosvaidžiais. Vyrai iš miego šoko per langus, pro duris. Bet juos negailestingai tarsi beržus išguldė šūvių audra. O buvo tai rinktiniai, jauni, aukštaūgiai, išsilavinę jaunuoliai. Krito vienuolika ir tik vienam būrio vadui Mindaugui pavyko pabėgti.

Taip nutrūko Juozo Nausėdos (1932-1947) trumputis gyvenimo siūlas.

Vyrus sukrovė į vežimą kaip pagalius, nuvežė Eržvilkan, išmetė išniekintus aikštėje. Ieškojo artimųjų, šiuos areštavo. Vieno iš žuvusiųjų sesuo Natalija Urbonavičiūtė pasakojo, kad matė komjaunuolę Eleną Matušovaitę, šokant aukštakulniais batukais ant partizanų krūtinių... Klaikus tai šokis, kurį galėjo šokti dar klaikesnis žmogus. Taikliai savo tyliose, graudžiose dainose dainuodavo partizanai:

Kovos lauke raudojo šūviai,
O saulė leidos verkdama,
Apnuoginti lavonai guli
Ant gatvės, ties NKVD.

Aplinkui grindinys tik kietas,
Po šonais – krūvos akmenų.
O vietoj pagalvės padėta
Pluoštelis kruvinų šiaudų...

Panašus gyvenimas ir vieno iš kovos draugų – Stasio Urbonavičiaus (1922-1947). Stasys buvo kilęs iš Pagirių kaimo, Eržvilko vls. Dirbo Jurbarko miškų ūkyje. 1945 m. užėjus sovietams, jis kaip tikras lietuvis patriotas, pašventė savo jaunas jėgas kovai su okupantais. Iš pradžių dirbo ryšininku, turėjo slapyvardį Vidugirys. Tačiau, kai buvo išduotas partizanų bunkeris Eržvilko apylinkėje Lenkčiuose, jam iškilo alternatyva – arba kalėjimas ir kankinimai, arba miškas. Ir taip Stasys 1947 m. žiemą pateko į partizanų eiles. Neilgai jam teko būti su miško broliais. Jis žuvo kartu su kitais dešimt kovos draugų tą lemtingą 1947 m. balandžio 7 d. rytą. Jį, gulintį ir niekinamą Eržvilko aikštėje, matė ir atpažino jauna, dar mokinė, sesuo Natalija, taip pat aktyvi ryšininkė. Matė brolio kruviną megztinį su dobiliukų raštu, kurį visai neseniai buvo numezgusi. Širdgėlą, kurią jautė sesuo ir kiti nukankintojų artimieji, sunku apsakyti. Ir svarbiausia – jos negalėjai parodyti, negalėjai paskutinį kartą atsisveikinti ir apraudoti brangiausiųjų, nes žiaurios akys to tik ir laukė, kad

galėtų kitus areštuoti.

Užkasė juos bendroje duobėje Eržvilko taip vadinamuose Siratkapiuose. Kai artimieji puošdavo kapą, stribai draskė gėles, areštuodavo puošiančius. Todėl neapsikentę partizanai atslinko į Šaltuonos pakrantę ir kapą užminavo, parašę -"mina". Tai buvo partizanai Jonas Mankus iš Polų k., Juozas Krikščionaitis iš Lenkčių ir Antanas Slušinskas-Staugaitis iš Polų. Jie vėliau visi žuvo. Tačiau žuvo ir atėjęs gėles draskyti stribas Tamašauskas. Jis turbūt nepamatė užrašo ir, draskydamas gėles, susisprogdino. Vėliau kapas liko neprižiūrimas, apaugo krūmais. Tik 1990 m. buvo sutvarkytas artimųjų ir pastatytas antkapinis akmuo su žuvusiųjų pavardėmis:

"1947 m. balandyje žuvę šie partizanai: Steponas, Jonas, Petras Žukauskai, Steponas Juškys, Alfonsas Čekaitis, Steponas Tališauskas, Jonas Parnarauskas, Stasys Urbonas, Kazys Valaitis, Juozas Nausėda, Jonas Majeris nuo Tauragės".

Taip žuvo visas būrys partizanų, mylėjusių laisvę ir Tėvynę labiau už gyvybę.

Ir vien už tai, už tai, brangieji,
Šiandieną kapas skiria mus,
Kad savo Tėviškę mylėjot,
Kad gynėte josios laukus...

J

JONČIŲ ŠEIMOS TRAGEDIJA

Tauragės aps.,Eržvilko apylinkėje yra kaimas Užvarniai. Iš vienos pusės jis glaudžiasi prie miško, o iš kitos – vingiuoja upė Šaltuona. Šiame ramiame kaimelyje gyveno vidutinių ūkininkų Jončių šeima: tėvas ir du sūnūs – Kleopas ir Vladas. Vyresnysis Kleopas pagal tradiciją turėjo paveldėti ūkį, o Vladas ėjo mokslus.

❒ Vladas Jončia-Vaidotas

Vokiečių metais šeima išliko nepaliesta. Užėjus rusams, raudonasis uraganas sujaukė, sulaužė ir pražudė daugelį kitų lietuvių šeimų.

Vladas Jončia (1925-1946) mokėsi Tauragės vidurinėje, tačiau paskutinę klasę baigė Eržvilke. Tais pačiais metais jis pradėjo dirbti Gaurės valsčiaus sekretoriumi. Mokydamasis Eržvilke, priklausė patriotiškai nusiteikusių mokinių grupei. Jaunuoliai, matydami siautėjantį bolševikinį terorą, dažnai po pamokų susitikdavo. Vienminčių būreliui priklausė: Vladas Jončia, Vytautas Tališauskas, Juozas Nausėda, Jonas Blažys ir kiti. Jie skaitė ir platino pogrindžio spaudą.

Baigęs vidurinę mokyklą, 1945 m. Vladas pradėjo dirbti Gaurėje valsčiaus sekretoriumi, kad galėtų padėti kaimo žmonėms išsisukti nuo nepakeliamų pyliavų ir vaikinams nuo armijos, parūpindavo jiems reikalingus dokumentus. Taigi vykdė pasipriešinimo sąjūdžio užduotį.

Dirbdamas valsčiaus sekretoriumi, ne tik padėjo kaimo žmonėms, bet ir partizanams pranešda-

vo apie garnizono ir stribų judėjimą, jų planus. Jis parengė ir Gaurės miestelio puolimo planą. Puolimas įvyko 1946 m. vėlyvą rudenį. Sutelktos partizanų jėgos užėmė Gaurę, išblaškė stribus, šie ir komunistai nebežinojo nė kur slėptis. Sudeginę išvežti rengiamų žmonių sąrašus ir kitus dokumentus, partizanai išlaikė užėmę Gaurę kelias valandas. Paskui pasitraukė. Vladas atsidūrė ligoninėje, tačiau saugumas jį įtarė ir prie palatos durų laikė stribų sargybą. Tačiau Vladas, pasidaręs iš paklodžių virvę, nusileido į kiemą ir pabėgo. Artimųjų padedamas pasiekė mišką ir visiškai perėjo pas partizanus. Priklausė Rolando, vėliau Eimučio būriui. Turėjo slapyvardį Vaidotas.

NKVD pradėjo persekioti, tardyti Jončius, tad netrukus ir brolis Kleopas buvo priverstas pasekti Vlado pavyzdžiu.

Vladas buvo labai drąsus, nuoširdus ir geras jaunuolis. Apie tai pasakoja ir dažnai Jončius prisimena buvęs geras Vlado draugas Pranas Jonikas, tuo metu buvęs ryšininku, slapyvardžiu Lakūnas. Jis daug padėjo partizanams, kol pagaliau pateko į lagerius. Išliko gyvas, gyvena Tauragėje.

Neilgai teko Vladui minti pavojingus partizanų takus. Apie jo paskutinį lemtingąjį mūšį rašė jo draugas Juozas Nausėda išlikusiuose užrašuose.

"Kautynės. Mes apšaudome ūkyje esančius enkavedistus, o patys sparnais traukiamės miškan. Mūsų pusėje kalena 5 kulkosvaidžiai. Dešinysis priešų sparnas bando užkirsti mums kelią, bet tuoj į ten siunčiame stiprią ugnį. Gera ir smagu gulėti prie gerai kalenančio kulkosvaidžio ir ieškoti taikinio. Pro galvą prazvimbė keletas kulkų. Aha – jau pastebėjo. Traukiuos ir aš. Aplink lygūs laukai, tik tarpely tekantis nedidelis griovys. Juo ir slenka laisvės kovotojai. Ir... O Dieve! Staiga krinta žemėn mūsų kovos draugas Vaidotas. Tas pats mūsų klasės draugas Vladas. Nutyla jo kulkosvaidžio daina, sudainavusi paskutinį kartą. Prie lavono prišoka Mindaugas (Vytautas Gužas) ir paima kulkosvaidį, o aš spaudžiu savąjį ginklą ir laidau mirties serijas. O širdy...? Nebenoriu nei kalbėti, ką jaučiau Vaidoto netekus. Tai įvyko 1946 m. spalio 13 d." (Čia aprašytas mūšis Šiauriškių kaime, netoli Gaurės.)

Lavonas buvo atvežtas ir išniekintas Gaurėje. Nėra žinių, kur užkasė Vladą. Vieni kalba, kad buvo įmestas į šulinį prie kitų partizanų palaikų, kiti tvirtina, kad jį užkasė

prie tvarto, saugumo teritorijoje. Dabar toje vietoje pastatyti nauji kultūros namai. Tėvynės gynėjų palaikais niekas nepasirūpino.

Seniesiems Jončiams prasidėjo tiesiog neįmanomas gyvenimas. Dažnos kratos, mušimas – kur sūnus? Viską atimdavo atvažiavę stribai, patyčioms nebuvo galo. Sūnus Kleopas (1921-1947) kartais paslapčia aplankydavo tėvus. Su tėvu jis įrengė bunkerį neprieinamoje vietoje, Šaltuonos krante. Kartą, aplankęs tėvus, Kleopas pasiliko nakčiai bunkeryje. Rytą tėvas pastebėjo kitame kaimo gale kareivius. Išsigando ir pasileido bėgti į mišką, bet ne tiesiai, o pasuko pro bunkerį, kad įspėtų sūnų. Okupantai visa tai pastebėjo, ėmė į jį šaudyti. Kleopas tada puolė Šaltuonon, tačiau kitame jos krante pasivijo šūviai. Tai įvyko 1947 m. rugsėjo mėnesį.

Kleopą užkasė prie Gaurės, senose apleistose evangelikų kapinaitėse. Praslinkus gal mėnesiui, jo palaikus nakčia išsikasė jo mylima mergaitė Zosė, padedama kaimyno Prano Joniko. Parsivežė namo, perrengė uniforma, pašarvojo. Dar su tamsa nuvežė į gretimą bažnytkaimį Pašaltuonį ir palaidojo kapinėse. Drąsi lietuvaitė Zosė atliko žygdarbį, nes toks žuvusio partizano pagerbimas jai galėjo kainuoti ilgus lagerių metus.

Žuvus antrajam sūnui, senųjų Jončių gyvenimas tapo tiesiog nepakeliamas. Netekus abiejų sūnų, širdgėla neapsakoma, o čia dar kareiviai ir stribai išvežė viską, kas dar buvo likę. Neilgai gyveno senasis Jončia. Pasimirė iš skausmo ir nepriteklių. Juk niekas nenorėjo, o ir nelabai galėjo padėti "banditų" šeimai. Vyrui mirus, motina išsikėlė pas gimines į tolimą apylinkę ir dideliame varge ten mirė.

Irena Lukšytė

Š

JURGIS IR JONAS ŠINKŪNAI

"Laisvės kovų archyve" T.20 buvo paminėtas Jurgis Šinkūnas, pasipriešinimo kovų dalyvis, kilęs iš Rokiškio aps., Svėdasų vls., Zoviškių k. Remiantis Jono Dagio, sesers Leonoros Dudonienės (jau mirusi), Albinos Pajarskaitės-Kaušakienės, Stasės Kriaučiukonienės prisiminimais, norime pateikti daugiau žinių apie šį partizaną, kovojusį ir žuvusį už Lietuvos laisvę.

Jurgis Šinkūnas gimė 1913 m. Į pasipriešinimo kovą prieš okupantus įsijungė 1944 m. rudenį. Sovietų

❒ Jurgis Šinkūnas

valdžia jam primygtinai siūlė apylinkės seniūno pareigas, o tai prieštaravo jo įsitikinimams. Nenorėdamas tapti kolaborantu, Jurgis Šinkūnas pasitraukė į pogrindį. Netrukus į mišką išėjo ir jo brolis Jonas Šinkūnas, g.1921 m. Partizanavo kartu, tačiau tai truko neilgai. 1945 m. pradžioje Jonas Šinkūnas per apsuptį Kurkliečių k. pas Baroną buvo sužeistas į dešinės rankos petį, nugabentas pas Čečį, iš kur turėjo būti nuvežtas į saugesnę vietą. Manoma, kad buvo išduotas, nes stribai suėmė. Žiauriai sumušė. Galvodami, kad jau miręs, numetė Svėdasų miestelyje ant grindinio. Viena moteris pastebėjo gyvybės požymius ir nutempusi paslėpė. Po kurio laiko Jonas Šinkūnas buvo surastas ir išvežtas į Rokiškio kalėjimą. Partizaną teisė NKVD karinis tribunolas pagal 58 str. Nuosprendis – 10 metų katorgos ir 5 metai be teisių. Komijoje Jonas Šinkūnas iškalėjo nuo 1945 m. balandžio 19 d. iki 1954 m. rugpjūčio 19d. Grįžęs į tėvynę, gyveno Rokiškyje, kur ir mirė 1994 m. liepos 10 d.

Jurgis Šinkūnas, manoma, priklausė dviem būriams, nors gana dažnai įvairias užduotis atlikdavo ir vienas. Iš pradžių Jurgis Šinkūnas buvo Kunigaikščio Margirio rinktinės J.Tumo-Vaižganto būryje, kuriam vadovavo Albertas Nakutis-Viesulas. Be Jurgio Šinkūno, būriui priklausė: Stasys Gimbutis-Rūkas, Petras Miškinis-Šarūnas, Kazys Palskis-Ąžuolas, Petras Dilys-Eimutis, Petras Černius-Tigras, Jonas Meškauskas-Caras ir kiti partizanai.

Vėliau Jurgis Šinkūnas priklausė Šarūno rinktinei Jaunučio būriui, kuriam vadovavo Antanas Starkus-Montė. Būriui priklausė: Povilas Mateikis, Bronius Dagys, du broliai Grobliai, Vytas Vilutis ir Mašauskas (abu iš Kunigiškių) ir kiti.

Nuo 1949 m. balandžio iki bir-

želio mėn. Jurgis Šinkūnas kartu su kaimynu Vytautu Pivoriūnu slėpėsi bunkeryje Gudonių k., netoli Jono Dagio sodybos. 1949 m. birželio 27 d. rytą Jurgis Šinkūnas grįžo iš partizanų ryšininko Vytauto Šukio, kur buvo parūpinti Šarūno rinktinei maisto. Abiem vyrams miegant, stribai apsupo miškelį. Spėjama, kad apie bunkerį buvo pranešta. Tačiau, kaip pasakojo Vytautas Pivoriūnas (dabar jau miręs), kareiviai nepastebėjo slėptuvės, ją praėjo. V.Pivoriūnas prabudęs pagalvojo, kad atgintos karvės kelia šurmulį, ir išlindo iš bunkerio. Atsilikęs nuo kitų karininkas pamatė beginklį V.Pivoriūną ir, aišku, suėmė. V.Pivoriūnas buvo teisiamas, kalėjo apie 7 metus.

Jurgis Šinkūnas prabudo nuo triukšmo, griebė ginklą ir puolė iš slėptuvės. Automatas užsikirto... Kolaboranto ranka buvo taikli. Jurgio Šinkūno kūną, pasikinkiusi arklį, į Svėdasus vežė Jono Dagio žmona, vėliau, kaip ir kitų partizanų, kūnas buvo nuvežtas prie koplytėlės ties Šimonių vieškeliu į žvyrduobę...

Artimieji negalėjo palikti Jurgio nepalaidoto. Brolis Bronius Šinkūnas kartu su Vytautu Zabiela naktį nuvažiavo prie "kapavietės". Matėsi neužkastos partizanų kojos. Vy-

❒ Jonas Šinkūnas

rai rado Jurgio kūną, tačiau nepajėgė ištraukti. Iškasti nebuvo laiko, todėl pririšo kojas prie arklio ir taip ištempė.

Jurgis Šinkūnas buvo užkastas netoli namų, tačiau artimiesiems buvo svarbu, kad kovotojas būtų palaidotas kapinėse.

1949 m.spalio 21 d. mirė vaikystės draugas Kazimieras Kirdeikis iš Moliakalnio. Kadangi šeimos viena kitą gerai pažinojo ir artimai bendravo (1954 m. grįžęs iš tremties, Jonas Šinkūnas vedė Pauliną Kirdeikytę), tai sutarė, kad Jurgi Šinkūną palaidos Kazimiero Kirdeikio kape. Naktį buvo iškasta duobė Svėdasų kapinėse. Dešinėje duobės pusėje iškasta niša, kurioje paslėptas Jurgio Šinkūno karstas. Laidojant K.Kirdeikį, žmonės ste-

bėjosi, kad dešinės pusės žemė puri, byra nuo kraštų. Tik artimieji žinojo, kad paskutinę pagarbą atiduoda ir Jurgiui Šinkūnui, gynusiam Lietuvos laisvę, paaukojusiam savo jaunystę.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, giminės pastatė paminklą Jurgiui Šinkūnui, kovojusiam ir žuvusiam už Lietuvos laisvę. Žmonės tvirtina, kad Jurgis Šinkūnas buvo drąsus, teisingas, geras žmogus.

Šinkūnų šeimos vargai tęsėsi. 1951 m. rugsėjo 20 d. į Irkutsko sritį, Golumetės rajoną buvo ištremti: sesuo Vladzė Šinkūnaitė su sūneliu Jonu Šinkūnu, brolis Bronius Šinkūnas su žmona Brone ir sūnumi Kostu. Į Lietuvą iš tremties visi grįžo 1957 m. rugpjūčio 6 d.

Duomenis surinko ir užrašė: Janina Tervydienė (Jurgio Šinkūno dukterėčia), Alvydas Šinkūnas (Jono Šinkūno sūnus), Jonas Šinkūnas ir Julius Dudonis (Jurgio Šinkūno sūnėnai)

Laisvės kovų aukos Pietų Žemaitijoje/sud. Vytautas Steponaitis. K. 1998. 2-as leidimas.

LAISVĖS KOVŲ AUKOS PIETŲ ŽEMAITIJOJE

Pirmasis leidimas – 1996 m. Antrajame leidime pateikta enciklopedinio pobūdžio žinių apie 1912 partizanų, gausiai iliustruota nuotraukomis. Knygoje daugiausia pateikti duomenys apie Raseinių ir Tauragės aps. ir kai kurių kaimyninių vietovių rezistentus, priklausiusius LLA, Jungtinei Kęstučio apygardai. Sudarytojo tikslas buvo surinkti iš dar gyvų liudytojų kuo daugiau žinių ir jas užfiksuoti. Knyga yra vertingas Pasipriešinimo istorijos šaltinis. Sudarytojas atliko tikrai milžinišką darbą. Knygos išleista tik 1000 egz.

K.B.

Antanas Šimėnas

VORKUTA (2)

Pietinėje Vorkutos dalye veikė Tundrovo kasyklos Nr.9, 10, 11. Jos buvo laikomos smulkiomis kasyklomis (mielkyje šachty). Dabar jos uždarytos, o atidaryta tik viena kasykla, dar veikianti pietinė (južnaja), tai mažiausia horizontali anglių kasykla. Jos direktorius vokietis. Šiaurinėje dalyje šiuo metu veikia nauja kasykla Ajač-Jaga, Komsomolsko kasykla Nr.18, Jur-Šor (eiklusis elnias) kasykla Nr.29, kurioje 1953 m. liepos pabaigoje-rugpjūčio pradžioje įvyko kalinių sukilimas. Buvo nušauta 72 kaliniai, iš jų 25 lietuviai, o mirė nuo žaizdų 130 kalinių. Tai vienintelės išlikę kalinių kapinės Vorkutoje. Pastatė paminklą skulptorius V.Vildžiūnas, architektas R.Dičius 1993 m. Man teko garbė paruošti paminklui pamatus. Darbas truko mėnesį ir dvidešimt dienų. Tose kapinėse palaidoti sukilėliai. Kiek į vakarus – Vargašoro kasykla Nr.17, didžiausia Europoje, Zapoliarinė kasykla Nr.27, Zapadno kasykla Nr.25, 26. Prie kiekvienos kasyklos gyvenvietė, lageris, o kartais ir keli; kapinės, kurios daugiausia sunaikintos, kai kur dar išlikęs mažas lopinėlis.

Nuo 1949 m. buvo įvesti griežto režimo lageriai politiniams kaliniams. Jų asmeninės bylos buvo perbrauktos raudona spalva kryžmai. Reikėjo nešioti numerius ant kairės rankovės, dešinės kojos virš kelio ir ant kepurės. Mano numeris buvo IC-723. Barakuose ant langų grotos, du laiškai per metus ir rusų kalba. Tik tiek buvo gerai, kad atskyrė nuo kriminalinių.

Vorkutoje ir aplink Vorkutą buvo 64 įvairais dydžio lageriai. Žiūrint iš malūnsparnio, atrodė kaip žmogaus kaukolė. Tikslų Vorkutoje kalėjusių kalinių skaičių sunknu nustatyti.

Pirmaisiais dvidešimt metų (1932-1953) lagerių sąlygos buvo ypač sunkios. Menkas maisto davinys, sunkus darbas, atšiaurus klimatas labai sekino jėgas. Išdirbio normos labai didelės. Jei nevykdai išdirbio normos, mažina maisto davinį...

Dėl to, 1953-54 m. nuvilnijo per visos Sąjungos lagerius sukilimai prieš visus žiaurumus. Nors su didelėm žmonių aukom, bet buvo pagerintos sąlygos, nuimtas žiaurus režimas. Tai įvyko po Stalino mirties.

CHALMER-JU

Nuo Vorkutos apie 74-80 km į šiaurę, Pai Choj kalnagūbrio papėdėje, ties 68 lygiagrete, yra vietovė Chalmer-Ju (nencų kalba), tai reiškia upelis. Čia 1945-1947 m. kalinių rankomis pastatytos ir atidengtos 2 anglių kasyklos ir nutiestas geležinkelis nuo Vorkutos miesto. Anksčiau iš Vorkutos žmones gabeno sunkvežimiais. Čia pabūvojo apie 1000 lietuvių kalinių. Iš pradžių, kol įrengė lagerį ir barakus, kaliniai gyveno palapinėse. Kol dirbdavo paviršiuje, gaudavo trečdalį davinio (0,5 kg duonos), todėl kilo badas ir daug žmonių išmirė.

Vėliau, pastačius anglių kasyklas ir lagerį, pastoviai būdavo apie 2000 kalinių. Kasyklos šlapios, plonas sluoksnis anglies, vidutiniškai 60 cm ir labai statūs anglies sluoksniai, dėl to dažnai būdavo griūtys. Iš 1953 į 1954 m. žiemą įvyko griūtis, žuvo 15 žmonių.

Nuo 1994 m. Chalmer-Ju kasyklos uždarytos kaip nuostolingos. Žmonės perkeliami į Vorkutą. Nuo Chalmer-Ju už 60 km į Uralo kalnus buvo veikiantis lageris. Vietovė vadinosi Char-Beij, kur buvo kasamas uranas ir malūnsparniais išgabenamas. Į ten kalinius Chalmer-Ju varydavo pėsčius. Vietiniai žmonės pasakoja, kad į ten nuvarydavo, o kad grįžtų – nematė. Mane buvo nuskraidinę malūnsparniu: dar yra lagerio likučiai, kurie baigia griūti ir pūti. Aplink mėtosi žmonių kaulai. Ten nuvykti oficialiai neleidžia saugumas dar ir dabar. Aš patekau nelegaliai, "po blatu".

USTVYMLAGAS

Tai vienas seniausių lagerių suvienijimų Komių žemėje. Valdybos centras buvo Vožajolio gyvenvietėje, kiek į šiaurę nuo Kniažpogosto. Jo valdos apėmė didžiulius Komijos pietinės dalies plotus. Vierchnij ir Nižnij Čiovo lageriai prie Syvktyvkaro buvo paveldūs Ustvymlagui. Šiaurėje susisiekė su Uchtlagu maždaug ties Ropčos geležinkelio stotimi. Galima

❒ Vorkutos šiaurinės gyvenvietės kapų likučiai

išskirti du Ustvymlago veiklos etapus. Pirmajame etape šios valdybos kaliniai kirto mišką, statė pietinę Pečioros geležinkelio dalį. Per Ustvymlago teritoriją ėjo kalinių ir įrangos tranzito linija, "maitinusi" Uchtpečlagą, kol buvo pastatytas geležinkelis. Etapai geležinkeliu būdavo atvežami iki Kotloso, sulaipinami į baržas ir Vyčegdos upe plukdomi iki santakos su Vymės upe. Vymės upė bent jau pavasarį tiko laivybai, tad pirmiausia krovinius, o kartais ir kalinius šia upe gabendavo iki Kniačpogosto. Toliau būdavo keliaujama garsiuoju Čibju traktu: kalinius iki Uchtos varydavo pėsčius. Išilgai trakto vėliau buvo nutiestas Pečioros geležinkelis. Išvargusiems kaliniams kelis šimtus kilometrų eiti pėstiems etapu buvo labai sunku. Žmonės nakvodavo po atviru dangumi, maistą gaudavo sausu daviniu. Vasarą kankindavo uodai, žiemą – šaltis. Pakeliui daug žūdavo.

Didžiausias kalinių iš Lietuvos antplūdis Ustvymlage, kaip ir visur, pokario metais. Šiuose lageriuose, kaip ir kituose, buvo daug lietuvių ir ukrainiečių bei vokiečių.

IŠTRAUKOS IŠ EKSPEDICIJOS DIENORAŠČIO

Ką radome Vorkutoje

Į Vorkutą atvykome 1989 m. birželio 28 d. 6 val. Maskvos laiku. Leidžiantis lėktuvui iš viršaus pamatėme pernykščio sniego likučius, gulinčius už kalvų, o išlipus iš lėktuvo, mus pasitiko uodų būrys.

Vorkutos miestelis pradėtas statyti nuo 8-os anglių kasyklos, taip vadinamo kaimelio – Rudnyk. 8-a anglių kasykla atidaryta 1936 m. Tuo laiku geležinkelio dar nebuvo. Anglį gabendavo kateriai Vorkutos ir Pečioros upėmis.

Dabar Vorkutos miestas su 217 tūkstančių gyventojų užėmęs didelį plotą, nes ten, kur tik buvo atidaromos anglių kasyklos, kūrėsi lageriai ir kaimeliai (aplink buvo atidaryta 40 smulkių anglių kasyklų). Šiuo metu vietoje mažų kasyklų, pastatytos didelės šiuolaikinės, kur anglį kasa lenkų arba vokiečių gamybos kompleksai. Veikia penkiolika kasyklų, iš kurių "Južnaja" mažiausia, duodanti per parą 2800 t ir didžiausia už 30 km nuo Vorkutos – "Vargašer", iki 12000 t akmens anglies per parą.

Kur tik buvo atidarytos šachtos, ten įsikūrė ir lagerisi. Vorkutoje buvo 2 plytinės, prie kurių buvo politinių kalinių moterų lageriai.

Vorkutos priemiestyje radome didžiulę netvarką: be atodairos naikinami kalinių ir tremtinių kapai, jie užpilami įvairiausiomis statybų ir gamybos atliekomis, per kapinių vietas tiesiami keliai, statomi miesto kvartalai. 6-as Rudniko lageris, kuriame man teko kalėti, panaikintas, tik likę žymės, kur stovėjo barakai. Vienas jų, kuriame buvo lagerio ligoninės chirurginis skyrius, neišgriautas. Prie šio barako aš ir visi ekspedicijos dalyviai nusifotografavome.

Pirmoji kasykla Nr.8 jau seniai uždaryta, tik išlikęs remonto-mechaninis cechas ir lentpjūvė su stalių dirbtuvėmis, kurie šiuo metu patobulinti ir išplėsti, o lagerio vietoje įkurta geologų ekspedicijos bazė.

9-o lagerio kalinių kapinės užpiltos visokiomis atliekomis, net ir žymės nėra, kad ten buvo laidojami žmonės.

Aš 9-ame lageryje iškalėjau 6 metus. Dirbau 8-oje kasykloje, kuri buvo labai drėgna ir plonas anglies sluoksnis, kai kur tik 60 cm storio. Nusileisti tekdavo pėsčiomis beveik 1000 m laiptukais. Pavargusiam pakilti į

viršų buvo labai sunku – tekdavo daug prakaito išlieti.

Mūsų lageryje buvo 4800 kalinių, iš jų apie tūkstantis lietuvių. Kalėjo 7 kunigai: prelatas Katinas, evangelikų Jurgis Gavėnas, Urbonas, A.Kadžius, Kazys Vaičionis ir kiti. 1950 m. čia atvežtas iš Intos rašytojas Solženycinas, bet greitai išsiųstas į Mordovijos lagerius.

Birželio 28 d. aplankėme Vorkutos šiaurinį rajoną: benykstančios lagerio 7-os šachtos kapines, šachtos Jač-Jaga kaimelį, kur buvusio lagerio barakuose dar gyvena žmonės. Visur netvarka, šiukšlynai, baisu žiūrėti!

Suradome baraką Nr.21, kuriame teko kalėti mūsų ekspedicijos dalyviui Jonui Ruzgui. Kaimelyje jis parodė namą, kuriame gyveno iki paleidimo į Lietuvą.

Kapinėse dar radome keletą lietuviškų pavardžių: Lapėnienė Kotryna (1900 – palaidojimo data neįskaitoma), Lepeckas B.A. (1914-1955), Aleknavičius Petras (1924-1955), Pakelė P.J. (1909-1954).

Joč-Joga kaimelyje, šalia anglių kasyklos, ant upės kranto stovi šiluminė elektros stotis. Toliau už elektros stoties – cemento gamykla, už cemento gamyklos dar išlikęs veikiantis kriminalinių nusikaltėlių lageris, kurį iš tolo nufotografavome. Visur dulkės, baisios ekologinės sąlygos.

Tą pačią dieną dar aplankėme 29-os Jur-Šor šachtos lagerio kapines. Jos irgi iš dalies sunaikintos. Per jas pravestas kelias, o kapinės užpilamos šlaku. Šiose kapinėse palaidoti 1953 m. rugpjūčio 1 d. 29-os lagerio šachtos sukilėliai (sušaudyti apie 78 sukilėliai ir apie 180 – sužeisti). Vietiniai lietuviai, ukrainiečiai ir kt. šioje vietoje pastatė medinį 0,5 m skersmens kryžių betono pamate. Piktadarių kryžius nupjautas ir sunaikintas, bet kažkas vietoje jo pritvirtino metalinį (matyt, nuo kito kapo) ir prie jo dažnai dedamos gėlės.

Iš 29-os kasyklos jau baigiami kasti anglies likučiai (sako, kad dar užteks 15 metų), šalia jos stovi pastatytas kiaulidžių kompleksas. Šios šachtos lagerio kaliniai buvo iššaudyti pagal Vorkutos Rečlago viršininko Dorovenkos įsakymą, gavus SSRS prokuroro Rudenkos leidimą.

Tais metais sukilimai vyko Vorkutos ir kitų vietovių lageriuose. Po sukilimo žymiai pagerėjo kalinių darbo ir gyvenimo sąlygos.

Birželio 28 d. viešbutyje susitikome su buvusio partizano Kadžiaus žmona Nijole Kadžiene. Jis mirė Vorkutoje ir žmonos palaidotas Anykščių kapinėse, o ji pati irgi ruošiasi grįžti į Lietuvą.

❒ Netoli Abezės kalinių kapinių paminklas. Stovi Rima Rimšienė 1989 m.

❒ Vorkutoje prie anglių kasyklos "Južnaja". 1992 m. ekspedicijos dalyviai: Kazys Zlatkus, Romas Paplauskas, Antanas Šimėnas, Boguslovas Pranskūnas, Janina Šimėnienė

29 d. aplankėme Rudniko gyvenvietę bei naują kasyklą. Mūsų lagerio kaliniai į tą tuomet tik pradėtą statyti šachtą vedė geležinkelį. Ji vadinosi 40-a, o dabar – "Vorkutinskaja". Šachta per parą duoda 7800 t anglies. Šachta "Vorkutinskaja" 850 m gylio (vertikaliai). Tai ypatingo pavojingumo kasykla, labai daug išskiria dujų (metano). Prie šios kasyklos buvo du lageriai po pusmečio tūkstančio kalinių. Dar yra išlikusių lagerio pastatų, kuriuose gyvena šachtininkai.

Išlikusi dalis šio lagerio kapinių, bet pavardžių ir numerių čia neradome. Viskas sunaikinta. Kalbėjomės su vietiniais gyventojais, padarėme daug nuotraukų.

Prie buvusių šachtų Nr.9, Nr.10, pietinėje Vorkutos pusėje, ant kalno, yra didelės vietinių gyventojų kapinės. Šiose kapinėse buvo laidojami ir kareiviai, saugoję kalinius. Čia radome ir vieną lietuvišką pavardę: Juozas Šlekys, g.1921 m. birželio 6 d., miręs 1958 m. gegužės 1 d.

Birželio 30 d. susitikome su Vorkutos miesto valdžia ir "Memorialo" vadovais. Apsikeitėme klausimais, išsakėme pretenzijas dėl kapinių niokojimo. Jie domėjosi pertvarka, apie Pabaltijį atsiliepė gerai. Daug pažadų, bet mažai darbų!

Mus pakvietė dalyvauti į stalinizmo aukų salės atidarymą. Tik gaila, kad muziejuje daugiau prisimenami Šiaurės įsisavintojai, čekistų nuopelnai, negu kalinių ir tremtinių kančios.

Paprašė ir manęs tarti žodį. Kalbėjau trumpai, papasakojau, kad buvęs Vorkutos kalinys. Įteikė gėlių, plojo. Iš manęs ir G.Šileikio ėmė interviu laikraščio "Zapoliarija" korespondentė. Papasakojau apie Tremtinio klubo veiklą.

Kalbėjomės su Vorkutos "Memorialo" pirmininku Magapašviliu. Jis sakėsi irgi kalėjęs 10 metų Vorkutos lageriuose. Į priekaištą dėl bendradarbiavimo su partija, Magapašvilis atsakė, jog čia ne Lietuva, sunku dirbti, liaudis nenori jų suprasti.

Į kasyklą "Južnaja" nuvažiavome po pietų. Jos viršininkas – vokiečių tautybės. Papasakojo, kad jo tėvas kalėjęs Vorkutoje, praėjęs visas kančias, po to dirbęs kasykloje ruožo viršininku. Ir jis – kalinio sūnus, pasekęs tėvo pėdomis. Viršininkas labai domėjosi išsilaisvinimo judėjimu Lietuvoje, po to susitarėme, kad mūsų grupei bus leista nusileisti į kasyklą. Viršininkas pasakojo, kad jo vadovaujamojoje šachtoje dirbo ir dabar

dirba daug lietuvių. Apie lietuvius atsiliepia gerai.

"Južnaja" kasykla užima Nr.9-10-11 šachtų bazę. Netoli šių šachtų buvo trys lageriai: 9-as, 10-as, Predšachtnyj. Šių lagerių kapinės neišlikę – jos po aerouosto pakilimo ir nusileidimo takais. Minėta šachta šiuo metu mažiausia. Per parą iškasama 2800 t anglies. Jos gylis 680 m (vertikaliai).

Liepos 1 d. trys iš mūsų grupės ryte nuvažiavo į buvusio šeštojo lagerio kapines miesto šiaurinėje dalyje. Vaizdas buvo klaikus: pašale iškelti voliojosi karstai, žmonių kaulai, viskas sustumta buldozeriu.

11 val. nuvažiavome į kasyklą "Južnaja". Su palydovais nusileidome i kirtavietes, kur mums parodė kertamą "štreką" ir kasamos anglies pirmąją lavą. Kirtavietėmis praėjome apie 6 km, po to buvome iškelti į paviršių, išsimaudėme po dušu ir grįžome į viešbutį. Pailsėję apžiūrėjome miestą, nuėjome į turgų. Ten viskas labai brangu.

Liepos 2 d. mūsų ekspedicijos grupė nuvažiavo į buvusios 25-os kasyklos lagerio kapines, nufotografavome lagerio likučius.

Buvo įdomu susitikti su buvusiu politiniu kaliniu – rusu. Papasakojo apie prieškarinius lagerius ir jų baisumus, prisiminė dirbęs Vorkutos projektavimo institute, kurį padėjo įkurti. Jame dirbo daug įkalintų įžymių inžinierių ir kitų žmonių, kalėjusių lageryje Nr.1.

Po pietų jau viešbutyje susitikome su tikru lietuviu – Stanislovu Grincevičiumi. Jis gyvena prie kasyklos "Vargašar", 30 km nuo miesto. Su Stanislovu nuvažiavome prie 30 šachtos lagerio likučių. Ten dar išlikę karceriai, lagerio kapinių likučiai, pavardžių neradome. Viską nufotografavome. Stanislovas Grincevičius mus pakvietė į svečius. Tai tikra lietuviška šeima – žmona lietuvė, nesurusėję. Gyvena gerai. Mus pavaišino arbata, kava, ledais. Vėlai vakare grįžome į viešbutį, nuvargę, bet su gera nuotaika.

Netoli miesto buvo politinių tremtinių (moterų) lageriai: 1-as plytinės ir 2-as plytinės. Moterys dirbo plytų "kasyklose". Šiuose molio karjeruose buvo šaudomi politiniai kaliniai. Vietiniai žmonės pasakojo, kad pavasarį, per polaidžius, vanduo nešdavo lavonus net į Vorkutos upę. Tai liudija ir lietuviai Algirdas Šerėnas, Antanas Smilingis ir kiti.

Tai tokią Vorkutą matė atvažiavusi Panevėžio ekspedicija. O kiek čia įvairiausiais būdais sunaikinta žmonių – baisu pagalvoti! Ir tai padarė raudonasis teroras, vadovaujant bolševikams!

Nuo ankstyvo ryto (8.35 val.) išvykome į Abezę (nuo Vorkutos iki Abezės 200 km). Tai maža gyvenvietė, turinti apie 5000 žmonių. Stalinizmo laikais ten buvo 5 lageriai, kurie talpino apie 15000 kalinių. Viename iš tų lagerių, vadinamame "sangorodoku", buvo kalinami atvežti ligoti kaliniai. Nr.1, 2, 3 lageriai – tai darbingų vyrų, dirbančių prie geležinkelių, gyvenamųjų namų statybos. Ketvirtas lageris buvo moterų. Moterys dirbo siuvykloje. Siuvo rūbus kariškiams ir darbinius rūbus kaliniams.

Prie lagerių trijose vietose buvo kalinių kapinės, iš kurių vienos šiaurinėje pusėje išlikusios nepaliestos, o kitos iš dalies ir visai sunaikintos.

Šiaurinėse išlikusiose kapinėse palaidoti: profesorius Karsavinas, brigados generolas Juozas Juodišius ir kiti Lietuvos karininkai.

1924 m. profesorius Karsavinas gyveno Lietuvoje, nes buvo išvytas iš Sovietų Sąjungos. Profesorius dėstė Kauno Universitete teologiją ir psichologiją. Puikiai mokėjo lietuvių kalbą. 1949 m. Karsavinas buvo areštuotas ir išvežtas į Vorkutos lagerius. Susirgęs nusiųstas į Abezę, ten ir mirė. Lietuviai gydytojai Šimkūnas ir Žemaitis (pastarasis dar gyvena Kaune) į mirusiojo profesoriaus Karsavino vidurius įsiuvo buteliuką, kuriame buvo asmenybės patvirtinimo dokumentai. Karsavino kape Nr.P-11. Prie profesoriaus kapo Algirdo Šerėno pastatytas kryžius ir auga Šimkūno pasodintos eglutės.

Generolui Juozui Juodišiui po mirties krūtinės ląstoje buvo įsiūta metalinė plokštelė, kurioje įmušta: pavardė, vardas ir kiti asmens duomenys.

Šias žinias surinko Algirdas Šerėnas, kuris dabar gyvena Syktyvkare ir dirba vyr. veterinarijos gydytoju (anksčiau dirbo Abezės tarybiniame ūkyje).

Prie gen.Juozo Juodišiaus kapo taip pat pastatytas kryžius. Generolo palaikus greitu laiku žada išsivežti sūnus.

Karsavino palaikai turėtų būti pervežti į Vilnių, į Rasų kapines, kur palaidota jo žmona.

Abezėje gyvena vienas lietuvis nuo Gargždų, tarnavęs čekistu. Po demobilizacijos dirbo prižiūrėtoju. Jis didžiuojasi žudęs kalinius, teigdamas, kad tai nacionalistai. Jis – Adomas Kiekis. Gyvena ten ir tokie!

Abezėje buvo nemažai liudininkų, parodžiusių mums kapus, papasa-

❒ Saulėlydis Intos tundroje

❒ Vorkutos anglių kasykla Jur-Šor Nr.29 apie 1950 m.

kojusių apie lagerius. Abezėje yra įsikūrusi veikli "Memorialo" grupė.

Šiaurinėse kalinių kapinėse rasti išlikę numeriai: Ja-90, Ja-50, Ja-9, T-10, Ja-15, Ja-14, Ja-13, Ja-12, Ja-23, Ja-24, Ja-25, Ja-26, Ja-28, Ja-40, Ja-43, Ja-44, Ka-10, Ka-16. Ant kitų kapavietčių lentelių neberadome.

Prisiminimai apie Intą

Atvažiavome į Intą naktį (0.30 val.). Šiaip taip gavome viešbutį. Abezėje smarkiai išvargome, buvome uodų užkapoti. Traukė poilsis.

Iš ryto nuvažiavome prie buvusių lagerių Nr.1 ir Nr.2. Aptikome vietą, kur buvo lagerių kapinės.

Mus lydėjo Intoje kalėjęs partizanas Antanas Venckevičius (ir dabar gyvenantis Intoje). Jis pasakojo, kokios sunkios sąlygos buvo kaliniams šiuose lageriuose. Ypač antrame lageryje, kur iš bado žmonės krito, kaip musės. Šiame lageryje režimo viršininku buvo čekistas iš Lietuvos, partizanų peršautu kaklu. Jis, kaip įmanydamas, tyčiojosi iš kalinių, ypač iš lietuvių: išvarydavo į ten esantį slėnį, kur per vasarą telkšo vanduo, liepdavo gulti ir šliaužti. Jeigu kai kurie kaliniai vengdavo visai atsigulti, tai jis, paėmęs iš sargybinio automatą, pradėdavo šaudyti virš galvų. Būdavo, kad tekdavo ir kaliniams.

Antanas, čia kalėjęs 10 metų, pasakodamas verkė. Dėkojo Dievui, kad jį pervedė į 10-ą lagerį. To lagerio viršininkas buvo žydas Stofalmanas. 2-e lageryje duonos duodavo tik po 450 gr, o pas žydelį – 600 gr, o kurie kaliniai gerai dirbo, užsidirbdavo net iki kilogramo. 2-asis lageris buvo ypatingojo režimo.

Kapinėse radome daug lietuviškų pavardžių. Antanas pasakojo, jog kai tik tapo laisvu, sutvarkė, kiek galėjo šias kapines. Kurie kapai buvo žinomi, padarė betoninius uždarus antkapius, įrašė pavardes. Taip ir liko įamžinti: Vytautas Paulavičius, Kosto; Jonas Mataitis, m.1953 m.; K.K. Markaitis, m.1952 m.; Algis Mikšys, m.1952 m.; Antanas Rimkus; Antanas Valinskas.

Šiose kapinėse stovi labai didelis, gražus metalinis kryžius. A.Venckevičius pasakojo, kad jis pastatytas kunigui Antanui, bet pavardės nebeprisimena. Kapinėse matėme daug išlikusių užrašų su ukrainiečių ir kitų tautybių žmonių pavardėmis.

Šiame rajone susitikome dar vieną buvusi kalinį, tai mokytoją Vytautą Limanauską nuo Utenos. Tai mažakalbis žmogus. Po pietų nuvažiavus į pietinę Intos pusę. Aplankėme kapines, kuriose pastatytas įdomus latvių paminklas. Tai architekto Alksnio (jis suprojektavo unikalų Intos miesto vandentiekio bokštą) kūrinys. Paminklas vaizduoja latvių motiną su tautiniais rūbais, rankoje laikančią siūlų kamuolį, kuris rodo kelią į namus. Šalia stovi aukuras, į kurį krinta žodis latvių kalba – "Tėvynė". Prie kojų ąžuolo lapų vainikas. Motina žiūri į pietvakarių pusę... Paminklas pastatytas 1956 m., nuo pašalo pakrypęs. Dabartiniu metu restauruojamas. Šiose kapinėse radome daug užrašų su lietuviškomis pavardėmis, tarp jų gydytojo Molio. Šį kapą mums parodė Intos muziejaus darbuotoja, pertvarkos šalininkė. Ji renka žinias apie lagerius, jų kapavietes. Parodė muziejuje eksponatus, vaizduojančius Intos kalinių lagerius.

Vakare susitikome su vietiniais gyventojais. Jie norėtų grįžti į Lietuvą, bet neturi galimybių. Intoje daug lietuvių sukūrę mišrias šeimas. Bronė Buimilienė norėtų grįžti į Panevėžį su dviem dukromis. Motina nenori, kad jaunos padorios, mergaitės sukurtų mišrias šeimas, tekėtų už svetimtaučių.

Intos vakarinėje dalyje palaidotų lietuvių kaliniai: Gediminas Ketvirtis (1936-1955); Bronius Pikutis (1917-1955); Antanas Puodžiūnas; Skemonis (1918-1955); Juozas Grigonis (Kaunas); gyd.Stanislovas Molis; Kazimieras Mintautiškis (1904-1955); Jonas Milašius; Stasys Strelčiūnas; Bronius Buimyla; Kęstas Valys.

Inta – labai išsiplėtęs miestas. Geležinkelio stotis yra už 10 km nuo Intos, o miestas ir toliau statosi. Intoje gyvena 74000 gyventojų, tarp jų nemažai lietuvių.

Kažimas

Liepos 6 d. atvažiavome į Kažimą. Tai nedidelė gyvenvietė. Kažime buvo vienas lageris, kuriame kalėjo apie 1000 (ar daugiau) kalinių. Čia radome lagerio likučius, net tvoros dalis išlikusi sveika. Išlikę kapai irgi iš dalies nuniekinti. Kapinėse rasti įrašai: Stanislovas Baltramiejūnas, Stanislovo (1915-1953); Liudvikas Butautas, Vinco (1906-1961); Stasys

Kirzgalvis (tragiškai žuvęs šachtoje) (1917-1955).

Vietinis gyventojas pasakojo, kad lietuviai čia buvo atvežti 1948 m. iš Pravieneviškių lagerio.

Uralo kalnai iš Kažimo matėsi, kaip ant delno, nors iki jų dar 40 km.

22 valandą išvažiavome į Pečiorą.

Pečiora – Miškų ir lagerių kraštas

Liepos 7-ą dieną atvykome į Pečiorą. Tai dviejų rajonų miestas: senojo ir naujojo. Pečioroje gyvena 84000 gyventojų. Apsistojome "Pečioros" viešbutyje. Iš ryto nuvykome į kraštotyros muziejų. Muziejaus darbuotojas iššaukė "Memorialo" atstovą Vladimirą Grigorjevičių Čiuvaną, gyvenantį Pečioroje nuo 1919 m. Kaip spec.tremtinys jis dirbo geležinkelio valdyboje ryšių inžinieriumi.

Vladimiras Grigorjevičius renka žinias apie Pečioros lagerius, tremtinių trėmimo vietas, apie išlikusias kapines. Turi nubraižęs lagerių žemėlapį, kurį mes nufotografavome. Jis mums parodė, kur palaidoti kaliniai lenkai, kuriuos į Pečiorą atvežė 1939-1940 m. ir numarino badu. Ten, kur jie palaidoti, auga pušelės.

Pečioros miesto teritorijoje buvo aštuoni lageriai. Pečlagerių valdyba buvo pastate, kur dabar įsikūrusi 1-a vidurinė mokykla.

Lietuviai į Verchnaja-Pečiorą nuo Ketloso buvo atvežami taip vadinamomis "baržomis" 1941 m. miško darbams ir buvo apgyvendinami "togose".

Šiuo metu lagerių Pečioroje išlikę mažai.

Pečiora mums parodė savo šiaurinį būdą: oras pasitaikė apniukęs, lijo nuo pat ryto.

Uchta – naftininkų miestas

Liepos 8 d. į Uchtą atvažiavome ankstų rytą. Tai miestas, turintis 140000 gyventojų, naftos ir dujų kraštas.

Visa grupė nuvažiavome į Botanikos muziejų, įkurtą trečioje vidurinėje mokykloje. Jį įsteigė Kirilas Fiodorovičius Sodikas – 1954 m. tremtinys. Jis yra daug surinkęs eksponatų apie Uchtos gamtą, turi daug retų gyvūnų iškamšų, viso pasaulio drugių kolekciją.

Kirilas Fiodorovičius tuo pačiu renka ir žinias apie lagerius, kalinių kapus. Jis už Dežniovo gyvenvietės atrado dideles kapines, kur masiškai buvo šaudomi ir laidojami žmonės. Netoli šios vietos yra 1-o lagerio likučiai. Trys barakai išlikę, kiti – griuvėsiai. Per šias kapines buvo tiesiamas kelias į cemento gamyklą. Tuomet pasakojo Kirilas Fiodorovičius, čia voliojosi išvien kaukolės ir kaulai. Viską užstumdė buldozeriai. Kapinėse prie Dežniovo gyvenvietės sušaudyta apie 40 000 žmonių.

Kirilas Fiodorovičius mus pristatė "Memorialo" komitetui. Buvome nuoširdžiai priimti ir sutikti. Komitetas – iš šešių žmonių. Jo pirmininkas – Terentjevas. Visi inteligentai, buvę stalinizmo aukos. Pasidalijome įspūdžiais, susitarėme bendradarbiauti.

Syktyvkaras – Komijos sostinė

Liepos 9 d. atvažiavome į Syktyvkarą – Komijos sostinę. Syktyvkare gyvena 260000 gyventojų. Mieste yra labai dideli popieriaus-celiuliozės, tekstilės kombinatai, o rajone – miško medžiagos paruošimo ir medžio apdirbimo.

Jaunoji karta jau užmiršusi komių kalbą ir papročius. Tai intensyviai nutautėjantis kraštas, kurio daugumą sudaro svetimtaučiai, ypač rusai. Iš 12 Aukščiausios tarybos deputatų tik vienas komių tautybės.

Pirmiausia mes aplankėme kraštotyros muziejų. Mokslinė bendradarbė supažindino mus su inteligentų komisijos, demokratų partijos judėjimu. Parodė buvusių lagerių Komijos teritorijoje žemėlapius, taip pat trėmimo vietas. Tų žemėlapių sudarytojas žemaitis Anatolijus Smilingis, kuris dirba pionierių namų direktoriumi. Anatolijaus tėvas buvęs kalinys nuo 1936 m., o jis pats atitremtas netoli Syktyvkaro 1941 m. iš Žemaitijos – plungietis. Smilingis, filatelistas Poškus, Algirdas Šerėnas – tai neramios sielos mūsų tautiečiai, kurie beveik pėsčiomis išvaikščiojo komių kraštą, surinko daug žinių apie komių papročius, kultūrą, gamtą. A.Šerėnas ir A.Smilingis puikiausiai moka komių kalbą.

Aplink Syktyvkaro miestą buvo šeši politinių kalinių lageriai, iš jų vienas – moterų. Syktyvkare buvo "rečlagų" valdyba. Dabar čia saugumo rūmai.

Iš pokalbių su Komijos judėjimo dalyviais supratome, kad jų akys ir ausys nukreiptos į Pabaltijo tautas, jų judėjimo mintys ir metodai atitin-

❒ 7-o lagerio likučiai

❒ Kapinės prie 29-tos anglių kasyklos, kur palaidoti 1953 m. sukilę kaliniai

ka mūsų Sąjūdžio paramą, tik jiems daug sunkiau prikelti žmones. Jų pažangos judėjimas smerkia "Memorialo" programą, nes puikiai mato, kad "Memorialas" žengia koja kojon su partija, tik kaltindami Staliną, bet jokiu būdų ne partiją – raudonojo teroro kaltininkę. Apie Komijos liaudies atgimimą 1989 m. birželio 13 d. rašė Vaknina.

Komijoje gyvena 1 265 000 žmonių, iš jų tik 25 proc. komių tautybės. Administracinis-komandinis aparatas – 113000 žmonių, su inžineriniu-techniniu statusu – 300 000, o dirbančių gamyboje tik 600-700 tūkstančių. Beveik visi vadovaujantys po kiek laiko palieka kraštą, taigi jie nesirūpina jo likimu.

Nuo 1926 m. komių kraštas buvo paverstas lagerių ir trėmimo vieta. Dėl to išnyko žuvys, miškai, žvėrys ir elnių ganyklos. Buvo žlugdoma komių kultūra, papročiai ir kalba. Komių tauta apnuodyta alkoholiu, kuris smarkiai pasitarnavo kalbos ir papročių išnykimui. Komių kalba išeina tik du laikraščiai ir vienas žurnalas. Ir tik mažu tiražu.

Ekologija Komijoje baisi: anglių kasyklosse išsėmę anglį, palieka teritorijas nesutvarkytas, baisioje padėtyje, aplinkui lieka didžiuliai sąvartynai, kuriais niekas nesirūpina, transportas ir gamyklos teršia orą, be atodairos naikinami miškai, upių krantai nusėti pūvančia gera mediena. Visureigiais naikinama jautri tundros augmenija.

Pagrindinis komių verslas – elniai, ganyklos. Archangelsko srityje ant Pečioros upės pastatyta užtvanka, per kurią negali praplaukti žuvis – komių ir nencų pagrindinis maistas. Tai tokia komunistinė tvarka, naikinanti viską.

Prie gyvenvietės Nešpogest išlikę neveikiantys lageriai.

Baisus griežtojo režimo lageris buvo Vebnoje. Vebnos lagerio kaliniai dirbo radžio karjeruose, jie mirdavo masiškai nuo spindulinės ligos.

Smilingis nurodė Ust-Nime vietoves, kur masiškai buvo šaudomi žmonės, nuteisti ir be teismo.

Šerėno ir Smilingio žiniomis pats didžiausias lagerių archyvas yra Uchtoje – apie 23 milijonus bylų.

Yra išlikusios kapinės prie Karkino. Čia daugiausia palaidoti lietuviai ir vokiečiai. Prie Pečioros Karkino lagerio buvo daug lenkų. Prie Syktyvkaro buvo labai daug tremtinių, vadinamų "buožėmis" – tai ukrainiečiai, lietuviai, estai, latviai. Karkinuose yra kalėjusi lenkų artistė Van-

❒ Vorkutos miesto senos kapinės žiemos metu 1989 m.

da Vasilevskaja, Stulginskaitė. Stulginskis buvo kalinamas kitur, yra žinių, kad mirė Abezės Senmiestelyje. Abezėje yra kalėjęs Paberžės kunigas Dobrovolskis. Šerėnas susirašinėja su Čepskiu ir Kišonu, parvežusių trijų lietuvių palaikus.

Yra žinoma, kad Abezėje mirė kaliniai: Križevičius, Vaitelis, Bubinas, Alfonsas, Vilniaus Universiteto profesorius Žvironas.

Susitikome su Demokratų partijos iniciatyvine grupe, tai kraštotyros muziejaus bendradarbė ir dar trys vyrai. Jie aktyviai reiškiasi spaudoje. Iš mūsų ėmė interviu korespondentas "Molodiož severa" Rodov Anatolij Semenovič. Labai aktyvus vyrukas, prašė pakviesti jį į Sąjūdžio renginius, nori apie Sąjūdį ir kitas Lietuvos organizacijas parašyti plačiau.

1989 m. liepos 18 d.
Vorkuta-Uchta-Kažimas-Syktyvkaras

KLAIDOS ATITAISYMAS

Laisvės kovų archyvo T.22, psl. 220 klaidingai nurodyta pavardė: vietoje Rimvydas Racėnas turi būti **Algirdas Šerėnas**, kuris suteikė pagrindinę archyvinę iformaciją. Redakcija atsiprašo.

"Laisvės kovų archyvo" **22 tome** p. Veronikos Gabužienės straipsnyje "Pasipriešinimo sąjūdžio Jonavos rajone istorijos puslapiai" klaidingai yra nurodyta 4 partizanų žūties data.

100 ir 101 psl. rašoma, kad 1945 m. kovo 2 d. žuvo 19 partizanų. Tarp išvardytų yra broliai: Vytas ir Vincas Strazdai iš Mažeikiškių k., Julius ir Stasys Atkočiūnai iš Pakalnės k. Kadangi tiksliai žinau jų žūties datą, tad patikslinu:

Vytas Strazdas-Klausutis žuvo 1949 m. rugpjūčio antroje pusėje. Kartu su juo žuvo Jonas Grigas-Pavasaris. Abu žuvo Mažeikiškių k. laukuose.

Vincas Strazdas-Lapelis žuvo (nusišovė) 1949 m. lapkričio mėn. pabaigoje. Kartu su juo buvęs partizanas Juozas Žentelis-Daugirdas paimtas gyvas. Apie tolimesnį jo likimą jokių žinių nėra.

Stasys Atkočiūnas-Jazminas paskendo Šventosios upėje 1950 m. balandžio 1 d.

Julius Atkočiūnas – iškalėjęs 10 metų lageriuose, išliko gyvas ir šiuo metu gyvena Ukmergės r., Dainavos gyvenvietėje.

Kur žuvusieji palaidoti jokių žinių nėra. Spėjama, kad Širvintų miesto pakraštyje – pelkėje. Dabar ten stovi daugiabučiai namai.

Elena-Julija Volodkovič

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

Abakumovas 159
Abele Haris, sl.Haris 34, 35, 101, 163, 167
Ainis, žr.Kučinskas Pranas
Akelaitis 20
Akelis Edmundas, sl.Jadzius 26, 27, 29, 30, 33, 68, 163, 164, 185
Alinauskas Česlovas 195
Aldusevičius Jonas, sl.Kilpa 191, 193
Aleknavičius Petras 234
Aleščikas Jonas, sl.Gediminas, Gintautas, Margis, Rymantas 23, 33, 110, 114, 163
Alfonsas, žr.Deksnys Jonas
Almonaitis Vytenis 198
Anbo žr.Bulota Jonas
Anuška žr. Šalčiūtė Ona
Apčelauskaitė Verutė 202
Apynys, žr.Kučinskas Pranas
Aras(sl.) 110
Arūnas, žr.Lukša Antanas
Astra(sl.) 82, 190
Ašarėlė, žr.Sližytė Stasė
Ašmonas Petras, sl.Sargas 33, 164
Atkočiūnas Julius 247
Atkočiunas Stasys, sl.Jazminas 247
Audronis, žr.Pyplys Kazimieras
Augustinavičius Vacys, sl.Džiugas 218
Augustinavičiūtė Viktorija 218
Aviliukas, žr.Vadešius Vytautas
Avižienis Antanas 194, 197
Avižienis Bronius 194
Avižienis Jonas 191, 192
Ąžuolas(sl.) 195, 197
Ąžuolis, žr.Jėčys Dominykas
Ąžuolas, žr.Palskis Kazys
Balbierius Boleslovas 216
Balbierius Kostas 212
Balčiūnas Jonas 202, 203, 204
Balčiūnas Justinas 199, 202, 203, 204
Balsys Juozas 160, 164
Baltriejūnas Stanislovas 241
Baltrušaitienė A. 36
Baltrušaitis Jonas 158, 159
Baltrušaitis Klemensas, sl.Kurtas 41, 55, 164
Baltrušaitis Motiejus 158
Baltrušaitis Stasys 158, 159
Baltrušaitytė Adelė 159
Baltrušaitytė Anelė 161
Baltūsiai 23, 160
Baltūsis Antanas, sl.Žvejys 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 42, 46,47, 50, 52, 53, 62, 63, 65, 84, 90, 93, 95, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 120, 125, 128, 129, 130, 132, 133, 138, 141, 142, 144, 146, 148, 150, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 167, 170, 171, 172, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 190
Barabašinas 96
Baranauskas Jonas 207
Barber Tony 18
Barzdila, žr.Šapoka Valteris
Barzdžiukas Bronius, sl.Butautas 48, 50, 51, 58, 165, 180
Baublys(sl.) 208, 209
Bazilevičius Vincas, sl.Taučius 26, 27, 28, 30, 33, 34, 165
Bendžius 68
Beržas, žr.Gimžauskas Jonas
Bieliauskas A. 14
Bijūnėlis, žr.Vaičiūnas Vladas
Bilaišis Balys 199, 200, 203
Bitininkas, žr.Lietuvninkas Bronius
Blažiūnas Vytautas, sl.Budrys 208
Blažys Jonas 224
Blazarėnas 212, 213
Blieka 135
Blinda, žr.Starkus Antanas
Blozarėnaitė Marija 216
Blozarėnas J. 216
Boruta Jonas, sl.Linonis 28, 30, 34, 165
Brazauskas 207
Brazaitis-Ambrazevičius Juozas 25, 165
Briedis, žr.Vaitelis Danielius
Brokas, žr.Pileckis Jonas
Bronė(a.sl.) 187
Brukštus Pranas, sl.Ulanas 209
Bubinas 246
Bubliauskas 214
Budrys, žr.Blažiūnas Vytautas
Buimilienė Bronė 241
Buimyla Bronius 241
Bulota Jonas, sl.Anbo 166, 167
Bumblys Vacys, sl.Jūrelė 33, 166
Butautas, žr.Barzdžiukas Bronius
Butautas Liudvikas 241
Butegeidis, žr.Gruzinskas Stasys

Cickovas Jonas 211, 215
Churginas Aleksas 12

Čaikovskis Arnoldas 8, 9, 12
Čarka 214
Čekaitis Alfonsas 223
Čeponis Jonas, sl.Vaidevutis 34, 102, 166, 169, 183
Černius Petras, sl Tigras 227
Čestas Jonas 195, 197

Čižeika Jonas, sl.Stepas 32, 167

Dabulevičius Karolis 28, 167
Daugirdas, žr.Žentelis Juozas
Dagys Bronius 227
Dagys Jonas 226, 228
Daktaras, žr.Kulikauskas Antanas
Dalia(sl.) 75
Damusis Adolfas 25, 167
Daumantas Juozas, žr.Lukša Juozas
Daunoras, žr.Deksnys Jonas
Deksnys Jonas, sl.Alfonsas, Hektoras, Daunoras, Prapuolenis 24, 25, 29, 30, 56, 57, 60, 91, 115, 116, 117, 165, 168, 169, 180, 184
Dešinys, žr.Pinkvarta Kazys
Deveikis Gubertas 199, 204
Deveikytė Verutė 199, 200, 204
Dėdė Petriukas(sl) 76, 82
Dičius R. 230
Diedukas, žr.Jakštavičius Stasys
Dirmauskaitė Bronė, sl.Nastė 30, 169
Dilys J. 214
Dilys Petras, sl.Eimutis 227
Drąsutis(sl.) 144
Dručkus, žr.Petrauskas Albertas
Drunga Zigmas, sl.Mykolas-Jonas 21, 169, 182
Druteika Edvardas 194
Dubauskas Anupras 195, 197
Dubauskas Juozapas 197
Dudonienė Leonora 226
Dudonis Julius 229
Dūdoras Emilis 212
Džiugas, žr.Augustinavičius Vacys

Eimutis, žr.Dilys Petras
Eimutis, žr.Stočkus J.
Enn Kuper 18
Erelis, žr.Markulis Juozas
Ežys(sl.) 34

Gabužienė Veronika 247
Gaučas 10
Gavėnas Jurgis 234
Gavėnas Vytautas, sl Granitas, Vampyras 23, 24, 52, 170
Gediminas, žr.Aleščikas Jonas
Gediminas, žr.Vabalas Alfonsas
Gečienė Salomėja 202, 203
Genutė, žr.Janušaitytė Eugenija
Geradaris, žr.Mačys Justinas
Giedraičiai 215
Giedrys Viktoras, sl.Gintautas 28, 32, 50, 51, 76, 170
Gimbutis Stasys, sl.Rūkas 227
Gimerglic, agentas 31, 171
Gimžauskas Jonas, sl.Beržas 199, 200, 209
Gimžauskas Pranas 202, 203
Gintautas, žr.Aleščikas Jonas
Gintautas, žr.Giedrys Viktoras
Girėnas 135
Grafas, žr.Lelešius Justinas
Granitas, žr.Gavėnas Vytautas
Graudinaitė Lidija 171, 185
Greblikas Kazimieras, sl.Sakalas 65, 148, 150
Gricevičius Stanislovas 237
Grigas Jonas, sl.Pavasaris 247
Grigas Romas 9
Grigaliūnas Jonas 214
Grigonis Juozas 241
Grigorjev 158, 159
Grobliai 227
Gruzinskas Stasys, sl.Butageidis 30, 169, 171
Gorbačiovas Michail 10
Guiga Adolfas 196, 209
Gurkšnys Kazys 199, 200, 202, 203, 204
Gulbė(sl.) 208
Guobys Pranas, sl.Nabagas 199, 200, 202, 203
Gužas Vytautas, sl.Mindaugas 219, 221, 225

Haris, žr.Abele Haris
Hektoras, žr.Deksnys Jonas
Hitleris 7, 12, 15, 198

Ischakovas 187

Jadzius, žr.Akelis Edmundas
Jakštavičius Stasys, sl.Diedukas, Katinas 31, 32, 51, 160, 171, 177, 190
Jankauskas Juozas, sl.Vytis 28, 34, 171
Janušaitytė Eugenija, sl.Genutė, Rasa 34, 130, 172
Jauniškis Juozas 203
Jazminas, žr.Atkočiūnas Stasys
Jėčys Dominykas, sl.Ąžuolis 30, 40, 41, 42, 109, 172, 180
Jončia Vladas, sl.Vaidotas 221, 224, 225, 226
Jončia Kleopas 226
Jonikas A., sl.Rolandas 219
Jonikas Pranas, sl.Lakūnas 225
Jonytienė Stefanija 28
Jovaras(sl.) 54, 190
Juktonis 216
Juodišis Juozas 238
Juodvarnis, žr.Lukša Stasys
Juška Zigmas, sl.Pjūklas, Zigmantas 44, 173
Juškys Steponas 223
Juršys Apolinaras, sl.Vytenis 193, 201
Jūratė, žr.Žulynaitė Marijona
Jūrelė, žr.Bumblys Vacys

Kadžičius 56, 234
Kainas(sl.) 55
Kairys Steponas 25, 173
Kalvaitis, žr.Kučingis Anta-

nas
Kamarauskas A., sl.Vytis, Vaclovas 29, 174, 180
Kaplanas 213
Kapralov 162
Karsavinas 238
Karneckas Antanas 196
Katinas Liudvikas 197
Katinas, žr.Jakštavičius Stasys
Katrė, žr.Špokevičius Vytautas
Kaukas, žr.Antanas Miškinis
Kaulinis, žr.Leleiva
Kaulinis Vincas, sl.Miškinis 90, 105, 174
Kauneckas Vytautas 28, 174
Kaupelis Romualdas 28, 174
Kaušyla Juozas 198
Kavaliauskas 196, 206
Kazimieraitis, žr.Vitkus J.
Kazimyras, žr.Lukša Juozas
Kazokas-Saulė 40
Keleivis(sl.) 41, 190
Ketvirtis Gediminas 241
Kęstutis, žr.Lukša Juozas
Kiaunė, žr.Maknys Antanas
Kilpa, žr.Aldusevičius Jonas
Kimštas Jonas, sl.Žalgiris 73, 77, 83, 97, 120
Kirdeikis Kazimieras 228, 229
Kirvis(sl.) 194, 201, 205
Klausutis, žr.Strazdas Vytas
Klevas(sl.) 34, 190
Klimavičius A. 8
Klimavičius Jonas, sl.Švilpa 191, 192, 195, 199, 200, 203, 207
Klimavičius Juozas 191, 195, 203
Kliukas Alfonsas, sl.Sakalas 209
Kliukas Vladas, sl.Ožys 194, 208, 209
Kondratas Klemensas 211
Kornelija 129
Kovas, žr.Taunys Leonas
Kriaučiukonienė Stasė 226
Krikščionaitis Juozas 223
Krikščiūnas Jurgis, sl.Rimvydas, Vytautas 2, 41, 45, 47, 54, 55, 56, 59, 85, 116, 174, 189
Krikščiūnas Povilas 212
Krinickas Albertas 194
Krinickas Albinas 192, 197
Krinickas Antanas, sl.Romelis 193, 195, 196, 197, 198, 200, 202, 203
Krinickas Anupras 191, 196
Krinickas Jonas 191, 196
Križevičius 246
Krugovcov 158, 159
Kruopius Vladas 214, 215
Krupavičius Mykolas 25, 175
Krūmas, žr.Pilinskas Jonas
Kubiliūnas Stasys 193, 198, 201
Kučingis Algimantas 176
Kučingis Antanas, sl.Kalvaitis 28, 30, 34, 174, 176
Kučinskas Pranas, sl.Ainis, Apynys 35, 65, 113, 114, 176
Kulikauskas Antanas, sl.Daktaras 109, 177
Kurtas, žr.Klemensas Baltrušaitis
Kutraitis Feliksas, sl.Žalgiris 164
Kuzdis Kazys, sl.Utenis 207
Kūkalis, žr.Rastenis Adolfas
Kvesulaitis Leonas, sl.Sakalas 111

Lakūnas, žr.Jonikas Pranas
Lapelis, žr.Strazdas Vincas
Lapėnienė Kotryna 234
Lažinskas Antanas 192
Lažinskas Kazys 192, 193, 199, 200, 204
Leleiva, sl.Kaulinis 203
Leleiva Antanas 203
Lelešius Justinas, sl.Grafas 32, 51, 167, 177
Lepeckas B.A. 234
Liepa(sl.) 210
Lietuvninkas Bronius, sl.Bitininkas 23, 177
Linonis, žr.Boruta Jonas
Livarauskas Jeronimas 205
Lozoraitis Stasys 59, 115, 164, 177, 178
Lukoševičiūtė-Žemaitienė Irena 217
Lukša Antanas, sl.Arūnas 113, 180
Lukša Juozas, sl.Skirmantas, Skrajunas, Kazimyras, Kęstutis 24, 26, 29, 32, 35, 37, 39, 40, 41, 48, 59, 65, 85, 86, 96, 101, 102, 110, 116, 124, 131, 146, 165, 174, 175, 178, 180, 186
Lukša Stasys, sl.Juodvarnis, Tautvydas 33, 164, 179
Lukšytė Irena 226
Lunev 156, 157
Lunius Adomas 197

Mačiokas Mykolas 28, 31, 32, 34, 40, 179
Mačiulis Justas, sl.Šermukšnis 210
Mačys Justinas, sl.Geradaris 179, 185
Majeris Jonas 223
Makaveckas Advertas 210
Maknys Adolfas, sl.Slibinas, Smauglys 191, 192, 194, 198, 202, 204
Maknys Antanas, sl.Kiaunė 191, 194, 198, 202
Maknys Kazys 191, 195, 198
Mankus Jonas 223
Markaitis K. 240
Markulis Juozas, sl.Erelis, Peslys, provokatorius 12, 22, 23, 24, 26, 36, 38, 39, 40, 48, 51, 55, 56, 57, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 99, 100, 109, 116, 119, 123, 125, 126, 134, 135, 136, 137, 169, 174, 177, 179, 180, 189

Margis, žr.Aleščikas Jonas
Maselskienė 221
Mašauskas 227
Mataitis Jonas 240
Mateikis Povilas 227
Matulevičius Kazimieras, sl.Radvila 26, 51, 177, 181
Matušovaitė Elena 222
Mažytis, žr.Pyplys Kazimieras
Menčinskas Antanas 195
Menčinskas Jurgis 195, 197
Menčinskas Juozas 194, 199, 202
Meškauskaitė Zosė 202
Meškauskas Jonas, sl.Caras 227
Meškis, žr.Staneika-Stanevičius Vytautas
Menčinskas Antanas 200
Menčinskas Jurgis 200
Mėnulis(sl.) 144
Michailovičius 56
Mickevičius Adomas 5, 6, 9
Mičėnas Alfonsas 191, 192, 196, 197
Mičėnas Jonas 191, 192, 196, 197
Mikšys Algis 240
Milašius Jonas 241
Milda(sl.) 35, 185, 190
Miliūnas Petras 216
Miltinis, žr.Vaitkevičius
Mikiniovas 196
Mindaugas, žr.Gužas Vytautas
Mindaugas, žr.Stepulevičius Vladas
Mintautiškis Kazimieras 241
Misiūnas Jonas, sl.Žaliasis Velnias 180
Miškinis Petras, sl.Šarūnas 227
Miškinis, žr.Kaulinis Vincas
Miškinis Antanas, sl.Kaukas 26, 27, 30, 78, 82, 83, 125, 126, 181
Mituzas Vytautas 192, 197
Mykolas-Jonas, žr.Drunga Zigmas
Mockevičius, žr.Mockus
Mockus, sl.Mockevičius 25, 181
Mockūnas L. 184
Molis Stanislovas 241
Molotovas 12, 14
Montė, žr.Starkus Antanas
Morkvėnas Alfonsas 211, 212, 214
Morkvėnas Boleslovas 211
Morkvėnas Povilas 211
Morkvėnas Tadas 212
Morkvėnas Vytautas 212, 214, 215
Mutogeinis(sl.) 30, 190

Nabagas, žr.Guobys Pranas
Naktis(sl.) 63, 90, 93, 112, 115, 116, 125, 142, 144, 146
Nakutis Albertas, sl.Viesulas 227
Narimantas, žr.Zaskevičius Algimantas
Nastė, žr.Dirmauskaitė Bronė
Nausėda Juozas 217, 218, 219, 221, 222, 223, 224
Nėris Salomėja 10
Nikodemas 191
Noreikis Gubertas 195
Nuobaras Jonas 218

Okuličius 56
Oskaras, žr.Staneika-Stanevičius Vytautas
Ožys, žr.Kliukas Vladas

Padauža, žr.Presaitis Zenonas
Pajarskaitė-Kaušakienė Albina 226
Pakelė P.J. 234
Pakštas K. 11
Palskis Kazys, sl.Ąžuolas 227
Paplauskas Romas 235
Parnarauskas Jonas 223
Paulavičius Vytautas 240
Pavasaris, žr.Grigas Jonas
Paznėkas Adomas 195
Paznėkas Algis 195
Paznėkas Antanas 191, 196, 202, 205
Paznėkas Ignas 197, 198
Paznėkas Kazys 194
Pečiuliai 196
Pelanis Gubertas, sl.Žilvitis 196
Peslys, žr.Markulis Juozas
Petkevičius Mykolas 203
Petrauskas(sl.) 169
Petrauskas Albertas, sl.Dručkus 212, 214, 216
Pikutis Bronius 241
Pileckis Jonas, sl.Šarūnas, Brokas 26, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 181
Pilinskas Jonas, sl.Krūmas 51, 141, 182
Pinkvarta Kazys, sl.Dešinys 55, 182
Pitovranovas 160
Pivoriūnas Vytautas 228
Pyragis Bronius 197
Pyplys Kazimieras, sl.Mažytis, Audronis 31, 35, 86, 95, 97, 98, 100, 102, 103, 124, 131, 171, 180, 185, 186
Pjūklas, žr.Juška Zigmantas
Plechavičius Povilas 28, 172, 174, 184
Povilas 190
Povilioniai 212
Prapuolenis, žr.Jonas Dekšnys
Pranskūnas Boguslovas 235
Presaitis Zenonas, sl.Padauža 35, 182, 185
Pušynas(sl.) 68
Puodžiūnas Antanas 241
Puzonis Liudvikas 9
Pūgžlys, žr.Šimkūnas V.

Radušis Edvardas 195
Radvila, žr.Matulevičius Kazimieras

Radzevičius Vincas, sl.Vaidila 20, 183
Rakauskai 20
Ramanauskas Adolfas, sl.Vanagas 30
Ramankevičius Juozas 199
Ramonas Petras 194, 197
Ramunėlė(sl.) 79, 80, 82, 190
Rasa, žr.Janušaitytė Eugenija
Raslanas P. 12
Rastenis Adolfas, sl.Kūkalis 207, 208
Rastenis Vytas 193, 201
Ribentropas 12, 14
Richardas 195, 196, 197
Riešutas(sl.) 144
Rimkus Antanas 240
Rimšienė Rima 235
Rimvydas, žr.Krikščiūnas Jurgis
Rymantas, žr.Aleščikas J.
Rolandas, žr. Jonikas A.
Romelis, žr.Krinickas Antanas
Rožėnas Antanas 214, 215
Rudis Alfonsas 213
Ruibys Petras 218
Rukšėnas Vladas 191, 198, 210
Rugiagėlė(sl.) 76, 80, 82, 190
Ruzga Jonas 234
Rukas, žr.Gimbutis Stasys

Saidokas(sl.) 63, 142, 144, 146, 148
Sadūnaitė N. 7, 8, 18
Sacharovas A. 9
Sakalas, žr.Greblikas Kazimieras
Sakalas, žr.Kliukas Alfonsas
Sakalas, žr.Kvesulaitis Leonas
Sakalas, žr.Sideravičius Juozas
Sakalas, žr.Švilpa Pranas
Sakas(sl.) 210
Samsonas Kazys 206
Samulis Jonas 192, 195, 199, 203, 204
Sargas, žr.Ašmonas Petras
Saulius(sl.) 99
Seliokas Vincas 26, 27, 28, 33, 34, 36, 37, 66, 164, 165, 183
Semaška 109
Sideravičius Juozas, sl.Sakalas 210
Skirmantas, žr.Lukša Juozas
Skrajūnas, žr.Lukša Juozas
Skurkis 206
Slibinas, žr.Maknys Adolfas
Sližytė Stasė, sl.Ašarėlė 35, 106, 126, 129, 183
Slučka Antanas, sl.Šarūnas 35, 73, 119, 120, 125, 136, 183, 184
Slušinskas Antanas, sl.Staugaitis 223
Smala(sl.) 35, 185, 190
Smetona Alfonsas, sl.Žygaudas 133, 138
Smauglys, žr.Maknys Adolfas
Smauglys, žr.Šalčiūnas Jonas
Smilingis Antanas 237, 243, 245
Solženicynas A. 9
Stačkunas Antanas 215
Stalinas 7, 10, 11, 12, 69
Stanevičius-Staneika Vytautas, sl.Meškis, Oskaras, Stuoga 25, 56, 57, 180, 184
Stankevičius Bronius, sl.Žiogelis 184, 185
Stankūnas Juozas, sl.Stonys 30, 33, 164, 185
Starkus Antanas, sl.Blinda, Montė 77, 210, 227
Stasiūnas 196
Staugaitis, žr.Slušinskas Antanas
Stemonis 241
Stepas, žr.Čižeika Jonas
Steponaitis Vytautas 229
Stepulevičius-Stepulis Vladas, sl.Mindaugas 53, 185
Stonys, žr.Stankunas J.
Strazdas Vincas, sl.Lapelis 247
Strazdas Vytas, sl.Klausutis 247
Strelčiūnas Stasys 241
Sribikė Jonas 212, 214, 216
Stumbras(sl.) 201
Stuoga, žr.Staneika-Stanevičius Vytautas

Šalčiūnas Jonas, sl.Smauglys 191, 192, 193, 195, 199, 200, 201, 204
Šalčiūnaitė Jadvyga 192, 200
Šalčiūtė Ona, sl.Anuška 34, 129, 131, 132, 171, 185
Šalna 135
Šapalas, žr.Žaldaris Pranas
Šapoka Vincas, sl.Valteris, Barzdila 34, 103, 107, 124, 125, 126, 129, 130, 132, 171, 183, 185
Šarūnas, žr.Miškinis Petras
Šarūnas, sl.Slučka Antanas
Šarūnas, žr.Pileckis Jonas
Šaulys 102, 128
Šerėnas Algirdas 237, 243
Šerėnas Vladas 195, 197
Šermukšnis, žr.Mačiulis Justas
Ševardnadzė Eduardas 8
Šileikis G. 236
Šimėnas Antanas 230, 235
Šimėnienė Janina 235
Šimkūnas Vladas, sl.Pūgžlys 91, 192, 195, 200, 203
Šinkūnaitė Vladzė 229
Šinkūnas Alvydas 229
Šinkūnas Bronius 228, 229
Šinkūnas Jonas 227, 229
Šinkūnas Jurgis 226, 227, 228, 229
Škirpa K. 192, 193, 197, 198
Špokevičius Vytautas, sl.Katrė 212, 214
Štrimas Vincas, sl.Šturmas 24, 33, 35, 63, 65, 124, 141, 142, 144, 146, 148, 150, 186

Šturmas, žr.Štrimas Vincas
Šukys Vytautas 228
Švilpa Pranas, sl.Sakalas 34, 104, 105
Švilpa 190
Švilpa, žr.Klimavičius Jonas

Tališauskas Steponas 223
Tališauskas Vytautas 224
Tamašauskas 223
Tarakavičius 201
Tarzanas(sl.) 144
Taučius, žr.Bazilevičius Vincas
Taunys Leonas, sl.Kovas 20, 169, 186
Tauras(sl.) 54, 55, 190
Tautmylis(sl.) 144
Tautvaiša, žr.Zaskevičius Algimantas
Tautvydas, žr.Lukša Stasys
Terleckas Antanas 5, 8
Terleckas Bronius 194, 199
Terleckas Kazys 191, 194, 196, 197
Tervydienė Janina 229
Tiesa(a.sl.) 161
Tigras, žr.Černius Petras
Tigras, žr.Zaptorius
Timinskas 205

Ulanas, žr.Brukštus Pranas
Ulevičius Bonifacas 19, 38, 190
Urbonavičius (Urbonas) Stasys, sl.Vidugirys 218, 222, 223, 234
Urbonavičiūtė Natalija 222
Utenis, žr.Kuzdis Kazys

Vabalaitė-Jonytienė Stefanija 188
Vabalas Alfonsas, sl Gediminas 22, 23, 24, 28, 49, 50, 51, 58, 165, 187
Vaclovas, žr.Kamarauskas A.
Vadešius Vytautas, sl.Aviliukas 208, 209, 210
Vaidevutis, žr.Čeponis Jonas
Vaidila, žr.Radzevičius Vincas
Vaičionis Kazys 234
Vaičiulis 205
Vaičiūnas Vladas, sl.Bijūnėlis 214
Vaidotas, žr.Jončia Vladas
Vaiginas J. 212
Vaitelis 246
Vaitelis Danielius, sl.Briedis 34, 36, 79, 109, 125, 126, 133, 138, 146, 188
Vaitiekūnas 216
Vaitkevičius, sl.Miltinis 130, 132
Valaitis Jonas, sl.Viesulas 53, 160, 188
Valaitis Kazys 223
Valinskas Antanas 240
Valiukėnas Jonas 34, 188
Valiunas Antanas 214, 216
Valiūnas Boleslovas 212
Valys Kęstas 241
Valteris, žr.Šapoka Vincas
Vampyras, žr.Gavėnas Vytautas
Vanagas, žr.Ramanauskas Adolfas
Varkala Algirdas, sl.Žaliukas 24
Venckevičius Jonas 5, 240
Venclova Tomas 8, 16
Vėtra(sl.) 144
Vidugirys, žr.Urbonavičius Stasys
Viesulas, žr.Nakutis Albertas
Viesulas, žr.Valaitis Jonas
Vildžiūnas V. 230
Vilutis Vytas 227
Vincaitis 158, 159
Viškelis 201
Vitkus Juozas, sl.Kazimieraitis 109, 168
Vytautas, žr. Krikščiūnas J.
Vytenis, žr.Juršys Apolinaras
Vytis, žr.Jankauskas Juozas
Vytis, žr.Kamarauskas A.
Volodkovič Elena-Julija 247
Zabarskienė 79
Zabiela Vytautas 228
Zakaris Leonas 213, 214
Zaptorius, sl.Tigras 203, 205
Zaskevičius Algimantas, sl.Tautvaiša, Narimantas 24, 47, 48, 54, 59, 74, 79, 89, 92, 95, 96, 97, 135, 136, 189
Zaskevičius Stasys 24, 136
Zinkevičius Bronius 192, 195, 200
Zinkevičius Kazys 209
Zigmantas, žr.Juška Zigmas
Zlatkus Kazys 203, 210

Žaldaris Pranas, sl.Šapalas 114, 161, 190
Žaliasis Velnias, žr.Misiūnas Jonas
Žalgiris, žr.Kimštas Jonas
Žalgiris, žr.Kutraitis Feliksas
Žaliukas, žr.Varkala Algirdas
Žemaitis 238
Žentelis Juozas, sl.Daugirdas 247
Žilėnas Pranas 192, 195, 199, 202, 203
Žilėnas Vincas 206
Žilys Vincas 5, 18
Žilvitis, žr.Pelanis Gubertas
Žiogelis, žr.Stankevičius Bronius
Žiruolis Aldonsas 216
Žygaudas, žr.Smetona Alfonsas
Žygimantas 31, 50, 171, 190
Žukauskai Jonas, Petras, Steponas 223
Žukauskas Juozas 194, 199
Žukin 157, 159
Žulynai 30
Žulynaitė Marijona, sl.Jūratė 31, 171, 190
Žvejys, žr.Baltūsis Antanas

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Abezė 235, 238, 246
Ąžuolų Būda 165
Akmeniškiai 191, 199
Alytus 61, 172, 176 , 177
Alvita 177
Alžutėnai 206
Agurkiškiai 32, 170
Amerika 60, 69, 72
Anglija 71, 116
Anykščiai 195, 200, 234
Antalamėstė 191
Antanava 156
Armališkiai 188
Ašmena 189
Aukštaitija 119, 122, 123, 128, 180
Azija 142

Babantiškiai 96
Balbieriškis 30, 175
Baltrušiai 185
Barzdai 35, 160, 164, 179, 182, 184, 185, 186
Bendrovė 194
Berlynas 167, 178, 192
Biliūnai 174
Biržai 34, 61, 103, 172
Biržija 193
Bodaibo 217
Bučiūnai 186
Buitūnai 209
Buivydiškiai 174
Būdvietis 156

Chalmer-Ju 214
Char-Beij 214

Čeremchovas 216
Čėniškiai 214
Čikaga 176
Čiugiškiai 173
Čiukotka 207
Černobylis 13

Dainava 247
Daniūnai 216
Daugai 181
Daugailiai 205
Daugėlaičiai 188
Daugpilis 183
Daukštai 163
Daumėnai 214, 215
Degutinė 201, 207
Drobiškiai 199, 202
Dzūkija 163

Eržvilkas 217, 218, 221, 222, 223, 224
Estija 16, 32
Europa 10, 71, 112, 147

Frankfurtas 167

Gargždai 238, 246
Garliava 20, 163, 175, 190
Gaurė 218, 224, 225, 226
Gdynė 116
Gibiži 163
Giniūnai 182
Girutiškis 194
Gižai 170
Godeliai 185
Gorkis 174
Grikalnis 171
Griškabūdis 20
Grižai 46
Gudeliai 179, 182, 183
Gudiškiai 167
Gudonys 228
Gulbiniai 212
Gulbiniškiai 19, 23, 156, 158, 159, 164, 190

Helsinkis 12, 17

Igliškėliai 167, 177
Ignalina 191, 196
Indubakiai 199, 202, 203, 204, 206
Inta 239, 240, 241
Irkutskas 177, 216, 217

Jač-Jaga 234
Jalta 12
Jankai 20, 32
Jaupėnai 171
Jenėnai 185
Jodeišiai 211, 212
Jodenėliai 213
Jonava 247
Joniškėlis 184, 192
Joniškis 61, 184, 186, 196
Javaravas 167, 177
Juchovka 16
Jugoslavija 56
Juknėnai 181
Jungtinės Amerikos Valstijos, JAV 10, 71, 116, 167, 174, 175, 192
Juodbūdžiai 178, 179
Juodeikiai 171
Jurbarkas 167, 222

Kaišiadorys 61
Kaliningradas 215
Kaltanėnai 193
Kaluga 16
Kalvarija 12, 175, 187
Kanada 192
Karaganda 9, 11
Karaliaučius 195
Karkinas 245, 246
Kaunas 13, 20, 26, 30, 32, 34, 42, 48, 51, 61, 122, 132, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 200, 217, 238, 241, 246
Kažimas 241, 246
Kazlų Rūda 32, 164, 179
Kelmė 181

Kemėšis 199, 202
Keturvalakiai 176, 181
Kėdainiai 13, 61, 188
Kiauneliškis 197, 198, 201, 205
Kirdonėliai 214, 215
Kirdonys 213
Kybartai 113, 170, 188
Klaipėda 62, 171, 192
Klampučiai 177
Kniažpogostas 231, 232
Kolyma 9
Komija 227, 243, 245
Kopenhaga 11
Kotlosas 232
Krasnojarskas
Kretinga 62, 109
Krivasalis 191, 193, 194, 195, 198, 205, 208
Krymas 9
Kuktiškiai 209, 210
Kulautuva 189
Kulčikai 186
Kupiškis 61, 165
Kurkliai 173, 185
Kurkliečiai 227
Kutiškiai 192, 208
Kūlokai 165

Labanoras 196
Lankeliškis 177
Laukagalis 196
Latvija 16, 31, 34, 102, 163, 179, 214
Lazdijai 42, 61, 165, 172, 185
Leliškiai 214
Laliūnai 185
Leningradas 180
Lenkčiai 222, 223
Lenkija 15, 20, 29, 30, 32, 35, 49, 53, 56, 57, 65, 116, 163, 165, 168, 174, 175, 178, 184, 189, 192
Liepalotas 182
Lietuva 5, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 44, 54, 57, 59, 60, 61, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 81, 83, 84, 86, 87, 102, 109, 114, 115, 117, 119, 120, 121, 123, 124, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 145, 146, 149, 151, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 183, 185, 187, 188, 192, 211, 214, 234, 238, 241
Linkmenys 192,195, 205, 208
Liudvinavas 165
Lizdeikiai 96
Londonas 151
Lotyniškiai 169
Lukšiai 170
Lvovas 177

Mackonys 185
Madagadanas 204
Maskva 10, 13, 14, 15, 56
Marijampolė 20, 32, 42, 46, 47, 61, 90, 96, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 175, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 190
Marvelė 31, 190
Mažeikiai 62
Mažeikiškiai 247
Medžiūnai 172
Mielaišupis 166
Mikalinė 164
Milaičiai 217
Miškiniai 163
Miunchenas 14
Molėtai 196
Mordovija 207, 233

Nadrausvė 23, 177
Navasodai 177
Niujorkas 174
Nolėnsi 174
Norilskas 9, 16

Opšrūtai 33, 156
Oškasviliai 170

Pabaltijys 16, 31
Paberžė 246
Pabiržė 211, 212, 214, 216
Padovinis 163
Pai Choj 231
Pagėgiai 62
Pagiriai 222
Pakalnė 247
Pakiaunis 191, 197
Pakumpriai 185
Palanga 109
Paluknis 198, 201, 205
Pandėlis 174
Panevėžys 61, 126, 167, 173, 183, 184, 187, 188, 195, 204, 207, 214
Paparčiai 221
Paramas 196
Paryžius 178
Pasuduonis 187
Pašvitinis 186
Paupys 219
Pažėrai 179
Pažiezdrė 192, 207
Pečiora 232, 233, 242
Peterburgas 168
Petrapilis 167, 175
Pilviškiai 19, 20, 23, 33, 34, 35, 130, 158, 159, 161, 164, 177, 179, 183, 184, 185, 190
Plaučiškiai 202
Polai 223
Prancūzija 175, 187
Prienai 61, 164, 173, 182, 185
Prūsija 35, 163, 175
Prūsokiškiai
Puskelniai 20, 164
Puskepuriai 181, 183
Punskas 175

Rainiai 12
Raseiniai 35, 62, 169, 171, 181, 189, 229
Rietavas 171

Rikantai 181
Ripaičiai 205, 207, 210
Ryga 31, 34, 35, 163, 174, 179
Rytų Prūsija 48, 49, 65
Rokantiškiai 169
Rokiškis 61, 169, 174, 226, 227
Roma 178
Ropča 231
Rudamina 163, 165
Rudnyk 233
Rukšėnai 194
Rusija 12, 14, 65, 69, 175, 210

Saldutiškis 192, 193, 196, 198, 199, 201, 203, 204, 205, 206, 207
Saločiai 214
Sardokai 176
Sasnava 20
Seinai 171, 175, 185
Selišče 189
Sėliškiai 205
Sibiras 15, 16, 24, 31, 45, 60, 66, 68, 69, 147, 190, 191, 196
Sintautai 172
Siratkapiai 223
Syvtyvkaras 238, 243, 246
Skaistgiriai 172
Skardupis 161
Skaudvilė 169
Skardupiai 190
Skirkiškiai 35, 179, 182, 183
Slovakija 56
Sodeliškiai 212
Sovietų (Tarybų) Sąjunga, SSRS 12, 20, 71, 163, 164, 168, 170, 172, 187
Staniuliškės 207
Stoškai 184
Striniškiai 156
Suvalkai 33, 171, 177
Suvalkija 12, 124, 128
Sūdalaukis 203
Svėdasai 79, 226

Šakarva 200
Šakiai 35, 42, 61, 160, 164, 170, 172, 179, 182, 184, 185, 186
Šaltuona 223
Šeštokai 165
Šiauliai 31, 61, 109, 165, 171, 173, 184, 190
Šilavotas 164, 165, 166
Šilutė 62
Šimkaičiai 169, 219
Šimonių giria 82
Širvintos 247
Šiškiniai 192, 195, 196, 201, 205, 207, 208, 209
Šlynakiemis 175
Šulcai 171
Šurupis 164
Švedija 116
Švenčionys 61, 174, 199, 205
Švenčionėliai 192, 202, 205
Šventežeris 185
Šventoji 247

Tauragė 61, 172, 217, 218, 223, 224, 225, 229
Tauragnai 191, 202, 208
Telšiai 61, 109, 171, 181
Toscica 167
Trakai 61
Trakiškiai 188
Trinkūnai 206
Traupis 183
Troškūnai 184

Uchta 242, 246
Ukmergė 61, 172, 173, 183, 185, 188, 195, 247
Ustvymlagas 231
Utena 34, 61, 169, 174, 181, 185, 186, 189, 199, 204, 207
Užpaliai 169
Užugulbiniai 214
Užunvėžiai 173
Užvarniai 224
Vabalninkai 172
Vadžgirys 219
Valmiera 163
Varėna 61
Vasiuliškiai 197, 202
Vatikanas 178
Veiveriai 96, 97, 166, 170, 175, 176, 177, 178, 179
Verbališkis 165
Vėdarai 186
Vėžaičiai 218
Vidgiriai 181
Vidugiriai 211, 214
Vilkaviškis 19, 23, 33, 42, 46, 61, 130, 156, 158, 159, 160, 170, 173, 175, 176, 177, 181, 183, 188, 190
Vilnius 5, 7, 11, 13, 14, 15, 18, 24, 28, 41, 54, 61, 125, 126, 165, 167, 168, 170, 174, 176, 177, 180, 181, 183, 187, 189, 192, 194, 204, 207, 238, 246
Viltrakiai 182
Vinčiai 20
Vištytis 65, 177
Vižaidai 170
Vižainis 65
Vyžuona 174
Vokietija 14, 16, 48, 49, 170, 174, 181, 192, 197, 215
Vorkuta 9, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 246
Voronežas 167, 175, 177
Vožajolis 231

Žagarė 171
Žečkalnis 35, 182
Žemaitija 18, 21, 30, 31, 74, 136, 170, 180, 229
Žvirgždaičiai 182, 184

Zarasai 61, 169, 172, 174
Zoviškiai 226